

La ciutat és un conjunt d'infraestructures: els carrers, el metro i els autobusos, el clavegueram, els contenidors d'escombraries, els edificis o el cablatge elèctric. Tot això, però, només té sentit perquè la ciutat és un lloc on viure-hi. I on conviure.

El projecte Energies Comunitàries de l'Ajuntament de Barcelona es va impulsar amb l'objectiu de posar en valor i donar impuls a la gran multitud d'iniciatives de veïns i veïnes de la ciutat que s'organitzen col·lectivament per transformar la seva vida, el seu entorn o les seves relacions.

Retrats de la Barcelona comunitària s'escriu en el marc d'aquest projecte per oferir una petita mostra de l'acció comunitària que crea vincles en diferents territoris, diferents àmbits i diferents tipus d'organització, de serveis públics a moviments autònoms passant per associacions veïnals. La ciutat, per davant de les infraestructures, és un teixit de persones que comparteixen un entorn físic i, si volen, fent front a la tendència imperant, poden compartir també espais de vida. Aquest llibre recull algunes experiències que mostren que una altra ciutat és possible.

retrats de la barcelona comunitària

João França

il·lustracions de

Berta Aguilar

Ajuntament
de Barcelona

retrats de la
barcelona
comunitària

João França

il·lustracions de
Berta Aguilar

Ajuntament
de Barcelona

taula de continguts

nota de l'autor	7
una illa on et saluden	9
caminar sobre el perill	31
llibertat sobre el ciment	63
el problema de les parets	85
cosint confiança	115
resitències veïnals	141
un barri i una cassola	177
textos citats	211

L'objectiu d'Energies Comunitàries, el projecte en què s'emmarca aquest treball, és conèixer, reconèixer i connectar iniciatives d'acció comunitària a la ciutat.

Aquest llibre ha estat una oportunitat inigualable per conèixer persones que treballen col·lectivament per transformar la seva realitat, des d'àmbits molt diferents. És un intent de valorar la seva tasca, recollir-ne les veus i posar a disposició els aprenentatges que se n'extreuen. També és una manera, almenys sobre el paper, de posar en relació realitats molt diferents que tenen molt en comú. Són moltes les iniciatives que, potser sense ni tan sols tenir-ne consciència, afronten reptes similars. Com hem de trencar amb l'individualisme? Com hem d'apropar-nos a les persones que ens envolten? Com hem de teixir vincles que permetin fer front a problemàtiques col·lectives? Posem una al costat de l'altra diferents respostes a aquestes qüestions.

Aquest no pretén ser un treball exhaustiu. Afortunadament, la realitat de la gent que s'organitza per transformar el món que l'envolta a la ciutat de Barcelona és inabastable. És un petit tast de les energies que es mouen a la ciutat, en diferents territoris, diferents àmbits i diferents tipus d'organització, des de serveis públics fins a moviments autònoms, passant per associacions veïnals.

Agraeixo a l'Oscar Rebollo i a l'equip del Servei d'Acció Comunitària la confiança i la llibertat per desenvolupar aquest projecte, i a l'equip de la cooperativa Etcèteres, que desenvolupen l'Energies Comunitàries, que hagin estat sempre disposades a compartir temps i idees. Al Yeray S. Iborra li vull agrair les seves lectures afectuoses, que han fet d'aquest un text millor del que hauria estat sense la seva mirada. Finalment, el llibre que teniu entre les mans no hauria estat possible sense totes les persones que han dedicat part del seu temps a compartir la feina que duen a terme per fer de Barcelona una ciutat més habitable. Són elles les que em fan estimar aquesta ciutat.

El Raval, Barcelona, febrer del 2019

una illa
on et saluden

benvinguda

La plaça Reial és potser un dels racons més encarats al consum del centre de Barcelona. Els locals que es troben sota els seus pòrtics són pràcticament tots restaurants destinats al públic turístic o discoteques. Per això sorprèn que un dels pisos que s'hi troben sigui un espai per a la subversió.

Al passatge de Madoz, una de les entrades al recinte porticat, hi ha una gran porta de fusta sense gaire indicacions. Un cop la creues, apareixen unes escales de marbre que es bifurquen. L'edifici, senyorial, és del segle XIX i, com a la majoria d'edificis antics del centre de la ciutat, a mesura que vas pujant pisos les escales van perdent noblesa.

Si arribes a la tercera planta un dimecres a la tarda el que t'hi trobes és un petit pis atapeït. A l'entrada, recolzat a la paret, un piano amb aspecte de no haver estat tocat en molt de temps. A sobre hi ha alguns pamflets, i la gent sol seure a la tapa per parlar. És impossible entrar passant desapercebut, perquè la gent que hi xerra forma un passadís. Tampoc és habitual que la gent hi entri com si res. Tothom se saluda; encaixen la mà o es fan dos petons, es presenten i pregunten el nom a qui arriba.

No esperen explicacions, simplement et donen la benvinguda.

Al fons del passadís hi ha una sala amb un gran finestral que dona a la plaça. Hi ha força gent xerrant, asseguda a la taula o a les butaques i cadires que hi ha a prop de la paret.

A mig camí entre l'entrada i la sala, hi ha unes portes abatibles que no tanquen gaire bé. Perquè no s'obrin s'han de faltar amb un cartró entre les dues. Donen accés a un estudi de ràdio, des del qual es van sentint aplaudiments esporàdics. Al llindar entre la petita avantsala i l'estudi hi diu «ON AIR» i entre les dues paraules hi ha la rosca per posar-hi una bombeta, probablement vermella, que fa temps que ja no hi és. Tot l'espai és ple d'adhesius. Les parets es podrien considerar un arxiu de les lluites socials de la ciutat, amb campanyes contra el desallotjament d'espais que fa anys que no existeixen.

Aquesta és la seu de Contrabanda FM, una emissora de ràdio lliure que va començar a emetre el 1991. La va posar en marxa un col·lectiu creat el 1988 per un grup de persones molt diverses preocupades per la manca d'un àmbit de comunicació alternatiu a la ciutat de Barcelona. Van començar a emetre tres

anys més tard i des de llavors segueixen funcionant com a ràdio lliure, no comercial, assembleària i autogestionada.

Habitualment no s'hi veu tanta gent, a la seva seu. Dues, tres o quatre persones són les que poden cabre còmodament a l'estudi. Els dimecres, però, sembla que no tingui límit. La gent es mou constantment de la sala a l'habitació des d'on s'emet, que no només té les cadires plenes, sinó també gent recolzada a les parets i fins i tot persones que s'acumulen a l'ampit de la porta intentant sentir bé el que s'hi diu. A vegades no és fàcil perquè, tot i estar en directe, obren la finestra de l'avantsala perquè corri l'aire. Amb tanta gent acumulada hi fa més calor, però des de fora entra soroll d'obres o la música dels veïns. Dues persones que encara no s'havien trobat enlloc més del pis es presenten allà. Tothom se saluda. Inicien una conversa fins que des de dins de l'estudi els demanen silenci.

Tot és un caos, però tothom té clar com fer-ho anar. Això és Radio Nikosia.

emissió

Nicosia és la capital de Xipre, i des de la invasió turca de 1974 és una ciutat dividida en dues parts. Aquell any hi va haver un cop d'estat a l'illa amb el suport del govern militar grec i setmanes més tard les tropes turques van iniciar una invasió. Des de llavors s'hi ha establert la República Turca de Xipre del Nord, només reconeguda per Turquia, i la frontera entre els dos territoris travessa la capital.

L'emissió de la ràdio sempre comença amb les mateixes paraules:

Ahora es cuando empieza a transmitir Radio Nikosia, durante las próximas dos horas estaremos en el aire. Ahora es cuando existe la posibilidad de que digas lo indecible, de que aprendas a ver el mundo al revés y estés contento con ello. De que sumes nuevas perspectivas a tu manera de estar de cara a los días. Ahora es cuando la locura es un lugar normal y la normalidad vuelve a ser relativa. Ahora es cuando entras en el universo Nikosia.

Nikosia es la última ciudad dividida. Por murallas, ideas, religiones y un supuesto abismo cultural. Creemos, que de una u otra manera, todos llevamos cierta Nikosia dentro de la geografía del cuerpo

y la mente. Alguien separó en dos a Nikosia, pero nosotros viajamos constantemente a un lado y otro de esa frontera. Y es desde este dualismo, desde este vaivén que vamos aquí a contar nuestra historia; que es tan real y legítima como cualquier otra.

Un dia abans del Dia Internacional de les Dones i amb la convocatòria d'una vaga de dones, el programa gira al voltant d'aquest tema. El moviment de gent segueix sent constant. Hi ha qui entra a l'estudi perquè vol parlar, qui en surt perquè ja ha parlat o qui simplement s'apropa a escoltar. Quan surt la Juli es troba amb la Yolanda a l'avantsala.

—No has parlat!

—És que hi ha molta gent.

—Fica-t'hi! Fes-te un lloc.

Sempre hi ha algú que anima qui no diu res a participar i sortir en antena.

El tema del programa va fent voltes i la Natalia Castaño, que el coordina, va proposant qüestions per al debat. Quan arriba a la menstruació, la gent comença a estirar molt d'aquest fil. Parlen dels impostos elevats sobre les compreses i els tampons, del 21%, com si fossin béns de luxe. També critiquen els anuncis.

—No només hem d'estar guapes i perfectes, sinó que ens ha de venir la regla de color blau.

—Les compreses i tampons són blancs i impol·luts, i alimenten més la idea que la menstruació és una cosa bruta.

—No tenim dret a tacar, però en realitat hauríem de poder pintar amb la regla, si volguéssim.

—Jo he estat profe d'educació física i quan les nenes em deien que no podien fer classe perquè tenien la regla jo els preguntava com la tenien, de quina manera. És una excusa per parlar-ne i normalitzar-ho.

Els micròfons no inhibeixen gaire i la conversa es desenvolupa en un entorn de confiança, només que multiplicat per les ones. La idea és que aquí es pot dir tot, sense barreres.

—És com allò que diuen que la dona és l'únic animal que sagna durant quatre dies i no mor —diu un home.

—Això és masclista —li replica ràpidament una companya—. I després parlarem del llenguatge i de com utilitzen la regla per burlar-se de nosaltres.

Que tot es pugui dir no significa tampoc que no es puguin confrontar els plantejaments. Preval el respecte. El debat segueix i acaba parlant de la vaga de l'endemà. Des de la taula de control, la Lucía Serra intervé per destacar que també hi ha hagut dones feministes migrants i racialitzades que han alçat la veu per dir que no se sentien convocades a la vaga, i —remarca— li sembla important «que no hàgim d'estar totes d'acord».

Al final de l'emissió, la taula de la sala és plena de menjar i de beure perquè se celebra l'aniversari d'algú, i tothom menja, beu, riu i xerra en grupets pels racons.

aterratge

«Jo el que faig és crear *lio*», diu la Natalia sobre el seu paper quan fa de coordinadora del programa. «Jo faig moltes preguntes i que la gent vagi dient, intento fer-los pensar, que diguin el que vulguin, i a vegades comences amb un tema però, acabes amb un altre de completament diferent.»

Els temes dels programes es trien en assemblea i sempre hi ha una o dues persones encarregades de coordinar l'emissió, però un cop en antena tothom intervé. «La màgia de Nikosia és que tots som importants i que jo coordini el programa no significa que parli jo sola, a part que no podria tirar endavant el programa parlant dues hores jo sola», remarca.

La Natalia ja tenia en perspectiva parlar davant d'un micròfon. Va estudiar interpretació amb la intenció d'acabar dedicant-se al doblatge. A la ràdio, però, hi va arribar de casualitat. Va anar a veure una exposició de pintura al Centre Cívic Convent de Sant Agustí i va resultar que s'organitzava des de Nikosia. Al cap d'uns dies els va trucar i la va atendre el Martín Correa, impulsor del projecte.

«El Martín per telèfon em va treure de polleguera, perquè parlava molt calmat. Tenim el costum de parlar a correuita, resoldre-ho tot ràpid, i ell em sembla que estava a la cuina

amb els seus fills i parlava tranquil. Jo em preguntava per què parlava amb tanta calma, jo volia que em digués ràpid, que em donés respostes, al moment. D'entrada això ja va ser diferent, perquè en comptes de dir-me "sí, vine ja", va fer "ah, vine, passa-hi"», recorda la Natalia.

El primer cop que va anar a la ràdio era ple hivern i faltaven pocs dies per a Nadal. Va quedar molt impactada. Ja d'entrada per l'espai. No s'esperava que el lloc de trobada fos un pis. Ella havia freqüentat centres cívics, però mai un espai autogestionat com el de Contrabanda FM. Tot plegat li semblava com d'una pel·lícula de Tim Burton, un univers màgic que no s'acaba d'entendre.

«Estava com descol·locada, no sabia què pensar, què fer, què sentir, res; no entenia res, i vaig arribar a odiar-los perquè no sabia si tornar, si quedar-m'hi, com parlar... perquè era un fet diferent, un fet que ara entenc, i els estimo i són la meua família, però com que no era allò convencional...»

Ara la Natalia va per l'estudi sense ulleres. Al carrer sempre se les posa «no per res metafòric, sinó que no hi veig», però a la ràdio se sent com a casa i es permet no portar-les posades. L'únic que encara li fa vergonya és treure's les sabates, però bé que hi aniria, de descalça.

un nou lloc

L'any 1991, a l'hospital psiquiàtric Doctor José T. Borda de la ciutat argentina de Buenos Aires, es va posar en marxa Radio La Colifata. L'objectiu del projecte era dotar els interns d'un espai d'autonomia que permetés anar més enllà dels murs del psiquiàtric. El psicòleg Alfredo Olivera, impulsor de l'experiència, explica que la idea va sorgir d'una trobada amb persones d'una ràdio comunitària, en què els programes s'anaven construint amb les intervencions dels oients. Li van proposar que hi participés com a estudiant que visitava el manicomi. La seva contraproposta va ser que parlessin les persones que hi vivien, i va gravar una conversa per a aquesta primera intervenció. Avui tenen la seva pròpia antena i la seva freqüència a la FM.

En una entrevista a Radio Nikosia, recollida a *El libro de Radio Nikosia. Voces que hablan desde la locura*, l'impulsor de La Colifata explica la iniciativa:

**La lectura inicial tenia que ver con los manicomios:
en Sudamérica todavía existen manicomios,**

hospitales psiquiátricos donde viven 1.000 o 1.200 personas, y muchas de estas personas pierden todo contacto con el resto de la sociedad. Es entonces cuando se me ocurre lo de la radio: la pienso como un instrumento para romper ese muro y como una manera de volver a llevar la palabra de los que allí estaban al resto de la comunidad, sobre todo porque era interesante pensar que se podían producir movimientos de transformación en la psiquiatría o en la atención al paciente mental en la medida en que fuera posible trabajar con la comunidad en cuanto a las prácticas concretas y cotidianas que tenemos todos como cuerpo social.

El Martín Correa, periodista i antropòleg, va col·laborar amb La Colifata. Quan va arribar a Barcelona es plantejava com traslladar aquesta idea a un context en què no hi ha els murs físics dels psiquiàtrics, però, en canvi, sí que existeixen altres murs, més simbòlics. Per això el 2003 van impulsar una ràdio fora de l'àmbit clínic a través de la Fundació Joia, dedicada a la reinserció en l'àmbit de la salut mental. Per diferències entre la fundació i l'equip de la ràdio, el projecte es va emancipar i el 2008 es va constituir l'Associació Sociocultural Radio Nikosia.

«Els programes sempre s'han fet a Contrabanda i això a vegades genera certa fricció, perquè a vegades ens pregunten per què ens diem Radio Nikosia si la ràdio és Contrabanda, però és que no som només un programa dins d'una emissora lliure, sinó que ens entenem com un espai que possibilita o estimula la possibilitat d'enunciació, tant en el programa a Contrabanda com en col·laboracions amb altres mitjans, i també en xerrades, formacions o espais d'acollida a la gent nova que arriba», explica la Lucía Serra, que forma part de l'equip de coordinació de Nikosia.

La Lucía va començar a treballar de molt jove en una institució amb persones amb diagnòstics de salut mental a l'Argentina. Set anys després es va traslladar d'allà a Barcelona. Tenia amics en comú amb el Martín i un d'ells li va explicar el projecte de Radio Nikosia, així que va decidir apropar-s'hi. La seva porta d'entrada va ser el taller de pintura, el primer taller que va començar a fer l'associació per donar cabuda a altres inquietuds de persones que participaven a la ràdio. La Lucía sempre havia fet *collage* i tenia la necessitat de trobar un espai creatiu.

«A mi Barcelona em sembla una ciutat molt agressiva, i d'entrada no ho semblaria, perquè hi ha molta oferta d'espais,

de possibilitats de vinculació, es promou molt activament l'associacionisme i la participació, però sociològicament hi ha una postura de sí però no. S'hi suma aquesta dinàmica d'alienació que provoquen les grans ciutats, però és que vas a una mani, et trobes un munt de gent, vas a una assemblea, prepares coses, i després et trobes la gent i no et diu ni hola. Com és que aquesta possibilitat de contacte afectiu està com trencada o empantanegada?», es pregunta.

La ràdio per a ella és un espai diferent, on arribes i la gent et saluda, es presenta, et fa preguntes o et demana una opinió encara que no et conegui. «A la gent que arriba li crida l'atenció no entendre res, hi ha un munt de gent, no saps qui és qui, tothom parla, riu; uns fumen, els altres van i venen, una em fa un petó, un altre em crida per dir-me no sé què... quan un espai és viu, en moviment, hi ha un punt de desordre.»

Hi ha petits gestos molt significatius a tots els espais de Nikosia que tenen a veure amb l'acollida, que hi hagi un reconeixement, una presentació o fins i tot que t'esperin. Quan ho poden preveure, la gent està alerta que vindrà algú nou a la ràdio o a l'assemblea.

«Hi ha molts companys que són estel·lars en aquesta funció d'acollir, rebre, fer dos petons o fer una minipresentació; no és una responsabilitat d'una persona, sinó del col·lectiu, i amb aquests gestos podem convidar l'altre a arribar a un lloc nou», diu la Lucía. «Ens motiva i ens sosté inventar el nostre propi lloc, no el de malalt, ni d'usuari, ni de persona que pateix, ni parlar del diagnòstic; soc una persona que fa ràdio, que pinta o que participa en una assemblea, i aquesta invenció d'un nou lloc possible també té a veure amb les persones que no hem tingut un diagnòstic, que sí patiment psíquic, com tothom, i que pel fet de ser allà podem pensar de quina forma hem adquirit uns tics o una manera de ser al món que tampoc ens fan sentir còmodes.»

Treure rellevància al diagnòstic en salut mental és la clau del projecte de Nikosia. «Sovint arriben persones en una situació d'autocronificació, repetint un paper, un rol de malalt mental, com una identitat total de persona malalta o usuària, i el fet que les estiguin esperant, que puguin assajar una altra manera d'estar, que hi hagi una disposició dels elements perquè puguin passar altres coses; a vegades permet en molt poc temps que aquesta persona digui com se sent, si no està còmoda amb la seva família o al centre on és; altres vegades no, requereix molt de temps, i altres vegades la gent tampoc té res a dir, però, si volen fer-ho, tenen un espai», conclou la Lucía.

Els dilluns són dia d'assemblea de Radio Nikosia. Es fan al mateix pis de Contrabanda. L'espai comú s'omple i s'han de treure cadires de tot arreu on es pugui. Els dies d'emissió la gent va fent toms, però l'assemblea concentra tothom en un mateix espai.

A l'entrada hi ha un grupet de gent al costat del piano. El Francesc pregunta qui són o què fan a la gent que arriba nova.

—Jo soc usuari —diu quan li retornen la pregunta.

—Usuari de què?! —li etziba el Martín—. Fins quan et definiràs així?

—És veritat, no som en un CSMA (centre de salut mental d'adults), però no m'hi acostumo.

—El Francesc ja ha publicat quatre llibres —explica el Martín.

—De novel·la?

—No, soc dibuixant. Mira! M'hauria de presentar així! Soc dibuixant.

A l'altre extrem del passadís la gent va agafant lloc. La Micaela creua la sala i agafa un seient davant de la finestra i comenta a la noia que té al costat que quin dibuix més *xulo* té al quadern, que si l'ha fet ella. Parla de tal manera que ho comparteix amb tota la sala. Mentre la Micaela fulleja el quadern, ella li explica que sí, que els fa ella, sovint a classe quan s'avorreix. El bloc comença a rodar per la sala i la gent comenta els dibuixos i li fa preguntes, amb què els fa —amb bolígraf— o amb què els pinta —amb retoladors. Ella els comparteix i explica contenta.

L'assemblea discuteix algunes qüestions generals de Nikosia, però de seguida se centra en el programa de ràdio de la setmana. Els que estan més a prop recuperen el tauler de suro recolzat al fons de la sala on hi ha una taula amb les propostes de programa. Triguen una estona a aclarir quina tocaria. El programa sobre la vaga de dones es va «colar» en la previsió i les dates no coincideixen. Tenint en compte això, el programa que tocaria aquesta setmana el va proposar una persona que no hi és, així que passen al següent. És una proposta de la Natalia: «**Altres paraules: llenguatge, dolor i salut.**» D'entrada, la gent comenta la potència del títol.

—Per què havies pensat en això? —pregunta el Martín.

—A vegades fem servir paraules que, sense adonar-nos-en, ens fan mal a nosaltres mateixos; «Que tonta que soc!», «Jo soc incapaç de no sé què perquè soc nul·la»... Aquestes expressions ens acaben fent mal perquè ens les acabem creient —diu la Natalia—. M'agradaria generar un debat sobre les paraules, però sense la RAE ni res, des de la nostra perspectiva.

A partir de la proposta, comença un debat sobre les paraules i la seva càrrega. Preparar un programa passa per això. L'Oscar proposa un concepte per al que comenta la Natalia: «**Sadomasoquisme emocional**.» Es comenta com la gent critica els altres i com això té un pes fins i tot en l'entreteniment, com ara els programes i revistes del cor.

—Espanya és el país de la Vieja del Visillo —diu la Natalia en referència al personatge del còmic José Mota—. De criticar se n'ha fet un negoci, i això es converteix en un hàbit.

—A vegades critiquem de l'altre el que és d'un mateix sense adonar-nos-en —afegeix la María, que seu al seu costat—. Jo de tant en tant m' enxampo in fraganti i em dic: «Què dius dels altres? I tu què?»

El debat acaba tocant la qüestió de les paraules relacionades amb la salut mental. No és ni molt menys l'únic tema que s'aborda a Nikosia, però tot sovint està en l'ambient.

—Hem de pensar com ens constitueixen les paraules amb què ens anomenen, jo com a «treballadora de salut mental» —la Marcia emfatitza les cometes— a vegades no sé com anomenar-me.

—Jo vaig tenir amnèsia i això és una part de la meua identitat que he perdut, però m'ho prenc com una oportunitat per tornar a començar de zero, que això no ho té tothom —apunta la Sara, que reivindica l'optimisme en el llenguatge per contrarestar la negativitat.

«Jo vinc del món competitiu de l'empresa i la meua filosofia de vida no era la que té Nikosia, però quan ho vaig trobar vaig dir: "Això és el que jo vull"», recorda el Nacho Quadras. Igual que la Lucía, va trobar la seva porta d'entrada a través del taller de pintura.

Havia estat ingressat i un cop va sortir li van recomanar vincular-se a l'associació Activament. S'hi va implicar molt i en un moment els va oferir participar en els tallers que organitzava Radio Nikosia. «A pintura vaig conèixer alguns dels que participaven en el programa de ràdio i em vaig animar perquè em va semblar gent molt maca; jo no tenia la idea de fer ràdio, però em va cridar l'atenció i quan hi vaig anar em vaig sentir molt ben acollit, molt ben tractat, em va agradar moltíssim la filosofia de l'espai, del programa, d'escoltar gent diferent.»

Es va acabar desvinculant d'Activament per diferències personals i es va bolcar a Radio Nikosia, fins al punt que avui és el secretari de l'associació. Els càrrecs no tenen un pes dins l'organització, però sí que és cert que les persones que els ostenten estan especialment implicades en el dia a dia del col·lectiu.

Per al Nacho hi ha dos factors que diferencien Nikosia d'altres tipus d'espais. D'una banda, les cures mútues. «No només en un moment determinat d'un grup d'ajuda mútua, que és el que tenen les entitats, on tu expliques el problema i la gent t'intenta ajudar; a Nikosia això és en tot moment.» D'altra banda, que et permeten desenvolupar-te com a persona. «Pots participar en qualsevol activitat que es fa, en allò que t'agradi; també pots proposar coses que t'agradin perquè es facin com a associació... És un lloc de possibles, com diu el Martín, un lloc on tot és possible.»

La Natalia dedica els dilluns, els dimarts, els dimecres i els divendres a Radio Nikosia. Els dilluns participa en el grup de cures o en el de dones; cada quinze dies es reuneix un dels dos. «A l'assemblea surten molts problemes, però és un espai més per a la ràdio; llavors es va crear un grup de cures perquè ens poguéssim trobar un grup de persones i parlar d'un tema que ens inquieta més en el sentit emocional», explica a la mateixa cafeteria on es troben cada setmana.

També es va veure la necessitat de crear un grup específic de dones per abordar qüestions que les inquieten específicament a elles. «Som un grup molt variat, cadascuna té la seva peculiaritat i és tot molt espontani, es proposa un tema, o no,

i a partir d'allà... Recordo que un dia ens vam passar la tarda parlant de calces, imagina't!», rememora la Natalia.

«Nikosia no és com altres llocs on són paternalistes, en els quals els tècnics són els que dirigeixen el que has de fer o deixar de fer, sinó que ets tu mateix qui ho vas trobant, i hi ha gent que hi va i no troba res i se'n va, però és lícit», apunta el Nacho. «Potser estan en un procés en què necessiten més acompanyament, però Nikosia no és acompanyament en el sentit tutelar de la paraula, és més aviat donar-te la possibilitat de créixer amb les teves característiques.»

Les decisions es prenen totes assembleàriament, amb una lògica d'autogestió, en què totes les persones tenen el mateix pes, tinguin un diagnòstic en salut mental o no. Per això, més enllà de l'assemblea dels dilluns, que sovint es queda curta per decidir sobre altres activitats, hi ha la junta de bon govern, un espai mensual de gestió obert també a totes les persones vinculades a Nikosia.

club social

La Generalitat, actualment des del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, incorpora a la seva cartera de serveis el de club social. «El servei de club social és un programa de suport a la integració i la inserció comunitària mitjançant el lleure adreçat a persones amb malaltia mental en situació de dependència», explica el web del Departament. El llenguatge de la gent de Nikosia té poc a veure amb aquests termes. Tot i això, a proposta i amb l'acompanyament de persones de l'Administració, hi van veure una oportunitat per donar estructura al projecte.

Actualment l'Associació Sociocultural Radio Nikosia gestiona un club social i compta amb un equip de cinc professionals que s'hi dediquen. En realitat fan el mateix que feien, però l'assemblea, el programa de ràdio i tallers com els de pintura, de percussió o de ioga formen part de les activitats del club social.

Molta gent ni tan sols ho sap, ja que no demanen res a ningú perquè hi participi. Això sí, quan una persona que hi està implicada expressa que té un diagnòstic en salut mental, li proposen si vol formar part del club. Això no canvia la seva implicació en el projecte, però li demanen, si la vol aportar, un seguit de documentació, com un diagnòstic fet per un professional en matèria de salut mental, per poder justificar el funcionament del club davant l'Administració.

Adaptar la feina de Nikosia als paràmetres i als criteris d'avaluació d'un servei de salut mental no és fàcil, sobretot tenint en compte el caos, però la Lucía convida a «no prendre-s'ho massa seriosament». «El que cal fer és traduir el que fem a uns indicadors, perquè no estem simulant res, fem molíssimes coses, moltes més de les que diem que fem.»

Amb el reconeixement com a club social va ser quan ella va passar d'estar-hi implicada com una participant a estar-ho com a treballadora, i li preocupa evitar que el llenguatge de la institució entri en el dia a dia de Nikosia. «És pràcticament impossible que no hi entri, però ens hi hem de barallar, o deixar-li el mínim espai necessari per tenir uns recursos que ens permetin funcionar o complir amb l'avaluació que demanen, perquè també és lògic i està bé que es vulgui avaluar que els diners públics, que són de tothom, s'inverteixen en alguna cosa que realment es fa.»

gravetat

Al barri de la Ribera, al nucli antic de Barcelona, l'orde de Sant Agustí hi va construir un convent al segle XIV. Després del setge de la ciutat de 1714 es va començar a edificar la fortalesa de la Ciutadella, que va desplaçar els monjos al barri del Raval. Des de llavors l'antic convent ha tingut diversos usos, entre ells el de caserna militar, i avui és la seu, entre altres, d'un centre cívic que porta el nom de Convent de Sant Agustí.

Una dona truca a la porta d'un petit despatx d'una de les plantes superiors.

—Volia parlar amb el Jon —diu des de fora amb un fil de veu.

—No et veig —li diu el Jon Barrena, com una invitació a passar, i un cop és a dins la reconeix—. Com estàs?

—Bé.

—Què volies saber? Alguna cosa dels tallers?

—Volia saber si els dijous hi havia Pilates.

—loga. El que feies era ioga, però té coses que s'assemblen...

—Això, ioga!

- Doncs no, ja s'ha acabat fins al setembre...
- Pfff... M'havia comprat l'estoreta i tot.
- Al teu barri queda encara una sessió de txikung
—ella arrufa el nas—, sona estrany, sí, però hi té a veure...
- Deixa estar el meu barri, perquè allà no hi aniré ni en pintura. Jo, amb els personatges que hi ha, no hi vaig...
- Llavors fem una cosa, t'apunto quan comença el ioga al setembre i vens al setembre?
- Em deixes la teva targeta i et truco al setembre?
- Però tenim els telèfons, no? Jo tinc el teu telèfon aquí.
- Ja, però jo l'he perdut.
- Doncs t'apunto aquí quan tornen a començar les coses? Ioga és el 13 de setembre a les quatre de la tarda. Percussió... —balbucejia mentre apunta la informació de l'altre taller en què havia participat durant el curs—. T'apunto també el telèfon. M'ho pots preguntar per WhatsApp o com vulguis.

Quan marxa, el Jon pren nota a la taula d'inscripcions que participarà a ioga i a percussió. És un dels responsables de la Xarxa Sense Gravetat, un projecte que va impulsar Nikosia l'any 2015 amb Saräu (associació d'oci inclusiu), l'associació Activament i la cooperativa Aixec.

«Tot i que som entitats molt diferents teniem en comú el fet de fer activitats que donen cabuda a persones cicatritzades o que venen del món de la salut mental i generar espais de trobada amb altres persones», explica el Jon. Per això programen tallers i activitats que es troben en el marc de l'oferta oberta de centres cívics i casals de barri.

Una de les claus de la xarxa és l'accessibilitat, posar les coses fàcils. Pel que fa a la qüestió econòmica, les activitats són gratuïtes per a aquelles persones que expressen que no les poden pagar, no demanen documentació. Les dates no són gaire tancades i, si en un taller hi ha places, en qualsevol moment pot entrar una persona nova. A vegades fins i tot quan no n'hi

ha. «Si ve una persona i valorem que és el moment d'enganxar-la perquè, si no, no tornarà, encara que hi hagi un taller ple l'enviem cap allà, que no vindrà d'una de més», apunta el Jon.

Les inscripcions també poden ser tan fàcils com apropar-s'hi i dir-ho, els formularis no són imprescindibles. «Això no ho fa un centre cívic, però nosaltres podem fer-ho, tot i que sí que és important que la gent s'acostumi que sempre hi ha una mínima part documental, perquè la idea de la xarxa no és finalista, no és que hi sigui sempre, la idea és que la gent s'atreveixi a participar en els espais de ciutadania, de proximitat, i després pugui fer-ho pel seu compte», diu.

I finalment hi ha l'acompanyament. Si algú ho desitja, poden quedar a la porta abans del taller, ensenyar-li l'equipament on es fa, el lavabo o la sala o presentar-li la persona que l'imparteix. No és una demanda que rebin sovint, però estan a disposició i, en tot cas, treballen amb els i les talleristes perquè estiguin receptius, que sàpiguen quan vindrà una persona nova, com es diu i que per a ella és un dia important.

«El que té d'especial la Xarxa Sense Gravetat és que els i les professionals que imparteixen els tallers tenen una sensibilitat diferent cap a les persones, són sensibles a les diferents maneres de ser o de pensar, molt oberts, i no imparteixen la matèria i prou, sinó que miren d'integrar la gent», explica el Nacho Quadras. «És una filosofia més social, més acollidora, en la qual ningú se sent exclòs.» Aquesta filosofia no es troba sempre als centres cívics, tot i que hi ha talleristes de la xarxa que arriben per recomanació de gent de l'assemblea de Nikosia que els havia conegut en aquests espais.

Els tallers es fan a iniciativa de l'assemblea de Nikosia o de les persones participants en les altres entitats de la xarxa. «La idea no era muntar tallers per després omplir-los de persones, sinó que les persones donessin la forma a aquests tallers i nosaltres, com a equip tècnic, donéssim suport en la part logística de buscar els *profes*, trobar espais o poder pagar la gent», apunta el Jon. De fet, sovint les mateixes persones que proposen els tallers proposen la persona que l'impartirà, o a vegades entrevisten els candidats a talleristes. «La tria va molt lligada a l'experiència que hagi tingut abans aquell professor amb altres persones de Nikosia», remarca el Nacho.

La Cristina García, companya del Jon en la dinamització de la xarxa, remarca la importància del treball amb talleristes, que sovint arriben amb prejudicis sobre els grups o inseguretat abans de començar a treballar. «El que valorem en la persona que està fent això és que sigui una experta, que no sigui

un psicòleg que sap fer cuina, sinó una persona especialista en la matèria del taller, però que sí que tingui aquesta sensibilitat per abraçar la diferència, tenir una mirada de possibilitat sobre una persona que està molt travessada pel diagnòstic, que té una identitat que en molts casos es confon amb la mateixa malaltia mental, o té la identitat ciutadana malmesa», assegura.

L'objectiu és que els i les talleristes puguin fer créixer una identitat que no és la d'una persona amb un diagnòstic de salut mental que fa una activitat en un centre cívic. Tot i que molts serveis estan optant per fer tallers fora dels seus espais, ho fan amb professionals dels centres de salut mental, i tot i el canvi en l'espai, no canvia la lògica, no hi ha barreja amb altres persones. «Nosaltres som un projecte de salut mental, però no tenim aquest paper d'acompanyar terapèuticament, acompanyem en un sentit ciutadà de poder donar un suport a gent que d'altra manera potser no se sentiria tan autoritzada a apropar-se o hi veuria més dificultats», conclou la Cristina.

Si bé busquen impartir tallers de qualitat, perquè això és la garantia per arribar a un públic més ampli, també treballen amb les persones que els imparteixen el fet que un centre cívic o un casal de barri són espais de trobada entre persones. «Si vols aprendre a ballar, ves a una escola de dansa, però els equipaments de proximitat són per a una altra cosa, també per ballar, però sobretot per trobar-te amb altres persones, fer comunitat o fer barri, fer altres relacions», remarca el Jon. En aquest procés, els i les talleristes també han après a fer les coses d'altres maneres i les han exportat més enllà de la xarxa.

El nom de la Xarxa Sense Gravetat ve de l'objectiu de crear espais de lleugeresa, espais on ser un mateix sense la gravetat —en tots els sentits de la paraula— del diagnòstic. Arribar-hi com una persona que vol fer ioga, o cuina, o teatre o un grup de lectura. «Nosaltres no preguntem mai si una persona té un diagnòstic o no; potser t'ho explica i ho pots tenir en compte perquè és important per a ella, però pel que fa a la participació als tallers, jo aviso al tallerista si va a ioga i té una lesió a l'esquena, o si va a percussió i ens ha dit que ja sap tocar, avisem que ho poden aprofitar, o que no en sap gens, parlem d'aquestes capacitats en referència al taller, mai de les “discapacitats” atorgades pel diagnòstic», explica el Jon.

Al Centre Cívic Can Felipa del Poblenou se celebra el Dia Mundial del Teatre de l'Oprimat, organitzat per uTOpia barcelona, un col·lectiu impulsat per l'Antonio Masegosa i la Míriam Camps per generar produccions teatrals creades per persones que pateixen opressions. Estan vinculats a Radio Nikosia des d'abans de crear uTOpia, i hi feien tallers de teatre des d'abans de la Xarxa Sense Gravetat.

Entre la programació del Dia Mundial del Teatre de l'Oprimat hi ha un programa en directe de Radio Nikosia al mateix centre cívic. És un tipus d'activitat que fan sovint, que permet crear vincles amb col·lectius molt diversos i apropar-hi la metodologia de fer ràdio de Nikosia. Ho han fet en llocs que van des d'un festival de dansa contemporània a la fira del teixit associatiu de la ciutat. En aquest cas, el Nacho coordina el programa i comencen amb una entrevista a l'Antonio.

- Quan diem teatre de l'oprimat estem parlant de teatre, que és art, i d'opressió, que és política. Tots patim opressions i a vegades també som opressors —explica l'Antonio, que després desenvolupa la teoria i parla del brasiler Augusto Boal, impulsor de la metodologia.*
- No és el mateix fer teatre de l'oprimat a l'Amèrica Llatina que a Europa —planteja el Martín.*
- El mateix Augusto Boal quan va estar a França va veure que la gent no fugia de la policia, com ho feia a l'Amèrica Llatina, sinó que fugia d'ella mateixa, i per això planteja una nova tècnica, que és l'arc iris del desig, perquè tenim els policies dins el nostre cap.*
- Moltes amenaces les tenim dins el nostre cap. Sovint són pors ancestrals —apunta el Marcos, que fa teatre amb uTOpia.*
- Teatralitzem la realitat per entendre-la millor. Però no plantejem el teatre de l'oprimat com una teràpia, més enllà del que té de terapèutica qualsevol forma d'expressió artística.*

- Jo diria que l'opressió neix de la família, per exemple, veus a casa com critiquen algú i et diuen «xxxt, tu no ho expliquis»*
—*considera la Natalia.*
- Quan ets petit l'opressió és a tot arreu; però, un cop està integrada, com la identifiques?*
—*afegeix el Marc.*
- Doncs podríem treballar la història de la Natalia en el teatre de l'oprimit, però és fonamental tenir en compte el context social en què s'emmarca aquesta opressió, perquè no serà el mateix aquí i ara que fa vint anys en un altre país* —*respon l'Antonio.*

Cap al final de l'entrevista el Marcos no deixa escapar l'oportunitat:

- Abans he estat parlant amb el protagonista de l'espectacle de dijous i està una mica nerviós. Quin consell li donaries?*

Tots riuen per la broma, perquè el protagonista és el mateix Marcos, i l'Antonio, que ha acompanyat el procés, respon que li pot dir que està convençut que ho farà molt bé.

Arriba el dijous i el Marcos surt davant el públic del Centre Cívic Can Felipa:

«Hola, em dic Marcos Obregón. No soc família de l'Ana Obregón. Odio que em facin aquesta broma. No sé què fer amb les mans.» Com que realment no sap què fer-ne mentre fa el seu monòleg, ho diu. La idea és treballar des de la veritat de cadascú.

«Tinc algunes manies. No m'agraden les manies dels altres, no les suporto. Tampoc m'agraden les meves, però haig d'aguantar-les. La mania que us explicaré té a veure amb l'ordre. Soc una persona que té un cert ordre. A casa meva tot s'agrupa en nombres de tres, set i dotze. Per exemple, els llibres els tinc en blocs de tres, set i dotze. A vegades ha vingut algú i m'ha dit que allà hi havia quatre llibres, ni tres ni set. No n'hi ha quatre. N'hi ha set menys tres.»

La gent empatitza amb el Marcos, i alhora riu molt. És la gràcia del teatre. A partir d'aquí, però, comencen a aparèixer molts personatges que li van penjant —literalment, amb car-

tells— un munt d'estigmes relacionats amb la seva manera de ser. El teatre és una forma de fer-hi front.

política

Sovint, quan la gent s'apropa a Radio Nikosia amb un projecte de recerca o la voluntat de fer un grup de discussió, opten per traslladar això a la ràdio. És el cas d'un article que els han encarregat sobre el que fan i, en comptes que l'escriguin una o dues persones, dediquen un programa a parlar sobre la mateixa Radio Nikosia. El condueix el Nacho, i és el primer a donar el seu punt de vista:

«Per a mi, Radio Nikosia és la voluntat d'expressar-se d'un grup de persones que han viscut o viuen una situació semblant. Això no vol dir que tots tinguem una situació de diagnòstic mental, és indiferent, però compartim tots la voluntat d'expressar-nos i d'intentar canviar les coses. Tenim una visió política del que és el nostre activisme i, a través de la ràdio, dels nostres tallers, de tot el que fem, intentem canviar una mica aquesta societat perquè pugui ser millor.»

Passat el programa, el Nacho explica que la ràdio vol generar un efecte de contagi. «Fent el programa, més que lluitar contra l'estigma, estem fent una cosa més política, d'influir en la mirada de l'altre, fer-la més comunitària, menys competitiva, menys individualista.» Està convençut que en l'àmbit de la salut mental també es dona aquest contagi. Els conviden a fer xerrades i formacions sobre el model de la ràdio en molts espais.

—*Quin retorn notes d'aquesta tasca política?*

—*Jo noto retorns, per exemple, en el terreny personal. Jo he evolucionat moltíssim des que soc a Nikosia. Noto retorn sobretot en la relació que tinc amb les altres persones, jo em noto millor i la gent vol veure'm més, senyal que la cosa funciona. Sobretot noto aquest retorn en el tracte perquè, a mi, és un espai que em dona una seguretat i una experiència que no trobo enlloc més.*

Com que allò personal és polític, saludar a tothom que arriba com fan a Radio Nikosia és un acte revolucionari, com relacionar-se des de l'afecte en una societat que t'ho nega. Fan política estant en el món com són i no com s'espera que siguin.

caminar
sobre el perill

El bar BBB es troba en un petit local de la rambla de Prim, al barri de la Verneda. Hi ha tres taules quadrades amb tres cadires cada una, perquè les taules estan recolzades a la paret per un dels quatre costats. També cinc tamborets a la barra, dues màquines escurabutxaques i una màquina de tabac. A primera hora de la tarda no hi ha ningú, i la Raquel Nieto seu de costat en una de les cadires per mirar la televisió penjada d'un dels angles del bar mentre passa l'estona. És allà tots els dies, de dilluns a diumenge; no fa vacances. Els clients són habituals i ja sap el que volen alguns quan entren per la porta.

—*Una Coca-Cola?*

—*Sí, fresqueta.*

El nom del local, BBB, li ve dels antics propietaris, però li serveix per anomena-lo «bueno, bonito y barato». Ella i el seu marit el van agafar de traspàs, però la Raquel explica que és dels primers bars de la zona. Els primers edificis d'aquesta part del barri, per sobre de la rambla de Guipúscoa, entre els carrers de Ca n'Oliva, Camp Arriassa i la rambla de Prim es van construir a principis dels anys 1960. El del seu bar va ser dels primers.

A part de la sortida al carrer, el bar de la Raquel té una sortida al fons per on entra a la porteria de casa seva. Viu en un conjunt de quinze blocs units per un llarg passadís que recorre l'espai entre els locals comercials i les porteries. A més, en alguns punts està obert per donar pas als vianants entre el carrer de Camp Arriassa i la rambla de Prim.

Tot i que es presenta tímida, la Raquel no només viu i regenta un bar en el conjunt, sinó que a més presideix la mancomunitat de les quinze comunitats de veïns; és la presidenta del que coneixen com «el passadís».

La Raquel explica amb resignació les situacions complicades que s'hi donen, i sempre acaba rient. D'entrada, la dificultat per aconseguir convèncer del que sigui el conjunt de presidents d'escala. Tot el que impliqui posar diners ho paraitzen, encara que sigui fer sortides d'incendis o acondicionar les instal·lacions de gas. D'altra banda, si bé cada comunitat té la seva assegurança, no n'hi ha cap que cobreixi el passadís, i la Raquel pateix per si algun dia hi ha algun accident i se n'han de fer càrrec.

«És públic i no ho és; és de servei públic, i per exemple la llum la paga l'Ajuntament de Barcelona; és que és molt complicat, el passadís!», exclama. És com si la meitat fos de l'Administració i la meitat no. «Però aquí no hi ha ningú que s'aclareixi», conclou esbufegant. Això sí, quan plou, diu que el passadís sembla una autopista pel trànsit de gent. «Després diran que no és públic, però és clar que és públic, perquè per aquí hi passa tothom.»

Més enllà de les qüestions d'ús, s'hi acumulen altres problemes. Hi ha molts robatoris que la gent gran no s'atreveix a denunciar. També s'hi han donat agressions sexuals. És un espai amb poca visibilitat, i que a més n'ha anat perdent amb els anys, ja que el veïnat ha anat afegint tanques i reixes davant la inseguretat. A més s'hi estenen els problemes de convivència que predominen als blocs del costat, entre els carrers de Ca n'Oliva i Camp Arriassa. Hi transiten motos, patinets i pilotes colpejades amb massa força, i a vegades la Raquel no s'atreveix a dir res als joves per por de les seves famílies. «Aquí hi ha gent que, com els diguis alguna cosa, acabem tots a comissaria», assegura.

En els seus volums sobre *Tots els barris de Barcelona*, publicats entre 1976 i 1977, els periodistes Jaume Fabre i Josep Maria Huertas Claveria parlaven així del que llavors anomenaven la barriada de Camp Arriassa:

Unes vuit mil persones hi viuen en cases que es van començar a fer fa uns quinze anys, amuntegades, sense zones verdes ni cap equipament. Els carrers no són pavimentats i es calcula la densitat d'aquest barri en mil dues-centes persones per hectàrea.

Per intentar millorar la seva situació, els veïns d'aquesta barriada van iniciar el procés tradicional: reunions, cartes a les autoritats, visites a l'Ajuntament, assemblees àmplies, manifestacions... Quan finalment van decidir-se a sortir al carrer abandonant els «conductos reglamentarios» va ser, com a tants altres llocs, quan van començar a aparèixer símptomes de solució. El mes de setembre de 1976 l'Ajuntament els va dir que els sis passatges de Campo Arriaza serien arranjats com volguessin els veïns, i que per això calia que ells mateixos fessin un projecte de com els volien i l'Ajuntament s'encarregaria de portar-lo a terme. Aquesta resposta va sorprendre tothom, pel que tenia de desacostumada.

Els veïns van convocar assemblea i allà van decidir contestar l'Ajuntament que volien que els passatges fossin tancats a la circulació rodada, i convertits en illes per als vianants amb arbres, bancs, jocs per a infants, i pavimentació que evités el fang. Ara veurem quan l'Ajuntament converteix en realitat aquest projecte tan esplèndid.

Efectivament, el veïnat va aconseguir una zona amb passatges verds i tranquils, però els segueixen evitant, per problemes de convivència, a vegades vinculats a la venda de droga.

La Raquel porta vint-i-quatre anys vivint al «passadís», però abans ja vivia barri. En realitat de petita vivia al que avui és el barri de Sant Martí de Provençals, però fins al 2006 per a l'Administració tot era la Verneda. «Reconec que aquest és un barri complicat, però a mi m'encanta, jo no em canviaria, tot i que hi ha zones que dius "aquí de nit millor no hi passo", o algun cop que sortim de nit, per entrar a casa, aquí al passadís, has d'estar vigilant a veure si pots entrar perquè és una mica perillós, no és el mateix que passar directament del carrer a la teva porteria», diu.

Tot i que troba que ara s'està tornant a degradar, té clar que el barri ha millorat. Sobretot des dels primers anys, com quan hi va arribar el seu marit amb nou anys a un dels pisos construïts per Coca-Cola per als seus treballadors, ben a prop d'on viuen ara. Llavors tot eren camps, no hi havia res.

«És que abans aquesta zona era de les pitjors, jo recordo que no em deixaven ni passar, passada la comissaria de policia, a mi no em deixaven ni apropar-m'hi», diu la Raquel rient a la taula del BBB.

perill

«Les dones hem crescut, i diria que seguim creixent, amb el "no surtis sola", i aquest "no surtis sola" comporta moltíssims elements. Hi ha una percepció de seguretat creada o transmesa de què és allò de què s'ha de tenir por. Això es construeix, es transmet, però després no s'atén. Per exemple, situar una parada d'autobusos als afores, en un descampat, condiciona que tu decideixis utilitzar-la o no a determinades hores. Hi ha polígons on els propietaris de fàbriques diuen que volen incorporar dones a la seva plantilla, però potser els mitjans per arribar-hi no faciliten que hi vagin a treballar. A això em refereixo quan dic que no s'atenen les conseqüències d'aquest

“no surtis sola”. Cuidar aquestes qüestions és important perquè tant homes com dones puguem triar si treballar allà.»

Qui parla és la Marta Fonseca, arquitecta i membre del Col·lectiu Punt 6, una cooperativa de dones arquitectes i urbanistes que es proposen aplicar la perspectiva de gènere a l'espai urbà. Entre la feina que fan s'hi troba la realització de recorreguts de reconeixement de la vida quotidiana, amb l'objectiu de fer un diagnòstic a través de l'experiència de les dones i les activitats i desplaçaments que realitzen en el seu dia a dia.

Aquesta metodologia està inspirada en les marxes exploratòries impulsades per grups de dones al Canadà. A finals dels anys vuitanta, davant l'increment d'agressions sexuals al carrer, grups de dones van pressionar les administracions perquè hi donessin resposta, i això incloïa fer un diagnòstic de la percepció de seguretat a l'espai públic des d'una perspectiva de gènere. Els col·lectius Femmes et Ville, a Mont-real, i Metro Action Committee on Public Violence Against Women and Children (METRAC), a Toronto, van impulsar les marxes per fer aquests diagnòstics a inicis dels anys noranta. En el cas de Punt 6, a partir d'aquesta metodologia busquen anar més enllà de la seguretat i treballar tot allò relacionat amb la vida quotidiana.

La Marta explica que el col·lectiu es constitueix a conseqüència de l'aprovació l'any 2004 al Parlament de Catalunya de la Llei de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial, el que es va conèixer com a Llei de barris. L'objectiu del text era promoure i finançar intervencions integrals en els nuclis que ho necessitessin especialment. S'hi establien vuit camps d'intervenció susceptibles de rebre finançament, i el sisè era «l'equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments». D'aquí el nom del Col·lectiu Punt 6.

barris

Dotze anys després, inspirat en aquella iniciativa, l'Ajuntament de Barcelona impulsa el Pla de Barris per intentar reduir les desigualtats en els barris de la ciutat a través de projectes integrals, inversions extraordinàries i treball comunitari. L'alcaldessa Ada Colau va presentar la iniciativa a una conferència al Col·legi de Periodistes el gener del 2016 amb un clam contra «una Barcelona de dues velocitats» en què assegurava que l'objectiu era «potenciar un dels principals actius de la ciutat de Barcelona: els barris com a espai de vida compartida, el ter-

ritori on més fàcil és implicar els veïns i les veïnes per fer polítiques des de l'òptica de l'empoderament ciutadà».

El principal eix de desplegament d'aquest pla és el marge del riu Besòs, que concentra gran part de les desigualtats. Tots els barris d'aquest límit de la ciutat se'n veuen beneficiats: el Besòs i el Maresme, la Verneda i la Pau, el Bon Pastor, Baró de Viver i Trinitat Vella. Més amunt, hi entren barris de l'eix de muntanya. D'una banda Vallbona, Ciutat Meridiana, Torre Baró, Roquetes i Trinitat Nova, que donen continuïtat a la línia traçada al marge del riu. De l'altra, Sant Genís dels Agudells i la Teixonera. Finalment, en el litoral, també es desplega el pla al Raval Sud, al Gòtic Sud i als dos barris de la Marina.

«El Pla de Barris és un encàrrec de política pública que mira els barris que presenten més desigualtats, i, com les antigues lleis de barri, no només es fa una aposta de millora des de la pedra, de la intervenció en l'espai públic, sinó que, justament per reduir les desigualtats i treballar en un marc d'equitat, necessites treballar de forma molt més global», explica la Montse Redón, cap de projecte encarregada de desplegar la iniciativa al barri de la Verneda i la Pau. La iniciativa compta amb quatre eixos de treball principals: educació, drets de ciutadania, promoció econòmica i ecologia urbana.

Ella va començar a actuar al barri l'octubre del 2016 fent diverses entrevistes per un projecte que té una durada prevista fins al juny del 2020. L'objectiu era tenir una oficina de Pla de Barri a peu de carrer per visibilitzar l'aterratge al territori, però, a diferència d'altres barris, en el seu cas no ha estat possible. Es troba a la segona planta de l'edifici Piramidon.

Tot i les línies generals, considera que cada pla és un vestit a mida, que s'ha d'adaptar al context i a la realitat de cada barri. En el cas de la Verneda i la Pau, s'ha trobat que ja existia un teixit d'associacions de veïns, a vegades més reivindicatiu que propositiu, però que hi mancaven altres nivells de relació. L'enfocament de treball comunitari, però, hi ha aterrat amb més èxit que en altres barris, i ha aconseguit la implicació de veïns i veïnes i l'acompanyament dels serveis públics.

«Des de l'àmbit d'ecologia urbana en concret mirem quines són les demandes veïnals i professionals de millora d'aquest barri, que poden anar des d'equipaments que necessiten millores, a obres significatives o millores de l'espai públic, però això també inclou una mirada més global dels barris i les seves quotidianitats, des de la senyora que porta el carro per anar al mercat, la mare amb el cotxet, qui baixa amb els nens a jugar al parc, qui surt a passejar o qui va al metro perquè va a

la feina, i es volia incorporar una mirada amb perspectiva de gènere», explica la Montse. Van treballar perquè això fos una línia compartida entre tots els plans de barri i, en col·laboració amb el Departament de Transversalitat de Gènere creat a l'Ajuntament, posen sobre la taula la metodologia de les marxes exploratòries.

la mirada

L'edifici Piramidon té setze pisos d'alçada, molt per sobre del que és habitual a Barcelona. Es va construir el 1971 a la plaça de la Pau i d'entrada no va tenir cap destinació concreta. Avui s'hi troba el Casal de Barri de la Pau, diverses associacions i entitats, una escola d'adults i també alguns dels serveis públics que actuen al barri. Tot això a les primeres plantes. A la més alta hi ha un centre d'art contemporani amb unes vistes privilegiades de la ciutat, només superades per les que es poden gaudir des del terrat, uns esglaons més amunt. Sense cap edifici a l'entorn que competeixi amb la seva alçada, des del cim del Piramidon sembla que els ulls puguin arribar a qualsevol racó de la ciutat. La majoria de veïns i veïnes del barri, però, no ho coneixen ni hi han pujat mai.

És molt més a baix, a la segona planta, on s'aplega una trentena de veïnes per parlar de quina mirada tenen sobre l'espai públic. Es tracta de la sessió preparatòria de la marxa exploratòria de vida quotidiana, seguretat i gènere del barri de la Verneda i la Pau, que dinamitza la Marta Fonseca.

L'Elena Herranz, del Departament de Transversalitat de Gènere de l'Ajuntament, celebra l'èxit de convocatòria. En altres barris potser hi participaven sis dones, i aquesta és la més massiva que s'han trobat fins ara. Hi ha tingut un pes important la feina de les tècniques del barri. La Montse ha estat a sobre de les dones vinculades al Pla de Barris i elles ho han portat més enllà. Molta difusió s'ha fet a través de missatges de WhatsApp, per exemple amb mares que ho enviaven als grups de les AMPA. La metgessa de capçalera del CAP, que es troba al costat del Piramidon, també ho ha estat comentant a dones del barri. A la Raquel, li va anar a dir l'Hoda Dahbi, tècnica del Servei de Prevenció i Convivència, perquè coneixia la situació del seu passadís. La conseqüència és que hi han acudit dones que formen part d'entitats, però també moltes que no estan organitzades, que potser ho han conegut per un WhatsApp d'una veïna. Hi ha des d'una agent de la Guàrdia Urbana fins

a dones que participen al Comitè de Defensa de la República (CDR) del barri.

Per evitar barreres a l'assistència, intenten posar facilitats per a les persones cuidadores. L'associació Clorofil·la gestiona un espai, que s'oferta sota demanda, on poder deixar els infants durant el taller. Aquest cop un parell de persones havien dit que en farien ús, però finalment no l'ha necessitat ningú. La Mercè Bosch, de l'entitat, explica que la gent no té en compte aquesta possibilitat. **«L'automatisme és buscar la mare, la germana, o que un membre de la família vagi a les trobades mentre l'altre, que sol ser la dona, es queda a casa»**, diu. No són espais només per a infants, sinó que si algú ha de tenir cura d'una persona gran, o d'una persona amb diversitat funcional, que potser no necessita una atenció especial però no es pot quedar sola a casa, també ofereixen solucions.

Una de les assistents pregunta a la Montse per l'espai perquè normalment a aquesta hora ha de tenir cura de la seva neta. Avui el pare ha sortit abans de la feina per fer-se'n càrrec però no ho pot fer sovint. L'àvia està amb la nena fins a les 18.00, i a les 19.00 la porta a ballet, al mateix edifici Piramidon. La Montse li diu que compti amb l'espai de cara a la propera trobada, que es faran càrrec de pujar-la a la classe.

Quan ja s'han distribuït les taules i cadires per la sala polivalent i les tècniques han fet les introduccions corresponents, la Marta fa una presentació sobre l'urbanisme amb perspectiva de gènere. L'objectiu del taller és preparar la mirada per saber identificar les necessitats i mancances del barri durant la marxa. De partida explica que totes plegades formen el grup de treball que ha de generar propostes, i que hi haurà una sessió de retorn que respongui quines són les coses que es poden fer immediatament, quines es poden incorporar al Pla de Barris i quins són els camins a seguir per arribar a altres. L'arquitecta celebra que, a diferència d'altres marxades que realitzen, aquestes estiguin acompanyades d'un projecte urbà en què es plasmaran els resultats.

La Marta planteja alguns conceptes per entendre la feina que estan fent. D'entrada, la diferència entre sexe i gènere: **«El gènere és una construcció social, i a partir d'aquesta construcció es generen rols, com per exemple que les dones estiguem més en l'espai privat i els homes més en l'espai públic.»** Explica que la vida quotidiana té esferes diferents, com poden ser la personal, la reproductiva, la política o la productiva. **«Si pensem en la mobilitat, la primera esfera que es té en compte és sempre la productiva, però si la creuem amb altres esferes**

es fa més complexa», apunta. Assenyala diverses variables per canviar la mirada sobre l'urbanisme: l'espai públic, els equipaments i serveis, la mobilitat en l'espai i en el temps, l'habitatge i l'entorn, la participació individual i col·lectiva, i la seguretat i l'autonomia.

En aquest punt les dones assistents ja comencen a interrompre l'exposició, perquè tot plegat els ressona molt.

- Qui no vol un barri net, cuidat, segur...? Quan veieu un cotxe —de policia, vol dir la primera a intervenir— passar pel vostre carrer?*
- Mai! —reliquen unes quantes.*
- Jo surto de la meva porteria i hi ha dos bars, un a cada banda, i quan surts de casa hi ha unes setze veus cassalleres allà, que no tenen res més a fer, molt negatives, que tot el que diuen és «me cago en això, o me cago en allò», i això et deixa mal cos, perquè és purament masculí. Després vas cap al metro i és clar, hi ha un descampat. Al final tornes de la feina directa a les vuit del vespre, perquè és que a les dues de la matinada no t'atreveixes a passar per allà. El que volem és no haver d'arribar a la porteria de casa amb les claus ja a la mà, desitjant obrir i tancar ràpid... —diu una altra.*
- És que tu vas a un parc i veus que aquell seient l'ha fet un home, perquè tu no l'haguessis fet així. O dius: aquest pis l'ha fet un home, perquè és que aquí no m'hi cap el cul per netejar aquest vidre, i com que sempre netegem les dones... Quasi mai són ells els qui netegen. Jo espero poder anar a un parc i dir: això ho ha fet una dona. Com a mínim això, perquè això que comentes dels bars sí que ho veig més difícil de canviar —replica la Juani Leo, de l'Associació de Veïns de la Via Trajana.*

Les intervencions se segueixen succeint, però la Marta s'apressa a acabar la presentació per donar pas a l'exercici que tenien previst. Reparteixen un mapa del barri amb les següents ins-

truccions: posar un gomet lila al lloc on viuen i posar gometes blaus als llocs que fan servir en la seva vida quotidiana.

—Tot —*comenta rient una senyora.*

—... *per exemple equipaments...*—*segueix la Marta.*

—*Però si no hi ha res! No tenim ni mercat!*

—*replica una altra.*

Després de fer els seus mapes, passen a treballar per grups i pensar quins són els espais ben i mal valorats, amb gometes verds i vermells. Aquests últims serviran per traçar el recorregut de la marxa. En la posada en comú final el diagnòstic és ben coincident. Els espais que no havia apuntat un grup, els apunta un altre amb l'assentiment de les que se l'havien deixat. La Charo Castillo, de l'Associació de Veïns de la Palmera, observa el mapa final i destaca que a la seva zona hi predominen els punts verds, però sobre els punts vermells diu que tenen motius històrics: «**Quan van tirar les barraques de la Perona van destrossar els barris, començant pel meu, que era la Via Trajana.**»

fronteres

«**Jo és que no soc molt feminista-feminista**», diu d'entrada la Charo. A la primera sessió de les marxes exploratòries hi va anar una mica obligada. Des del Pla de Barris van anar a explicar la iniciativa a l'Associació de Veïns de la Palmera i ella hi va anar en representació, però convençuda que les farien perdre el temps, única i exclusivament per dir que havien fet una feina que se'ls havia encarregat. És una situació que s'ha trobat en altres ocasions.

Quan va arribar al Piramidon va veure que el procés el portava la Marta i es va motivar. La recordava d'un fòrum que van organitzar a la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) sobre mirar la ciutat amb ulls de dona. Contra tot pronòstic, va sortir molt contenta de la primera sessió de treball.

«**Està molt bé el que estem fent, perquè a vegades hi ha despreocupació per la mirada de les dones, i per exemple, en una zona més fosca, un home tindrà menys por, o en carrers on hi ha conflicte sempre és més fàcil que es fiquin amb una dona que amb un home, llavors és important mirar-ho amb els nostres ulls, exposar les nostres inquietuds, perquè crec que no s'ha tingut en compte la perspectiva de les dones**», conclou.

Per la zona on viu, la Palmera, van decidir que no hi havia de passar la marxa. «**És on hi ha menys problemes i conflictes**», diu la Charo. És l'equivalent al que serien nou illes de cases, amb la diferència que els edificis, en comptes de ser contigus, estan separats per carrerons o espais verds i a l'illa central hi ha el parc de la Palmera de Sant Martí.

El 2006 una nova divisió administrativa va establir els límits del barri de la Verneda i la Pau, però la gent que hi viu no la té gaire en compte. A la Charo, si li preguntes en quin barri viu, respondrà que a la Palmera. Les dues principals vies que travessen el barri —les rambles de Prim i Guipúscoa— tracen quatre zones diferents, que es van construir cadascuna en un moment i que no tenen massa relació entre elles: la Via Trajana, la Pau, la Verneda Alta i la Palmera.

«**No hi ha un sentiment de pertinença al barri, són quatre sentiments de pertinença diferents**», destaca l'Hoda Dahbi, que recorre carrers i comunitats de veïns dels quatre barris com a educadora del Servei de Prevenció i Convivència desplegat l'any 2017 des del Districte de Sant Martí. El seu company del servei, l'Àngel Barea, *Lito*, com el coneix tothom, destaca la manca d'espais de relació: «**Hi ha molts espais verds però pocs espais de relació obligatoris més enllà dels bars, que n'hi ha pocs; hi ha qui diu que la Pau té molts bars, però això és si ho compares amb el total de comerços, el problema real és la manca de teixit comercial.**»

Tots dos coincideixen que la Palmera trenca amb aquesta dinàmica. Construït al voltant de la plaça, aquest nucli fa tota la seva vida cap endins, i allà hi ha el parc, comerços, una escola... espais que fan que la gent es trobi. L'associació de veïns també ha generat aquest sentiment de pertinença, «**però tota construcció identitària necessita un "altre", i en aquest cas els altres són la gent de la Verneda Alta, la Pau o la Trajana**», remarca el Lito. A la Palmera gaudeixen d'una situació socioeconòmica una mica millor que el seu entorn, «**i a vegades fan tanta vida cap endins que s'obliden que estan al costat de zones deprimides**», apunta el sociòleg.

Les altres zones del barri es van construir entre els anys cinquanta i seixanta, i la població que hi va entrar a viure s'ha anat fent gran alhora. La Palmera, tot i que es va construir més tard, va acollir veïns i veïnes que provenien dels altres nuclis o de barris de barraques. El resultat és que avui en dia hi ha uns barris molt envellits i en general mancats de vincles comunitaris. «**Com que no hi ha un sentiment de barri i en els darrers anys s'ha anat fent un barri dormitori, els joves han marxat**

perquè no s'hi sentien a gust, perquè no hi ha recursos o serveis per ells, i això fa que hi hagi més pisos buits i menys teixit comercial», lamenta l'Hoda. En aquest sentit també és una excepció la Palmera.

L'Hoda destaca molt el fet que els pisos de la Palmera siguin més nous i tinguin ascensor com un factor que redueix els problemes de convivència, perquè permet sortir al carrer a les persones amb mobilitat reduïda. A la Pau, per exemple — un barri inaugurat per Franco l'any 1966 dins la seva campanya «25 años de paz», que li dona nom, per commemorar la victòria dels feixistes a la Guerra Civil—, fins i tot en els pisos amb ascensor acostuma a haver-hi uns pocs esglaons que són una barrera molt difícil per moltes persones. «Allà hi trobem problemes de convivència com ara el fet que persones que no poden sortir al carrer tiren la brossa des del balcó, i això no és un tema delinqüencial, però fa que les persones que puguin arribar noves no vulguin quedar-se al barri», denuncia.

la marxa

Una setmana després de la sessió preparatòria, les dones es troben a l'entrada de l'edifici Piramidon. L'organització reparteix bosses de tela del Pla de Barris, amb el lema «Soc de la Verneda i la Pau». Inclou una ampolla d'aigua, un plàtan o una poma, fulls en blanc, un boli Bic, dues xapes amb el mateix lema que la bossa, un díptic sobre el Pla de Barris en general, un altre sobre el de la Verneda i la Pau en concret, i un mapa de la marxa dibuixat i imprès en color per l'ocasió. El mapa mostra la ruta dissenyada a partir del taller de la setmana anterior i convida a fixar-se en diverses qüestions al llarg del recorregut, des de la senyalització a la vida comunitària.

El grup fa la volta a l'illa per dirigir-se a la plaça de la Pau, un espai ben valorat. Davant els nens i nenes que juguen al parc de la plaça, la Marta assenyala que «som aquí a una hora determinada, a les cinc de la tarda, en què la plaça té un ús determinat, però hauríem de pensar en tots els moments». Una veïna assenyala que és on munten l'escenari de la festa major, i un espai que està molt bé. La Juani apunta, però: «Els xavals juguen a pilota però aquí hi ha l'església a una banda i un casal d'avis a l'altra, els hi falten espais més adients perquè puguin jugar a pilota.»

D'allà segueixen el recorregut cap a la frontera amb Sant Adrià del Besòs, on hi ha l'escola la Pau. Pel camí, l'Anna Cas-

tellano, que porta el seu fill en un cotxet, ja troba espais on no poden passar per la vorera. Denuncien que allà s'hi produeixen molts robatoris, sobretot a senyores grans i durant la tarda, quan no hi ha gaire moviment al carrer. Una àvia apunta que no hi ha cap transport que la deixi a la porta de l'escola quan ha de buscar la seva neta i, sobretot a l'hivern, quan es fa fosc més d'hora, té por i acaba fent voltes per evitar segons quines zones.

Una veïna proposa un petit canvi de recorregut i la Marta diu que el poden anar modificant, que era una proposta a partir del que es va treballar a la sessió anterior. Una altra dona replica que «**com no ens comencem a moure ja, no arribarem**», però a partir d'aquell moment es va estirant la ruta per no deixar-se cap racó. Hi ha molt interès en passar per tot arreu, però això també acabarà fent que no es pugui recórrer tota la zona marcada.

Per exemple, l'Araceli, que ha fet tota la ruta acompanyada pel seu bastó, no vol saltar-se el seu carrer, on vol assenyalar una parada d'autobusos que ha canviat la seva ubicació per una altra de problemàtica. Algunes l'intenten dissuadir de fer el volt, però acaben modificant una mica més la ruta. «**Que no es digui que no m'esforço**», diu enfilant un carrer. «**I jo no demano per mi, que jo no surto de casa, em fa por.**» Una estona més tard una veïna l'ha d'ajudar a avançar pel carrer de Ca n'Oliva perquè les voreres estan en molt mal estat, aixecades.

Un dels punts pel que més circulen les dones habitualment és l'entrada del metro de La Pau. Hi ha un gran descampat que fa d'aparcament i al costat un edifici de lloguer de magatzems. Comparteixen que és una zona que fa molta por, on hi ha molts robatori i destrosses, i fins i tot s'hi troben joves masturbant-se, apunten algunes.

—Tant que insisteixen que deixis el cotxe i agafis el transport públic, però el deixes aquí a les set del matí i potser a les set de la tarda ja no l'hi trobes —diuen.

—Això és un respir pel trànsit de Barcelona, hi aparca gent que ve de Mataró, de Vilassar... L'únic que demanem és que ens hi posin il·luminació i que passi la Guàrdia Urbana de tant en tant —afegeix la Juani.

Quan entren dins el solar la Raquel, que viu a dos carrers, assegura que no hi havia entrat mai abans perquè tenia por; sí que passa sovint pel costat, però entrar-hi mai. A l'altra vorera, en direcció a casa seva, hi ha allò que es coneixia com la barriada de Camp Arriassa, les illes de cases que hi ha entre el carrer amb aquest nom i el de Ca n'Oliva. Els passatges entre els edificis no estan gaire il·luminats. «Aquí hi ha la farmàcia i si de nit hi vols venir està tot fosc, hi ha rates», critica la veïna. Precisament aquest és el més il·luminat dels passatges, però per la llum de la mateixa farmàcia, no pas per l'enllumenat públic.

Una mica més amunt, a la mateixa zona, hi troben la plaça del Camí de la Verneda. S'hi celebra un aniversari infantil. Una família ha tret una taula plegable al carrer, ha posat música i té una taula amb pica pica i refrescos. Amb un punt sorneguer, conviden les dones de la marxa a unir-s'hi. Elles assenyalen que és precisament el tipus de coses que volien mostrar d'aquella plaça, no precisament com a positiva.

- Quan jo era petita la mare no em portava aquí.*
- Doncs jo havia baixat amb els meus fills i hi havia un parc preciós.*
- Ara hi ha gent borratxa fent palmes fins a les cinc de la matinada, ampolles per terra que després ningú recull, drogues... —afegeix una tercera.*
- El problema no és tant que facin festes, que això ho fan en altres parcs, sinó que després ningú ve a netejar i això queda així una setmana.*

Creuant la plaça, arriben al «passadís» de la Raquel. «A quin arquitecte se li ha acudit aquesta barbaritat?!», s'exclama una dona. A l'altra banda hi tenen la rambla de Prim, i com que ho veu tot des del seu bar, la Raquel explica situacions que s'hi troba. El carril bici té al costat uns murs baixos, i ella veu molta gent gran que camina pel carril, amb els riscos que comporta, perquè allà tenen on recolzar-se. El paviment està en mal estat i des del bar fins i tot veu gent que pixa allà al mig. «Hi ha avis que ens demanen lavabos públics a la rambla, perquè surten de casa seva a fer un passeig, perquè els hi ha recomanat el metge, però després no poden tornar a temps», explica l'Hoda.

Quan la marxa puja cap a la frontera superior del barri, al carrer de Santander, comenten que des d'allà ningú s'atreveix a anar a peu a la Via Trajana entre els polígons, per més que sigui un tram curt, i acostumen a agafar l'autobús. La ruta no avan-

ça cap a la Via Trajana, per més que estigués molt marcada en vermell en el mapa i la zona de polígons estigués prevista a la ruta. Ni essent un grup nombrós se senten segures per anar-hi.

patis

Tota la Verneda eren camps fins que s'hi va construir la Via Trajana. Es tractava d'un conjunt de divuit blocs fet el 1953 pel Patronat Municipal de l'Habitatge. Els pisos eren petits, de 37 m² o 45 m² segons si tenien dues o tres habitacions, i es distribuïen entorn d'un pati de veïns. Sumaven un total de trenta-sis habitatges a cada bloc, amb una planta baixa i dos pisos. A més, els edificis estaven connectats entre ells per túnels. «Tot plegat fa del polígon un conjunt a escala humana dins el qual el principal defecte és la deixadesa en què es troben bona part de les placetes entre els blocs», apuntaven els periodistes Jaume Fabre i Josep Maria Huertas Claveria en la seva obra sobre els barris de Barcelona.

El principal inconvenient llavors era l'aïllament. «Fins a la Sagrada Família la meva mare hi anava caminant i d'aquí fins allà l'únic que trobava era l'ermita de Sant Martí de Provençals, on feien una parada, i després tot horts fins que arribaven», explica la Mònica García, filla del barri i secretària de l'Associació de Veïns de la Via Trajana. Recorda quan no hi havia ni portes a les cases perquè tothom era com una família, i comptaven amb el que necessitessin allà mateix, com un poble autònom.

Amb els anys van arribar els polígons i es va reduir l'aïllament, perquè els veïns treballaven a les fàbriques del voltant. Fabre i Huertas hi van anar el 1976 i ho descrivien així:

Avui el barri és un racó de món que en una visita superficial sorprèn agradablement. Comparat amb els amuntegaments dels nous polígons o del centre de la ciutat, hom pensa que ha de ser agradable la vida d'aquestes tres o quatre mil persones que disposen de patis i placetes pertot arreu, amb arbres i bancs, amb dues guarderies, escoles, un camp de futbol, un centre social i una llar del jubilat per a ells sols, i lluny de la circulació.

Hi ha, però, greus inconvenients en aquest barri. El primer, la migradesa de les mesures dels habitatges. El segon, la pol·lució de les fàbriques veïnes, i especialment una de gelatines, augmentada pel fet

de quedar el barri enclotat i a la vora del riu. Són freqüents les malalties respiratòries i reumàtiques entre els seus habitants. En el futur hi passarà pel costat mateix la Via Trajana, i amb la qual cosa s'haurà acabat també la tranquil·litat. Cap dels carrers, excepte el principal, és asfaltat.

La Mónica en té records més feliços que la descripció dels periodistes: «Ho fèiem tot als patis de l'edifici, quan hi havia una comunió, un bateig, un aniversari, tots els veïns ens reuníem, la família eren tots els veïns, i allà al pati se celebraven les festes; ara tot això... doncs ja no hi és.» Els edificis del barri estaven afectats per aluminosi i va caldre tirar-los tots a terra i construir tot el barri de nou. Llavors van desaparèixer els patis, el centre social que tenien en un pavelló i els espais de convivència. Avui la Mónica torna de la feina directa a l'aparcament i puja amb ascensor fins a casa seva. Difícilment es troba un veí.

Contra la fama que té, aquesta veïna considera que el seu no és un barri perillós, perquè és petit i la gent es coneix, per més que no tant com abans. «Sí que hi passen coses, però tenim identificats qui són, és una família que sabem on viuen i a vegades entren a la presó i estem tots tranquils; el problema és a l'hora de posar denúncies, perquè com que et coneixen i saben on vius, si els poses una denúncia després tens represàlies, o les tenen els teus fills», assegura. Però a part d'aquest grup concret, insisteix que a la Trajana hi ha bona convivència, de fet, que és més segura que altres barris, perquè es coneixen.

Fa molts anys, a l'àvia de la Mónica la van atracar al parc de la Ciutadella, però va passar un grup de la Trajana que la va reconèixer com a veïna. Van dir a qui l'havia robat que li tornés tot i la van acompanyar de tornada al barri, li va explicar a la neta. «Això era abans, ara els fills d'aquells delinqüents ja no tenen tanta ètica com tenien els pares i ja no és el mateix, però tampoc és que visquis amb por», conclou.

seguretat humana

El Josep Maria Navarro és antropòleg i membre de la cooperativa La Fàbric@, que treballa en l'àmbit comunitari. Fa anys, treballant en un projecte de mediació a Colòmbia, van entrar en contacte amb el concepte de *seguretat humana*. «Aquesta idea de seguretat humana la plantegen des d'una perspectiva

no estatal, que no es pot seguir en la línia de seguretat repressiva, perquè dona els resultats que dona, sinó que s'ha de començar a albirar una altra manera de construir seguretat des dels barris, des dels carrers, a partir de les relacions i la confiança entre la gent», explica.

Per entrar en aquesta lògica, cal ampliar el concepte clàssic de *seguretat*. La seguretat té a veure, per exemple, amb la seguretat de tenir accés als aliments, o de caminar pel carrer i saber que si caus hi haurà qui t'ajudi.

Des del Servei de Prevenció i Convivència tenen clar que la seguretat passa per teixir comunitat. Tot i que un cotxe de policia pot patricular pel barri, hi ha una part del benestar quotidià que no passa per això, fins i tot en relació amb la seguretat. «Si vaig a comprar el pa i conec a tothom que hi ha en el meu recorregut, quan acabi de comprar el pa aniré a treure els diners de la pensió i estaré tranquil·la perquè conec a tothom», diu el Lito posant-se en la pell d'una dona gran del barri.

Tot i això, moltes de les demandes de les dones a la sessió de conclusions de la marxa exploratòria passen per mesures de seguretat: policies o càmeres de vigilància.

—Les càmeres realment donen seguretat?

—els pregunta la Marta.

—En un altre barri no, però en aquest sí

—considera la Raquel.

—La gent abans de robar mira cap amunt

—diu la Juani.

La Marta replanteja la seva pregunta.

—Donen més sensació de seguretat?

El sí és unànime.

—Potser la mateixa percepció de seguretat fa que aquest espai estigui més habitat i les càmeres ja no són necessàries —planteja l'Encarni Sánchez, que ve del Comitè de Defensa de la República—. Jo no soc gaire partidària de les càmeres, però jo no visc en aquesta zona, així que les que hi viuen ja sabran.

Quan parlen de la plaça de Camp Arriassa, sempre plena de gent i de conflictes, hi ha qui proposa que s'hi facin batudes

policials regularment. La proposta produeix un silenci tens entre les dinamitzadores i les tècniques, fins que la Marta recorda que un dels objectius d'aquest treball és plantejar com generar seguretat des de la mateixa comunitat.

Els mateixos cossos policials tenen clar que la seva intervenció no és la solució definitiva. «Dins un mapa d'accions que cal fer per garantir la seguretat dins un cert territori hi ha moltes accions que ha de fer la gent que no és policia, i els policies també hi han de participar, però és un error deixar-ho tot en les seves mans, no perquè siguin molt dolents, sinó perquè actuen amb uns criteris de repressió, i hi ha qüestions de seguretat que no tenen a veure amb això sinó amb parlar, posar-se d'acord, o parlar a crits, si vols, però entrar en col·lisió amb gent amb qui aparentment no t'hi entendràs», assegura el Josep Maria. En accions de mediació que han fet als barris sempre han treballat també amb la policia, i «el veredict de dels agents sempre ha estat que amb la repressió no ho solucionen, perquè hi van, fan l'actuació, però després se'n van i el problema es reproduïx».

Les veïnes de la Verneda i la Pau insisteixen que pel barri no s'hi veu policia. L'Hoda explica que els agents sí que hi treballen, però hi ha un problema: la manca de denúncies. «En aquest barri no es truca prou al 112; si hi ha algun furt o alguna incidència, la gent no està acostumada a corresponsabilitzar-se, demanen que vingui la policia, però per això abans han de saber què hi passa», lamenta. Com que la gent es coneix, hi ha por de represàlies. Per això treballen en la línia d'esclarir que una trucada al 112 no és una denúncia, és una informació que es pot fer de forma anònima. «El que no pot ser és que tinguem situacions de violència masclista al barri i que cap veï truqui per denunciar-ho», qüestiona la tècnica.

La sensació de manca de policia encaixa amb un marc més ampli de sentir-se un barri oblidat. En l'organització administrativa la Verneda i la Pau és el barri número 73, l'últim de la ciutat. En la divisió anterior, la Verneda també era l'últim, el 38. Les vies del tren, la Gran Via i la frontera amb Sant Adrià deixen el barri força aïllat del seu entorn.

«No hi ha equipaments que aglutinin els quatre nuclis veïnals, el Centre Cívic està fora del barri, el Centre de Serveis Socials, ja que engloba la Verneda i la Pau i Sant Martí de Provençals, també es troba a Sant Martí de Provençals; és molt repetitiu el discurs que no hi ha equipaments, no hi ha recursos, no hi passa la policia... aquesta sensació d'estar oblidats reforça la d'inseguretat», conclou l'Hoda.

La primavera del 1947 Eva Duarte, dona del president argentí Juan Domingo Perón, va fer una llarga visita a Espanya. Es tractava d'una mostra de suport del país sud-americà al règim de Franco després que l'any abans l'assemblea de l'ONU acordés la retirada d'ambaixadors de Madrid. El franquisme va emmarcar aquella visita en un gran esforç propagandístic que va fer recordar aquell any com «l'any de la Perona». Al barri de barraques construït al voltant de la ronda de Sant Martí, quan preguntaven a la gent des de quin any hi eren, responien que des de l'any de la Perona, i la Perona va ser el nom que se li va quedar a aquell conjunt de cases.

El Luis, de l'Associació de Veïns de la Palmera, també pensa en els anys en base als esdeveniments. «Quan jo hi vaig arribar l'any 1958, abans de la nevada, allò eren cases de treballadors, d'obra ràpida, però d'obra, i vam començar sense llum», recorda. D'entrada va anar a viure allà perquè tan bon punt arribaves a la ciutat t'havies d'empadronar, abans d'anar a buscar feina on fos. «Si a l'estació no venia a buscar-te algun familiar o algú altre, ja et ficaven al mateix tren l'endemà al matí i t'enviaven de tornada cap a Sevilla, Galícia o d'on vinguessis.»

Fins al 1966 hi havia unes dues-centes barraques a la Perona, però a mesura que s'anaven destruint altres barris barraquistes, aquest s'anava fent gran fins a multiplicar-se per cinc. Les construccions amb fustes es van anar imposant a les d'obra. Els periodistes Jaume Fabre i Josep Maria Huertas Claveria descrivien així la situació del barri deu anys més tard:

No hi ha aigua corrent a cap casa. Sis fonts públiques cobreixen les necessitats del barri. Hi ha vàters públics, però moltes barraques tenen vàter propi amb els desguassos que donen a pous morts o directament a la via del tren. Existeix també el costum de fer les necessitats a l'aire lliure, en el descampat. Un altre costum característic dels habitants de la Perona és fer molta vida de carrer i especialment menjar-hi. No és gens estrany, si tenim en compte la grandària i les condicions de les barraques.

L'existència de les barraques, tot i les successives promeses per enderrocar-les, es va perllongar amb un petit grup fins al 1989, quan, en el marc de les actuacions urbanístiques per la cele-

bració dels Jocs Olímpics de 1992, s'hi va començar a construir el parc de Sant Martí.

«En treure la Perona van enviar alguns d'aquests veïns a un dels blocs d'aquí, i acostumats a viure al carrer, quan van veure els patis interiors se'ls van fer seus; es va fer necessari posar porteries perquè es ficaven pertot arreu, pujaven els rucs per les escales, penjaven la matança del porc per allà, feien fogueres al carrer... van traslladar aquí el que era la Perona», afirma la Mònica des de la Via Trajana. La Charo, per la seva banda, està d'acord que va representar una degradació del barri d'on ve, i s'alegra que no passés el mateix a la Palmera, tot i que van tenir por que succeís.

Els conflictes entre la resta de la comunitat del barri i la Perona, però, venien de lluny. Fabre i Huertas en recullen algun cas:

A finals d'agost del 1972 va sortir a les pàgines de la premsa barcelonina un fet que va merèixer comentaris abundants i fins i tot alguns intents d'anàlisi sociològica en profunditat: piquets de dones que vivien a pisos de la Verneda —especialment al grup sindical J. A. Parera— feien guàrdia nit i dia per evitar que l'Ajuntament muntés uns barracots provisionals destinats a escoles per als nens de la Perona.

Quan es va saber que anaven a fer escoles per als nens de la Perona, els veïns dels nous blocs de pisos del voltant van creure que això suposaria un assentament definitiu de les barraques i els seus habitants. Va córrer fins i tot el rumor que anaven a portar-hi més barraques. Després de dies i nits de guàrdies dels veïns, de gestions de representants seus amb l'Ajuntament, la situació de tensió va tornar a la seva situació primitiva. Els barracots van muntar-se, i també van iniciar-se les obres d'una escola d'EGB, no provisional, per als nens de la Verneda, la Diego de Velázquez.

Durant els anys setanta es van donar altres situacions d'enfrontament, sobretot amb mostres rebuig a la comunitat gitana, que en una ocasió va degenerar en una barraca incendiada per part dels veïns. Els estereotips i rumors de llavors perviuen avui, i des del Servei de Prevenció i Convivència, l'Hoda i el Lito expliquen que a vegades es troben actituds obertament racistes. «Són coses que es diuen amb un to normal, des del somriure, però són missatges que es van perpetuant, i si sempre es

dona aquesta fragmentació tan fàcil i punyetera el que s'aconsegueix és una debilitat social al barri», assegura l'educadora.

energies

L'Oscar Rebollo porta anys treballant l'acció comunitària. Va començar als noranta des de l'associació de veïns del seu barri, la Trinitat Nova, i després s'hi ha dedicat des de l'àmbit acadèmic i professional. Ara és el responsable de la Direcció de Serveis d'Acció Comunitària de l'Ajuntament de Barcelona. «Des d'aquí entenem l'acció comunitària vinculada a les polítiques públiques com construir respostes col·lectives als reptes socials, perquè la ideologia neoliberal ens fa individualitzar problemes i solucions, però calen respostes col·lectives a l'exclusió, a la pobresa o a les desigualtats», explica. Per això treballen sobre tres eixos de promoció de l'acció col·lectiva: l'associacionisme, els equipaments de proximitat i els serveis públics de política social.

Però no només és acció comunitària el que es fa o es promou des de l'Administració. Són moltíssimes les experiències ciutadanes de respostes col·lectives als reptes socials, a vegades en contra de les administracions, o fins i tot al marge de la legalitat. Poc a veure amb els serveis públics, tot i que alguns cops acaben cobrint la funció d'aquests.

«La ciutat no la mou únicament l'energia del petroli, també la mou l'energia de la gent que s'organitza, d'allò col·lectiu.» Amb aquesta sentència és com l'Oscar defensa el concepte «energia comunitària», una idea que vol anar més enllà de la implicació ciutadana a anar a votar o participar d'un consell de barri, sinó que posa l'èmfasi en allò col·lectiu.

Això d'energia comunitària és una elaboració molt teòrica, i per donar sentit a fer-la des de l'administració calia convertir-la en una política pública. És d'aquí d'on surt el projecte Energies Comunitàries. L'objectiu?: «Conèixer, reconèixer, en el sentit de posar en valor, i connectar l'energia comunitària que hi ha a la ciutat, amb la dificultat afegida que allà fora no hi ha ningú esperant-te o demanant-te que el coneguis, reconeguis o connectis», explica l'Oscar. I com es fa? Aquest és el repte.

El projecte d'Energies Comunitàries es treu a concurs públic, i qui se'n fa càrrec és la cooperativa Etcèteres —originalment cooperativa ETCS (estratègies de transformació comunitària sostenible). «L'Ajuntament impulsa un projecte que vol ser diferent, en què se'ns permet equivocar-nos, no tenim re-

ceptes i se'ns permet provar coses diferents», explica la Carme de la Madrid, sòcia d'Etcèteres implicada en la iniciativa.

L'Oscar apunta que, si bé des de l'Administració hagués estat més fàcil treballar amb els serveis públics, la gestió per part d'una cooperativa implicada a la xarxa comunitària de la ciutat permet comptar amb connexions ja existents, i permet relacionar-se des d'una dinàmica diferent de la que es pot donar entre entitats i administració.

El pal de paller d'Energies Comunitàries, la seva part més visible, són les trobades públiques, un espai per al reconeixement i que intenta ser també de connexió. «Per a nosaltres és bàsic treballar amb coproduccions, no té sentit que les activitats les organitzi un equip tècnic que decideix què fer, sinó que cal organitzar-les conjuntament amb altres iniciatives», explica la Carme.

Per fer reals aquestes coproduccions han assajat diferents models. Per la primera trobada, el novembre del 2016 al Centre Cívic Navas, van plantejar que tenien uns recursos i van buscar entitats o serveis que estiguessin interessades en aprofitar-los per desenvolupar una activitat en el marc de les trobades. El febrer del 2017 van fer una petita trobada al Casal d'Entitats Mas Guinardó, amb la idea de posar coproductors en contacte per pensar què volien fer. Per a les següents, el maig del 2017 al Centre Cívic Besòs i el novembre del 2017 a l'Espai Jove Les Basses, busquen donar continuïtat a propostes anteriors i aconseguir un número més gran de coproductors. Després d'això, opten per intentar donar la volta al que havien estat fent.

Entre maig i juny del 2018 celebren les trobades d'Energies Comunitàries a la Verneda i la Pau i fan la coproducció «al revés». «Partim de necessitats del territori, tenim coproductors del territori que connectem amb coproductors de fora en funció dels temes que ja s'hi estan treballant o els coneixements que ens demanen», explica la Carme. Amb aquesta fórmula el número de coproductors s'ha multiplicat. També s'ha fet més fàcil explicar la feina que fan entre jornades, que passa per conèixer la realitat del barri, què s'hi està fent, establir vincles amb les iniciatives que ja hi són presents. «I deixem molt clar que nosaltres arribem i marxem, que volem organitzar activitats que tinguin sentit per a ells, i que permetin també connectar amb la ciutat i posar en el mapa de l'acció comunitària de Barcelona el barri de la Verneda», remarca la Carme.

«Ara hem de pensar què ens ha aportat cada model. El primer el valoraven positivament perquè era com tenir un paper en blanc. L'últim és *xulo* perquè la gent ha conegut altra gent,

perquè han estat organitzant conjuntament una activitat. Els dos models tenen coses bones», conclou.

experiències

El desplegament del Servei de Prevenció i Convivència o la realització de les marxes exploratòries són elements que han permès posar l'èmfasi en els reptes en matèria de seguretat a la Verneda i la Pau. És per això que durant les trobades d'Energies Comunitàries, juntament amb el servei i la cooperativa La Fàbric@, s'organitza el debat «Convivència i seguretat humana des del veïnatge». S'hi han convidat veïns i veïnes del barri amb problemàtiques concretes, i també experiències d'altres llocs perquè comparteixin les respostes que han trobat. Una d'elles ve del mateix barri, el Camí Escolar de l'escola Els Horts, que busca reconèixer els camins més habituals dels infants i treballa amb les botigues de l'entorn per construir espais de seguretat i de referència.

Des del barri del Raval, l'Andrés explica la iniciativa d'Acció Raval. Ell s'hi va sumar més tard, amb l'organització del seu carrer en Acció Reina Amàlia, però tot plegat va començar treballant de forma improvisada l'estiu del 2017 davant la problemàtica dels anomenats narcopisos. Ells s'estan replantejant l'ús d'aquesta paraula, «perquè *narco* fa referència a una cosa més gran i organitzada que el que tenim al barri». Gran part dels pisos ocupats per al consum i venda de droga són propietat d'entitats financeres, les quals responsabilitzen de la situació per tenir-los buits.

Dins el moviment veïnal s'han produït dues visions diferents sobre la problemàtica: una securitària, que criminalitza el consum i demana que la resposta sigui bàsicament policial, i una que l'aborda des d'una perspectiva multicausal. «Aquests pisos sorgeixen també de l'experiència de les persones consumidores, que sovint es troben vivint al carrer, i la meitat són veïnes del barri», explica l'Andrés. En menys d'un any, remarca, amb aquesta lluita «es genera comunitat entre veïns que es trobaven sols, i llavors es comença a construir seguretat humana».

Des del municipi limítrof amb la Verneda, ha vingut a explicar la seva experiència l'Associació de Veïns del Besòs - Sant Adrià. Allà s'hi han trobat molts conflictes vinculats amb la venda de droga, fins i tot l'assassinat d'un veí que denunciava la situació. La resposta a la problemàtica va ser fer pinya,

i amb organització i pressió social i mediàtica van aconseguir fer marxar dues famílies vinculades al tràfic.

Uns anys enrere, en un acte com aquest, la Irene Moulas, de l'equip d'Energies Comunitàries, va conèixer la Carmen Díaz, de Vallecas, i ha trobat fonamental connectar la seva experiència amb la d'aquests barris. És membre del col·lectiu madrileny Madres Unidas Contra la Droga. D'entrada, la Carmen celebra que al Raval no vulguin parlar de «narcopisos»: «**La gent que està en aquests pisos són treballadors dels narcos, i del Capital, i de l'Estat, i dels bancs.**» Explica el procés de politització d'un grup de mares, que, després d'entendre que el consum de drogues que matava els seus fills tenia causes molt més profundes de les que veien d'entrada, van investigar el funcionament del tràfic pel seu propi compte, i van acabar sortint al carrer tot sovint amb crits com «**droga y policía, la misma porquería**» o «**la policía protege a los camellos porque chupa de ellos**».

«Si hi ha famílies que són molt conflictives jo crec que quan les comunitats es fan fortes no calen ni pals, ni trets, ni fer-los fora, ni res, sinó dir que això s'ha acabat i a partir d'aquí si volen podem caminar. Això es pot fer, perquè nosaltres ho hem fet i ho seguim fent a Madrid, i potser no ho canviem tot, però el lloc on estem vivint sí que canviarà», conclou la Carmen.

Després de les exposicions les persones reunides es posen a treballar per grups. A la Carmen li toca seure amb la Raquel, que porta el problema del seu «passadís», un veí de la Via Trajana que viu en un bloc molt conflictiu, completament rodejat de polígons, la Mercè Zegri, de la cooperativa La Fàbric@, el Lito i dos companys seus del Servei de Prevenció i Convivència del districte de Sant Martí, l'Oscar i l'Alberto.

—*Amb la intervenció del Servei de Prevenció i Convivència hem passat de pagar les quotes de comunitat vuit persones a fer-ho vint*
—*celebra el veí de la Trajana.*

—*Què és el que t'agradaria resoldre realment?*
—*li planteja la Mercè.*

—*És que hi ha gent que defeca a l'escala, pixa a l'ascensor... La paraula convivència no saben ni què vol dir.*

- A la meua escala igual —diu la Raquel, i per un comentari que havia fet el de la Trajana sobre els seus veïns afegeix—: i no hi ha estrangers.
- El que demanen els veïns és més policia, repressió —explica l'Alberto.
- Doncs jo visc en un carrer molt fotut, en conec a set que venen droga, i jo el que els dic és que han d'estar al corrent dels pagaments de la comunitat, i que al barri ha de venir de tot menys la policia —explica la Carmen.
- I funciona? —pregunta la Raquel, incrèdula.
- Sí, sempre des de l'afecte. Des de l'afecte dir: «xaval, aquí no venguis porros» —respon—. Si el veí aquest no vol comportar-se, jo he lluitat pels seus drets i m'he guanyat el seu respecte.
- Com ho has fet? —vol saber la Mercè.
- Per exemple demanant millors habitatges per a tothom. I si hi ha pisos buits, la millor solució és que els ocupi gent que els necessiti, perquè no es converteixin en punts de venda. Això sí, després els hauràs de fer costat quan els vulguin desnonar.
- Jo això no ho veig gaire clar, i menys amb el que hi ha en aquest barri —qüestiona la Raquel.
- És clar, filla meua, però jo he lluitat molts anys i m'ha donat resultats. Jo no et parlo d'un conte de fades, has de veure el meu carrer, però és que allà ha arribat el «banc dolent» i permet els narcopisos en els pisos que té buits. Tot això perquè després Vallecás es faci un barri de hipsters.
- Tenim referents veïnals molt positius que no són propietaris, que viuen ocupant, i en canvi a vegades hi ha propietaris que tenen dinàmiques pitjors, que potser venen droga —apunta l'Alberto.
- I tant, això ja ho coneixem! —replica la Raquel.

- Al meu bloc la solució és treure els gitanos*
—*diu el veí del polígon en referència a una família que hi viu.*
- A mi no m'agrada això que dius*
—*contesta la Raquel.*
- Per què? Que ets gitana?*
—*li pregunta la Carmen.*
- Sí, tinc família gitana, i és un honor.*
- Doncs jo soc paia, i som iguals.*

col·lectiu

L'Anna Castellano es va assabentar de la marxa exploratòria de la Verneda i la Pau per un cartell al carrer. No ve del moviment veïnal ni té experiència associativa al barri. Fa poc que hi ha tornat després d'uns anys vivint fora i abans l'espai on s'havia implicat políticament havia estat la universitat. La seva tornada va coincidir amb la convocatòria del referèndum d'autodeterminació de l'1 d'octubre del 2017 per part del govern de la Generalitat.

Davant la suspensió de la votació sobre la independència per part del Tribunal Constitucional i la persecució policial a la seva organització, arreu del territori català es van començar a organitzar col·lectius assemblearis sota el nom de Comitès de Defensa del Referèndum (CDR). En el cas de Barcelona es van organitzar per barris, i l'Anna es va involucrar en el seu. Ella és de Sant Martí de Provençals, viu davant el parc on hi havia hagut la Perona, i remarca que tant li fa com es diguin els barris ara, que històricament tot era la Verneda. «**Estem tres carrers cap aquí o tres carrers cap allà.**» El CDR, amb la mateixa lògica, és un de sol per Sant Martí de Provençals i la Verneda i la Pau.

Passat l'1 d'octubre, els CDR es van començar a convertir en Comitès de Defensa de la República per impulsar la construcció d'una república catalana. «**Està molt bé això de treballar per una república, però hem d'omplir-la de continguts, perquè una república a seques ens queda molt buida, treballem per una república social**», diu l'Anna. Mentre parla té sempre una mà pendent del petit Tiago, que juga fent voltes a la cadira de la seva mare o deixant-se portar per la seva peculiar mania de posar-se sota les taules. «**Llavors, la idea del nostre CDR en particular era fer molta xarxa de barri, fer teixit associatiu en un barri en què**

no existeix, no hi ha el teixit que et trobes en totes les cantonades al Clot, al Poblenou, a Gràcia o a Sants, no hi ha centres socials ni ateneus populars, i els joves acabem fent més teixit social en altres barris.»

Tenien especial interès a treballar en clau de gènere, i quan van veure el cartell que anunciava les marxés ho van trobar una gran oportunitat per connectar amb altres dones del barri. Des del CDR hi van anar ella i l'Encarni Sánchez. «Em va sorprendre molt gratament, perquè hi vaig trobar dones súper combatives i lluitadores, que jo sabia que en aquest barri hi havia hagut molta lluita i s'havia fet molt en els anys vuitanta, però en les últimes dècades això havia desaparegut, i em va fer molta il·lusió aquest espai intergeneracional de dones amb ganes de millorar les coses, tant per al barri com específicament per a les dones», recorda l'Anna.

A part de moltes dones, va conèixer molt més el barri. Hi havia zones per on, tot i estar molt a prop de casa seva, no hi havia passat més que en autobús. Tot i ser uns quants anys més jove, va créixer, com la Raquel, amb el «no vagis allà». «Més enllà de la rambla de Prim els pares et deien “pots anar per la rambla de Guipúscoa, però no et fiquis cap a dins”», explica.

En la sessió de posada en comú després de la marxa, l'Encarni llança una proposta per recuperar espais per les dones, inspirada, diu, per la cultura andalusa, que és d'on ve ella i on no és estrany treure cadires al carrer: «Plantegem una iniciativa per reapropiar-nos dels espais, perquè en companyonia es genera seguretat, com per exemple en aquestes pistes on hi ha bandes juvenils i vam veure pintades que fomenten l'agressió sexual; en canvi, podríem baixar totes amb cadires per ocupar aquest espai.» «Vam veure que hi ha espais que sabem que són insegurs, però juntes ens sentíem segures per recórrer-los», conclou. La proposta genera interès, però d'entrada no es concreta res.

Després de les marxés les dones que hi han coincidit es plantegen com seguir endavant, i es convoca una trobada de dones del barri. D'entrada s'hi engresquen unes quantes i comencen a trobar-se mensualment. Finalment hi acaben vinculades més les que formen part d'associacions o col·lectius i no tant les que venien pel seu propi peu, però això ja és molt més del que existia al barri.

Des de l'experiència veïnal, la Mónica García explica que a la Via Trajana els era difícil fer un grup de dones, perquè són molt poca gent. «En canvi, si ens ajuntem totes, ja no som dues d'aquí i dues d'allà, ja som vuit o deu i podem començar

a fer coses», celebra. En el procés de trobades van triar un nom i es van fer un logotip. Són Les Vernedes.

Per a la Charo Castillo de la Palmera també és una novetat tenir un espai de trobada de dones, i ho celebra. «**La unió fa la força, no?**» Reconeix que les han unit les marxes i el Pla de Barris, però afronten un nou repte: «**A veure si podem continuar nosaltres soles, sense ningú de l'Ajuntament, perquè jo crec que això ha d'estar-ne al marge, en pla barri, en pla casolà, de preguntar-nos què és el que podem o no podem fer.**»

El 8 de març, al cap de poc de començar a trobar-se, ja van veure una tasca pendent per a Les Vernedes: coordinar-se. Les diferents associacions organitzaven activitats, però les feien simultàniament i era impossible ser a tot arreu. En canvi sí que es van coordinar per anar a la manifestació. Van fer un punt de trobada i, totes vestides amb peces liles, van anar per primer cop juntes les dones del barri cap a la manifestació al centre de Barcelona, justament l'any que, coincidint amb la primera vaga de dones, l'assistència va ser històrica.

L'Anna explica que una preocupació destacada en les trobades del grup ha estat la violència masclista. «**No només a nivell de seguretat al carrer, sinó a nivell de com ajudar altres dones que estan patint a casa la violència de gènere.**» Es plantegen, per exemple, com crear un punt d'informació permanent al barri, perquè el Punt d'Informació i Atenció a les Dones del districte es troba al Clot i és difícil que les dones de la Verneda hi vagin. «**La idea és poder formar-nos en com ajudar una persona que està patint violència, sigui a casa o en una agressió puntual al carrer, i també treballar com empoderar-nos davant aquestes agressions**», conclou.

cadires

La proposta de l'Encarni no va quedar en no res. Van convocar un «**Vecina baja tu silla**» en aquelles pistes que havien generat tanta preocupació durant les marxes, però la pluja va impedir l'acció. Quan arriba Energies Comunitàries al barri troben una nova oportunitat per fer-ho. La idea és fer aquesta acció en llocs on hi hagi un conflicte per l'espai, però finalment opten per un lloc més central i connectat amb la resta d'activitats, i prioritzen generar una trobada. La Irene Moulas, de l'equip d'Energies, ha il·lustrat un cartell amb cadires, butaques i tamborets molt diferents per convocar l'esdeveniment, i en el

cercle que han fet a la plaça de la Pau es veu una diversitat semblant de seients. També de dones.

«Què hi ha millor per compartir amb les nostres veïnes que baixar al carrer les nostres cadires?», diu l'Anna a la plaça de la Pau, i explica com va sorgir la proposta de l'Encarni. Fa d'amfitriona en nom de Les Vernedes. A part de les veïnes del barri, també hi han convidat dones que han participat en marxes exploratòries a la Trinitat Vella i al Bon Pastor perquè comparteixin les seves experiències.

«Sempre que hi ha dones hi ha energies positives», diu la Fatima Hassoun, de la Trinitat, que va celebrar trobar-se un espai només de dones, així com les visions compartides: «Jo com a dona musulmana d'origen marroquí he coincidit amb totes les propostes de les dones nascudes aquí.» La Cristina Vázquez, del Bon Pastor, per la seva banda, es presenta explicant que és gitana, i que el seu entorn familiar sempre l'ha sobreprotegit pel fet de ser dona. «No vagis sola», s'ha sentit dir molts cops. Reconeix, però, que ha sentit por. Durant molt de temps va treballar en una fleca, hi entrava a les cinc del matí i és una hora, diu, en què t'ho penses tot dues vegades. Valora molt positivament l'experiència de la marxa i posa l'èmfasi en l'educació com a eina. «El meu marit ha treballat durant molt de temps com a paleta i és una mica rude, i a mi m'ha tocat reeducar-lo, pobret... és que cal feminitzar-ho tot, fins i tot els homes», reivindica.

D'entre les dones del barri, l'organització ha convidat un grup de noies adolescents implicades en l'Efecte Jove, un espai de participació impulsat des del Pla de Barris amb la cooperativa L'Esberla.

—*Al barri em trobo bastant bé, però ma mare sempre que surto em pregunta amb qui vaig o amb qui torno. A vegades són més les inseguretats dels adults que es transmeten...
—apunta una de les joves.*

—*A tot arreu on treballo amb joves el que més preocupa és la presència dels homes i l'assetjament al carrer, i això no s'arregla posant més llum, va molt més enllà —afegeix l'Amaia, dinamitzadora de l'Efecte Jove.*

—*A vegades penso que hauria de respondre alguna cosa quan em diuen coses pel carrer, però si ho*

*dic a ma mare em diu que estic boja
—apunta una jove sobre l'assetjament.*

*—La nostra tasca més important és com eduquem
els nostres fills i filles —conclou l'Anna amb el
petit Tiago en braços, que mira bocabadat el
micròfon que sosté la seva mare.*

Després de les joves, les grans van tornant a prendre la paraula. Una de les presents parla de les lluites durant la transició i diu que, tot i que la por als homes sempre ha estat la mateixa, abans hi havia pors més grans, com la repressió política. Apunta als mitjans de comunicació com a responsables d'una part important de les pors que s'imposen.

*—No aneu amb por, perquè llavors perdeu la
batalla —aconsella la Charo a les més joves.*

*—Doncs jo a vegades sí que tinc por, i no és que la
por sigui bona o dolenta, l'important és com
la gestiones —apunta la Irene—. Al final també
és complicat pensar que hem de ser superdones,
el que és realment important és no sentir-nos
soles.*

Des de diferents contextos, diferents experiències i diferents generacions, les dones van compartint estratègies per no sentir-se soles, per fer front a l'assetjament, per sentir-se segures...

*—És la primera vegada que sento dones més grans
que jo donant-nos estratègies d'empoderament,
perquè normalment és el contrari —celebra
l'Amaia.*

Poc es pensaven d'entrada que de sortir un dia a fer una ruta pel barri en sortiria aquesta xarxa per fer front als perills. La Charo va anar a una reunió en representació de la seva associació pensant que seria una pèrdua de temps, i ara no para de celebrar la unió que es va produint. Repeteix la paraula sempre que pot: «Unió, unió, unió.»

Després de tant sentir aquells «allà no hi vagis» o «no surtis sola», han trobat noves vies per caminar acompanyades, però ara per fer seu el barri.

llibertat
sobre el ciment

després d'anys d'enderrocs i intervencions urbanístiques, els espais oberts al barri del Raval són places dures. En comptes de sorra, gespa o arbres, hi predomina el ciment. Això les converteix en un entorn hostil, que semblaria difícilment habitable, però parlem del que durant molt de temps va ser el barri més densament poblat de la ciutat.

Tot i que ara aquestes places de ciment ajuden a fer-hi córrer l'aire, el 55% dels habitatges no superen els seixanta metres quadrats, i, segons les dades del cens del 2011, al 37% de les cases hi viuen tres o més persones. La gent, tot i el ciment, s'entesta en sortir al carrer, sobretot la població migrant. Una imatge habitual, sobretot entrada la nit, és veure-hi gent que surt de casa seva a parlar per telèfon al carrer amb familiars que es troben a l'altra banda del món, i, és clar, en una altra zona horària. La meitat dels veïns i veïnes del barri són de nacionalitat estrangera.

A una d'aquestes places, quan ja s'ha post el sol, un noi llança una petita pilota i, gairebé a l'altura del terra, un altre la colpeja amb el bat pla. Si és un bon batedor, la pilota pot acabar ben amunt i ben lluny. El so sec del cop és contundent.

El criquet és una d'aquestes maneres d'ocupar els carrers. Precisament a les places més dures, com la de Vázquez Montalbán, al costat de la rambla del Raval, o a la de Joan Coromines, darrere del Museu d'Art Contemporani de Barcelona (Macba) i el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), és habitual veure joves sobretot del Pakistan o de Bangla Desh que el practiquen.

Durant anys la pràctica d'aquest esport a l'espai públic ha generat algunes tensions al barri, sobretot quan una pilota tirada amb massa traça trenca un vidre d'un edifici o arriba a tocar algú que passa pel carrer, però també quan la Guàrdia Urbana ha multat joves pel simple fet d'anar amb un bat de criquet pel carrer.

La realitat és que els joves del barri no comptaven amb cap espai on practicar-lo. Una pista reglamentària de criquet hauria de tenir un diàmetre mínim de cent trenta-set metres. Al Raval això no hi cap. Seria gairebé la meitat de la llargària de la rambla del Raval, un dels principals espais oberts del barri. Però no és només una qüestió de dimensions, perquè als espais esportius existents el criquet tampoc hi ha tingut cabuda.

La principal comunitat estrangera del Raval és la del Pakistan. Un 10% dels veïns i veïnes tenen nacionalitat d'aquest país sud-asiàtic. En relació amb el conjunt de la ciutat, un quart de tots els pakistanesos de Barcelona viuen al Raval. El tercer col·lectiu migrant del barri és el de Bangla Desh, que representa el 6% de la població. Entre tots dos sumen una part significativa de la població del Raval que té el criquet com un esport reconegut i majoritari en el seu país d'origen. Per això, el problema de la manca d'espais per la pràctica d'aquest esport no era una qüestió menor.

«La situació de tensió que ja arrossegàvem feia anys s'ajunta amb un desig del nou govern de reconèixer la diversitat cultural i de promoure i garantir drets, per això es volia garantir la pràctica d'un esport identitari com el criquet», assegura l'Elisa Vela, coordinadora de l'àmbit social del Pla de Barris del Raval Sud i el Gòtic Sud.

A què es refereix l'Elisa amb «esport identitari» ho explica el Xoán Vázquez, del Centre d'Estudis Africans i Interculturals: «Un esport identitari és un esport que, havent estat portat per una comunitat o un grup de comunitats que han migrat a la ciutat en un moment donat, ha esdevingut un espai per trobar-te amb la teva comunitat en un espai aliè, un esport que, no essent practicat al país en el qual vius, et connecta amb els teu orígens i esdevé part indissoluble de la identitat col·lectiva, en aquest cas pakistanesa, índia o bangladeshiana.» Aquesta realitat dona una importància més gran a la necessitat de jugar al criquet.

la pista

Per posar en valor la pràctica del criquet i donar-li el reconeixement que es mereixia era fonamental trobar-li un espai al barri. Això va arribar a final del 2016. «Llavors és quan comencem a adequar l'espai que vam veure que el Raval podia allotjar aquesta pràctica informal que es donava als carrers, perquè ja sabíem que no trobaríem un espai amb les mides reglamentàries d'un camp de criquet», explica l'Elisa.

L'espai que van trobar va ser el pati de l'escola Cintra, un centre concertat que es troba en mòduls provisionals, contigu a unes pistes esportives molt concorregudes, les del carrer de Sant Rafael. Es van posar en funcionament l'any 2012 en uns solars municipals que, pel seu desús, estaven degradant la zona. A dia d'avui, les pistes de Sant Rafael estan ocupades

durant tota la tarda i el vespre per entitats del barri, i això no deixa gaire espai per a la pràctica informal del criquet.

L'adaptació que requeria el pati de l'escola era senzilla: augmentar les tanques laterals fins als dos metres i mig d'alçada i instal·lar-hi un sostre de reixa per evitar que les pilotes de criquet sortissin i generessin impactes com els que podien ocasionar conflictes. Ara són les pilotes que xuten amb massa força des de les pistes del costat les que es queden penjades sobre el sostre del camp de criquet.

Però l'Elisa remarca que amb això no n'hi havia prou: «**Mentre fèiem aquesta adequació de la pista pensàvem que era necessari acompanyar aquest nou espai amb un projecte de dinamització, perquè si no fèiem res era difícil o dubtós que aquests joves que feien una pràctica a l'espai públic fessin ús d'aquest espai; ningú ens garantia que el fessin servir.**» Per això van anar a buscar la comissió esportiva de la Taula Jove del Raval, per posar en marxa un projecte de dinamització.

Van comptar amb un dinamitzador que pogués estar present no només a la pista sinó també als espais comunitaris i de coordinació del barri, i tres monitors esportius que provenien de formacions impartides per la mateixa comissió esportiva de la Taula Jove. «**Alguns dels joves que passaven per aquestes formacions tenien itineraris formatius en què havien acabat una mica rebotats, i es pensa que l'esport era una manera de reenganxar-los, i és fantàstic perquè aquests tres monitors estan fent també de referents de joves del barri del Raval, com a joves que estan trobant interessos i oportunitats laborals**», remarca l'Elisa.

Finalment, el funcionament de la pista, a diferència dels espais contigus, en què les hores estan reservades per entitats, consisteix que els joves hi poden accedir de forma lliure. L'únic que està regulat és que unes hores es dediquen al criquet i unes altres al bàsquet, «**perquè tampoc volem generar un monocultiu d'un esport**», apunta la tècnica. I en el procés de dinamització pretenen que els joves s'impliquin en la gestió de l'espai, al qual es dona nom amb un procés participatiu: Pista Negra, que és el color del paviment. Amb el temps, les parets blanques van guanyant color. S'hi han fet grafitis: un amb el símbol de la pau i un amb el nom de la Pista Negra amb lletres estilitzades a les parets més altes, i a les dues parets mitgeres baixes, sobre un fons de quadrats de colors, un que hi diu «**Nosaltres som el barri**» i un altre que reivindica «**+Pistas-Turistas**».

Tot i que a través del Pla de Barris és quan finalment s'adequa un espai públic per la pràctica del criquet a la ciutat, no són ni molt menys els primers en preocupar-se per aquesta qüestió. Al barri del costat, el Poble-sec, i en concret a l'Institut Consell de Cent, a poc més de deu minuts de la Pista Negra, ja havien començat a pensar com donar espai al criquet el curs 2009-2010.

El Poble-sec és el tercer barri de la ciutat pel que fa a la població pakistanesa, i el segon després del Raval pel que fa a població de l'Índia i de Bangla Desh. Va ser allà on es va posar en marxa el projecte Cricket Jove BCN, una iniciativa del Centre d'Estudis Africans i Interculturals (CEAI), en col·laboració amb la Fundació per l'Esport i l'Educació de Barcelona (FEEB) i el programa Convivim Esportivament, per respondre a una necessitat detectada al barri. L'objectiu era crear una eina d'intervenció social amb població migrant d'origen sud-asiàtic i alhora cobrir el buit d'oferta d'espais lúdics on practicar el criquet.

«El criquet és un esport que aterra a Barcelona amb les primeres arribades de membres de la comunitat índia, la bangladeshiana i, sobretot, la pakistanesa, que va ser la primera en arribar, als anys noranta, i a partir de la dècada dels 2000 comença a haver-hi un nombre prou gran de persones perquè aquest esport es converteixi en una necessitat urgent a la ciutat», explica el Xoán Vázquez, que és el coordinador del projecte. En molt poc temps van arribar moltes persones del Pakistan, i més tard de Bangla Desh i de l'Índia, i la ciutat es va trobar una demanda de criquet per la qual no estava adaptada. A dia d'avui encara és un repte pendent.

Passats els anys, el Xoán considera que el fet que aquestes comunitats no puguin practicar aquest esport, «el fet de no poder manifestar això que és part de la seva identitat i de la seva presència cultural migrada, és un símptoma que la ciutat no està donant del tot acollida a aquestes comunitats». No tenen, diu, els mateixos drets que altres comunitats que sí que poden jugar als seus esports, com poden ser el futbol, el bàsquet o el beisbol. «L'exemple és que Barcelona té una pista enorme de beisbol però no una pista de criquet, quan hi ha tres vegades més persones que el juguen», assegura.

Des de la seva creació la coordinació del projecte Cricket Jove BCN ha passat per diverses mans, de persones amb qui el Xoán ha compartit espais d'activisme antiracista. Ell se'n va fer càrrec l'any 2016, en un moment de replantejament del

projecte: «Ens preguntàvem si sis anys després el projecte seguia essent necessari.» En aquest temps el criquet havia pogut començar a guanyar estructura a la ciutat i s'havia creat una federació, que organitzava partits i una lliga oficial. La conclusió a què arriben, però, és que la seva feina seguia sent necessària.

D'una banda, destaquen la tasca educativa del projecte, que no és competitiu, sinó que vol promoure l'educació en valors a través de l'esport, i el fet que és una via per treballar amb les comunitats que juguen a criquet, que el programa estableix ponts que trenquen l'aïllament. La idea és que els equips haurien de comptar sempre amb un espai de trobada, més enllà de l'espai esportiu. Com que el programa Conviuim Esportivament, dins el qual s'emmarca Cricket Jove BCN, només disposa de finançament per la part esportiva, a cada barri treballen amb una aliança que permeti aquest espai de trobada, sigui un institut de secundària, una entitat social o un servei públic.

D'altra banda, l'informe elaborat pel Xoán en aquell moment conclou que, si bé el criquet masculí ja tenia un accés —«reduït», remarca— als espais públics, el criquet femení no hi tenia accés, ni una federació, ni una lliga. «Interseccionar la diversitat cultural i religiosa amb el gènere era una part molt important del projecte, així que ens vam posar les piles i ens vam dedicar a promoure el criquet femení, a empoderar les joves que tenien interès a jugar-hi i a crear equips i una lliga.»

negociadores

El Casal dels Infants porta anys treballant amb adolescents pakistaneses al barri del Raval. El 2013 el projecte Entorn Escolar s'amplia a estudiants de secundària i aporta un espai de reforç educatiu als dos instituts públics del barri, el Milà i Fontanals i el Miquel Tarradell, fora de l'horari de classe. Treballen amb vuitanta joves del barri, quaranta de cada institut, i d'origens ben diversos. «**És un espai de suport educatiu però també un espai d'acompanyament vital, on es poden treballar habilitats socials, el desenvolupament emocional o el projecte de vida**», explica el Natan Muñoz, un dels educadors del projecte. Comptar amb ajuda a l'hora de fer els deures és una de les prioritats dels i les joves que hi participen, però l'equip busca espais on encabir altres qüestions que els semblen importants, i que treballen al llarg dels quatre anys que dura l'ESO.

Amb els anys han anat observant les diferències entre els espais de socialització de què disposen nois i noies. «Especialment en la comunitat pakistanesa, els nois no tenen cap mena de problema per estar al carrer, poden sortir amb els amics a jugar a criquet o passejar, però en canvi amb les noies les famílies donen molta més importància als riscos d'estar al carrer, tenen molta por que hi estiguin soles, o que facin activitats de lleure, o que les vegin altres persones de la comunitat», lamenta el Natan. Els espais de socialització fora de casa per a aquestes joves pràcticament es limitaven a l'escola i les tres tardes a la setmana amb el casal.

Les mateixes noies van mostrar inquietuds per treballar qüestions de gènere, sobretot amb queixes sobre les situacions d'assetjament al carrer, així que des del Casal van organitzar espais no mixtes on treballar aquestes qüestions. Mentre els nois feien tallers sobre el model de masculinitat imperant, les noies comptaven amb un espai de seguretat en el qual compartir les seves experiències al barri, tenint en compte també els seus diferents contextos culturals.

«Vam plantejar les sessions de manera que no fossin molt dramàtiques, des de la perspectiva de pensar alternatives i possibles solucions per cada problema que posaven sobre la taula», diu l'educador. Això vol dir que si una noia plantejava que no la deixaven sortir al carrer si no era per anar a l'escola o al casal, una altra explicava que una estratègia que li havia funcionat era demanar permís per anar a la biblioteca. A vegades era per anar a la biblioteca, i això era un espai d'autonomia fora de casa, i a vegades no, i potser l'enganxava algun conegut de la família, però no hi trobava un drama.

La Nosheen Talat va néixer al Pakistan i va arribar a Barcelona amb tres anys. «Tres anys o així», matisa. No té ben bé les dates al cap. Dotze anys després, estudia quart d'ESO al Miquel Tarradell i participa els dilluns, els dimarts i els dijous a l'Entorn Educatiu. Porta dues gomes de cabell gruixudes. Amb una, rosa llampant, té lligats els cabells en una cua. Amb l'altra, de color lavanda, es va fent i desfent un monyo mentre parla:

—A la meva mare no li agrada gaire que estigui fora de casa...

—Per què?

—Perquè diu que és millor quedar-se a casa
—replica, concisa.

—I tu com ho veus?

Davant la pregunta no pot evitar respondre rient.

—*Per a mi és més saludable sortir de casa.*

Un dels objectius de l'equip educatiu és desenvolupar les capacitats de negociació de les noies amb les seves famílies, perquè sovint els demanen que facin aquest rol i truquin a les mares per demanar permís per participar en una o altra activitat. «Nosaltres estem un temps concret acompanyant-vos en les vostres vides, però és que la resta de la vida tu has de tenir aquestes habilitats per dir el que necessites, per poder-ho dir bé o per poder identificar quines són les pors que té la teva mare per no deixar-te fer alguna cosa», els diu el Natan, que renega del paternalisme i les convida a portar-ho a la pràctica, tot i que de vegades també els dona aquest suport.

Algunes famílies mostren reticències davant el treball que fan des del Casal més enllà d'allò acadèmic. «Molts pares et diuen: “Jo et respecto a tu així com ets, i això que a mi no m'agrada, però no et fiquis en el meu terreny”, però a vegades intentes negociar des d'una sortida fins a un viatge de final de curs.» Acaben buscant altres estratègies com partir del bon rendiment de les joves. «Al final ens hem de recolzar molt en allò acadèmic, perquè podem compartir el valor que té, i en canvi el valor d'una sortida a una activitat lúdica no el compartim; el comparteix la noia, el comparteixo jo, però el pare no el veu», lamenta.

En tot aquest procés volen fomentar trobar aliances dins la mateixa comunitat, i per a les noies això pot passar per altres membres de la família, però a nivell més col·lectiu el Natan destaca un actor clau: la mesquita de l'associació Minhaj-ul-Quran. És el tercer espai de socialització de les noies, que se suma a l'escola i el casal. Allà reben formació religiosa, però també d'urdú les joves o de castellà les seves mares. «La mesquita és com un casal de barri, està ple de gent, organitzada per grups, té molta vida», destaca l'educador. Per als nois i noies que participen a l'Entorn Educatiu, que els educadors visitin aquest espai tan important en les seves vides també és una forma de reconeixement.

Van fer una trobada per compartir inquietuds de totes dues bandes. Des del Casal, per exemple, van transmetre la preocupació d'algunes noies perquè les seves famílies els volien concertar matrimonis, una qüestió a la qual s'oposen des de la mesquita i que no havien detectat, o la necessitat que les famílies puguin aprendre el castellà, una formació que ja s'ofereix allà. Des de Minhaj, d'altra banda, tenien inquietud

per les activitats que s'organitzen vinculades al calendari catòlic. «Sovint hi ha joves que ens diuen que no poden participar en determinada activitat perquè és una festa pagana, i si bé nosaltres les plantejem com a festes comunitàries, és cert que si estem parlant d'un carnestoltes hi ha gent que no s'hi sentirà convidada i hem de generar espais festius comunitaris més neutrals», admet el Natan.

un equip

Després de tot el treball amb les noies, l'equip educatiu va veure necessari treballar des de la pràctica les negacions que afrontaven les noies en el seu dia a dia. «Necessitàvem posar-les a la pràctica en base a un projecte que impliqués el cos, un espai setmanal només de noies on treballar aquestes qüestions de gènere que les preocupaven, però en un format que no fos el d'un taller i xerrar», explica l'educador. D'entrada no tenien clar com fer-ho, i un dia el Natan va coincidir amb una treballadora del CEAI que li va parlar del projecte Cricket Jove BCN. Van trobar que era la millor opció, ja que era un esport que les noies valoraven i que tenia prestigi dins la seva comunitat.

El curs 2017-2018 van posar en marxa el projecte i al mes de desembre es va crear l'equip del Raval, amb noies dels dos instituts. Entre el Milà i el Miquel hi ha molta rivalitat, i al Casal dels Infants ho han notat en altres activitats que han organitzat. En aquest cas, tot i les reticències inicials d'una i altra banda, les resistències es van liquidar ja a la primera sessió. Van fer una assemblea amb la Rosario Hauad, l'entrenadora que ja portava un equip a l'Institut Consell de Cent del Poble-sec. Va ser un divendres al pati tancat darrere les altes parets marrons del Milà i Fontanals, construït als anys 1960 amb una arquitectura que està lluny de les propostes educatives més innovadores, més semblant al pati d'una presó.

Tot i que no és l'espai més agradable per al lleure, complia la funció de ser un espai protegit a on començar el projecte, on només hi hagués les noies i es poguessin sentir segures.

En aquestes condicions va ser més fàcil convèncer les famílies. La mare de la Nosheen, tan reticent que la seva filla surti de casa, no hi va posar pegues. «Li va dir el Natan que hi havia una lliga de criquet femení i va dir que sí, res més; quan ho diu algun profe diu directament que sí, en canvi quan l'hi dic jo cal insistir», remuga la jove.

La Sumaya Ahmed, la Maheen Ahmad i la Mehk Khan feien quart d'ESO al Milà i Fontanals quan es va posar en marxa l'equip. Hi ha moments en què la Maheen hi posa molta energia, s'accelera explicant la seva experiència, i les altres dues riuen de la loquacitat de la seva amiga:

- A la meva família no li va costar deixar-m'hi participar, només es van sorprendre que hi hagués un equip de criquet femení. Ara si explico a alguns familiars que estic jugant a criquet se senten bé, i diuen «doncs juga bé» i coses així... Bé, i en realitat crec que també es van alegrar que fes algun tipus d'esport.*
- Això també és veritat —s'hi suma rient la Sumaya.*
- En el nostre cas, com que som del Pakistan, el criquet és com una cosa oficial al nostre país, i des de petites ens han parlat més del criquet que d'altres esports. Des del seu amor ens han contagiats això del criquet, i és com si quan juguem estem connectant amb el que som, amb el nostre país —assegura la Mehk.*
- És natural, no? I a més és com l'únic que tenim aquí del nostre país... O potser hi ha més coses, però això és especial —es planteja la Maheen.*
- Jo abans que féssim aquests equips pensava que el criquet era un esport avorrit i no m'agradava, però quan hem entrat a l'equip he vist que també era un esport divertit —confessa la Sumaya.*
- Sí que té un munt de normes —diu la Mehk.*
- Però un cop les entens és molt fàcil tot —puntualitza la primera.*
- I més per a nosaltres, perquè des de petites ens posaven els partits, i ara és com: «Ah, un out era això!» o «Ara entenc perquè tira allà...» —conclou la Mehk.*

La conversa entre les tres noies és un exemple de per què calia donar importància a aquest esport identitari. La Mehk remarca que sempre s'ha de començar per algun lloc:

*—Doncs nosaltres hem començat i —diu
omplint-se d'orgull— som com les fundadores
del primer equip de criquet femení...*

*—... del Raval, perquè abans ja n'hi havia
—l'interromp la Sumaya.*

—... i això és com un honor —acaba la frase.

pioneres

Si el criquet femení té un bressol a Barcelona —i en tot l'Estat espanyol—, aquest és el barri del Besòs i el Maresme. Allà, igual que al Raval, la pakistanesa és la primera comunitat en nombre de veïns i veïnes d'origen migrant. L'Aïna Coscollola hi va començar a treballar l'any 2012 en un projecte de l'associació Enxarxa per fer suport educatiu a joves estrangers que havien arribat a la ciutat reagrupats. Hi va trobar a faltar les noies pakisteses, així que va impulsar un grup no mixt de noies per provar d'arribar-hi.

Les noies van acudir al nou espai, que aviat va deixar de ser de suport en l'aprenentatge de la llengua o a l'hora de fer els deures. Es va convertir en un punt de trobada, on generar un espai de confiança per a les joves, on poguessin compartir les seves inquietuds i treballar l'autoestima. El projecte va prendre el nom de Ma'isah, que en urdú vol dir «**caminar amb orgull**». Quan l'Aïna els hi va proposar fer activitats més esportives, va sortir a la llum l'interès pel criquet. Això era a finals del 2012 i va tocar convèncer les famílies, que, com va passar més tard al Raval, hi van accedir sempre que fos un espai exclusiu per a noies. I així va començar, amb el suport de Cricket Jove BCN però com un projecte autònom, el primer equip de criquet femení de l'Estat espanyol.

L'Anna Porta va començar a entrenar l'equip pràcticament per sorpresa. Li van dir que la FEEB buscava una entrenadora de futbol per al projecte, però va resultar que també s'hi jugava a criquet. Va haver de buscar-se els recursos per aprendre a nivell professional un esport amb molt poca implantació a la ciutat i poder entrenar les noies. Moltes d'elles ja hi havien jugat, i també aportaven el seu propi coneixement a l'equip. El criquet té moltes normes i sovint s'havien d'aturar a fer petites

assemblees per valorar què havia estat una jugada, cosa que no passava amb el futbol.

Quan van sortir als mitjans de comunicació l'any 2016, les noies de l'equip es queixaven que no podien competir perquè, com que eren el primer equip femení, tampoc tenien equips rivals. Dos anys després, això ja era lluny de ser veritat. Abans de l'equip del Raval s'havien format també equips femenins al Poble-sec i a la Trinitat Vella. Poder jugar contra altres equips era un reclam repetit a tots els quatre barris.

Impulsar una lliga tenia les seves complicacions, entre elles fer unes normes per al criquet sala, ja que no hi havia pistes amb les dimensions adequades, ni tampoc era una possibilitat fer partits com els oficials, que es poden allargar durant dies. Tenint en compte les diferents pistes i que la durada dels partits havia de ser assumible, delegades dels quatre equips van treballar conjuntament en l'elaboració d'unes normes. Un cop establertes, van començar a reclamar a les entrenadores i al Xoán que comencessin els partits.

trobada

Quadrar les disponibilitats dels equips amb les dels espais de joc és un maldecap pel Xoán, especialment per la trobada que decideixen fer amb els quatre equips abans de començar la lliga. Finalment aconsegueixen fer-ho a l'Institut Consell de Cent del Poble-sec en una setmana que no és triada a l'atzar: dos dies abans del Dia Internacional de les Dones.

L'institut es troba a la frontera del barri amb el port i està rodejat de zones verdes. Mentre les noies es reuneixen al pati —en aquest, a diferència del del Milà i Fontanals hi entra de ple el sol que es pon—, un grup de nois juga a criquet a l'altra banda del mur, al parc, on no han patit per trobar un horari disponible. «**El carrer ja és dels nois**», remarca el Xoán per recordar el perquè de potenciar els equips femenins.

Hi ha una trentena de noies assegudes a les grades del pati. La majoria són pakistaneses, però algunes s'han sorprès quan han vist que en algun altre equip hi ha noies que no són del seu país ni tampoc de Bangla Desh ni de l'Índia. El coordinador de Cricket Jove BCN els explica el perquè de la trobada: «**Aviat començarà la lliga i volem que quan comenceu a jugar no sigueu unes desconegudes, sinó que hàgiu compartit espais.**» Insisteix molt que la lliga no vol ser un espai competitiu, sinó un espai per compartir, i per tancar diu que «**avui és un dia his-**

tòric, perquè mai hi ha hagut tants equips de criquet femení a la ciutat».

Les noies passen a formar una gran rotllana al centre de la pista per fer jocs en tres grups diferents amb les tres entrenadores: la Rosario, l'Anna i l'Amina. El Xoán reparteix números de l'1 al 3 a les noies per formar els grups. N'hi ha dues que, mentre no els hi arriba el torn, corren canviant-se de lloc per intentar que els toqui el mateix número i anar juntes. Primer fan algunes dinàmiques per poder-se conèixer i després es reparteixen cons i pilotes per la pista i les activitats tenen més a veure amb la pràctica del criquet.

Al final de la trobada, les tres entrenadores llegeixen un manifest escrit per l'equip de Cricket Jove BCN de cara al 8 de març. Quan acaben, les noies volen tornar corrent cap als seus barris. Hi ha un pica-pica amb patates fregides, pomes, fruits secs, olives i sucs, però no els interessa gaire. Si s'haguessin volgut quedar tampoc haurien tingut gaire estona, perquè al cap de poc ja hi ha un altre grup preparant-se per fer servir la pista. Abans de marxar, la Rosario demana al Xoán quan començarà la lliga, perquè les noies no paren de preguntar-ho, i ell li respon que el principal problema serà trobar els espais.

desigualtats

A les noies del Raval les motiva tant l'equip i la lliga que es queixen de no tenir prou amb un dia d'entrenament a la setmana. Justament elles tenen un lloc al seu barri on podrien anar a jugar qualsevol tarda, però no se senten còmodes a la Pista Negra. «Si els nois no fessin aquests comentaris que fan sobre nosaltres quan juguem potser sí que jugaríem amb ells, perquè per part nostra no hi hauria cap problema, només anem allà a jugar, no per cap altra cosa», es queixa la Maheen. La Mehk explica que fan mofa d'elles, o diuen que si al seu equip juga una noia perdran. «Potser som nosaltres les que perdem per anar amb tu, saps?», replica enfadada la seva companya.

La Rosario els va dir que hi ha horaris, com els dissabtes a les onze del matí, en què no hi ha gaire nois, i que potser podrien anar-hi a jugar a aquesta hora. «Però nosaltres tampoc ens volem llevar un dissabte a les deu!», diu la Maheen, que sap que si a aquella hora no hi ha gaire gent és precisament perquè no és gens atractiva per als adolescents del barri.

Des del Pla de Barris són conscients d'aquesta situació, i des del principi es van adonar que la Pista Negra era un espai molt

masculinitzat, com altres pistes esportives, però en aquest cas de forma més accentuada. Comparant-les amb l'espai contigu, l'Elisa Vela explica que l'ús de les pistes de Sant Rafael està molt monopolitzat per les entitats, que ja porten grups mixtos, però en canvi en aquesta, que és una pista d'accés lliure, no hi ha ningú que provoqui que els grups siguin mixtos i hi predominen els nois.

«Sembla com si tothom pogués ocupar qualsevol espai en l'àmbit públic; però, de fet, no és així», alerta la sociòloga Marina Subirats al seu llibre *Coeducació, aposta per la llibertat*. «L'ocupació i l'ús dels espais, i sobretot d'aquells espais que per alguna raó es consideren més ben valorats, es fa d'acord amb una jerarquia de poder; hi ha qui té dret a ocupar aquests espais, hi ha qui no en té.»

Al Raval s'hi fa molta vida al carrer, s'hi veu més gent a totes hores que en altres barris de la ciutat, però en general hi predominen els homes. Al primer cop d'ull no semblaria que el 46% de les veïnes són dones. Però tot i que al barri això es vegi accentuat, la de les pistes esportives és una dinàmica que es pot trobar per tota la ciutat, i no només en aquestes instal·lacions, sinó als mateixos centres educatius.

Per a la Nosheen, el problema que troben a la Pista Negra se'l troben també al pati de l'institut: «A bàsquet potser hi juguen una o dues noies, i la majoria són nois, a futbol no hi ha cap noia; al final les noies estem assegudes al banc, estudiant o xerrant, mentre que els nois estan fent ximpleries.» «Tot i que en això el que es veu més aviat és que les noies som més madures, perquè ells estan jugant literalment com nens petits», conclou.

El que explica aquesta jove és un retrat del que escriu Subirats sobre l'ocupació de l'espai: «En tot el sistema educatiu trobem la pauta següent: els nens reben un major estímul, i també obtenen una major tolerància pel que fa a l'ocupació i ús de l'espai. Aquest fet es presenta com una qüestió "natural", tan natural que deixem de sorprendre'ns i fins i tot de ser-ne conscients.»

La sociòloga basa la seva conclusió en anys d'observació dels moviments de nens i nenes dins els centres educatius, i assegura que ja es pot observar en els patis de les escoles bressol, on nens d'entre dos i tres anys comencen a tenir més mobilitat que les nenes, un fet que amb l'edat no fa més que incrementar-se: «D'una manera creixent els nens ocupen el centre dels patis, o fins i tot gairebé la totalitat, i les nenes van quedant en els marges, amb una mobilitat menor. Però

no solament els nens ocupen l'espai principal, sinó que també són els primers a agafar les joguines que els agraden i apoderar-se'n.»

Subirats destaca aquestes diferències, que es tendeixen a considerar «naturals», com un fet après des de la primera infància:

S'han fet diverses experiències que sempre mostren comportaments similars: una criatura de pocs mesos és presentada com a nen a persones desconegudes, i la reacció d'aquestes és agafar-lo i posar-lo dret, sacsejar-lo perquè faci petits salts, propiciar el seu moviment i la seva acció; en una paraula, estimular la seva capacitat d'ocupar l'espai i la seva confiança que pot fer-ho. En canvi, quan la mateixa criatura és vestida i presentada com a nena, les reaccions de les persones adultes són molt diferents: l'agafen suaument, generalment la mantenen ajaguda, hi parlen en to tendre i tranquil, la protegeixen. Lluny d'estimular-la al moviment tenen tendència a frenar-lo, a indicar a la criatura actituds de quietud i repòs.

La Nosheen no és —com a mínim de moment— catedràtica de sociologia com la Marina Subirats, però des de la seva experiència com a filla, estudiant de secundària i ara també jugadora de criquet arriba a les mateixes conclusions: «S'ha convertit en una rutina que els nois siguin els que fan esport i les noies les que estan a casa, estudien... i això és mentida; per a mi jugar a criquet és com començar a canviar això que des de fa molts anys es va dient, perquè hi ha mares que també ho diuen, que això és cosa de nois, però cal canviar-ho.»

Trencar aquestes dinàmiques instaurades des del naixement, pel que fa a les vides particulars, i des de fa segles, pel que fa al context cultural, no és fàcil. Els patis de ciment, destaca Subirats, no ajuden, i són una tendència que s'ha anat imposant en els últims anys. Les pedagogies renovadores, ja a principis del segle xx, impulsaven escoles enjardinades ja que entenien el contacte de la natura com un procés educatiu que donava lloc a altres formes de relacionar-se.

Davant el ciment i la tradició, la tendència a entregar els patis als nois —i a un perfil determinat de nois— només es pot contrarestar amb un esforç pedagògic determinat. En aquest sentit la Maheen destaca que el seu institut organitza petites lligues entre classes: «Ara, per exemple, estem fent voleibol i

els equips són mixtos, així que hi ha dos dies a la setmana que estem tots i totes jugant als equips i no el que passa sempre, que al pati només hi juguen els nois.»

Pel que fa a la Pista Negra també han fet un esforç per revertir-ho. D'entrada van contractar una monitora, la Rosario, perquè intentés connectar amb entitats i grups de noies del barri. Més tard, van centrar l'estratègia a fer un diagnòstic amb Creación Positiva, una entitat feminista del barri, que investiga des d'una perspectiva de gènere quina és la situació de totes les pistes esportives del Raval, no només de la Pista Negra. L'Elisa Vela explica que, a partir d'aquest diagnòstic, volen incorporar requisits específics per corregir les desigualtats de gènere quan tornin a treure a concurs la gestió de totes les pistes esportives del districte.

referents

Al barri del Besòs, amb l'arribada del Pla de Barris, el projecte de criquet femení, impulsat conjuntament amb l'Agència de Salut Pública de Barcelona, va sortir a concurs públic i el va guanyar la Fundació Surt, una entitat d'acció social impulsada per dones i enfocada a la defensa dels seus drets econòmics, socials i culturals. El canvi no va estar exempt de polèmica, perquè deixava fora l'Aina Coscollola.

La que era l'entrenadora, l'Anna Porta, sí que segueix formant part del nou equip. Pel que fa a la part esportiva, s'ha centrat en el criquet, perquè l'Anna Martín es fa càrrec del futbol, però també assumeixen altres funcions. El punt de trobada de joves migrades està dinamitzat per la Wara Saavedra, i la Txus Pedrosa —responsable de coordinar el projecte, tant al barri del Besòs com a la Trinitat Vella, on treballen amb joves adultes— destaca que més enllà de tasques concretes, totes les professionals aporten a un treball conjunt en base a competències diverses que van des de la interculturalitat i el gènere a l'esport.

«Com a Surt hi aportem la metodologia de treball que és pròpia de l'entitat, que és treballar l'empoderament personal de les noies del grup i que d'aquest en pugui derivar un empoderament comunitari», explica la Txus. Conviden les noies a plantejar-se què volen per a la seva vida en diferents esferes, des de la formació i la feina fins a la participació, la salut o les relacions.

L'empoderament, diu, passa per no pensar només en què volen, sinó en ser responsables de plantejar-se com ho podran

dur a terme. «És no deixar les coses a la màgia o a la bona i la mala sort, sinó tenir en compte què em pot afavorir per aconseguir aquest objectiu, amb quines persones o recursos m'hi puc recolzar o quines coses m'ho poden impedir.» Tot i que aquest treball és personal, la Txus remarca que es fa sempre amb el suport del grup, des de la sororitat i pensant en com el que li pot passar a una ressona també en altres dones.

A Mai'sah hi havia dos grups separats, un de noies musulmanes, sobretot pakistaneses, i un de noies d'altres orígens. En el nou projecte, com que d'entrada hi havia poques noies, van fer un sol grup. La Txus celebra com un èxit un canvi de plantejament que inicialment va ser circumstancial: «El que ens hem trobat és que ara hi ha tan bona entesa que seria molt difícil separar-les, que no tindria cap sentit; pensàvem que hi havia temes que podien comportar algunes resistències, o que unes famílies no volguessin tractar-los mentre d'altres en canvi ho demanessin, però això no està passant, al contrari, hi ha molt bona sintonia.»

La coordinadora del projecte ensenya orgullosa la imatge que han desenvolupat amb les noies. Explica que han triat el nom de Les Dúnia, que vol dir «senyora de món», perquè hi ha dones de moltes procedències. La imatge està inspirada en *Els àngels de Charlie*, però canviant el model de dona per dones diverses, i canviant les armes per una raqueta, una pilota i un bat de criquet.

Les joves que hi participen tenen entre catorze i vint-i-un anys. Algunes porten uns anys de bagatge en el criquet i en els espais compartits en el projecte Mai'sah, mentre que altres s'han incorporat per primer cop a la nova iniciativa. La Txus no considera que les diferències d'edat, que són significatives, siguin una dificultat a l'hora de treballar amb el grup, sinó que les noies agafen rols diferents. «Les que tenen més edat, que a més ja havien participat anteriorment al projecte, estan en una fase que s'estan plantejant altres responsabilitats, com pot ser l'accés a la universitat, i això més que ser un obstacle és un element d'interès, perquè poden fer de referents per a les més joves», explica.

El que pretenen és afavorir rols de lideratge i que les noies puguin tenir un impacte en la comunitat i obrir vies per a altres joves. «Es va parlar molt amb elles de què és ser referent, de si voldrien ser referents i què significava, i va ser molt fàcil perquè ho tenien molt clar; feien definicions que em deixaven bocabadada», celebra la coordinadora de les Dúnia.

El partit de la lliga que enfronta l'equip del Raval i el del Poble-sec s'havia d'haver celebrat al pati de l'Institut Consell de Cent, però finalment s'ha de canviar al del Milà i Fontanals, seu de l'equip del Raval, per manca de disponibilitat. El canvi no és un trasbals important, perquè estan molt a prop l'un de l'altre. Són els equips més propers i també on més noies es coneixen entre elles.

Quan arriben al camp, Raval vestides de verd i Poble-sec de groc, el Natan ja comenta que les primeres estan nervioses perquè les del Consell de Cent són més grans. A part que són l'equip de creació més recent, al Raval totes són estudiants d'ESO, i als altres equips hi ha noies més grans. Això no és impediment per un bon acompliment en el camp de joc. De fet, el primer partit, contra l'equip de la Trinitat Vella, el van guanyar.

La Rosario crida les noies a preparar el camp. Com que les normes s'han hagut d'adaptar a camps molt diferents, a les del Raval, que és l'equip que juga a casa, els toca explicar-les: quina funció fan les altes parets marrons o les línies dibuixades a terra per a altres esports. A part d'uns pocs adults, hi ha una desena de joves entre el públic. Una noia no sap ben bé a qui animar, perquè va amb un equip però té una amiga a l'altre i també crida el seu nom. La majoria són nois i algun deixa escapar comentaris sorneguers del tipus «vinga, amb ganes!» fins que fa enfadar a les jugadores i ha d'intervenir l'Amina, que entrena l'equip de Trinitat Vella i ha vingut a veure el partit, per fer-los callar.

El Xoán remarca el bon nivell dels dos equips, i que això les posa nervioses. Durant el partit salten algunes tensions entre les dues bandes. La Nosheen, a qui li ha tocat fer de capitana del Raval, ho comenta uns dies més tard: «Les del Consell són molt de criticar i parlar, i això fa ràbia, perquè com que feia de capitana vaig haver d'aguantar-me per no dir res.»

Quan l'àrbitre surt a donar el veredict, les noies encara no estan del tot segures de la suma dels punts i no tenen clar qui ha guanyat. El dubte és normal, perquè ha anat d'un sol punt: Consell de Cent, 90; Raval, 89.

Totes aplaudeixen, però vistes les tensions, el Xoán intervé per recordar l'objectiu de tot plegat: «Venim aquí a jugar, i els punts són per saber en què necessitem millorar; recordeu que aquesta lliga la vau demanar vosaltres, fartes de jugar contra les del vostre propi equip.»

Donen pas al moment de berenar, que promouen com un moment de convivència entre els dos equips, però afloren conflictes no resolts durant el partit i les noies del Raval es queden a un racó comentant la situació i donant-se suport entre elles. Mentre gestiona la situació, la Rosario comenta que aquestes noies necessiten treure molta energia, i amb jugar un cop a la setmana no en tenen prou.

Que apareguin aquestes situacions forma part del projecte educatiu de Cricket Jove BCN i de la FEEB. «L'esport pot ser més productiu que altres pràctiques per treballar coses en el pla educacional perquè, pel dinamisme mateix de l'activitat esportiva, es donen situacions, tant negatives com positives, que donen peu a treballar qüestions referides a l'actitud, al respecte i al treball en grup», assegura el Xoán, que apunta també a la importància d'aspectes propis dels esports d'equip, com el suport mutu, la cohesió, la pertinença a un grup o la cura de les companyes.

«Hi ha un company de la FEEB que sempre diu que l'esport és l'última xarxa abans que un nen o una nena caigui en l'oblit i la marginació social; la primera seria la família, la segona, l'escola, i la tercera, l'esport», explica el coordinador de Cricket Jove BCN. A vegades dubta si això és ben bé així, però està convençut que l'esport connecta molt bé amb les classes populars, que és «un esdeveniment que travessa totes les classes socials i que afecta tots els éssers humans». Per això ho considera una bona manera de treballar, perquè, en els barris on intervenen, el jovent ja practica esport i hi poden incidir des de l'educació en valors.

normalització

El Xoán tenia un coneixement nul sobre el món del criquet. Ell de fet, arriba a Cricket Jove BCN des de l'àmbit de la interculturalitat, no des de l'esportiu. Donar espais a un esport que és part de la identitat d'una comunitat, diu, és fer un treball antiracista. Donar espai al criquet és deixar que la comunitat s'expressi, es manifesti i ensenyi coses. Ell, per exemple, ha après molt sobre aquest esport. Els seus companys de pis encara li fan bromes perquè no entenen com es passa hores mirant vídeos de criquet per internet, i tot i així li queda molt per aprendre.

«Som nosaltres els que estem aprenent criquet i no elles les que estan aprenent futbol; això entra dins la perspectiva

decolonial que volem donar a aquesta feina, que és ressaltar tot el que podem aprendre d'aquestes comunitats, contradient tot el discurs assimilacionista i integrador que diu que s'han d'adaptar a la ciutat», explica el Xoán. L'esperit de Cricket Jove BCN és que és Barcelona que s'ha d'adaptar al criquet, que la ciutat té molt de marge per adaptar-se als veïns i veïnes vinguts d'altres latituds.

Les noies del Raval, tot i ser les principiants, van quedar segones de la classificació final de lliga. La Mehk Khan i la Sumaya Ahmed comenten l'experiència:

—Pensàvem que érem dolentíssimes...

—diu la Mehk.

—Però vam guanyar el primer partit

—recorda la Sumaya.

—I era com molt divertit. Ens sentíem molt lliures.

Això em va agradar molt.

Per què aquest sentiment de llibertat?

—Perquè ens sentíem iguals... Bua —s'emociona la Mehk—, és que era una cosa que ens feia sentir normals, i quan és com una cosa normal et sents així... normal i lliure.

el problema
de les parets

El 15 de març del 2011 és una data assenyalada a les vides del Guillermo, el Xavier o la Georgina. També per a altres persones preocupades per transformar el món que les envolta. No tant pel que estiguessin fent aquell dia, sinó pel que va passar després. Aquell diumenge la plataforma Democràcia Real Ya, nascuda uns mesos abans a través de les xarxes socials, convocava manifestacions arreu de l'Estat sota el lema «**Democràcia real ja! No som mercaderies en mans de polítics i banquers**». La manifestació a Madrid va acabar amb una acampada a la Puerta del Sol, que seria desallotjada per la policia. L'endemà van començar acampades com a resposta per tot el territori, també a la plaça de Catalunya de Barcelona, que aplegarien molta més gent que aquelles primeres manifestacions. Allò era el germen del que es coneixeria com a 15-M, o moviment dels indignats.

El manifest que convocava aquell 15-M reclamava la garantia de drets bàsics: «**El dret a l'habitatge, al treball, a la cultura, a la salut, a l'educació, a la participació política, al lliure desenvolupament personal i el dret al consum dels béns necessaris per a una vida sana i feliç.**» També un canvi polític: «**La funció de la classe política hauria de ser portar la nostra veu a les institucions, facilitant la participació política ciutadana mitjançant línies directes i procurant el més gran benefici per al gruix de la societat, no la d'enriquir-se i prosperar amb el nostre esforç, atenent només els interessos dels grans poders econòmics i aferrant-se al poder mitjançant una dictadura partitocràtica encapçalada per les inamovibles sigles del PPSOE**», deia el text.

En el terreny electoral les conseqüències d'aquelles protestes no van ser les esperades. Al cap de pocs dies, la dreta de Convergència i Unió es feia seu per primer cop l'Ajuntament de Barcelona a les eleccions municipals. Al cap d'uns mesos el conservador Partit Popular arribava al Govern de l'Estat amb majoria absoluta. Malgrat tot, el procés que va començar aquell diumenge aniria mostrant els seus efectes en molts altres àmbits.

D'entrada, durant setmanes les places es van convertir en espais de trobada i en un lloc on imaginar un altre món possible. La plaça de Catalunya era un formiguer que vessava de vida, ple d'activitats. Al llarg de tot el dia hi passaven coses, hi havia debats, iniciatives i comissions en què s'implicava

molta gent amb bagatges molts diversos. Als vespres la plaça s'omplia de gom a gom per acollir una gran assemblea: gent atenta de forma massiva a les intervencions i torns de paraula, fent un esforç per seguir els debats des de lluny dels altaveus instal·lats a la plaça, o tapant-se les orelles amb cotó fluix si eren massa a prop del volum que pretenia arribar a tothom. En definitiva, sentint-se protagonista d'una altra forma de fer política.

A principis de juny l'assemblea pren la decisió de descentralitzar el moviment, que era incapaç de mantenir gaire temps més aquella vitalitat a la plaça de Catalunya. El següent pas havia de ser crear assemblees als barris o incorporar-se a les que ja existien. «A Sant Antoni i a la Dreta de l'Eixample hi havia assemblees de barri i al final l'última setmana vam insistir i vam aconseguir generar l'assemblea de barri de l'Esquerra de l'Eixample, amb la idea també de posar l'Esquerra de l'Eixample en el mapa», recorda el Guillermo Rojo, que llavors portava molt pocs anys al barri i l'única vinculació que hi tenia era l'AMPA de l'escola de les seves filles.

L'Assemblea de l'Esquerra de l'Eixample es va constituir el 8 de juny davant la seu de l'Associació de Veïnes i Veïns de l'Esquerra de l'Eixample, que en aquell moment es trobava a l'avinguda de Roma, una de les vies més transitades del barri, però també amb un passeig prou ample per fer-hi cabre una assemblea d'un centenar de persones. Precisament la manca d'espais era un dels problemes centrals del barri.

El moviment veïnal, tan potent en el passat, en general es trobava envellit i apostava per unes formes clàssiques, sovint allunyades d'aquesta nova idea de com fer política. No era així a tot arreu, perquè en alguns punts de la ciutat les associacions portaven alguns anys connectant-se amb la nova formada de moviments socials que va precedir el 15-M, però sí a l'Esquerra de l'Eixample.

El Xavier Riu és un mestre jubilat amb anys d'activisme veïnal a les esquenes i era de les persones que feien de pont entre el moviment veïnal tradicional i les noves formes d'organització que emergien. «Jo soc dels convençuts que aquesta suma és potentíssima, però això tant en un sector com en l'altre crea recels; per a mi el 15-M era un element que sumava i renovava molt, no era una competència ni una substitució», explica. Així, l'assemblea es va acabar reunint cada dimecres al carrer, perquè la idea era prendre'l, però davant de l'associació, on es podia entrar a agafar cadires o anar al lavabo.

L'any 1859, quan Barcelona s'està ofegant dins el seu centre històric, l'Ajuntament convoca un concurs per projectar l'ampliació de la ciutat, el que seria l'Eixample. Guanya, per intervenció de l'Estat central, el projecte d'Ildefons Cerdà, que planteja una trama urbana reticular per l'ampliació de la ciutat. Per a Eduard Moreno, advocat especialitzat en dret urbanístic, Cerdà «aplica un concepte orgànic de la ciutat, i és sens dubte un dels millors urbanistes de l'època», diu en el llibre *Barcelona, cap a on vas?*, que publica amb el periodista Manuel Vázquez Montalbán. En aquest text del 1991, el jurista defensa així el malaguanyat projecte:

Cerdà aporta un esquema revolucionari del concepte de l'espai i de la seva ocupació. Però que ningú no es confongui, perquè avui no vivim en el Pla que va dissenyar Cerdà. Les actuals illes tancades han arribat com a fruit d'una especulació constant. Ell les va projectar en forma de L, amb jardins interiors, i hi preveia vuit parcs públics amb un total de 82 hectàrees i, finalment, un gran bosc al Besòs de 397 hectàrees. Per tenir una idea de l'abús que ha patit el Pla Cerdà, cal dir que, dels 67.000 m³ de volum edificable que es permetien a cada illa, s'ha arribat a prop de 300.000 m³.

El gruix d'aquesta retícula es troba al districte de l'Eixample, el més poblat de la ciutat —seguit del de Sant Martí, per on també es va estendre força aquesta ampliació urbana—, i mancat d'espais de trobada i relació veïnal. De fet, el districte es troba dividit en sis barris però en la majoria d'ells els mateixos veïns i veïnes en desconeixen les fronteres.

Prova d'aquesta manca d'identitat barrial són les assemblees del 15-M sorgides al districte. El barri de Sant Antoni, amb unes fronteres més definides, sí que va comptar amb la seva pròpia assemblea. En canvi, l'Assemblea de Drets Socials de l'Eixample es desplega a la Dreta de l'Eixample, el Fort Pienc, la Sagrada Família i el Camp d'en Grassot, un barri, aquest últim, del districte de Gràcia, però amb un urbanisme propi de l'Eixample. La de l'Esquerra de l'Eixample, per la seva banda, s'impulsa en els dos barris que porten aquest nom: l'Antiga i la Nova Esquerra de l'Eixample.

«L'Esquerra de l'Eixample té 100.000 habitants, que la majoria de capitals de províncies espanyoles no els tenen, i aquí

sí que hi són, però en canvi no hi ha cap plaça pública, cap lloc que sigui referent», lamenta el Xavier. Amb tanta gent, al barri hi ha moltes entitats, però cadascuna al seu aire. Per a aquest mestre jubilat un dels problemes principals és que el territori no aglutina. El Xavier recorda amb orgull les lluites dels anys setanta, i sobretot celebra haver acabat sent mestre a l'escola del seu barri, una escola per la qual va lluitar quan ni tan sols sabia que es dedicaria a la docència. Després d'aquells anys, però, les lluites han estat sectorials, i el 15-M va ser un moment per tornar a trobar-se.

Les primeres assemblees tenien el focus en «canviar el món», com recorden els assistents, però de seguida van veure la necessitat de pensar com plasmar això en el barri. «A l'Eixample, i més concretament a l'Esquerra de l'Eixample, hi havia una preocupació per l'espai públic, perquè tenim un barri molt invivable, i el repte era fer-lo més habitable, més humà», recorda el Guillermo. És llavors quan les persones que venien del moviment veïnal tradicional plantegen un cas molt concret: el solar de les Germanetes.

L'any 2001 l'Hospital Clínic va comprar el convent de les Germanetes dels Pobres, que es trobava al carrer de Consell de Cent. L'any 2004 es va enderrocar, deixant un solar de 5.500 m², mitja illa de cases, enmig de l'Eixample. L'hospital, però, va proposar a l'Ajuntament intercanviar aquests terrenys per uns de municipals que es trobaven més a prop de la seva seu, i va ser així com el 2006, a través d'una permuta, aquest solar va passar a titularitat municipal i a ser qualificat com a zona d'equipaments. Es va preveure que allà s'hi construiria un institut, una escola bressol, pisos per a gent gran i pisos de protecció per a joves.

Cinc anys després, el solar seguia buit.

«Em semblava una provocació tenir mitja illa de l'Eixample tancada i buida, i els que veníem de l'associació de veïns portàvem anys reivindicant aquell solar», recorda el Xavier.

La proposta de Germanetes va resultar ser la concreció que necessitava l'aposta política de l'assemblea per reivindicar l'espai públic. D'això en va sortir un grup de treball, que va decidir reunir-se els dijous al bar Lemy.

El Lemy, un bar regentat per una família asiàtica, no té res d'especial. Una terrassa amb taules i cadires metàl·liques, un cartell amb fons granat i el dibuix d'una gerra de cervesa com a únic element més enllà del nom del bar, una carta amb fotos d'entrepans i plats combinats... El Lemy és un bar com tants

altres. El tret diferencial, però, és que es troba davant del solar de Germanetes, i per això es convertia cada dijous en el lloc de trobada per un grup de persones que necessitaven «focalitzar» les seves idees davant de l'espai que volien imaginar. Havien de fitar el mur.

cruïlles

Recreant Cruïlles és el nom que adopta aquest col·lectiu, vinculat a l'assemblea de barri, per repensar l'ús de l'espai públic. Després d'unes quantes trobades, opten per obrir aquest debat al barri i convoquen un taller al Centre Cívic Casa Golferichs, on conviden entitats i moviments però també el veïnat en general, i els va sorprendre l'assistència. «**Vam explicar tots els antecedents, que hi havia uns equipaments projectats, però també obriem el meló: va ser un taller de somiar, pensar què volíem fer i com ho podíem fer, sense tancar cap porta, ni d'estratègia, que podia anar des de l'ocupació fins a la interlocució amb l'Administració, ni de contingut**», recorda el Guillermo. Amb un altre taller al parc de Joan Miró, l'espai verd que es troba en un extrem del barri, van agafar mapes sobre els quals pensar les necessitats del territori.

En aquest procés van començar a aparèixer les propostes, com un rocòdrom, un espai verd, un espai esportiu, un hort... «**El plantejament era intentar fer projectes molt obertes a la comunitat, tampoc volíem que fossin massa ideologitzats, sinó intentar que donessin respostes a les necessitats del barri**», apunta el veí.

El següent pas era començar a portar la reflexió a la pràctica. Si bé Germanetes era el catalitzador, la idea de Recreant Cruïlles era crear la primera plaça de l'Esquerra de l'Eixample, i això sí que podien començar a assajar-ho sense entrar al solar.

Per crear una plaça, en comptes de recórrer a les intervencions urbanístiques van optar per un recurs més abastable: les paelles. Sense cap mena de permís, van ocupar un dels xamfrans contigus al solar de Germanetes, van recuperar les quatre places d'aparcament com a espai veïnal i hi van fer una paella. No només això, sinó que les feien —en plural, perquè van començar a repetir l'experiència— acompanyades d'activitats: taules rodones, concerts, teatre... La fama de les paelles que feia la Fina va arribar més enllà de les fronteres del barri.

«**Era dir, i això era molt de l'esperit del 15-M, que no només volíem teoritzar, sinó que volíem fer, i això va ser una cosa**

molt positiva de Recreant Cruïlles: que generes de cop i volta un espai en què aquestes persones estem vivint la recuperació d'un punyeter xamfrà i hi fem festa, ens trobem, xerrem, compartim preocupacions... Era mostrar que és tan senzill com que ho decidim i fem nostre aquest espai», remarca el Guillermo.

Fins al 2013 les activitats per fer vida al voltant del solar, fer-lo visible i arreplegar més gent a la causa de recuperar-lo van anar en augment constant. S'hi van fer col·laboracions molt diverses, per exemple amb col·lectius artístics, com Idensitat. D'això en va sortir l'OBNI, Objecte Barrial No Invasiu, un artefacte fruit de la col·laboració entre Idensitat, Recreant Cruïlles i Makea, que permetia una visibilitat definitiva de l'espai: a partir de tanques de l'Ajuntament es va crear una plataforma elevada que permetia als veïns i veïnes pujar més amunt del mur per observar el solar de Germanetes i fins i tot desplegar una escala per accedir-hi. És una de tantes iniciatives que, a través de la creativitat, intentaven aglutinar més i més gent al voltant d'aquesta reivindicació.

buits

L'any 2012, en ple procés de retallades en els pressupostos públics, eren poques les administracions que podien fer inversions en espais buits. Per això el govern municipal va optar per donar una sortida diferent a alguns d'aquests espais i va impulsar el Pla Buits, que adoptava la paraula com a sigles de Buits Urbans amb Implicació Territorial i Social. Es tractava d'un projecte per cedir espais municipals que no tenien cap ús a entitats sense ànim de lucre perquè hi proposessin activitats o una gestió temporal.

A l'Esquerra de l'Eixample, va haver-hi una situació de tempteig entre l'Administració i Recreant Cruïlles. La primera volia saber si el col·lectiu, que ja portava temps mobilitzant el barri, veuria amb bons ulls presentar-se a la convocatòria. Els segons, per la seva banda, volien assegurar que si sortia a concurs un espai al barri aquest fos el solar de Germanetes i no cap altre.

A la convocatòria del Pla Buits hi era Germanetes, però no tot el solar, sinó només una cantonada, amb 585 dels 5.500 m². «El que ens deia l'Administració era que la resta del solar estava molt determinada i sí que hi farien coses, tot i que en tot el mandat no les van fer, i d'aquí va sortir la primera discussió, que era si acceptar només això o passar del Pla Buits», recor-

da el Xavier Riu. Va guanyar la posició de veure allò com una finestra d'oportunitat, «perquè la gent ni era conscient d'allò, i si teníem els 600 metres, des de dins la gent veuria la resta, saltaríem nosaltres, començaríem a fer coses».

Amb la convocatòria sobre la taula, el següent taller de Recreant Cruïlles anava enfocat a pensar conjuntament amb el barri una proposta per aquest espai. El projecte es va presentar a nom de l'Associació de Veïnes i Veïnes de l'Esquerra de l'Eixample, perquè el col·lectiu no estava interessat en constituir-se legalment i l'associació es va prestar a fer aquest paper, però fent constar el suport de moltes entitats del barri que havien participat en el procés, i sobretot de l'assemblea del 15-M.

«El Pla Buits comportava certes tensions, conflictes i contradiccions, d'entrar en ritmes administratius i a correu presentant un projecte, i a més com el planteja l'Administració, perquè les bases posaven unes condicions draconianes», assegura el Guillermo. Considera que la mesura es va impulsar de manera molt improvisada i no incorporava algunes necessitats bàsiques, com la instal·lació d'aigua ni de llum, tot i que finalment es van aconseguir. «Tot i això el vam presentar i jo crec que amb diferència seríem un dels millors projectes, perquè sí que es notava que hi havia un treball previ, coneixement i activisme», remarca.

Després de tot això, de guanyar la concessió del tros de solar, l'entrega de l'espai encara es va fer esperar mesos i la situació era tensa. La gent de Recreant Cruïlles ja no sabia si seguir esperant o ocupar el solar com ja tenien previst fer abans de l'arribada del Pla Buits. Finalment, les claus van arribar en ple hivern, quan es feia difícil treballar en un espai obert per adequar-lo.

construcció

Quan es va posar en marxa el 15-M, la Georgina Rosell estudiava a la universitat, i per això, en comptes de vincular-se al moviment que naixia al seu barri, es va acostar més al moviment estudiantil que guanyava força a la seva facultat. Va ser allà on un company, el David, li va dir que també s'estava treballant per transformar les coses des del barri on ella vivia però on mai havia participat de res. Així, la Geo, com la coneixen, va arribar a Germanetes quan ja s'estava preparant la inauguració de l'espai.

Amb el Guillermo comenten l'empenta amb què van emprendre aquesta missió:

—*La idea era entrar i demostrar que en deu anys l'Administració pública no havia fet res i nosaltres en tres mesos ho posem en marxa, i no en plan cutre, sinó amb una cúpula geodèsica molona, amb les grades, un contenidor d'obra que vam adaptar com a magatzem, l'hort comunitari que va començar a funcionar a tope...*

—*No van posar cap facilitat pel que fa a les coses que hi havia d'haver a l'espai, però això en el fons et permet un procés de construcció que fa que la gent s'ho prengui com a més seu —apunta la Geo—. Quan jo vaig arribar no hi havia res, l'assemblea la fèiem asseguts a terra o, si l'aconsequies, sobre una caixa de cerveses, i a poc a poc tot això ho va construir tothom: posar la cúpula, les grades, arreglar el contenidor, fer l'hort...*

—*Jo crec que aquí rau la potència d'allò col·lectiu. Després es va fer el lavabo, es va punxar l'aigua i la llum... Hi havia una dosi d'improvisació i autogestió important, i jo crec que això engrescava molt la gent.*

—*Sí, i tant!*

—*Era dir: no és només pensar, era un constant fer, i això molava molt.*

Un repte fonamental era obrir aquest espai al barri. Més enllà de l'obertura física, aconseguir que convidés. «Era una preocupació el com fer que la gent s'acosti i que realment sigui un espai obert, i no ens estiguem quedant amb un espai que no hauria de ser nostre», apunta la Geo, però admet que no van aconseguir una recepta definitiva sobre com fer-ho. En els moments en què hi va haver més activitat hi passava molta gent, perquè havia esdevingut un espai de trobada. Fins i tot algunes famílies després de l'escola anaven cap allà amb els infants. Una qüestió complicada de gestionar van ser les peticions per fer-hi festes d'aniversari, però és que faltaven espais oberts com aquell en el barri.

«Molta gent s'hi acostava i acabava fent algun taller si ho plantejàvem com: aquí pots fer el que vulguis», conclou. Així s'hi van acabar fent teles acrobàtiques, tallers de *swing*, classes d'àrab o d'anglès... Tot perquè hi havia gent que s'interessava a fer-se'n càrrec. Més difícil era vincular la gent al dia a dia de la gestió de l'espai; era més fàcil engrescar-la a fer un taller que a participar dels torns de neteja. En tot cas, buscaven que hi hagués un retorn al barri.

La Geo recorda aquests moments com a importants: «Els que van estar fent circ, teles i tot això, van fer un retorn al barri amb un cabaret, i jo vaig dir: "Ostres! És que tot això aquesta gent ho ha practicat en aquest espai! I és gràcies a que hi sigui que ara podem gaudir d'això". Aquí es va veure molt clar el retorn i em va impactar.»

gardenyes

L'actual barri de Sarrià va ser l'última vila del pla de Barcelona a ser annexionada a la ciutat, l'any 1921. L'antic poble havia estat envoltat per dues rieres, avui convertides en vies de gran circulació de cotxes, la riera Blanca, on ara hi ha l'avinguda de J. V. Foix, i la riera de Gardenyes, on avui es troba la via Augusta. En el que serien els marges d'aquesta última hi havia un terreny en desús, que es diria que no donava per a gaire. Es tracta d'una franja allargada que ressegueix el mur que separa el barri de la via Augusta, entre l'entrada de l'estació de ferrocarrils i la d'un aparcament.

Aquest espai va ser un dels que va sortir a concurs en el marc del Pla Buits, i l'Associació Cultural Casa Orlandai va presentar un projecte per donar-li vida com a Espai Gardenyes conjuntament amb les associacions Consumo Respeto, Cedre per la promoció social, Assís Centre d'Acollida i l'Espai Movi de Sarrià. El resultat, segons l'Aleix Porta, membre de la junta de l'associació promotora i participant de l'espai, és «un projecte súper complet de gestió comunitària», amb un hort urbà, una àgora polivalent al servei del barri i una caseta feta amb bioconstrucció.

«Té una vessant urbana, perquè transforma un solar que està buit, que té risc de caure en desús; una vessant de participació i d'autogestió, perquè es fa de manera directa; que lluita contra l'exclusió social perquè integra persones en risc; una vessant de noves economies, de cura i de noves maneres d'entendre l'oci, perquè ofereix unes modalitats d'oci no con-

sumista; una vessant ecològica, perquè integra l'agricultura urbana i la biodiversitat; i una vessant intergeneracional i amb molta diversitat social», resumeix l'Aleix.

La principal activitat de l'Associació Cultural Casa Orlandai (ACCO), però, és la gestió d'un equipament municipal que es troba a pocs metres de l'espai: el Centre Cultural Casa Orlandai.

La Casa Orlandai pren el seu nom de l'Escola Orlandai, que hi va tenir la seva seu fins a l'any 2003. Llavors un col·lectiu de veïns i veïnes de Sarrià es van començar a organitzar per pensar quin havia de ser el destí d'aquest edifici de propietat municipal, i en aquest procés van anar aplegant persones i entitats que van acabar constituint l'associació. Finalment, la primavera del 2007 es va obrir al públic aquest equipament amb un projecte de gestió cívica.

Si bé la Casa Orlandai és un referent a la ciutat en matèria de gestió comunitària, no ha arribat a molta gent a qui sí que s'ha arribat des de l'Espai Gardenyes. «L'ACCO per la seva idiosincràsia és una associació de gent amb un nivell d'estudis determinat, amb un poder adquisitiu determinat, i Gardenyes en canvi ha aplegat gent que a la Casa Orlandai seria difícil que ens trobéssim; aturats, gent gran, gent molt més interessada per la natura i menys en establir relacions, persones en risc d'exclusió», admet l'Aleix. Ho atribueix per una banda al que pot oferir l'hort, que apropa al barri una connexió amb l'horticultura, i per l'altra a les accions que es fan a l'aire lliure, com dinars, vermutos o sopars.

proximitat

L'Oscar Rebollo, director del Servei d'Acció Comunitària de l'Ajuntament de Barcelona, es planteja com donar una volta a la funció que han tingut els equipaments de proximitat perquè puguin ser motors de vida comunitària. «Tradicionalment, la lògica dels equipaments de proximitat ha estat una lògica descentralitzadora», explica. D'una banda, no fer cultura única i exclusivament als grans equipaments del centre de la ciutat, i de l'altra, descentralitzar serveis, i portar als barris els centres de serveis socials, els centres d'atenció primària, una Oficina d'Atenció Ciutadana, un Punt d'Informació i Atenció a les Dones, una biblioteca...

«La idea de proximitat era d'una proximitat molt física, inclús hi va haver uns urbanistes que la van mesurar, i van dir que la proximitat són deu minuts caminant des de casa teva, i per

tant a aquesta distància haves de tenir una parada de transport públic, una farmàcia i un equipament, i és clar, qui no ho vol això?», es pregunta l'Oscar. Però remarca que això per si sol no dinamitza la vida comunitària. «Un equipament dinamitzador és un equipament que no es limita a programar i obrir les portes perquè la gent busqui, sinó que és un equipament que té projecte, no únicament programació, i això es basa molt en anar a buscar; dilueix una mica la idea d'un dins i un fora, té capacitat d'incorporar la diversitat del del seu entorn», assegura.

L'Oriol Barba, polític i secretari de la junta de l'ACCO, assegura que, tot i que és la línia del projecte de la Casa Orlandai, a vegades les lògiques de l'Administració no ho posen fàcil. L'Ajuntament té definit què és un centre cívic i què un casal de barri, i la Casa Orlandai, per més que s'entestin en dir-ne centre cultural per fugir d'aquesta lògica, es considera un centre cívic. «Nosaltres sempre hem tingut la voluntat de desbordar l'equipament, obrir-lo a estudiants, organitzar coses per la festa major, fer-lo permeable... però l'Ajuntament s'hi nega, perquè ens aplica els estàndards del que ha de ser un centre cívic de la mateixa manera que ho fa amb els que estan gestionats per empreses privades», lamenta.

Si bé l'Oscar aposta per aquest model d'equipaments permeables, no n'hi ha cap que depengui del servei que dirigeix a l'Ajuntament. Els centres cívics i casals de barri depenen dels corresponents districtes —que poden aplicar criteris diferents—, i altres equipaments, com biblioteques, centres esportius o centres de salut, depenen de l'àrea, institut o consorci que correspongui. Des d'aquesta distància de la gestió, insisteix que un equipament que no defineix una estratègia relacional difícilment treballarà la cohesió social, no entesa com a uniformitat, sinó com «no arreglar els conflictes a hòsties». Aquesta, considera, hauria de ser una funció d'aquests equipaments de proximitat.

Tenint en compte l'experiència de l'Espai Gardenyes, que ha arribat a una diversitat més gran del barri que la Casa Orlandai, l'Oriol assegura que «a vegades les parets són un límit, o més aviat una cosa que et juga en contra». «A la casa hi ha gent que potser hi va però no té ni idea d'on es troba», diu en referència no a l'espai físic, sinó al projecte associatiu. Va més enllà pensant en altres exemples: «Veure que hi ha una casa okupa, que la porta està oberta, entrar, seure i participar, no és un comportament molt natural, i segurament hi pots participar, però és que potser et trobes una assemblea en què fa 20 anys que són les mateixes persones.»

En paral·lel a la seva experiència a la Casa Orlandai, l'Oriol ha investigat sobre la gestió comunitària, i juntament amb l'Anna Subirats, és autor del llibre *Gestió comunitària i transformació social. L'experiència de Barcelona*. «En aquest projecte vam voler remarcar que de qui són les parets no és tan important; l'Ateneu La Base al Poble-sec fa gestió comunitària i és un local privat llogat, també en fa la Casa Orlandai, que és un equipament municipal, o Can Batlló, que és un espai municipal però amb un pacte *sui generis*, o Can Vies, que és un espai okupat», explica. «L'important era el que es feia allà, aquesta voluntat de transformació social amb organització col·lectiva i comunitària.» En aquest sentit, remarca que la gestió cívica, la que es fa en equipaments públics, és només una de tantes formes de gestió comunitària.

Tots aquests espais tenen en comú que s'hi donen experiències vitals significatives d'autoorganització, i això, segons l'Oscar, és bàsic per generar acció comunitària. «Un equipament comença a ser comunitari quan les persones entrem d'una en una i sortim de set en set», diu. Les activitats que s'hi fan haurien d'incorporar elements d'autoorganització que permetin generar grups i vincles, i en això tant pot valdre posar en marxa un col·lectiu reivindicatiu com simplement organitzar col·lectivament un sopar de final de curs o una excursió. Un cop prens la iniciativa, et fas protagonista, pots aplicar aquesta lògica autoorganitzadora en altres àmbits de la vida.

De la mateixa manera que la titularitat de l'espai, el model de gestió tampoc és garantia perquè s'hi doni una gestió comunitària. «Des d'on es garanteix més allò públic, l'accessibilitat o la diversitat?», es pregunta el responsable d'Acció Comunitària del consistori, i planteja ell mateix part de la resposta: «No és evident que es garanteixi més des d'una associació, la realitat ens diu que hi ha determinats llocs on només entren les persones afins al col·lectiu que els gestiona, mentre en altres llocs hi entra més aviat tothom.»

Tot i ser un defensor del model de gestió comunitària, assegura que ha de ser fruit d'una capacitat per dur-la a terme, i sovint aquesta no hi és de partida. «No podem partir de suposar que tenim una comunitat», remarca. «Per anar cap aquesta capacitat de gestió necessitem aliances, i potser això passa per buscar una empresa i encarregar-li no la gestió del casal de barri, sinó que ajudin aquesta gent a aprendre a gestionar i a fer projectes, perquè l'empresa pugui marxar al cap d'uns anys i ells s'hi puguin quedar.»

Aquests plantejaments sobre comunitats que són més suposades que efectives no cauen bé entre l'associacionisme de la ciutat. De fet, el juny del 2017 la revista *Carrer* de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) posava l'Oscar Rebollo a la seva «**cambra fosca**». El criticaven per dir a les entitats que no eren «els bons» i l'Administració «la dolenta». «**I es va quedar tan tranquil**», afegeix el text, que acaba criticant el protagonisme que es dona als serveis quan es parla d'acció comunitària.

«Com a professor d'estructura social que he estat tota la vida, hi ha una cosa que trobo a faltar; aquest discurs sempre és una baralla entre societat i Estat, però jo vinc d'una tradició en què el dolent era el mercat, i que la forma de fer-hi front era una aliança entre Estat i societat», apunta l'Oscar, que reclama la possibilitat de poder tenir aquest debat sense apriorismes.

L'Oriol Barba reconeix que la gestió comunitària no està exempta de riscos, i n'identifica dos de principals: el d'acostament a les formes de l'Administració i el d'aïllament. D'una banda, l'excés de formalització pot portar a lògiques burocratitzades o massa tecnificades, i poden acabar portant a perdre la lògica de transformació social. Aquest és un risc especialment vinculat a la gestió d'equipaments. De l'altra, i més vinculat a espais més autònoms, però que també es pot donar, com apuntava l'Oscar, en equipaments, hi ha el perill que l'espai no sigui percebut com a públic. «**Si estableixes unes dinàmiques que t'aïllen, i sempre sou els mateixos quatre gats a l'assemblea, la gent no percep allò com un espai obert i comunitari, i pot ser que la teva transformació es doni només dins el col·lectiu que estàs generant i no més enllà**», explica el politòleg.

Tot i aquests riscos, que des de la Casa Orlandai es plantejen com evitar, i la diversitat de models, a l'Oriol no el convenç que una gestió empresarial pugui ser comunitària. «**Amb una empresa de serveis perds l'element de gestió col·lectiva**», assegura. Es pregunta per possibilitats, com per exemple si un model cooperatiu ho faria possible, però no ho veu clar. «**Si es creés una cooperativa només per gestionar aquell equipament en concret potser tindria sentit; el bar de la Casa Orlandai és una cooperativa de treballadors, i és una part significativa del projecte, però si comencessin a gestionar altres bars d'altres equipaments segurament es perdria aquest factor de transformació social i gestió col·lectiva**», conclou.

L'Aleix Porta, tot i estar molt convençut de les virtuts de la gestió comunitària i promoure-la des de l'Espai Gardenyes o la Casa Orlandai, es guanya el pa treballant per a una empresa de serveis, Progress, com a dinamitzador de la Sala Polivalent Montbau. Es tracta d'un antic gimnàs escolar. L'escola va tancar i van quedar les instal·lacions, que el barri reclamava com a equipament. «L'objectiu és aplegar accions i espais de relació del barri, però no té infraestructura per ser un casal de barri, i per tant es va buscar un nom que no portés a engany, i va ser el de sala polivalent», explica l'Aleix.

Està convençut que el projecte, en marxa des de l'abril del 2017, ha estat un motor d'acció comunitària al barri, d'una banda per les activitats culturals que s'hi programen, i de l'altra per l'acompanyament a idees i propostes de les entitats i el veïnat. «Al final aquí l'acció comunitària és també fruit de la necessitat, perquè com que la sala té molt poc pressupost, el cicle infantil està fet tot en col·laboració amb entitats, el cicle festiu, pràcticament tot, i és que a més les activitats que oferim tenen menys èxit si no les fem de la mà d'algú altre», apunta el dinamitzador.

En poc més d'un any, des d'aquest espai s'han impulsat un mercat de joguines de segona mà, una nova festivitat al barri, els foguerons de Sant Antoni, i fins i tot una publicació. «Es tracta d'anar fent aliances; l'associació de veïns volia fer una revista i ens hi vam posar, i ho fem en col·laboració amb tot el barri», afirma. Així ha reascut el *Ressò de Montbau*, la revista que havia editat l'associació entre el 1975 i el 2002, i que ara es torna a posar en marxa com un projecte obert a la participació de tot el veïnat, amb l'objectiu de generar pertinença.

Sobre si la sala polivalent ha esdevingut un espai de trobada per al barri, l'Aleix respon amb cautela: «No és un espai tant de trobada sinó més d'esdeveniments.» El fet és que al barri ja hi ha un local social, el de l'Associació de Veïns de Montbau, que té un bar, cosa que fa que hi passi la gent en el seu dia a dia.

I quin paper té la gestió privada en tot això? En aquest cas, a part de l'empresa que té la concessió, hi ha una comissió gestora de l'espai en què participen també una persona del districte d'Horta-Guinardó i les tres entitats històriques del barri: l'Associació de Veïns i Veïnes de Montbau, l'Associació Excursionista, Etnològica i Folclòrica i l'Associació Musical Big Band de Montbau. Per això l'Aleix conclou que en matèria d'acció co-

munitària la realitat de la Sala Polivalent Montbau no és gaire diferent que si la gestionés una entitat.

En una escala més gran, no de sala polivalent, sinó de centre cívic, s'ha aplicat el model de gestió mixta al barri del Farró, al districte de Sarrià - Sant Gervasi. L'Associació de Veïns i Comissió de Festes del Farró és una entitat veïnal de creació recent, no com tantes que perviuen des dels anys setanta, i tenia l'objectiu de recosir un barri amb escàs teixit veïnal. Entre els seus eixos de treball hi havia la reivindicació i la definició del model del nou Centre Cívic Vil·la Urània.

«Políticament hi havia l'interès que féssim una gestió cívica d'aquest espai, com es fa a la Casa Orlandai, i vam començar a córrer per tota la ciutat veient quin era aquest model», explica el Marc Pujol, de l'associació. **«Vam veure que el que seria ideal seria fer una gestió cívica, però que amb els pocs que érem no ho podíem fer, si prou feina teníem organitzant les festes del barri com per a sobre assumir això»,** assumeix. Però també tenien clar que no se'n podien desentendre, i d'aquí va sortir la proposta d'un model intermedi.

Finalment es va treure a concurs la gestió de Vil·la Urània, i la va assumir l'empresa Trànsit, però els plecs de condicions establien que es treballaria amb tres comissions en què participaria la federació d'entitats del barri, constituïda per aquest propòsit: la de gestió, la de programació i la de divulgació científica, que és part de la singularitat del projecte del centre cívic, que es troba en una vil·la llegada a la ciutat per l'astrònom Josep Comas i Solà. La idea és que les entitats puguin anar aprenent i potser a la llarga assumir la gestió.

«Políticament es veu molt clar, però a nivell tècnic al districte no s'ho acaben de creure, fins al punt que en una comissió de gestió ens deien que no sabien que volíem tenir aquest grau d'implicació», explica el Marc, que presideix la federació. Entre les entitats hi ha qui té una visió més negativa del procés, i considera que les seves propostes són sistemàticament rebutjades, però el president considera que ells són la garantia del vincle social amb el barri. Hi ha hagut casos on s'han plantat davant alguna negativa de cessió de l'espai i han aconseguit que es posés a disposició d'una entitat del barri. **«I parlant amb la Casa Orlandai ens diuen que també els passa que arriba el districte i els diu que no a coses tot i ser un projecte de gestió cívica»,** apunta.

Sobre si voldran apostar per una gestió cívica quan s'acabi la concessió actual, el Marc considera que amb menys d'un any de trajectòria no han tingut temps de valorar-ho. En tot cas,

ell personalment està satisfet amb el model actual. «A nosaltres ens va molt bé perquè, si pel que sigui no podem ser-hi, l'equipament segueix caminant, i si tens ganes d'incidir-hi ho tens obert; la nostra postura és molt còmoda, t'estalvies tots els merders administratius i només et centres a empènyer per millorar l'equipament, i si la cosa ja va bé, doncs ja va bé», conclou.

reptes

L'Ateneu Popular Nou Barris, com altres equipaments, és fruit de la lluita veïnal. Les seves instal·lacions eren una planta asfàltica que produïa quitrà entre els barris de la Trinitat Nova i Roquetes. El 9 de gener del 1977, dos centenars de veïns i veïnes van assaltar la fàbrica després d'anys de reivindicacions pel seu tancament. La van paraitzar i ocupar, i des de llavors es va convertir en ateneu popular, en espai pels barris, i concretament en espai de cultura, amb el circ com a eix vertebrador. El 1987 l'Ajuntament va comprar l'edifici i va reconèixer el projecte que s'hi realitzava. Des del 1999 la gestió és a càrrec de l'associació Bidó de Nou Barris, hereva d'aquelles lluites veïnals. Avui és el principal referent històric de la ciutat pel que fa a la gestió comunitària

Tot i les més de quatre dècades de funcionament, l'Ateneu està en constant replantejament. Una tensió —un terme que aborden com a qüestió positiva, que porta a punts d'equilibri— és la que hi ha entre el territori i la ciutat. L'equipament, com a espai cultural i de circ, és molt atractiu més enllà dels barris que l'envolten, i això també podria comportar un risc de desvinculació amb l'entorn, però les persones que formen part de l'Ateneu tenen clar que no poden perdre de vista els barris que l'envolten.

Recentment han formalitzat acords amb les escoles del territori, i especialment l'escola Antaviana, que es troba continguda a l'Ateneu i en part és també fruit de la lluita per aquest equipament. Actualment el centre s'està ampliant per convertir-se en un institut escola, alhora que incorpora el circ de manera transversal al seu projecte educatiu i concretament a les classes d'educació física, que en part s'han començat a fer a l'Ateneu.

L'acord es va visibilitzar amb una trobada entre els dos espais, amb tot el claustre de l'Antaviana al teatre de l'Ateneu. «Volem que siguin més porosos l'un amb altre, que cultura i

educació es barregin», explica la Carla Alsina, coordinadora de l'equipament.

La Carla destaca un lema amb què treballen a l'Ateneu: «treure per posar». «Si hem incorporat això de l'Antaviana hem de treure coses, perquè tenim una lògica de no creixement, així que vam fer un procés d'un mes i pico de dinars on tothom anava dient per què li semblava important aquesta aliança i què és el que trauria de la seva feina per poder-la dur a terme, i això es va traslladar a les comissions», diu.

L'Ateneu rep moltes propostes d'activitats durant l'any. Les entitats del territori demanen espais per fer-hi representacions, mostres de final de curs, trobades, reunions de plans comunitaris o d'associacions de veïns... Més enllà d'això, el teatre i la programació pública són molt cobejats. «Ens arriben moltíssimes propostes i diem molts “no”, però fem un “no” acompanyat, seiem amb la gent i acompanyem la proposta, sobretot si és del territori, la dirigim a altres espais i els obrim portes», apunta la coordinadora.

També un equipament com aquest amb tant bagatge ha de seguir afrontant reptes per mantenir l'esperit comunitari. En aquest sentit la Carla valora positivament el Balanç Comunitari impulsat per la Xarxa d'Espais Comunitaris en col·laboració amb la Xarxa d'Economia Social —que inspira el projecte amb el seu Balanç Social— i l'Ajuntament de Barcelona a través del seu programa de Patrimoni Ciutadà. Es tracta d'una sèrie d'indicadors que permeten elaborar un autodiagnòstic del funcionament de les entitats en relació amb l'arrelament al territori, l'impacte i el retorn social, la democràcia interna i la participació, i la cura de les persones, els processos i l'entorn.

«Que des de fora hi hagi un impuls amb aquest tema permet enfortir la gestió comunitària dels mateixos equipaments», celebra la tècnica. «Això s'ha treballat amb l'Administració amb la voluntat de plantejar que si l'Ajuntament cedeix serveis, locals o horts urbans, quins mecanismes té per saber si allò és realment per a la comunitat?», explica.

L'Ajuntament de Barcelona cedeix patrimoni per a usos i gestió comunitària amb fórmules diferents i sense un criteri únic, sovint fruit de polítiques reactives: el Pla Buits, que és una política pensada per un període d'impàs en espera de la intervenció pública, les cessions de patrimoni públic, que poden anar des d'un local per a una associació de veïns fins a les naus de Can Batlló, o la gestió cívica, que va més enllà de la cessió patrimonial per gestionar un servei públic, com ha acabat essent el cas de l'Ateneu. Per donar un marc comú a tot

això, el consistori impulsa el programa de Patrimoni Ciutadà d'ús i gestió comunitàries.

L'objectiu, segons explica la Laia Forné, de la regidoria de Participació i Territori, és «consolidar aquestes pràctiques que ja existeixen i aquesta energia social que no ve de nou, i fomentar que això sigui extensible a altres realitats i contextos». Ho diu en unes jornades organitzades amb el propòsit d'explicar el projecte el novembre del 2017 sota el títol «Comuns urbans: cap a l'ús i la gestió comunitària d'allò públic».

«Volem donar una nova mirada al concepte de *públic*, perquè entenem que *públic* no és només allò que es circumscriu a l'Administració local, a l'Estat, sinó que allò públic pertany a la ciutadania, i per tant esdevé allò comú», assegura. Aquesta concepció vol reconèixer drets i obligacions de la ciutadania en la gestió d'allò públic i alhora fer que l'Administració deixi de tenir tota la potestat en la seva gestió.

En un marc conceptual i jurídic encarregat pel consistori a les cooperatives La Hidra, Ekona i Col·lectiu Ronda s'assaja una definició del que serien aquests «comuns urbans» davant l'abús del concepte en els discursos públics:

Amb l'ús del terme «comuns» ens referim no a un bé o recurs concret (el programari, l'aigua, el coneixement, l'espai públic... etc.), sinó a una tríada formada per l'existència d'un recurs, una comunitat activa al voltant del qual es desenvolupa i un conjunt de normes per administrar-lo que descriuen la seva forma de gestió. No hi ha bé comú fins que una determinada comunitat decideix que ho sigui i es dota d'un sistema de governança per gestionar-ho.

Tant l'Ateneu Popular Nou Barris com Germanetes participen en una prova pilot de la implantació de nous convenis a través d'aquest marc comú de Patrimoni Ciutadà per realitats que són molt diferents, com poden ser la gestió d'un equipament i la cessió d'un solar.

carnaval

La Carme de la Madrid va arribar al projecte de Germanetes com a observadora. Havia fet un curs de documental creatiu i ella i una companya es van quedar amb ganes de seguir-hi treballant. Com que treballava amb el Guillermo a la cooperativa

Etcèteres coneixia el procés que s'estava posant en marxa des de Recreant Cruilles, i els van proposar de documentar-lo pràcticament des de l'inici. Hi va arribar per al segon taller obert que realitzaven i pràcticament no va deixar anar la càmera fins al 2016.

Tot i tenir opinió sobre el que s'estava duent a terme, la Carme va optar per una postura més externa. El seu principal objectiu era documentar, i aquesta era la seva manera d'aportar al projecte. Amb aquesta mirada identifica un pecat original de la iniciativa, que tindria conseqüències més tard: la manca d'un projecte comú. «Des del minut zero ja veus que hi ha un conflicte entre els que volen un espai verd i els que volen equipaments, des del primer moment s'està parlant d'això, i mai es defineix cap a on anem; sempre, des del 2012 i fins al final, hi ha qui vol una cosa i hi ha qui vol l'altra», assegura.

El primer manifest parla de la necessitat dels equipaments, però a mesura que avança el projecte hi ha gent que no ho veu tan clar. «Hi ha un projecte compartit i il·lusionant de reivindicar l'espai i obrir-lo, perquè és una vergonya que estigui tancat, però sobre què s'hi ha de fer hi ha divergència, i no es treballa la construcció d'un projecte comú», considera la Carme. Per a ella un punt d'inflexió en aquest sentit és l'entrada als cinc mil metres que seguien tancats el 14 de febrer del 2015.

Pels vincles que s'havien anat creant amb el barri la gent de Germanetes va participar en l'organització del cercavila de Carnestoltes i va convèncer les entitats que hi participaven, no especialment polititzades, que la rua acabés davant el solar.

Allà, l'Andreu, que feia de Rei Carnestoltes, va repassar sobre l'escenari la trajectòries d'accions a l'espai públic de Recreant Cruilles i especialment les fetes al llarg d'un any a l'Espai Germanetes: «Hem fet hort, *swing*, assemblees, xerrades, fetes, debats, vam celebrar el Sant Joan i la festa major, sempre amb aquella tanca que ens tenia allà reclosos en aquella cantonada, i que ens deia: no, la vostra imaginació s'ha de quedar allà, en aquella cantonada.»

El discurs del Rei Carnestoltes va acabar amb una acció sorpresa. «Som molts veïns i veïnes que volem entrar, que tenim imaginació més enllà de la tanca, i, ep, mireu, la porta no s'està obrint? La porta de fusta del carrer del Consell de Cent no s'està obrint? Fem nostre l'espai públic! Siguem avui, totes nosaltres, veïns i veïnes que usen aquest espai, que se'l gestionen», deia mentre es desplegava una catifa vermella que donava accés a l'espai.

El crit de «Endavant, que per carnaval tot s'hi val! Entrem tots al parc veïnal!» donava pas a l'entrada de les famílies del barri al solar tancat de cinc mil metres, en un acte de desobediència, sense permís de l'Ajuntament, per compartir una paella i fer-hi dos dies d'activitats. L'espai s'omple de cartells que imaginaven els possibles usos de cada racó: ludoteca, hort, murs de creació, cinema a la fresca...

«Quan passa això hi ha gent que s'entusiasma, perquè dinant allà dins i hi havia molta gent, i aquí afloren més els dos projectes, inclús surt un altre petit col·lectiu, Per un Espai Verd, i al final, com que no hi ha entesa i no es construeix un consens al voltant d'això, quan comencen les obres o quan són imminents, la gent que volia alguna cosa diferent acaba saltant», recorda la Carme.

Davant la manca de consens, impera el pla original, que són els equipaments. «Aquest tema ens va dividir molt, i la majoria de joves deien que no volien els equipaments, però jo els deia: "Vosaltres ja heu anat a l'institut i no cuideu a cap iaio, però els que tenen canalla, o els que han de cuidar un iaio quan totes les alternatives al barri són privades, valorem molt aquests equipaments públics"», apunta el Xavier Riu, que portava anys reivindicant-los des de l'associació de veïns.

En aquest procés la participació va anar baixant progressivament. El Guillermo encara apunta un altre factor que va tensionar. El primer plantejament era que Germanetes fos un espai gestionat per la comunitat i que Recreant Cruïlles continués funcionant en paral·lel com un espai més polític, però a la pràctica aquests dos espais es van fusionar. Les assemblees de l'espai i del col·lectiu eren les mateixes. «No es va resoldre bé aquesta gestió, la gestió diària d'un espai, a més un espai públic, és brutal, i això ens va demanar molta energia quan molts de nosaltres no havíem pensat mai a gestionar un espai», considera.

Mentre que molta gent s'anava desvinculant del solar, l'anava ocupant un altre perfil, joves del barri que hi entraven sobretot a fumar i beure. Tot i que hi va haver alguns esforços per intentar vincular-los a l'espai i que participessin en la seva gestió, no van arribar mai a fructificar, i la situació no va deixar de ser conflictiva. Germanetes s'ha convertit en un espai d'horts urbans, amb dotze parcel·les cultivades per famílies del barri, en un projecte gestionat per l'associació que van crear les persones que van seguir vinculades a l'espai: Jardins d'Emma.

Més enllà de Germanetes, ara en el nou marc de Patrimoni Ciutadà, Jardins d'Emma treballa per la gestió de zones verdes

del barri a partir de la participació veïnal directa. També continuen la lluita per la peatonalització del carrer i mantenen els mercats de pagès quinzenals que van néixer a Germanetes. Se segueix treballant per espais que permetin respirar l'Eixample, però el projecte ja no té la mateixa potència comunitària que es va veure en els primers anys de la iniciativa.

biblioteques

L'abril del 2017 el servei d'Acció Comunitària de l'Ajuntament de Barcelona organitza unes jornades sota el títol «**Construint comunitat des dels equipaments de proximitat**» al Centre Cultural Albareda del barri del Poble-sec. L'objectiu és abordar la qüestió de si els equipaments de proximitat poden ser motors d'acció comunitària. Comença amb un primer debat més conceptual, amb la participació de l'Oscar Rebollo, l'Amadeu Mora, coordinador de la xarxa de centres cívics de Girona, i l'Anna Bardaji, responsable de foment de la lectura a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet.

Des de la proximitat, destaca l'Amadeu, és genera un coneixement singular, un tipus de coneixement més qualitatiu, fruit del vincle, que permet tota una altra lectura de la ciutat. «**Som espais oberts, i no només les biblioteques i centres cívics, també són proximitat els centres de salut, i és des d'aquests espais des d'on es coneixen en detall les necessitats, les demandes i també les potencialitats de la gent que serveixes**», afegeix l'Anna.

Per a la responsable de biblioteques de Santa Coloma, allò comunitari és una forma de mirar, que fa imprescindible generar confiança i vincles. El tècnic de Girona remarca que generar aquesta confiança i aquests vincles hauria de ser la funció principal dels equipaments de proximitat, i que inclús es podria sistematitzar el preguntar-se «**quan fa que no veus aquesta persona?**». En aquest sentit l'Amadeu explica el programa Itinere que van impulsar a Girona, que obligava els directors de centres cívics a sortir al carrer i buscar quinze persones desconegudes amb les que parlar de l'equipament i les seves activitats. «**Moltes persones no venen al centre cívic perquè no s'hi senten invitades, no senten que allà hi hagi ningú que els aculli, o una cara coneguda, són petites barreres que frenen que alguns col·lectius vinguin a aquests equipaments de proximitat**», apunta.

Als barris del Bon Pastor i la Trinitat Vella, a Barcelona, les biblioteques s'han esforçat a generar aquests vincles. Es presenten com a experiències en la segona taula de les jornades perquè són les dues biblioteques de la ciutat que compten amb educadores socials.

L'Emma Armengod, directora de la biblioteca Trinitat Vella - José Barbero, comença volent trencar amb la imatge de les biblioteques i reivindicant el seu treball territorial i comunitari. «**De vegades tenim aquesta imatge de que estem darrere el taulell, que no sortim, que ja no portem monyo ni rebeca però...**», i arrenca riallades entre el públic amb la referència a la imatge clàssica de bibliotecària. La veritat és que l'aspecte de l'Emma i de la Virgínia Cierco, directora de la biblioteca del Bon Pastor, tampoc és el que es correspondria amb l'estereotip d'una educadora de carrer, però bé que s'hi passen hores.

La pionera va ser la biblioteca del Bon Pastor, que va obrir el 2004 i el 2005 va incorporar una educadora social. L'objectiu era treballar per donar oportunitats a infants i joves que sovint es trobaven en risc d'exclusió social, un projecte compartit amb molta altra gent del barri.

Recollint la idea de com generar vincle i confiança que apuntaven l'Anna i l'Amadeu, la Virgínia explica que una part molt important de la seva jornada com a directora de la biblioteca és assistir a reunions que es podria estalviar enviant un correu electrònic, però això li permet crear un vincle.

«**És l'únic secret que he tret d'aquesta experiència, que si m'he de menjar moltes reunions, me les menjo, i potser acabaràn parlant d'un fanal que no funciona, que a mi com a biblioteca m'és igual, però en canvi després els puc explicar que organitzo unes xerrades d'habilitats parentals, que segur que interessa a membres d'aquella entitat o usuaris d'aquell servei, i si els dic després d'una estona potser em fan una miqueta més de cas**», conclou.

A la Trinitat Vella l'educadora social es va incorporar per donar resposta a una necessitat immediata. El 2012 quan van inaugurar la biblioteca els va sorprendre l'afluència de joves del barri, que no és un fet habitual. Ara els pregunten com ho van fer, però no van fer res, van aparèixer perquè era l'únic espai del barri a on podien anar. La convivència, però, no va ser gaire fàcil.

«**Avui venim a liar-la una mica, t'ho deien tal qual**», recorda l'Emma, divertida. Des de l'equipament tenien clar que no podien respondre a aquesta situació des de l'exclusió, prohibint l'entrada, però tenien un problema a l'hora de relacionar-se

amb aquests joves. En aquest procés la biblioteca va entrar a formar part de la Xarxa Jove de Trinitat Vella, i va començar a treballar com donar resposta a les necessitats del jovent.

El resultat és que dins la biblioteca s'hi fan tallers de hip-hop, hi han fet un grafiti joves del barri, han fet un taller de *twerking* per a noies... «**I tot això dins una biblioteca s'ha de fer? Doncs sí, perquè estableix vincle i confiança**», diu contundent. Això també beneficia la funció que se se sol esperar de la biblioteca. Ara tenen un grup de lectura amb joves, i han optat per llegir poesia, remarca la directora.

En el cas del Bon Pastor, un dia que l'associació de veïns es reunia a la biblioteca, un vocal es va apropar a la directora per preguntar-li per unes taques d'humitat. La Virgínia li va explicar que hi havia hagut unes goteres, que van quedar solventades però es van quedar les taques. El veí va treure la seva llibreta i va dir que ho plantejaria a la propera reunió que tinguessin amb el districte, perquè això no podia ser. «**Hem fet comunitat des del moment en què l'equipament és seu, ja no és municipal, sinó que és del barri**», conclou orgullosa la directora.

el carrer

Vist tot el ventall, des de centres cívics i casals de barri, a biblioteques, centres de salut, centres esportius, solars o espais autogestionats, hi ha qui diu que també l'espai públic es pot considerar un equipament. Aquest és l'objectiu d'un debat organitzat a la quarta trobada d'Energies Comunitàries, el novembre del 2017, a l'Espai Jove Les Basses del Turó de la Peira.

L'Adriana Ciocoletto, del Col·lectiu Punt 6 d'urbanisme feminista, convida a trencar amb la dicotomia entre espai públic i l'espai privat, perquè l'espai públic és on construïm les nostres relacions i creem xarxes. «**És l'espai de suport a la nostra vida quotidiana**», assegura, i convida a parlar d'«**equipaments quotidians**».

En l'extrem més allunyat d'aquests usos quotidians, es troba la feina de l'Eva Mur, que treballa a la Direcció dels Serveis d'Inspecció d'Urbanisme del consistori. A diferència dels usos comuns o de circulació, l'ús especial o privatiu de l'espai públic requereix una autorització prèvia. La frontera, però, a vegades no és clara. L'Eva posa com a exemple fer *footing* com una pràctica que s'ha posat de moda i que no hauria de requerir un permís, però no és el mateix quedar amb cinquanta persones per córrer, perquè això pot generar problemes en els usos de

l'espai. Un altre exemple: no és el mateix organitzar una festa d'aniversari amb deu nens que fer-ho amb un pallasso, un concert i cent cinquanta infants, ni tampoc que deu famílies vulguin fer aniversaris alhora al mateix parc.

En aquests contextos tan difícils d'estandarditzar, sovint s'ha d'imposar el sentit comú. Això defensa el Marc Andreu, conseller tècnic del districte de Sant Martí. «Com a administració pública necessitem dotar-nos d'aquestes eines normatives, però moltes vegades compliquen la resolució d'aquestes situacions», assegura. Cal tenir molt en compte el context, perquè «no és el mateix que passi una cursa un dia pel teu carrer que tenir el carrer tallat deu cops l'any per curses esportives».

Si bé les normatives haurien de pretendre protegir un ús inclusiu i no privatiu de l'espai públic, sovint les entitats que volen dinamitzar-lo les consideren barreres. L'Eva apunta, però, que sovint les normatives que més dificultats posen a les entitats el que pretenen és vetllar per la seguretat i, si bé l'Administració ha volgut crear eines per facilitar el compliment amb els requisits, convida tothom a corresponsabilitzar-se'n.

La Itziar González, arquitecta i urbanista que va ser regidora del districte de Ciutat Vella, assegura que el mateix concepte d'espai públic li produeix incomoditat. «Té un vici ocult, perquè és de l'Administració; en el moment en què l'espai de totes és gestionat per l'Administració estem delegant part del nostre poder, passa a ser espai administratiu, i llavors serem més comprensius amb les limitacions de l'Administració, serà l'Administració qui decidirà què és el que hi pot haver o no», critica. Per això convida a deixar de parlar d'espai públic per parlar de carrer.

L'exregidora proposa pensar en dos conceptes: festa i espectacle. «La diferència és que en l'espectacle hi ha una visió privilegiada que veu allò que passa, endreça i situa, en canvi en la festa tot pot passar i ho decideix la comunitat, i la ciutadania té ganes de festa, d'organitzar-se allò que és seu», conclou.

Al marge de debats com aquest, a la ciutat hi ha algunes iniciatives que han optat per prendre el carrer. És el cas de Fem Plaça, una iniciativa de la Xarxa Veïnal de Ciutat Vella que té per objectiu recuperar l'espai públic com a espai de convivència. Es va posar en marxa el 2013.

«Sorgeix arran de la campanya que es va fer contra la normativa de terrasses, que era terrible, i l'Ajuntament va passar completament de tothom, vam presentar al·legacions i no van fer res, i al final vam dir: això és frustrant i a més és molt avorrit, fem alguna cosa divertida, que ens ho passem bé i que

sigui proactiva», recorda el Daniel Pardo, activista veïnal del Casc Antic. Va ser així com de manera completament autònoma, sense demanar permisos, com feia Recreant Cruilles amb les paelles, van començar a convocar trobades a les places de Ciutat Vella, amb la idea de deixar de teoritzar sobre l'espai públic per fer-lo realment públic.

«En un context d'hiperturistització, mercantilització i privatització de l'espai públic es dona aquesta paradoxa, que com que no ens hi podem trobar de manera natural hem de crear un marc artificial, que és quedar un dia, fer una difusió, una organització, encara que sigui petita, per poder trobar-nos amb certa naturalitat a les places», explica. En les èpoques de més activitat ho convocaven cada dues o tres setmanes i evidentment això no substitueix el «contínuum quotidià, amb un entrecruament de gent que s'atura i xerra», però sí que es troben que posar-se a fer activitats en una plaça apel·la a un imaginari de la gent, que recorda altres temps en què era normal fer seu el carrer.

un dinar

Un dissabte de juliol del 2018, la Irene Moulas agafa el cotxe al barri de les Corts per enfilar cap al Vallès Oriental. Recull la Geo, el David, que va ser qui va arrossegar aquesta última a Germanetes, i el Joan, que s'hi va apropar per fer circ. La Irene s'hi va vincular sobretot per dinamitzar un projecte de residència artística. Van a casa de l'Andreu, que se n'ha anat a viure en una masia. Ha costat organitzar un dinar de retrobament d'algunes de les persones que havien estat implicades a Germanetes. De camí, comenten que serà un tancament del projecte que molta gent necessitava, tot i que també n'hi ha, com el Xavier, que hi segueixen ficats.

Un cop allà, el Roger i la Barbara, que paren taula amb les coses que ha anat portant la gent, asseguren que Germanetes està mort, però la seva reflexió queda tallada perquè l'Andreu crida a fer una ruta per la casa. Després de recórrer les dues plantes de la masia, torna cap a fora a fer una volta pel terreny.

Hi ha una bassa i diu que s'hi banya però hi ha una serp petita i en dies com avui, que l'aigua és tèrbola perquè ha plogut, no s'atreveix perquè li fa por trepitjar-la i que el mossegui. La gent riu i se'l mira amb certa incredulitat. Al costat hi ha un tros de terreny on explica que volen fer un galliner amb molt d'espai. Segueix la ruta cap a una sala que s'han preparat per jugar a rol

i pel camí comenta que hi ha molts gats. «Us sona això d'haver d'alimentar gats?», pregunta l'Andreu rient a la resta. A Germanetes van acumular moltes històries amb fauna i amb flora.

El dinar és un moment de retrobada, amb algunes coses que ha portat la gent i carn a la brasa que han fet allà. Amb la sobretaula comencen a sortir batalletes. «Va haver-hi un any de moltíssima activitat, jo recordo que el diari ens comparava amb la Flor de Maig i Can Batlló, que jo flipava», recorda l'Andreu. «I ens convidaven a xerrades a tot arreu, tothom volia que hi anés Germanetes», afegeix la Barbara. «Per a mi va ser posar l'Esquerra de l'Eixample en el mapa», conclou el Guillermo.

Riuen recordant un cop que es van passar hores traient etiquetes a ampolles de cervesa. Una marca patrocinava un esdeveniment cultural que portava una activitat a Germanetes i regalava cerveses, però hi havia qui s'oposava a distribuir un producte comercial. El consens al que van arribar va ser treure'n les etiquetes, però no havien previst la feinada que portaria.

Acaben parlant de com d'improvisat era tot plegat a vegades. «Hi havia una època que les verdures de l'hort les regalàvem a tothom que passava, fins que va arribar al punt que veies la gent que venia amb bosses del Mercadona però sense verdura, que dius "quina barra", i llavors ja vam dir: pensem què fem amb aquestes verdures», explica l'Andreu. Algú esmenta les paelles i diuen que si ho haguessin pensat abans podrien haver fet un hort pensat sobretot per fer les paelles. També diuen a la Fina que tenen pendent aprendre a fer-les com ella.

«A vegades veies gent que passava i buscava una excusa per quedar-se, que si hi hagués un bar o així ja s'haguessin quedat, però veies que buscaven excusa», diu la Lucía. Després, recorda, «vam dir de fer tornos per informar a la gent que passava. Teníem un espai per tenir-lo obert, però si el tens obert i prou la gent tampoc hi entra». «Es va fer per poder fer els tornos de neteja, perquè sempre acabaven netejant els mateixos», apunta la Barbara. «Sí, es va ajuntar tot», apunta la Lucía.

Al final, la jornada acaba amb els més valents i les més valentes banyant-se a la bassa, a risc de trepitjar sense veure-la la petita serp. Al final, com acostuma a dir la Irene, la vida està per intentar-ho.

Uns dies més tard, la Geo i el Guillermo comenten la jugada a la terrassa del Lemy, aquell bar qualsevol on van aterrar com una comissió de l'assemblea del 15-M del barri. Ara ja no observen el mur, sinó les obres de l'institut.

- És fort que jo en realitat no sàpiga què està passant actualment a Germanetes, només sé que tot és hort —apunta la Geo—. Però la gràcia d'anar més enllà d'aquest espai és que ara potser ens hem trobat en altres lluites, com la Xarxa d'Habitatge de l'Esquerra de l'Eixample, on som uns quants que ens vam conèixer a Germanetes.
- És que a mi en el seu moment em va semblar molt important el tema de l'espai públic, però ara mateix és el que menys m'importa perquè davant els problemes d'habitatge i de la gentrificació del barri, per què ens serveix obrir espais si ens han de fer fora? Per què fem un institut si cada cop hi ha més famílies que no poden seguir al barri? —es pregunta el Guillermo—. Però sí que és veritat que va ser una primera experiència d'activisme més lligat al territori per molta gent, que va donar embranzida a altres moviments.
- Fins fa res encara era espai de trobada per a més col·lectius, per exemple el grup de CDR del barri es va començar a reunir a Germanetes.
- Jo crec que el procés ha estat un èxit. A vegades cometem l'error de viure-ho com un fracàs, però tot el que es va viure en cinc anys, tot el que s'ha generat al voltant, ha estat brutal, i ho segueix essent. Jo ho visc com un salt qualitatiu cap a una altra cosa.
- I a vegades parlem d'altres lluites i altres col·lectius i continuïtats, però per a mi el que és un èxit és que ens trobéssim aquell dia per dinar, i que potser en molts moments del dinar ja no es parlés de Germanetes. Això és un èxit, la relació que hem creat entre nosaltres.

cosint
confiança

I' Amparo Iturriaga va començar a treballar als catorze anys. Amb el temps va acabar muntant el seu propi negoci de confeccions. Ho va fer al seu propi barri, a Roquetes. Havia d'estar a prop de casa per tenir cura dels fills.

Mai a la vida havia tingut vinculació amb el món associatiu, però un dia, sortint de la feina, es va trobar un grup d'homes a la plaça. Eren de l'associació de veïns, i comentaven que si hi hagués més gent participant seria més fàcil canviar la realitat del barri. Com que volien un barri millor, les quatre dones que s'havien trobat allà es van apuntar a l'associació. D'aquell dia ja en fa dues dècades.

Van estar un any assegudes a la taula cada dijous, sense acabar de saber de què parlaven. «Al principi era molt graciós, jo deia "a aquesta gent què li passa?", perquè començaven: "és clar, amb el PIM aquest any no sabem què farem, perquè el PAC imagina't com està, i el PUM no sé què", i ni explicar-nos què eren el PIM, el PAM o el PUM», recorda l'Amparo mentre riu. S'inventa les sigles, perquè en aquell moment li sonaven totes iguals. Tot i que valorava la feina que havien fet aquells homes pel barri, lamentava que no fossin capaços de fer un traspàs de com funcionava tot plegat.

«L'objectiu que tenien per nosaltres era que creéssim la vocalia de dones, i tan bon punt vam entrar ens van proposar de fer tallers de costura i cuina, que jo m'hi vaig negar absolutament, els hi vaig dir que si volien els organitzàvem per ells, perquè les dones ja saben cuinar, eren ells qui no en sabien», explica.

Al cap d'un any sense res a fer, i sentint com els altres es queixaven que ningú volia assumir responsabilitats, un bon dia se'n van afartar. «Tot l'any la mateixa conversa... a veure, el tema del transport, qui el porta?», va saltar l'Amparo. «Doncs tu, a tu t'agrada el transport?», li va dir a una companya. Aquesta va entrar a la vocalia de transports, una altra a la de sanitat, i així fins a tenir tasques per a totes. Només un de tots aquells homes es va oferir a explicar com funcionava la seva àrea i molts amb el temps ho van acabar deixant.

Després van venir les queixes perquè ningú volia assumir la responsabilitat de la presidència. «Tio, és que portem aquí quatre dies, no és que no vulguem, és que no tenim ni punyetera idea de com funciona això», replicava l'Amparo. Tampoc entenia per què havia d'existir aquesta figura si tothom hi es-

tava dedicat en peu d'igualtat. «Em van dir que era de cara a l'Administració i per signar papers, i llavors vaig proposar que si les vocalies funcionaven i entre tots decidíem què s'havia de fer, jo podia assumir-ho i signar els papers que toqués, però que a la pràctica no volia ni figures de president ni ous en vinaigre», recorda la des de llavors presidenta, com a mínim sobre paper, de l'Associació de Veïns i Veïnes de Roquetes.

«Més enllà de totes les coses que pots arribar a fer, i veure els canvis que hi ha al barri, o si has aconseguit que hi hagi beques menjadors per als nens, tota aquesta moguda t'enriqueix i t'omple molt com a persona, perquè estàs fent una cosa que et dona la gana; primer ets petita i fas el que et diuen els pares, després has de cuidar els teus fills, després els teus pares... i en cap moment arribes a ser tu, com tu vols, i a això en canvi ningú t'hi obliga, és perquè t'apassiona de debò», conclou l'Amparo després d'anys de lluita.

diumenges

La història de Roquetes, com la d'altres zones perifèriques de la ciutat, és una història de lluita col·lectiva davant moltes adversitats. El retrat que feien del barri els periodistes Jaume Fabre i Josep Maria Huertas Claveria en un dels volums de *Tots els barris de Barcelona*, de l'any 1977, no era gaire falaguer:

De 1937 a 1948 a Roquetes no es van fer pràcticament cases. Després, lentament, s'inicià un procés de bastir edificis sobre les roques, en carrers amb un desnivell del trenta-nou per cent, que pertanyen a les construccions que qualsevol remodelació indicaria com a candidates d'anar a terra.

Sense permisos, amb tota mena de trapelleries, amb històries de picaresca i històries lamentables, es feren edificis increïbles, amb els maons sense arrebossar, estructures recolzades sobre la mateixa roca —el carrer de Llobera és un dels exemples més il·lustratius— i que avui són un dels exemples més increïbles de l'urbanisme que mai no s'hauria d'haver tolerat.

El 1969 el tretze per cent dels habitatges del barri no tenien llum i el seixanta-set per cent no tenien aigua. A més, es donava la xifra d'un cinquanta per cent de rellogats. Per molt que hagin millorat les coses, aquestes dades feren dir a Jordi Borja que

aquest barri era el pitjor equipat dels Nou Barris. I això que els competidors feren tota mena de mèrits.

Efectivament, Roquetes ha estat un barri històricament deixat de banda. El seu fet diferencial, però, és que els veïns i veïnes no es van resignar. L'Amparo hi va arribar des de València amb només quatre anys, i si bé la construcció del barri a mitjan anys cinquanta la té difuminada entre records d'infantesa, reivindica el que es feia aquells anys com una experiència molt potent d'acció comunitària quan ni tan sols coneixien aquest terme.

Les persones migrants que venien d'altres punts de l'Estat construïen casa seva a Roquetes sense plànols ni permisos. Molts treballaven en la construcció i sabien com fer-ho, però això no era prou per a l'Administració. **«Havies de construir la casa i posar-li sostre el mateix dia, perquè si no la tenies acabada venia l'Ajuntament i te la tirava a terra, llavors la majoria de veïns es van unir i s'ajudaven els uns als altres per construir-les i posar-hi sostre, aquesta va ser una de les primeres accions comunitàries que es van fer»**, reivindica l'Amparo.

El barri, autoconstruït, no comptava amb els serveis més bàsics, entre ells el clavegueram. Les aigües brutes baixaven per una rasa al centre dels carrers. L'any 1964 va arribar al barri el capellà jesuïta Santiago Thió i es va escandalitzar amb la situació. El rector de la parròquia el va posar en contacte amb els líders veïnals dels diferents carrers, amb qui es va posar d'acord per revertir aquella situació: construirien ells mateixos el clavegueram que no feia l'Ajuntament.

Un company de facultat del Santiago, ja titulat en enginyeria, es va prestar a signar el projecte amb el que es van demanar els permisos a l'Administració. Van recaptar porta a porta els diners necessaris per dur l'obra a terme, van comprar els materials i, com que la jornada laboral era de sis dies, només els quedaven els diumenges per treballar. Ho van fer de valent. Durant l'estiu del 1964 va haver-hi dies en què eren tres-cents els veïns i veïnes que treballaven des de les sis del matí a la una del migdia. Al barri ho recorden amb l'expressió **«urbanitzar en diumenge»**.

Uns anys més tard, el 1970, l'Ajuntament volia cobrar als veïns del carrer Cantera uns preus desorbitats per asfaltar precàriament els seus carrers, tot i admetre que s'havien hagut de construir els seus propis serveis. Davant unes respostes del consistori que els van indignar, els veïns simplement es van negar a pagar.

Ja entrats els anys setanta, va tenir lloc una de les fites més recordades de la lluita veïnal de Roquetes i de Nou Barris: el segrest d'autobusos.

Al barri, especialment elevat, no hi arribava el transport públic, i el veïnat arrossegava anys de reivindicació fins que, un cop més, va decidir passar a l'acció. Els periodistes Fabre i Huertas Claveria ho explicaven així:

Hi hagué una demanda col·lectiva per escrit el 1969, que no prosperà perquè els fou contestat que hi havia poc gruix al paviment.

Cinc anys després, pel maig del 1974, tenia lloc el primer segrest d'un autobús per a demostrar que podia pujar fins als carrers de la Cantera i de Brisquets, que corresponen a la part més alta del barri. Davant el silenci de la companyia, un mes després uns cinc-cents veïns arrenquen el senyal de parada de l'autobús número 11 i obliguen un dels vehicles d'aquesta línia a pujar de nou el tram que duu cap amunt. L'autobús, que és vellot, està a punt de fer figa en el trajecte, però finalment aconsegueix arribar-hi.

Els habitants de Roquetes assenyalen, a més, que al carrer de la Cantera hi ha una mena de plaça habilitada per que puguin girar els autobusos que hi pugin.

Un tercer segrest tingué lloc el mes de juliol al crit de «Volem autobusos!» i un quart fou frustrat per la presència de la policia. Finalment, el que han pogut aconseguir els roquetencs és que les línies 11, 31 i 112 pugin a mig camí, introduint-se al barri i no fent com fins fa pocs anys, que es detenien a la frontera amb Verdum.

Quan els periodistes van visitar Roquetes l'any 1976, van destacar, d'una banda, els murals a les parets amb què es feia consciència dels problemes del barri, i de l'altra, que l'associació de veïns es reunia a l'aire lliure, davant el consultori de la Seguretat Social, en un descampat que reivindicaven com a zona verda. El consultori era fruit de la lluita veïnal, i aquell any reclamaven que funcionés les vint-i-quatre hores del dia per atendre urgències, cosa necessària davant la manca d'un hospital a la zona. Amb els anys l'ambulatori va quedar obsolet, i avui el local del carrer de la Cantera s'ha convertit en la seu d'aquella associació veïnal que es reunia al davant.

Aquell moviment tan potent i aquell barri tan unit van anar desapareixent amb el temps. A partir de la dècada dels vuitanta va ser una tendència repetida a tota la ciutat. Després d'un erm d'anys, però, a partir de l'any 2000 les entitats del barri van començar a prendre consciència i es preguntaven què podrien fer per tornar a estar unides.

«Feia anys que qui portava el dia a dia del barri era l'associació de veïns, però ens vam unir totes les entitats per veure com volíem que fos Roquetes, en tots els àmbits, no només en urbanisme; vam estar un any treballant, i un dia vam fer unes jornades per parlar sobre equipaments i pensar què necessitàvem com a barri, però el que va sortir com a prioritat va ser que el que necessitàvem era un pla comunitari», recorda l'Amparo.

És així com l'any 2003 es posa en marxa el Pla Comunitari de Roquetes, inspirat pel que ja estava donant resultats al barri del costat, la Trinitat Nova. «Eren molt diferents, perquè a la Trinitat Nova el pla comunitari comença perquè no hi havia res, i en canvi a Roquetes ja s'havia fet un pla integral, el Kasal de Joves Roquetes era una entitat molt potent, hi havia el Ton i Guida, amb la Xarxa d'Intercanvi de Coneixements, que ja era molt gran i molt potent... hi havia un grup de veïns que van ser capaços de redactar una proposta de pla comunitari i el que fan després és posar-se d'acord amb la gent de Trinitat Nova perquè els ajudessin a buscar uns tècnics, que al final vam ser el Rubén i jo», explica la Carme de la Madrid, que recorda els seus quatre anys i mig de tècnica comunitària a Roquetes com un dels projectes laborals on més ha après.

La base del que és un pla comunitari és que totes les veus del territori aporten i treballen des del mateix nivell. Administració, serveis públics, entitats i veïnat poden parlar d'igual a igual. Participen en diferents taules de treball temàtiques, que avui en dia són les de convivència, socioeducativa, suport mutu, inserció laboral i la de salut, i en grups de treball vinculats a projectes concrets. L'impuls de tot plegat es gestiona des de la Plataforma d'Entitats de Roquetes.

El 2003, per començar a treballar, fan un diagnòstic de la situació del barri, i allà la salut és una de les preocupacions destacades. «De salut hi havia una vocalia de sanitat a l'associació de veïns, que era més reivindicativa, i des que comença el pla segueixen amb la reivindicació però comencen també a construir propostes, i comencen a construir-les amb la gent del CAP», recorda la Carme.

La Montse Petit és infermera i treballava als centres de planificació familiar de l'Ajuntament de Barcelona fins que la sanitat pública va assumir aquesta funció. L'any 2000 la van transferir a l'equip de l'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB), i en concret als barris de Roquetes, la Trinitat Nova i la Prosperitat. La seva funció passava per la promoció de la salut, amb iniciatives com el foment del raspallat dental, les campanyes de vacunació o els programes de salut a les escoles.

Com que hi havia associacions de veïns, com la de Roquetes, que ja tenien vocalies de sanitat, s'hi va implicar, per treballar més vinculada al territori. «En una de les primeres reunions amb veïns ja em van preguntar que què podíem fer per soterrar les torres d'alta tensió, perquè això també era salut, i com que jo no estava sola, tenia l'agència darrere, podia anar a buscar la persona referent, en aquest cas, de medi ambient, però et demanaven des d'això a informació sobre els olis de les fregidores de les escoles o sobre les escales mecàniques», recorda la Montse. Celebra aquesta visió àmplia de què s'entén per salut. «Quan jo vaig estudiar, fa molts anys, ja es parlava d'un concepte més holístic, de salut física, psíquica i emocional, el que passa és que a la pràctica sempre s'havia treballat només la física», assegura la infermera.

També es va apropar al Centre d'Atenció Primària, i va coincidir que precisament en aquell moment s'estaven plantejant què era fer salut comunitària. Van començar a fer un primer diagnòstic de salut al barri, impulsat pel CAP, i va ser en aquest procés quan va aterrar el pla comunitari. «Amb els tècnics comunitaris, que eren el Rubén i la Carme, es va poder fer més ampli aquest diagnòstic, vinculant més serveis i més entitats; nosaltres teníem les ganes, al territori n'hi havia, però ells duïen el mètode, perquè aquí no sabíem ni què era un pla comunitari, i es van començar a teixir aquestes relacions entre veïns, serveis i entitats», explica.

El canvi va ser notable i van veure el que era realment treballar plegats. «Fins aleshores et coordinaves, però treballar plegats, seure en una taula, decidir tots junts, serveis, entitats, veïns, l'Administració, això era nou, i ells van ser els que ens van guiar», diu. Remarca, però, que el terreny era molt abonat per la història del barri. «Amb tot això que s'ha explicat tant del clavegueram, aquí, sense conèixer el Marco Marchioni, ni el Tomás Villasante, ni cap dels teòrics de l'acció comunitària, els veïns ja ho estaven fent, allà ja s'hi trobaven els fonaments

de l'acció comunitària, en com es van organitzar i van dir: aquí protestem però ens arromanguem.»

Des dels principals serveis vinculats a la salut al barri hi va haver professionals que hi van apostar amb força. A part de la Montse, com a infermera comunitària de l'ASPB, també hi eren la Gloria Muniente, com a treballadora social del CAP, i la Bet Bàrbara, com a directora del Centre de Serveis Socials. «Nosaltres, que érem els serveis, no els convidàvem a venir a casa nostra sinó que anàvem a casa d'ells —diu la Montse en referència a les entitats del barri—; si hi havia una vocalia de salut, doncs nosaltres hi anàvem.» Va ser així com la taula de salut del pla comunitari, inicialment composta principalment per professionals, va anar incorporant veïnat i entitats.

En el primer diagnòstic de salut, els temes que hi apareixen com a prioritaris per als veïns i veïnes són l'autocura, tot allò relacionat amb ossos i artrosi, i els hàbits saludables. Això va servir de guia per al treball de la taula, que va començar a dissenyar intervencions.

D'entre les primeres iniciatives, la que va aglutinar més participants de diferents franges d'edat va ser *Els remeis de l'àvia*, un projecte vinculat a la qüestió de l'autocura. L'objectiu era editar un llibret que recollís remeis casolans per fer front a trastorns de salut lleus, com un refredat o un mal d'orella. Van empaperar el barri amb una crida. També van mirar de donar-hi una perspectiva intercultural, intentant fer-hi participar diferents comunitats del territori. Finalment, hi van veure una oportunitat per fer un treball intergeneracional, i a través de les escoles van demanar als infants que durant l'estiu recollissin remeis dels seus avis i àvies.

Van recollir més de dos-cents remeis, que van passar a mans del grup motor del projecte, on hi participaven una metgessa, la infermera comunitària, la treballadora social del CAP, una veïna i el tècnic comunitari. «La metgessa s'ho va revisar tot, perquè també hi havia remeis que ens els vam guardar com a exemples del que no s'ha de fer, i entre tots en vam treure tretze categories, com el mal de cap, la febre o els vòmits, i a cada una explicàvem el consell o remei, com fer-ho, el temps en què hauries de notar l'efecte, i si no notes millora, quan hauries d'anar al teu centre de salut», recorda la Montse. Aquesta acció s'ha repetit en altres barris, i també a Roquetes s'ha actualitzat amb els anys.

L'Àida Ballester, l'actual tècnica comunitària referent en salut, remarca que l'eix del treball de la taula de salut comunitària és la salutogènesi: «En comptes de mirar els factors que

causen malaltia mirem els que causen benestar, que afavoreixen la salut de les persones.»

En aquesta línia, un dels projectes, Barri saludable, convida els veïns i veïnes a identificar els actius en salut del barri, aquells elements que la comunitat identifica com a causants de benestar. «Podem identificar actius formals, com poden ser l'hospital o el CAP, però també d'altres com pot ser la muntanya, perquè veig les vistes de Barcelona i m'agrada molt poder seure allà cada dia una estona a prendre el sol, o el centre cultural Ton i Guida, perquè hi ha un grup de pintura i anar a dibuixar m'ajuda dels problemes que tinc a casa», explica la tècnica.

Al barri es treballa amb el concepte de prescripcions socials. Al CAP potser poden estendre una recepta —en paper, perquè la recomanació es prengui seriosament— per sortir a caminar, si el que necessita aquella persona és activitat física. Però l'Aïda remarca que la prescripció social no està només en mans dels professionals sanitaris, sinó que la pot fer tota la comunitat, com per exemple algú que ja participa d'una activitat i valora positivament el benestar que li genera.

De les necessitats de fer activitat física suau amb persones que arribaven derivades del CAP amb dificultat de moviment o cert grau de sedentarisme, va sorgir el grup de Caminaires. Per acompanyar aquestes persones, sobretot gent gran, es va contractar un monitor que dinamitzés dues sortides per setmana. El boca-orella ha anat fent créixer el col·lectiu més enllà de les derivacions del CAP fins a una trentena de persones.

Les Caminaires són un exemple d'autonomia i de la responsabilitat per a la promoció de la pròpia salut que volen fomentar des de la taula. Com que no en tenien prou amb dos dies, ara s'autoorganitzen per sortir a caminar també els divendres. La final de curs tampoc es resignen a quedar-se quietes.

«Quan va arribar el juliol i es va acabar el contracte del monitor, elles van decidir continuar, sortint més d'hora, perquè fa menys calor, i de fet van convidar el monitor a anar-hi; s'han canviat els papers totalment», diu l'Aïda rient.

circ

L'any 2006, un seguit de conflictes amb joves de Roquetes van portar a obrir el pati de l'escola Antaviana per treballar qüestions relacionades amb les conductes, els hàbits saludables i els itineraris formatius i laborals. D'això en va sortir una lliga

de futbol com a espai per treballar-ho, i la iniciativa es va anar ampliant fins a convertir-se en Karpa. «L'objectiu del projecte és que l'adolescent tingui un oci estructurat, amb referents positius i que es doni en un entorn protegit», explica l'Aïda. Això es concreta en activitats esportives, com futbol i arts marcials, que es fan amb el suport de l'ASPB, formacions de monitors de lleure, en què participa el casal de joves, i activitats de sensibilització, amb especial preocupació pel consum de drogues i alcohol.

En un extrem del barri, hi van trobar un soci amb molt a aportar a un projecte així, l'Ateneu Popular Nou Barris. Allà existeix des de fa anys l'Escola de Circ, i sumant tots els factors, amb l'Agència de Salut Pública de Barcelona impulsen el projecte Fem salut a través del circ. «Karpa té molt a veure amb activitat esportiva i formació, i el Fem Salut a través del circ té més a veure amb aquesta part més artística i cultural de l'activitat esportiva, per això s'utilitza el circ, que és una activitat molt física, però que té tota aquesta altra vessant; es fan aquestes dues línies també perquè s'aposta des d'un inici per donar un ventall ampli d'ofertes perquè el jovent pugui triar», explica l'Elies Martínez, tècnic de l'àrea de formació i circ social de l'Ateneu.

Des de fa gairebé una dècada organitzen un programa gratuït en què els joves es familiaritzen amb les diferents disciplines del circ. De gener a juny fan tastets de malabars, equilibris, acrobàcies, aeris, dansa o teatre i poden aprofundir en allò que més els interessi amb acompanyament professional i treball autònom, per finalment sintetitzar-ho en les mostres que es fan a final de curs a l'Ateneu amb la Festa del Circ Social.

«En els últims anys hem treballat perquè els joves tinguin participació directa en l'organització de la festa, que no només siguin protagonistes en el que es mostra; anem a poc a poc però ens hem proposat que totes les activitats que fem en el marc de la Franja Jove es treballin amb la seva participació i empoderament, intentem que cada cop siguin menys dirigides i més autogestionades», apunta l'Elies.

La convocatòria per a Fem Salut a través del circ és oberta, però sí que són conscients que es troba en el marc del projecte Salut als Barris, impulsat per l'ASPB, i s'espera que els seus efectes recaiguin sobretot en els barris propers. Per a l'Ateneu, situat entre Roquetes i la Trinitat Nova, és difícil traçar fronteres, i el seu entorn de referència està format per Roquetes, Verdum, Canyelles i la Trinitat Nova. Les inscripcions s'obren abans a través dels espais veïnals d'aquests barris o d'altres de l'entorn, com la Prosperitat o els de la Zona Nord.

Es troben grups molt heterogenis de joves que volen fer circ, per exemple s'hi apropen persones de les comunitats musulmana o gitana, que estan molt presents al territori però no tant en les activitats de l'Ateneu, i l'Elies celebra que el projecte permeti arribar-hi. La diversitat també es veu en altres factors. «En general el nivell socioeconòmic de la gent que participa a l'Escola de Circ és més elevat que el de la gent del Fem Salut; el fet que un nombre important dels joves vinguin derivats de serveis socials o d'educadors de carrer fa que hi hagi gent amb realitats a casa que són més complexes que el que ens trobem a l'escola juvenil», apunta.

Un altre element que troba que pot provocar diferències és el fet que calgui pagar una quota per participar a l'Escola de Circ. «Tot i que hi ha unes beques, com a tècnic detecto que el simple fet d'haver de fer aquest tràmit ja és una barrera per a alguns col·lectius, per exemple, les famílies en què els pares tenen més dificultat lectora, i això crea una barrera de vergonya, encara que aquí oferim un acompanyament per poder fer el tràmit, ja és una primera trava», assegura. Per a l'Elies una de les grans tasques pendents és aprofundir més en com arribar a aquestes famílies.

La consciència d'aquestes diferències i la poca interrelació entre un i altre grup de joves es va sumar a la preocupació de l'equip per generar empoderament i participació més enllà de les activitats reglades. D'aquí va sortir, la idea de crear espais d'entrenament lliures. «La idea és que és un espai obert en què joves, siguin d'aquests projectes o no, puguin venir a provar circ de manera lliure, i hi ha una supervisió d'algun formador de circ, però aquesta supervisió és voluntària, de gent que ho fa també per amor a l'art, i això té a veure també amb com es configura l'Ateneu», diu l'Elies.

Si bé l'equipament és un espai de treball, i procuren que els formadors i formadores puguin cobrar dignament per la seva feina, també és un espai de militància. «Aquests formadors de circ que creuen en aquesta manera de fer també s'ofereixen de manera voluntària per alliberar aquests espais, i perquè també estableixen d'alguna manera un vincle amb els xavals i xavales que va més enllà d'una activitat reglada», explica. Durant el curs 2017-2018 això ha fructificat en què joves de l'Escola de Circ, del Fem Salut i exalumnes d'algun dels dos projectes han format una companyia jove que ha començat a desenvolupar un espectacle, amb l'acompanyament voluntari de professors.

«Al final tot això va d'establir que l'Ateneu sigui un punt de trobada més del barri», reivindica l'Elies.

Ho és no només per les activitats que organitza. També s'hi celebra, per exemple, una reunió de la taula de salut de Roquetes. Hi participen una vintena de persones. A excepció de dos homes, totes dones. Representen el CAP, els serveis socials, l'ASPB i el districte, però també centres educatius, entitats veïnals, socials o de cultura popular.

Aquesta es fa a l'Ateneu, però la següent es farà a l'escola bressol Pla de Fornells. «Abans sempre es feien les reunions al CAP, i els metges i metgesses venien amb bates, era molt institucional, fins que es va fer un treball a la taula en què es va decidir fer-les rotatives, i al lloc on es va s'intenta treballar un punt que afecti més aquell espai, o provocar que vinguin més persones que hi estiguin vinculades», explica l'Aïda.

màquines

Al taller de l'Amparo s'hi feia de tot: confecció, arranjaments, roba a mida... Però va arribar un moment en què no va poder apedaçar la seva situació econòmica. «Primer van treure els aranzels a les importacions xineses, i ja vam començar a no poder competir, i després amb la crisi ja va arribar un moment en què era insostenible», recorda. No li va quedar més remei que tancar. «Vaig entrar en una depressió tremenda, eren trenta anys de negoci, un munt de dones treballant juntes».

Va decidir endur-se les màquines a l'antic ambulatori, reconvertit en associació de veïns, i no era conscient de com d'útil seria aquest pas. «Vam començar a muntar tallers per ensenyar les noies de l'institut, i allò em va anar ajudant, perquè veia que les meves màquines, el meu esforç de tota una vida, estaven aconseguint que hi hagués molta gent que ho gaudís i s'hi sentís bé», explica.

Va ser molta la gent a qui, com a l'Amparo, la crisi li va portar patiment. En unes jornades sobre economia social, amb serveis i entitats, van voler abordar quines eren les prioritats a treballar a Roquetes en aquell context. Tenien el convenciment que una de les coses prioritzades seria l'habitatge, però no era el que més preocupava a la gent. Els temes principals eren el treball i, sobretot, la soledat. La gent es culpabilitzava per les situacions que estaven vivint les seves famílies.

«Llavors ens vam preguntar si aquesta gent estava connectada amb serveis socials, o amb el CAP o amb el que fos, perquè n'hi hauria que no sabrien ni buscar recursos», recorda l'Amparo. L'objectiu era generar un espai perquè la gent hi

anés, però no a lamentar-se, sinó empoderador. «Els volíem dir que sí que eren capaços de fer coses, i alhora assabentar-nos de si estaven vinculats a serveis socials, o si tenien algun problema pel qual no anaven al CAP.»

Les màquines de l'Amparo van ser l'excusa perfecta, perquè a més els hi podien ensenyar a fer vores o canviar cremalleres, coses que els hi podien servir per guanyar-se la vida a casa seva. Així va néixer el projecte Més amb Menys, amb dones voluntàries que ensenyaven altres a cosir i, sobretot, tenien un espai setmanal de trobada i relació.

«No és que cosir sigui fer salut, perquè de fet a mi a vegades em fa mal a la vista», bromeja la Montse Petit. «Fer salut és participar en un taller a on una dona que estava a casa seva, vídua, o separada, o sola a Barcelona perquè ve d'un altre país i no té ningú aquí, algú que pel motiu que sigui es troba en una situació vulnerable, i la seva salut relacional està tocada, però li recomanen acostar-se a aquest taller, perquè li agrada cosir, o ho havia fet de jove, o li interessa, i a partir d'una cosa que t'agrada, tornes a enganxar-te a una xarxa.»

«Moltes de les dones que venen comparteixen que estan en un moment delicat a la seva vida, que la precarietat o el tenir o no feina, influeixen en la vida familiar, en els hàbits d'higiene o d'alimentació, però també tenen repercussió en la salut emocional», explica l'Aïda. «Estaven de capa caiguda, o començaven a aïllar-se socialment, i el poder participar en aquest projecte els ha servit per poder compartir, obrir-se, expressar el seu malestar i veure que no són l'única persona que està passant per aquesta situació.»

Més enllà de cosir, als tallers sempre hi ha espais per parlar i compartir. S'hi generen moltes complicitats. Quan una persona no va al taller, hi ha alguna altra que li escriu i li pregunta si li ha passat res o perquè no ve. L'esperit del projecte és que es puguin acompanyar les unes a les altres. «Jo com a tècnica puc marxar algun dia, però elles viuen al barri, si passa qualsevol cosa estan aquí, i la costura és una excusa; al final tenen algú a qui contactar o amb qui compartir, i això fa que millori sobretot la seva salut emocional», diu l'Aïda.

El projecte sempre ha estat autogestionat i no ha parat de créixer. El nom de Més amb Menys ve del profit que treuen als recursos que troben. Treballen amb teles reciclades, que els arriben per donacions, com les que fa la Fundació Pare Manel. També fan algunes coses, com necessers, per vendre a la festa major i cobrir despeses, perquè calen fils, tisores, cremalleres... També han guanyat en dues ocasions els premis Vuit de Març -

Maria Aurèlia Capmany de l'Ajuntament de Barcelona, que han aportat recursos al projecte.

En els últims anys han rebut una subvenció en el marc del programa Treball als barris per fer també formació per a la inserció laboral. Així han pogut contractar la Marta, que és la tallerista per als grups que formen part del programa i coordina l'organització del conjunt de tallers, però totes les altres talleristes continuen sent voluntàries.

Les assemblees per prendre decisions sobre el projecte són un espai obert a totes les participants. També són un espai per gestionar problemàtiques. A la primera del curs una de les talleristes reclama que tothom es responsabilitzi pel material i l'espai, que està farta de veure els cubells d'escombraries desbordats. Si estan plens no cal més que preguntar on hi ha bosses i buidar-los. «Us ho dic així perquè ja som grans, no ens comportem com nens d'escola, és millor dir-ho clar que després estar xiuxiuejant a la porta sobre si la tal ha fet això o allò», diu. En posa un exemple: «Les teles estan a disposició de totes, si aquesta n'ha agafat tres serà perquè les necessita, i si jo no n'he agafat cap serà perquè no m'han fet falta; ho dic pels rumors que surten després.»

Una de les tècniques comunitàries recorda al grup que s'apropa la Festa de la Pinya, una iniciativa creada als inicis del pla comunitari per fer un punt de trobada en què mostrari cada any els projectes que s'estan fent al barri. Han d'omplir tres torns amb voluntàries per la paradeta on vendran coses fetes als tallers. «El grup dels dimarts al matí ja hem començat a fer bosses, per organitzar què fem, que sapiguen que de bosses ja està cobert», informa una de les presents.

Després de l'assemblea d'inici de curs, mentre la Marta atén diverses dones que no tenen clar quin grup els ha tocat o que necessiten canviar-lo, l'Eva i la Consuelo comenten el tema de la coresponsabilitat. Lamenten que la gent no valori prou les coses que són gratis.

L'Eva és de Saragossa i la Consuelo de l'Equador. A totes dues els hi manca xarxa familiar a la ciutat i s'han vist aïllades amb la criança. Mentre que la Consuelo treballa fent neteja a l'Ateneu Popular Nou Barris, i d'això li sona la cara de si fa no fa tot el barri, l'Eva ve d'uns barris més enllà, Ciutat Meridiana, però entre la seva implicació a l'AMPA de l'Antaviana, on estudia la seva filla, i els tallers, diu que es passa més hores a Roquetes que en el seu barri.

L'Eva va arribar a un taller que feia l'Amparo abans que comencés el projecte Més amb Menys, però ja amb el mateix esperit.

—*La idea és aprendre a fer els teus arranjaments a casa, fer quatre cosetes, però per mi ha anat més enllà, ha estat poder treure una creativitat que tenia dormida de feia anys —explica la de Ciutat Meridiana—. Amb divuit, vint o vint-i-dos anys jo feia moltes coses, com que no tenia pasta em feia els meus propis vestits a mà, perquè no me'ls podia comprar. Després amb la feina, el canvi de ciutat, per tenir la meva filla i haver de parar em vaig quedar sense feina... I quan vaig venir aquí aquesta creativitat va començar a sortir, m'ha servit per desvergonyir-me, exposar les meves coses, obrir-me.*

—*Jo porto uns divuit anys al barri, però no em vaig atrevir a venir fins l'any passat. No m'atrevia per vergonya, per tímidesa. I abans també els meus fills eren petits...*

—*És que deixes de fer coses. Jo vaig venir de Saragossa i ja portava un temps aquí, i llavors tens una rutina, un cercle de gent a la feina, però quan em vaig quedar a l'atur i va néixer la Lucía, em vaig quedar aïllada. Em vaig quedar completament aïllada, i això et porta a tenir pors, inseguretats...*

—*Jo patia perquè no saps com et percebran... I abans, és clar, anava a l'escola, a l'Antaviana, que els meus fills van créixer allà, després el dinar, fins a les cinc de la tarda preparant coses, i a les cinc m'instal·lava amb els meus fills, la casa, tot el que comporta la llar... Era rutina, rutina, rutina, i el dissabte i el diumenge anar amb els nens al parc...*

—*I en el meu cas enfilant-me per les parets, perquè aquesta mai ha estat la meva dinàmica, jo sempre he treballat, he estudiat, per mi aquest canvi va ser terrible.*

—Ara que els meus fills s'han fet grans, ara sí que puc sortir. Els dic que es quedin a casa, que ja tornaré —diu rient.

Davant l'èxit del Més amb Menys, no es van aturar amb la costura. La Consuelo després d'un any cosint també s'ha apuntat al taller de cuina, que porta uns anys de rodatge. L'Eva se n'ha buscat un de semblant al seu barri. A una li preocupa que després de divuit anys segueix cuinant com a l'Equador, i a l'altra que mai ha sabut cuinar.

El projecte de cuina neix també de les necessitats d'espais compartits. «Hi havia gent que anava al banc d'aliments i allà el que fan és que et donen una almoina i et diuen que te'n vagis a casa teva amb la teva soledat, els teus problemes, les teves dificultats... i això és molt trist», considera l'Amparo. Per això van crear tallers a on cuinar col·lectivament, amb la implicació de l'ASPB i del CAP, que aportava les receptes per tenir una alimentació saludable amb pocs recursos.

Poc s'imaginava l'Amparo, quan va entrar a l'associació de veïns i es va negar en rodó a organitzar tallers de costura i de cuina, que acabarien essent puntals de l'acció comunitària al barri.

Els homes, que ella ja deia llavors que eren els que havien d'aprendre a cosir i cuinar, no hi apareixen gaire. A cuina n'hi van alguns. A costura molt excepcionalment. El marit de la Consuelo va ser un d'aquests casos mentre va estar a l'atur. «Ell sí que cus, no com jo, que no en tenia ni idea, però li feia vergonya i va dir que s'hi apuntava si m'hi apuntava jo també; un cop aquí li vaig dir que s'independitzés i vam anar a grups diferents», explica divertida.

El següent repte és posar en marxa el Més amb Menys de bricolatge. «Diuen que així podrem arribar als homes, però de moment les dones ja s'han mostrat molt interessades per apuntar-s'hi», diu l'Amparo.

lideratges

Un migdia de juliol, l'Amparo seu al banc que hi ha a la porta del local de l'Associació de Veïns i Veïnes de Roquetes, l'antic ambulatori reconvertit tant en taller de costura com en seu del pla comunitari. Porta un davantal posat i es va ventant. Ha sortit a prendre l'aire perquè porten tot el matí ordenant els materials de costura abans de les vacances. Quan torna a

entrar hi ha tot de gent traginant caixes i retalls de tela. Li comen tenen que està vermella i diu que és per la calor, però que per qualsevol cosa es posa vermella. Sempre hi ha qui la crida.

L'Amparo, amb els seus cabells més vermells del que ho està ella, s'atura en un punt, estira una caixa de plàstic buida i se la mira amb posat seriós.

—Heu tret totes les teles d'aquí?

—Sí —li respon preocupada una dona—, vas dir...

—Sí, sí —replica l'Amparo canviant ràpidament la serietat per un somriure.

—Ai, no m'espantis! —riu alleujada quan s'adona que era una broma.

El seu nom es va repetint i s'atura amb una altra dona a mirar què s'ha de llançar. Mentrestant, ha entrat un adolescent amb un carro de la compra. Diu que ha vingut a buscar alguna cosa per la seva mare. Com que ningú sap resoldre la qüestió l'Amparo deixa el que estava fent i li pregunta que qui és la seva mare, i quan s'aclareix va a demanar uns retalls de tela que s'havien de llançar. Li diuen que ja se'ls ha endut algú altre, però al final aclareixen que han anat al mateix destí que tenia el noi.

—Amparo, te n'has anat del meu costat, estàvem parlant de què llançàvem... —li diu una dona des del darrere del mostrador del que hauria estat la recepció de l'ambulatori.

—Sí, és que ja no sé qui m'ha cridat...

—El xavalet aquest.

Un cop resolt què s'ha de llançar l'Amparo surt de darrere el mostrador i crida la Marta. Li diu que entra en una reunió a una de les sales. En realitat el que està dient és que si us plau no l'atabalin durant l'estona que duri. «**Ho tindrè present**», respon rient la tallerista, que ja coneix el panorama.

La presidenta de l'Associació de Veïns, ho vulgui o no, és l'ànima del projecte. És una característica comuna a molts projectes comunitaris, que depenen de l'empenta d'una persona o un grup de persones que tenen les ganes i el saber fer per convertir-los en realitat. Avui en dia el Més amb Menys no depèn de l'Amparo per funcionar, té prou rodatge i molta gent

compromesa, però la seva empremta és innegable. Sempre que hi sigui sentirà com repeteixen el seu nom per comentar-li una qüestió o una altra.

L'Oscar Rebollo, responsable de les polítiques d'acció comunitària de l'Ajuntament de Barcelona, reconeix que dependre de l'esforç i les ganes d'una presidenta d'associació de veïns o d'una tècnica és una debilitat per als projectes, però es pregunta si això és substituïble.

«Si tinguéssim una comunitat que no tenim, si tinguéssim una cultura política que no tenim, si tinguéssim una població i unes organitzacions que no tenim, doncs clar que les coses serien diferents, però com que tenim el que tenim, els lideratges són claus», assegura. Però no tots són iguals, apunta l'Oscar: «Hi ha lideratges més facilitadors, gent que lidera però facilita que els altres facin, i hi ha lideratges més personalistes, controladors, protagonistes, que malauradament estan molt presents no en l'associacionisme, sinó en el conjunt la societat.»

En l'èxit del Pla Comunitari de Roquetes també hi han influït els lideratges que hi han cregut des dels serveis. «Va ser una passada com es van comprometre els serveis que teníem al barri, com van treballar en tots els espais des que es va començar a crear la xarxa, i ha estat més per la part personal de la gent que sí que hi creia que pel que digués l'administració», critica l'Amparo. «Molts cops han vingut en hores lliures, perquè no els ho comptabilitzaven com a hores de feina; amb l'acció comunitària l'Administració ha fet molt això d'anar dient com ha de ser, però després no els hi donen cap opció als professionals i s'han d'espavilar com poden.»

Les tres professionals que van ser les principals referències del projecte durant molts anys ja no hi són. La Gloria Muniente i la Montse Petit s'han jubilat després de quinze anys aportant al pla comunitari des dels seus serveis, i la Bet Bàrbara ha deixat la direcció del Centre de Serveis Socials per treballar en el pla de ciutat des de la Direcció de Serveis d'Acció Comunitària de l'Ajuntament.

La Montse assegura que en tot moment s'ha sentit acompanyada per l'Agència de Salut Pública de Barcelona. Quan anaven a fer reunions de dues hores amb les entitats del barri a les nou de la nit, aquestes hores li eren reconegudes com a extres. Però no tothom té la mateixa sort. «Moltes vegades tota aquesta acció comunitària en alguns serveis penja molt de la voluntarietat d'alguns professionals, i aleshores ni hi do-

nes la importància que té, ni hi ha molta gent que s'hi engresqui; això no hauria de dependre de la voluntat», conclou.

«És veritat que les persones imprimeixen caràcter en coses, però també és molt important com volen treballar els serveis: ens omplim la boca de que volem fer salut comunitària o donem les eines perquè els treballadors facin salut comunitària?», es pregunta la infermera.

«La Sonia Fleury, parlant de moviments i iniciatives de transformació social al Brasil, parla de “persones miracle”, però com trobem aquestes persones miracle? Com trobem lideratges facilitadors, constructors? Jo no sé com es troba ni com es busca això, simplement surt», apunta l'Oscar. Pel responsable d'acció comunitària hi ha dues alternatives, una que no es pot impulsar, que és aquesta de comptar amb una «persona miracle» que fa que les coses succeeixin, i una altra que sí, que és tenir organització. «Per això calen tres enfortiments en el projecte associatiu: un enfortiment democràtic, un enfortiment econòmic, que mira cap a l'autosuficiència, i un enfortiment social, que mira el projecte i la base social, perquè sense projecte no estem fent res», conclou.

cosidores

No només a Roquetes aposten per la costura com a eina de transformació social. Prova d'això és la trobada de dones cosidores organitzada a la Pau en el marc d'Energies Comunitàries el juny del 2018. Hi participen catorze projectes de tipus molt diferents, però tots relacionats amb cosir o teixir i la majoria formats exclusivament per dones.

Hi ha de tot. Per exemple, el programa Teixint Lletres, impulsat per un servei d'acompanyament al reagrupament familiar, treballa amb dones nouvingudes de parla no-romànica i és una manera de familiaritzar-se amb la llengua, i alhora un pont cap a la participació i al coneixement dels serveis públics.

En un context molt diferent, tot i el nom similar, es fa el projecte Teixint Vincles, del Centre Cívic de la Sagrada Família. «Jo vaig anar al centre cívic per refugiar-me després d'un càncer de mama, i hi havia unes noies de Sud-amèrica que feien unes coses molt curioses amb una tela que em recordava la que feia servir el meu pare per guardar patates, que jo soc d'un poble del Penedès, i em van dir que ho feien servir per expressar la imaginació», explica una senyora, que acte seguit ensenya com també ella va expressar la seva. Es tracta d'arpilleria,

una tècnica nascuda al Xile de la dictadura de Pinochet com a mitjà d'expressió i sanació. El grup la va fer servir per expressar els processos migratoris de cadascuna, fos de país o del camp a la ciutat.

La llista de projectes inclou cooperatives, projectes de cooperació, d'inserció laboral... També el Més amb Menys. L'organització ha volgut prioritzar que parlin les participants dels projectes més que no les tècniques. Per moltes és el primer cop que parlen en públic, davant una sala plena de dones molt diferents.

«Jo pel fet de ser dona, de ser gitana i del meu baix nivell acadèmic pateixo triple exclusió, com moltes de les que estem aquí», diu la Cristina Vázquez, de la Comissió de Dones del Bon Pastor. A través del programa Transforma't a Bon Pastor va començar a treballar com a mediatora comunitària al seu propi barri. L'objectiu era que treballés només amb dones gitanes, però s'hi va negar, perquè havien d'anar totes a una. Ara tenen un grup de costura on posen en relació el que representen les bodes gitanes i les *quinceañeras* llatinoamericanes.

«S'han perdut molts vincles, i molts dels projectes que heu presentat van precisament en aquesta línia de recuperar espais», assenyala la Cristina a les companyes. Al Bon Pastor tenen una estratègia de benvinguda: quan arriba una dona nova, normalment amb molt baixa autoestima, el que fan és tirar purpurina, per deixar clar que acabaran brillant.

Després de l'exposició de tots els projectes, es formen petits grups que barregen persones de diferents llocs per compartir reflexions. En un d'ells la Marta, de Més amb Menys, davant la pregunta plantejada sobre què somia per al seu grup dintre de tres anys, ho té molt clar: **«Que s'hagi pogut fer una cooperativa amb les dones que estan en inserció laboral.»**

—Jo he après molt de totes vosaltres, i m'agradaria que les meves amigues i companyes vinguessin i aprenguessin què és el que hi ha —diu la Charo Castillo, de l'Associació de Veïns de la Palmera, que no és d'un grup de costura però sí d'un grup de dones que estan formant al barri—. Estic en aquesta lluita i a vegades tinc ganes de tirar la tovallola perquè em sento sola.

—Com es diu? —li pregunta la Cristina.

—Charo.

—Miri, senyora Charo...

—*Senyora no!*

—*Mira, carinyet meu, guapa, preciosa –es corregeix la Cristina i riuen totes– jo era una simple carnissera i em vaig formar, em vaig empoderar i em vaig despertar, i del que em vaig adonar és que havia de despertar les persones que estaven adormides.*

Segueixen intercanviant idees i inquietuds, i abans de tancar el debat, la Bet, del servei d'Acció Comunitària, convida les seves companyes de grup a no deixar-ho morir: «Cal mirar el barri, però també el barri del costat; si hi ha alguna cosa que us ha interessat no marxeu sense parlar amb aquesta dona i quedar un dia per prendre un cafè.»

passarel·la

Al cap de tres o quatre mesos de començar els tallers de costura a l'Amparo se li va acudir proposar de fer una desfilada al barri. La seva sorpresa va ser que totes van dir que sí. En poc temps se sentien fortes i capaces.

«El primer any va ser horrorós, perquè cosir porta molt de temps, i elles no sabien cosir encara, només sabien fer repunt, i llavors clar, la majoria de coses les vaig fer jo», recorda l'Amparo. «A elles els hi feia fer quatre repunts, tanca per aquí, cus per allà, i jo fins l'últim moment encara estava acabant coses».

Així d'accidentada va començar, a la festa major del 2012, la Roquetes Fashion Week. Tot i que només dura un dia, pren el nom dels grans esdeveniments de la moda global. Dones amb situacions vitals sovint difícils, surten somrients a una passarel·la davant el barri, contentes i orgulloses del que fan. Li diuen la desfilada de la dignitat.

Amb els anys les participants cada cop són més autònomes en produir els seus vestits, i ja no desfila només la roba, sinó també el menjar. Des del projecte de cuina de Més amb Menys preparen un càtering per l'esdeveniment i abans fan passar els plats també per la passarel·la.

«La Fashion és el moment en què es fa visible la feina, quan dones que estaven o encara estan aïllades mostren a la comunitat que són capaces de fer coses, menjar boníssim, vestits súper macos... Puguen amb la cara alta, volen posar-se guapes,

és com retrobar-se amb elles mateixes, i ho comparteixen, conviden la família i reforcen els vincles», explica l'Aida Balles-ter. La comunitat, a més, reconeix l'esforç, i això es veu en què és l'activitat que genera més expectació al barri.

Si la setmana de la moda de Barcelona porta la marca o8o, que són els números inicials dels codis postals de la ciutat, la de Roquetes afina més, i tota l'organització porta samarretes amb el o8o42, que és el del barri. La comunitat es bolca en l'esdeveniment. La passarel·la, entapissada de color blau cel, està rodejada d'ornaments preparats per la florista del barri. El perruquer s'ha encarregat de fer els pentinats de les models perquè tot llueixi més. Són uns quants els comerços que s'hi han implicat.

L'Amparo no està sobre l'escenari, sinó just a sota. Abans de les mares, desfilen les criatures, i ella és l'encarregada d'entregar a cada una un lot de dolços quan arriben al capdavant de la passarel·la, on les espera mig ajupida. A dalt de l'escenari, qui presenta l'acte són la seva germana, la Marcela Iturriaga, i la Puri Cea, que es va iniciar en el moviment veïnal a la vocalia de sanitat. No dubten en començar reivindicant equipaments pel barri, i a l'alcaldesa, que tampoc es vol perdre la desfilada, li criden l'atenció des del micròfon quan no està atenta al discurs.

Primer es presenta l'equip de cuina, que porta dos dies preparant-ho tot. Van passant mentre s'els explica als assistents què és cada plat. S'hi sumen la Montse i la Gloria, que han preparat pastissos per acomiadar-se com a professionals, perquè a la propera hi acudiran com a jubilades.

Quan comencen a passar els vestits, la Puri i la Marcela no escatimen en detalls.

- El vestit que porta està fet d'un llençol... És que a veure, no hem explicat el projecte, aquí tot ho reciclem.*
- Ens falten molts materials, així que si algú coneix algun fabricant que li sobrin teles que ens avisi —conviden abans de seguir amb les descripcions.*
- Mireu el vestit tret d'unes estovalles, quina meravella! A Roquetes, la imaginació al poder!*
- L'Iris i la Maria porten vestits transformats de camises de senyor amb pegats de flamenc. Mireu les coses que es poden fer!*

Les criatures més petites desfilen en braços o de la mà de les seves mares.

—L'Alejandra no ha fet el vestit però ha estat present en tot moment mentre es feia, i per com de petita és, no us imagineu com parla!

Després comencen a sortir les dones amb els models que s'han fet elles mateixes.

—Això és un tros de tela així —diu una de les presentadores estenent els braços— que ens regala la Fundació Pare Manel i anem fent un puzle, i mireu quina preciositat!

—Us presento la Susi, tot i que ja la coneixeu tots. Porta un vestit transformat en un altre més ajustat i afavoridor.

I si tota desfilada com cal s'acaba amb el vestit de núvia, a Roquetes enguany no és que també en tinguin un, és que en tenen dos. La neboda de l'Amparo i la Marcela i la seva promesa desfilen davant del barri i al capdavant de la passarel·la es fan un petó entre aplaudiments.

—Trencant estereotips, a Roquetes ho trenquem tot!

pell

Van apostar per visibilitzar les núvies a la Fashion Week no sense preocupació. «No sabíem per on sortiria, però teníem clar que ho volíem fer, perquè hem de lluitar per les minories i donar-hi suport», diu l'Amparo. D'entrada, les dones del Marroc quan se'n van assabentar van dir que no hi participarien, perquè allò anava contra la seva religió. Al final, però, van participar en tot, menys en treure el pastís de noces, amb una cobertura blanca i l'arc de Sant Martí a l'interior.

«Si no haguéssim tingut el contacte i la relació que hem tingut, no n'hagués participat cap, segur, però com que estem juntes hem tingut un espai on n'hem pogut parlar, tenim una relació de confiança i els hi sabia greu que ens enfadéssim; els vam dir que, igual que elles se sentien recolzades i a casa quan venien al taller, volíem que es respectés la condició de tothom», explica la veïna.

Tampoc és que fos l'únic col·lectiu del barri que els preocupés en quant a rebuig, simplement són les que ho van expressar. «Han estat molt valentes, la meva neboda i la parella, perquè aquest és el seu barri, és on viuen, on són tot el dia, i va ser un dia molt especial per elles, es van sentir com que sortien al món i deien que s'estimaven, i la gent en comptes d'escriu-les les va aplaudir».

Pel que fa a la convivència, han tingut conflictes de tota mena. «Al principi les d'aquí eren les totpoderoses i no volien participar en els espais on hi hagués les marroquines, no volien ni esmorzar juntes, i ara veus que es troben al carrer i es diuen pel nom, que es troben al taller i s'ajuden», celebra l'Amparo. Els tallers s'han convertit en espais de confiança on poder parlar de totes les seves inquietuds. «Han sortit temes com el del mocador, que una deia que això era un maltractament a les dones, i llavors surt una altra d'aquí i diu: "Doncs jo he estat una dona maltractada i mai he portat mocador." Són converses que són granets de sorra, perquè s'estan escoltant, encara que no canviï la seva manera de pensar estan parlant d'alguna manera.»

Més enllà d'aquests espais de trobada del Més amb Menys, els conflictes es donen en tots els àmbits del barri. L'arribada de la segona onada migratòria —perquè l'Amparo remarca que en el barri tots són migrants, en una primera onada espanyols i en una segona d'altres països— va portar molts prejudicis. Hi va haver, per exemple, qui es va plantar a l'associació per queixar-se perquè el seu fill no havia entrat a la llar d'infants i sí que hi havien entrat fills de migrants. Ella no en passa ni una: «Mireu, hi ha una solució ràpida: posarem els marrecs en fila, tots els bebès, i llavors vosaltres decidiu quins tenen dret a educació, sanitat i els que no, que no seguiran endavant. Us sembla? No enteneu que és millor sortir al carrer i reclamar més places i escoles? Ens estem barallant per les molles, que són nens!»

En canvi, diu, la mateixa gent no tenia problemes amb els seus veïns d'escala que venien d'un altre país, perquè per davant de tot eren veïns. «Això és una de les coses que et fan veure que si la gent ens coneixem, ens relacionem, ens toquem, es canvien les coses; tot canviaria si tinguéssim espais on relacionar-nos, perquè sinó és molt dur... necessitem aquestes relacions més de pell», conclou l'Amparo. Ella porta anys deixant-s'hi la seva i guanyant-se confiança per fer un barri millor.

resistències
veïnals

homicidi

La pallissa va durar més de dotze minuts en què xisclava de dolor, i hi van arribar a participar vuit agents dels Mossos d'Esquadra. Els policies li van produir fins a vint-i-vuit lesions a diferents parts del cos. Quan ja era inconscient, el van emmanillar i el van portar fins a un cotxe patrulla i, només llavors, van cridar el personal mèdic de l'ambulància que havia estat present al lloc des del primer moment. Van treure les manilles al Juan Andrés a petició del servei d'emergències, que se'l va endur a l'Hospital Clínic, on va morir aquella matinada.

El dissabte 5 d'octubre del 2013 feia molt poc que el Juan Andrés Benítez, empresari de l'ambient gai de Barcelona, s'havia mudat del carrer de l'Hospital al carrer de l'Aurora, tots dos al barri del Raval. Aquella nit, cap a les 22 h, es va barallar al carrer amb un dels seus veïns. Van arribar a les mans, però la gent del voltant va acudir a separar-los. Tots dos van esperar, tranquils, que arribés la policia. Fins i tot el mateix Juan Andrés va trucar a la Guàrdia Urbana. Hi van arribar dos cotxes de Mossos d'Esquadra i van anar a parlar amb tots dos per separat. Quan el Juan Andrés va voler marxar, els agents el van reduir. No ho van fer ni un ni dos, sinó quatre policies. Un cop era a terra van començar a fer-li puntades de peu i cops de porra.

Alguns veïns del carrer de l'Aurora es van atrevir a gravar els fets amb els seus mòbils des de les finestres de casa seva. Els agents van tornar al lloc dels fets per intentar que esborressin aquells vídeos. La versió de la policia era que el Juan Andrés havia quedat ferit en la baralla prèvia a la seva intervenció i que va perdre el coneixement després que l'emmanillessin.

Només els vídeos gravats des de les finestres van poder provar la responsabilitat dels Mossos.

El Gerardo Ariza, amic del Juan Andrés, tot just havia tornat de viatge aquell cap de setmana, i el diumenge al migdia, mirant les notícies amb el seu company, van veure que havia mort un home al carrer de l'Aurora.

—Hòstia, és el carrer del Juan Andrés —li va comentar el que llavors era la seva parella.

—Mira, el Juan Andrés és incapaç de matar una mosca, i com que hi ha hagut una baralla pel mig és impossible que hagi estat ell —va respondre.

El dimarts va rebre una trucada d'un amic del veí del Raval, i només de veure qui el trucava va saber que era el Juan Andrés qui havia mort. Aquell mateix dia l'Assemblea del Raval feia pública una convocatòria de cara a l'endemà per fer una ofrena floral al carrer de l'Aurora i protestar contra els abusos policials al barri.

«Quan vaig veure la convocatòria vaig veure que havien fet servir la foto del Juan Andrés que havien tret els Mossos, amb els braços creuats, en plan porter de discoteca, rude, i jo em vaig dir que això no era just, perquè no responia al que ell realment era, així que vaig agafar una foto d'ell amb el seu gos, vaig copiar el mateix text de la convocatòria i vaig anar enganxant el cartell pel Gòtic i pel Raval», recorda el Gerardo. Mentre parla fa línies compulsivament sobre un bloc de fulls en blanc i va passant al següent quan el relat ja n'ha omplert un. Cadascuna de les seves frases va acompanyada d'un traç, i mentre parla ja ha dibuixat els marges de la foto dins els marges, al seu torn, d'un cartell.

En la seva ruta va passar per El Lokal, al carrer de la Cera, molt a prop del lloc dels fets, i va entrar a preguntar si podia penjar un cartell allà. La sorpresa va ser que li van respondre que eren ells mateixos els que estaven convocant la concentració. El va rebre el Pablo Molano, que formava part de Rereguarda en Moviment, un col·lectiu antirepressiu nascut del moviment 15-M, i el va convidar a passar.

«Jo em preguntava qui era aquella gent, si no serien policies que s'estaven quedant amb la meua cara, perquè jo no confiava en ningú, i el Pablo era molt insistent en què havíem de treballar junts, però al final l'Iñaki va proposar que ens intercanviéssim els telèfons i ja parlariem; jo en aquell moment només volia fugir d'allà, però després aquella mateixa tarda ens vam trobar al carrer de l'Aurora», explica el Gerardo.

Des de l'altra banda, l'Iñaki García, fundador del Lokal i històric activista del Raval, també rememora aquell moment: «Tot era molt estrany, perquè se sabia que l'havien matat, però no havia sortit gaire cosa, i estàvem aquí els de Rereguarda, parlant a veure si trobàvem el xaval del carrer de l'Aurora que havia estat el primer a denunciar el que havia passat, quan de cop arriba el Gerardo i diu que era amic seu; ell no era activista ni res, va arribar desesperat i es va trobar un grup de gent que ja estava pendent d'això, i s'hi va acabar aferrant.»

Un dels principals valors del Lokal és ser un espai de trobada, on pugui passar algú com el Gerardo i trobar-hi una xarxa de suport. Va néixer amb la intenció de ser un espai obert, però segurament no esperaven que ho pogués ser tant.

En els anys vuitanta l'Iñaki García va formar part de l'Ateneu Llibertari de Sants i després de l'Ateneu Llibertari del Poble-sec. D'aquest últim provenien pràcticament totes les vuit persones que van fundar El Lokal l'any 1986. Editaven una revista, *La Llettra A*, i compartien la xarxa de contrainformació —encara analògica— amb altres col·lectius de l'Estat. Després van començar a editar música i fer intercanvis amb aquests col·lectius.

Amb tot això l'Ateneu del Poble-sec se'ls feia petit, un local de caràcter activista, que no estava obert tot el dia. D'aquí va sortir la idea d'obrir una botiga al centre, al Barri Xino, com es deia llavors el Raval, que pogués ser un espai de trobada. Ho van considerar el lloc idoni perquè a l'extraradi ja hi havia moviment, però al centre no tant, i a més el Xino tenia un ambient molt viu i una història llibertària de la qual se sentien orgullosos. En aquest cas, ocupar un local no era una opció, perquè amb tot el material que hi volien tenir era arriscat que els desallotgessin, així que van entrar de lloguer en un local del carrer de la Cera.

«Ara hi ha més espais així, però quan vam néixer nosaltres pràcticament érem l'únic espai de referència de música punk o en matèria d'okupació; ho vam veure per exemple amb els horaris, perquè tothom ens va dir que el dissabte era millor al matí, però ens vam trobar que el dissabte a la tarda venia a Barcelona la gent dels pobles i era l'hòstia, perquè arribava gent amb una llista de coses que li havien demanat que comprés, aquest casset, aquella revista...», recorda l'Iñaki.

«I com que estaves obert tot el dia des del primer moment, que això cap altre espai ho tenia, estaves per qualsevol cosa, i encara ara, perquè per exemple hi ha moltes llibreries que van en aquesta línia, però tu no entres en una llibreria a parlar d'un desnonament, o que vols okupar, o que no vols fer la mili.» Tres dècades després, un dia qualsevol al Lokal és prova del que explica l'Iñaki. Mentre revisita la història a la rebotiga, l'interrompen in comptables vegades; un escultor que es dedica a la venda ambulant de les seves peces i passa a recollir el material que hi té guardat, un habitant d'una masia ocupada que passa a buscar uns cartells, un veí del barri que s'apropa a demanar informació perquè es troba en risc de desnonament...

A part de punt de trobada, El Lokal ha estat durant molt de temps la rereguarda de moltes lluites socials de la ciutat. Amb els anys han anat generant infraestructura. Hi pots trobar paelles, cassoles i megàfons de totes les mides, tintes i plàstic per fer pancartes, un projector, un generador elèctric o una màquina de fer xapes. «Les grans organitzacions només deixen aquestes coses a la gent que coneixen, i nosaltres en canvi, si ens ve aquí un col·lectiu que està organitzant una mani i no té un duro, li deixem el megàfon», assegura l'activista.

La gestió d'això no sempre és fàcil. «A mi em dona una alegria però és una feinada de l'hòstia», diu. Hi ha qui proposa que cobrant una fiança la gent valoraria més el material, però a l'Iñaki li fa ràbia caure en això. «Jo intento fer pedagogia, però a vegades engegaries a la gent, perquè veus que venen corrent a demanar-te un generador a última hora i després triguen dies a tornar-lo, i això que jo els foto la xapa i els dic que també és per altres col·lectius, o et diuen que alguna cosa s'ha espatllat en comptes de buscar algú que l'arregli», lamenta.

raval

L'Iñaki recorda el Juan Andrés del barri. Algun cop havien coincidit fent un cafè al bar Terra Alta, al costat d'El Lokal, però mai van arribar a parlar. D'entrada no tenien gaire a veure. «La premsa deia que el Juan Andrés era empresari, després comences a veure la situació i, bé, en realitat era un petit comerciant que estava a la ruïna, que estava molt endeutat i tenia una mala hòstia *de cuidado*, en definitiva, era un més del Barri Xino, i el que li va passar li va passar perquè vivia al Raval, perquè difícilment passaria al Gaixample», conclou l'Iñaki.

Quan la policia va matar el Juan Andrés, des de Rereguarda en Moviment van tenir algun dubte sobre si havien d'assumir-ho com un cas propi, perquè era un col·lectiu nascut per fer acompanyament i suport a les persones que patien la repressió en el marc de lluites socials. No era el cas del Juan Andrés, però l'havien mort els Mossos d'Esquadra, en un context que entenien que era de repressió de tot un barri.

«En aquest barri sempre s'han donat aquestes situacions, però allò va ser molt estrany, perquè de sobte es parlava d'un empresari gai, mort a mans dels Mossos... Jo recordo que aquí a El Lokal va venir el Joan Igual, de la patronal ACEGAL, i el Pablo i aquests se'l miraven malament», rememora l'Iñaki. ACEGAL és l'Associació Catalana d'Empreses per a Gais i Lesbi-

anes, de la qual el Juan Andrés va formar part des dels seus inicis. Eren presents en les primeres trobades amb el Gerardo i els moviments antirepressius, on també es van involucrar el Front d'Alliberament Gai de Catalunya (FAGC) i Gais Positius, associació d'homes gais i bisexuals amb VIH. Després de la mort del veí del Raval, el Sindicat de Polícies de Catalunya va emetre un comunicat en què deia que alguns agents que hi van intervenir s'havien sotmès a tractament antiretroviral. Això va indignar les entitats gais per l'estigmatització que trobaven en la referència impropia al fet que la víctima visqués amb VIH.

Al cap d'un temps les mirades de suspicàcia dins El Lokal van trobar raó de ser. Quan van decidir presentar-se com a acusació popular contra els agents que havien comès el crim, ACEGAL es va comprometre a fer front al 50% dels costos del procés. Al cap d'un temps, però, després de reunir-se amb el conseller d'Interior, Ramon Espadaler, i el director dels Mossos d'Esquadra, Manel Prat, ACEGAL va ser l'única entitat social del Consell Nacional LGTB de Catalunya en votar contra demanar la dimissió de Prat.

L'associació empresarial també es va retirar de l'acusació popular.

La realitat del Gaixample, efectivament, era molt diferent de la del Raval. Al barri portaven temps denunciant una situació d'abusos sistemàtics. El comunicat de l'Assemblea del Raval que convocava la primera ofrena a la memòria del Juan Andrés feia referència a qüestions que s'anaven acumulant: l'assetjament a les prostitutes, una batuda en un local d'ambient, la detenció d'un periodista que va demanar explicacions quan retenien una persona migrant, o la persecució a venedors ambulants.

La mort del Juan Andrés va ser la gota que va fer vessar el got.

«Vam trobar que això era una emergència, que era molt greu, que la gent estava reaccionant i havíem d'acompanyar això, no ho podíem deixar passar, i automàticament va passar a ser un tema prioritari, i quan vam començar el procés ens vam trobar un altre cop que El Lokal era clau, perquè estàs tot el dia obert, tens un munt de contactes, és un lloc de referència... i després d'això la primera mani va ser una de les coses més impressionants que hem viscut al barri», assegura l'Iñaki. «Sortia de la rambla del Raval i hi havia els pakis, les prostitutes, el col·lectiu gai... jo de cop vaig veure els que mai s'havien ajuntat, tots junts i veient la importància de fer-ho; aquí va sortir la identitat ravalera de dir que això no es podia permetre, que li podria haver passat a qualsevol.»

Per a ell, que ha vist tantes històries de lluita, que ha acompanyat a tanta gent, la campanya Justícia Juan Andrés és de les coses més importants que ha viscut el barri, i està convençut que passarà a la història.

putes

Als quaranta anys la Janet ja tenia molta experiència acumulada en el treball sexual. Havia estat en locals de barra americana, després al primer topless de Barcelona i més tard en apartaments. A la seva edat, però, ja no la volien enlloc, i se'n va anar al carrer d'en Robador.

«Va ser llavors quan vaig descobrir la verdadera llibertat, perquè treballant per a tercers sempre has d'adaptar-te, primer, a les normes que t'exigeix l'empresari, i després deixar el 50% dels teus guanys... i el 50% de la teva joventut, perquè vulguis o no t'hi deixes la joventut; en canvi quan arribo aquí m'adono que aquí puc treballar vestida així, amb vambes, molt informal, no haig de venir maquillada ni posar-me la llençeria fina que m'exigeixen en altres llocs», explica asseguda a la terrassa d'un bar.

Entre les prostitutes del carrer d'en Robador han notat amb força els efectes de la crisi econòmica, però la Janet recorda guanyar-s'hi molt bé el pa. Amb els diners que feia al carrer va pagar tres carreres universitàries per als seus fills. I de fet li donava per a molt més.

«Jo he estat pluriempleada, perquè per fer-me visible per a la societat he hagut de treballar durant trenta-tres anys, que són els que tinc cotitzats, en el sector de la neteja, guanyant set-cents euros mensuals per quaranta hores a la setmana, així que sé què és treballar per aquesta nòmina i què és treballar per més. Ara ja no, però quan vaig començar a treballar cobrava sis mil euros. Era l'any 1985 i jo guanyava igual que el Felipe González, tenia el mateix sou sense ser presidenta del govern», conclou rient. La quantitat de diners que movia el negoci era molt important, perquè si ella s'emportava sis mil, l'empresari se n'emportava sis mil més, i això multiplicat per quinze treballadores.

Quan la Janet va arribar a Robador, cap a l'any 2000, s'estava consolidant la transformació del Barri Xino en el Raval. Hi havia problemes amb el consum de drogues i recorda el barri com un territori en ruïnes, perquè la intervenció urbanística havia enderrocat dues illes de cases del carrer d'en Robador.

En una hi feien una plaça, que havia de servir per «higienitzar» la zona, i en una altra pisos de protecció oficial, que havien de servir per canviar el perfil dels habitants. Mentrestant, en aquell escenari d'enderrocs i construccions, unes cent cinquanta putes seguien treballant al carrer.

El 2006 l'Ajuntament aprova el que es coneix com l'ordenança del civisme, que vol perseguir determinats usos de l'espai públic. L'oposició va ser transversal als diversos moviments socials de la ciutat, però no van aconseguir aturar-la. Pel que fa a la prostitució, la norma persegueix l'oferta i la demanda de serveis sexuals al carrer, però només estableix sancions en els casos que es desobeeixin els avisos de l'autoritat, que aquest fet es doni a prop d'un centre escolar o que es practiquin les relacions sexuals al carrer. Tot i això, el 2011 es van posar 627 multes a prostitutes en base a aquest text.

No satisfets amb aquestes multes, el 2012 els partits de dretes del consistori es van proposar reformar la normativa per permetre multar la prostitució sense avis previ i a tots els carrers de la ciutat. És llavors, quasi un any després de l'esclat del moviment 15-M, quan sorgeix la plataforma Putes Indignades, en el marc de tants altres col·lectius que afloraven a la ciutat, i comença a fer visibles les seves demandes. Treballaven la incidència a nivell polític i de premsa, però no havien fet aliances al barri.

La mort del Juan Andrés arriba en un moment en què el barri estava especialment tensionat amb la policia. En el cas de les prostitutes, pocs dies més tard els hi van tancar set pisos. «Van entrar a tots a la mateixa hora, amb metralletes i armilles antibales, però era un desplegament policial de cara a la galeria, perquè ni tan sols hi va haver detencions, era una qüestió purament administrativa, perquè teniem una activitat sense llicència en els pisos que utilitzem, que moltes hi viuen i alhora hi exerceixen la prostitució», explica la Janet.

«Nosaltres ens vam incorporar a la campanya Justícia Juan Andrés quan tot just s'estava gestant el que s'anava a fer, les manifestacions i tot plegat, i hi vam arribar com si fóssim una cosa estranya, perquè tothom se'ns va quedar mirant, que no veien clar això de que hi fóssim les putes, però l'Iñaki, amb el seu saber fer, ens comparteix un somriure i ens dona la benvinguda», recorda.

El primer cop que la Janet va donar la cara públicament com a portaveu del moviment va ser al cap de pocs dies, en una protesta contra la regidora del districte, Mercè Homs. Mentre desenes de veïns i veïnes concentrats portaven care-

tes amb el rostre del Juan Andrés, ella el recorda com el dia de parlar sense màscares.

«A partir de llavors vam començar la relació amb tots els moviments, vam començar a envair una mica els espais perquè comencessin a entendre que les putes formàvem part del paisatge del Raval, i sobretot que érem un col·lectiu de dones que reivindicàvem no només l'espai públic, sinó també el treball, perquè el que fem és treballar.» Això va anar acompanyat de molta pedagogia, i si bé al principi es trobaven preguntes morboses de tant en tant —«Com és això d'anar-se'n al llit amb tants homes?»—, s'han acabat fent un lloc.

La Janet es considera una veïna del Raval, tot i que no hi viu. Porta trenta-dos anys vivint a la mateixa casa i allà no coneix més que els veïns del seu replà. «En canvi vinc aquí i conec fins i tot a la policia, aquí ens coneixem tots, el *caco*, el que trafica, el *borratxet*, tothom es coneix, i per a nosaltres és casa nostra, i reivindicuem el barri.»

veïns

«Jo sempre dic que aquí tothom viu en una presó, perquè pots viure deu anys amb un mateix veí i ni veure la seva cara, no us coneixeu, no parreu de res, per mi això és inadmissible, increïble. Un veí és algú que et pot ajudar quan et passa alguna cosa dolenta, o que pot compartir els bons moments. Algú que està al costat de la meva porta i que no li importa si estic patint dins la meva habitació, jo no sé si això es pot anomenar veí.»

Al Lamine Sarr tot això tan normalitzat li sobta. Ve d'un lloc molt diferent als blocs de pisos de Barcelona. Va néixer a Pannal, una petita comunitat rural a l'interior del Senegal. Davant els discursos sobre la integració, li agrada recordar una història que li va passar allà. Un dia que havia anat a un altre poble es va cremar la seva casa. Això a qualsevol li semblaria una gran desgràcia, i no deixava de ser-ho, però quan va tornar, tot el poble es va bolcar a construir-li una casa nova i en un dia ja la tenia feta. Li agradaria que a Barcelona poguessin aprendre aquesta solidaritat de la seva cultura.

«També al Senegal la gent que té molts diners té la mentalitat colonialista, que va guanyant terreny, però quan vas al camp encara existeix aquesta vida en comunitat, i si has de construir la teva casa o no tens eines per preparar el teu camp per al cultiu, pots avisar a tota la gent del poble i un dia ens organitzem i ho fem plegats. En canvi si haguéssim de tenir

els diners suficients per fer qualsevol cosa, hi hauria gent al poble que no tindria una casa o un cultiu; és per això que ho organitzem així», explica.

Tot i el valor que dona a aquests llaços, el Lamine va deixar el camp i se'n va anar a la capital, Dakar, a la recerca de millors possibilitats per a ell i per als seus. Allà li feien gràcia i pena les cases que tenien cartells de «gos agressiu» a la porta. «L'agressiu no és el gos sinó l'amo», diu rient. «Això és típicament europeu, no és la cultura senegalesa, perquè al meu poble tu pots entrar a casa de qualsevol veí a menjar sense avisar ni res: entres, menges, prenem el te, i te'n vas, sense patir per si has de pagar res; en canvi ara a la ciutat tot són portes tancades.»

El 2006, amb vint-i-dos anys, el Lamine va pujar a una pastera. Després d'una setmana al mar va arribar a l'illa de Tenerife. El van tancar vint-i-tres dies en un Centre d'Internament d'Estrangers (CIE). Després el van portar tretze dies més a un altre CIE a Fuerteventura. Finalment el van traslladar fins a Màlaga i allà el van deixar en llibertat.

«No és fàcil, però un cop aquí intentem conservar aquesta solidaritat del nostre país; quan arribem aquí sense papers per treballar ni res, els que hi han arribat abans t'ajuden i et deixen viure uns mesos a casa seva sense pagar res fins que tinguis l'autosuficiència per viure.» L'autosuficiència, sense un permís de treball, l'han d'anar a buscar amb la ferralla, al camp o amb la venda ambulants. En el seu cas, va contactar un familiar que vivia a Lleida i el va acollir, i al cap de tres mesos va trobar feina al camp. Al cap d'un temps es va posar malalt i va haver de traslladar-se a Barcelona a la recerca de tractament. Un amic seu que ja vivia a la ciutat i es dedicava a la venda ambulants li va presentar altres amics, que el van acollir a casa seva i li van ensenyar a vendre al carrer.

Entre les moltes ocupacions que va tenir el Lamine a Dakar, la venda ambulants en va ser una; també va fer de forner, paleta o dependent, però com que no es trobava en situació regular, a Barcelona no podia exercir cap d'aquestes professions. «Jo no m'imaginava venir aquí i vendre al carrer i córrer davant la policia, jo pensava que quan arribés a Europa s'hauria acabat el meu patiment, que podria seguir estudiant, treballar legalment, tenir una casa i viure dignament.»

Són molts els joves que quan arriben es troben la mateixa decepció que ell. Però també companys que no els deixen a l'estacada. El Lamine també ha comprat els primers mocadors

per a compatriotes seus i els ha ensenyat com vendre'ls igual que van fer amb ell.

Tot i que la gent que passeja pels carrers no en sigui conscient, els grups de venedors que despleguen les seves mantes a les vies més turístiques de la ciutat sempre han estat molt organitzats. No per part de màfies, com els acusen tot sovint, sinó com una comunitat de suport mutu. «Al carrers ens organitzem per posar-nos junts i tenir una mica de força, que no és molta, i a les cases acollim a la gent que arriba nova, perquè sinó acabarien vivint al carrer, o pitjor, podrien acabar fent activitats que no estan bé, com vendre drogues i altres coses per l'estil», considera el Lamine.

persecució

L'organització col·lectiva no fa que la venda ambulant deixi de ser una feina plena de riscos, sobretot pel que fa a la relació amb la policia. Els manters no només pateixen per les persecucions, per fugir quan s'apropen els agents, sinó que denuncien que han patit agressions en moltes ocasions, i que tot sovint els hi confisquen els productes que venen, amb el cost econòmic que això representa. En cas que els denunciïn han de fer front a multes que no poden pagar i, sobretot, a antecedents que no els permetran arribar a regularitzar la seva situació legal. Més de la meitat de les denúncies recollides per SOS Racisme sobre actuacions de la Guàrdia Urbana estan vinculades a la venda ambulant.

Aquesta és una realitat que preocupa a l'Àurea Martín. Té anys de lluita antiracista a les seves esquenes, i després del 15-M va formar part d'un petit grup de gent que s'anava movent per donar suport, sobretot comunicatiu, a moltes lluites que van sorgir de l'acampada, fos un edifici ocupat o una campanya pel tancament dels CIE. L'estiu del 2015 comentava amb altres persones de moviments socials de la ciutat que havien notat un augment de la pressió que patien els venedors ambulants al centre de Barcelona.

El moment no era casual. Aquell estiu la nova formació Barcelona en Comú havia assumit el govern de la ciutat. «Hi havia una campanya molt forta de *La Vanguardia* contra el nou ajuntament d'Ada Colau, i entre altres coses van començar a parlar d'un "efecte Colau" que havia atret més manters a la ciutat, cosa que no era certa, perquè Barcelona s'omple cada estiu», assegura l'Àurea.

Els venedors expliquen que a la plaça de Catalunya, on normalment es distribuïen en espais amplis, va començar a haver-hi més pressió policial i els agents els van fer saber que als vestíbuls del metro no els perseguirien. L'acumulació en aquell espai tancat, petit i transitat del gruix de maners que abans estaven distribuïts per la plaça va generar una imatge que va donar peu a portades alarmistes sobre el tema.

I quina va ser la reacció del govern municipal a tot això? Segons l'Àurea, «en comptes de donar l'esquena a aquests atacs, l'Ajuntament va donar la raó a *La Vanguardia* sobre el fet que calia controlar el tema, i de cop els maners que portaven anys aquí es van convertir en el principal problema de Barcelona». Més tard vindrien polítiques socials, com la creació de plans d'ocupació i fins i tot una cooperativa de venedors ambulants, però, pel que fa a l'actuació policial, l'equip municipal mai s'ha tret de sobre la crítica dels moviments socials.

En aquest context de repressió, l'11 d'agost perd la vida Mor Sylla, un home senegalès de cinquanta anys, a Salou, un municipi de la costa que atrau el turisme i, per tant, també la venda ambulant. Cap a les sis del matí, diversos agents dels Mossos d'Esquadra armats van irrompre al pis de 40 m² que compartia amb altres cinc persones. Es tractava d'un operatiu per confiscar productes falsificats. En el marc d'aquesta actuació, l'home es va precipitar pel balcó. La policia assegura que va saltar, però els seus amics i familiars defensen que l'home va caure perquè els agents forcejaven amb ell.

El Mor es dedicava a la venda ambulant. «Tot el tema de que es tractava d'una mort sota custòdia policial va passar desapercebut sota l'estigma de manter, i nosaltres només en vam assabentar perquè va ser la gota que va fer vessar el got per la comunitat senegalesa de Salou davant la persecució que estaven patint», explica l'Àurea. La gent va sortir al carrer i va treure la seva ràbia. Els enfrontaments amb la policia van ser notables i la via del tren va estar tallada durant dotze hores al seu pas per la població.

«A Salou l'enfrontament va ser molt calent, i aquí també va sortir la gent al carrer, i d'aquest fet vam començar a pensar que ens havíem de visibilitzar, havíem de fer un sindicat per denunciar la persecució policial, la discriminació i tot el que deien els mitjans de comunicació», rememora el Lamine. El camí el tenien clar, però van avançar pas a pas. D'aquella primera manifestació va sortir un primer col·lectiu, Tras la Manta, format per l'aliança d'activistes antiracistes blanques,

membres de l'Espai de l'Immigrant, ocupat per col·lectius migrants al barri del Raval, i els mateixos venedors ambulants.

En un primer moment Tras la Manta actuava amb tres funcions bàsiques. La primera era la de fer brigades en el dia a dia per recórrer els espais on treballaven els venedors i controlar la seva situació. La segona era atendre les alertes, hi havia persones de l'entorn que estaven disposades a sortir corrent en cas que els manters els avisessin d'una intervenció policial. La tercera era una tasca de contrainformació en dos sentits. D'una banda, llegien la premsa als venedors i els explicaven què deien sobre ells els mitjans, perquè a vegades ni tan sols sabien d'on venia l'increment de la pressió policial. De l'altra, feien de pont amb els mitjans de comunicació perquè recollissin les veus dels manters, que fins llavors quedaven invisibilitzades.

«Fa molts anys que hi ha manters a Barcelona i tenen les seves xarxes de confiança, la seva pròpia organització, però davant una major persecució veien que necessitaven aliances, i nosaltres, coneixent els llenguatges de la política catalana i els llenguatges antirepressius dels moviments socials, hem pogut transmetre el seu missatge de manera que a vegades les lluites migrants des dels seus propis llenguatges no han pogut fer arribar», reflexiona l'Àurea.

Passat l'estiu, el mes d'octubre d'aquell 2015 es presenta el Sindicat Popular de Venedors Ambulants, una organització totalment innovadora a Barcelona perquè portava la idea d'organització sindical a una feina considerada il·legal, però alhora bevia de l'experiència dels mateixos manters. Només a la ciutat de Dakar existeixen fins a tres organitzacions de venedors ambulants.

Les primeres assemblees del sindicat compten amb una nombrosa assistència. Un centenar de persones es troben a la sala gran de la Casa de la Solidaritat. La trobada és multilingüe. Els senegalesos parlen en wòlof, els pakistanesos, que en un primer moment també van estar vinculats a l'organització, en urdú, i un petit grup d'activistes de Tras la Manta, que seuen en un racó per oferir el seu suport, s'han de comunicar en castellà. Al centre de la rotllana, representants dels dos col·lectius de venedors van passant la informació de banda a banda. Es planteja buscar suports en espais i col·lectius socials per organitzar «mercats rebels», i que els activistes posin els seus cosos blancs com a barrera per permetre als venedors desplegar les seves mantes.

Hi ha qui diu que per promoure l'acció comunitària hi ha ocasions en què el millor que pot fer l'administració és mantenir-se al marge. En canvi, hauria de procurar donar suport a aquelles iniciatives que necessiten un espai d'acollida, que no sempre és físic, però que hi doni fred a l'estiu i calor a l'hivern.

Per una iniciativa com el Sindicat de Manters és difícil que l'Administració faci aquest paper, és precisament contra qui protesten, però per celebrar les seves assemblees compten amb qui fa anys que duu a terme aquesta funció de forma autogestionada —això sí, sense poder garantir unes condicions climàtiques òptimes—: la Casa de la Solidaritat. Des de la seva creació l'any 1992 les seves parets han acollit el naixement de molts moviments socials, incomputables assemblees, reunions i actes.

L'Eli Sorde hi és des del principi. Formava part de l'Associació Catalana de Brigadistes a Nicaragua, a on va viatjar amb una brigada de treball l'any 1985. S'hi estaven quinze dies treballant en suport de la revolució, per exemple construint una escola. Molta de la gent després d'aquesta experiència hi tornava. Ella va arribar a passar tres anys a Nicaragua.

A Barcelona hi havia diversos col·lectius de solidaritat amb els processos polítics que s'estaven vivint a Centreamèrica, a més de Nicaragua, amb el Salvador, Guatemala i Cuba. Aquests col·lectius integraven el Comitè de Solidaritat amb Centreamèrica. «L'any 1992 estàvem tots en un lloc molt petit al Barri Gòtic, era un moment àlgid per treballar amb aquests països, que es trobaven en situacions molt complicades, i es decideix crear una Casa de la Solidaritat, una casa on tinguessin cabuda tots aquests moviments basats en aquell moment en Centreamèrica», explica l'Eli.

Llavors aquesta solidaritat amb Centreamèrica tenia especial força a la ciutat i un grup de persones del comitè va negociar el projecte amb l'Ajuntament, que els va cedir un local al carrer de Vistalegre, un carreró paral·lel als carrers de la Cera, on ja hi havia El Lokal, i de l'Aurora, on anys més tard matarien el Juan Andrés.

Ara paguen un petit lloguer, i fa pocs anys semblava que no podien fer-hi front. La casa és una entitat que agrupa diversos col·lectius de migrants o de solidaritat internacional, cadascun paga una quota anual, però amb això no n'hi havia prou. L'Eli tenia clar que la casa no es podia tancar, i va dir que si no es

podia seguir pagant el lloguer ella es tancava a dins per evitar que allò s'acabés, perquè és un espai per tots els col·lectius de la ciutat que treballen per un canvi social. Al final van trobar suports i no va ser necessari.

«Hi ha pocs espais com la sala gran de la Casa de la Soli, i sí, et pots reunir a molts llocs, pots anar a un centre cívic, però ho has de demanar, has de passar per uns tràmits... Aquí ens diuen: “Han matat un manter i necessitem reunir-nos en mitja hora”, i fem: “Té, la clau, reuneix-te, ja està”; hi ha d’haver un lloc així», reivindica. Aquest tipus de reunions no són les de les entitats que integren la casa, però el que busquen és que sigui un espai el més obert possible. «Per exemple, si al barri hi ha hagut problemes amb el tema de les drogues, ha estat oberta per la gent del barri, els veïns s’han de poder reunir aquí, que el carrer està molt bé si el que volem és reivindicar-lo, però si cal, la casa està oberta a tothom.»

El repte, com amb els megàfons i generadors d’El Lokal, és que tothom se’n faci responsable. L’Eli i la vella guarda de la casa estan acostumades a esbrincar, perquè als col·lectius no els hi costaria deixar els espais com els han trobat. A les que passen més hores a la casa els hi toca col·locar taules i cadires l’endemà de moltes assemblees, i si ho segueixen fent després de tant de temps deu ser perquè, més enllà d’aquestes situacions fatigoses, la satisfacció de veure com floreixen lluites socials a l’espai que mantenen deu ser més gran.

Des de les assemblees a la Casa de la Solidaritat, la lluita dels manters ha arribat ben lluny. De no tenir veu, els venedors ambulants van passar a ser convidats a centres culturals i universitats. S’han reunit amb un ex-Pantera Negra, amb un premi Nobel de la Pau i fins i tot amb el Papa de Roma. Això per no esmentar el que els ha estat més útil: els col·lectius en lluita de la ciutat i del país.

Quan faltin pocs dies per la celebració del primer aniversari del Sindicat de Manters, la Jezabel i la Victòria, membres de Tras la Manta, arrossegueu amb esforç per carrers de l’Eixample un carro de la compra ple fins al límit. Va carregat amb el que necessitaran per preparar un sopador vegà a la Nit Transfeminista de les festes de l’Esquerra de l’Eixample, al davant de l’Espai Germanetes. Riuen quan ho expliquen, perquè el sindicat és un col·lectiu molt masculinitzat, i els fa gràcia imaginar la combinació. Les organitzadores, La Lloba Transfeminista, van proposar la col·laboració al sindicat perquè aprofitessin la festa per generar ingressos per la seva lluita. L’experiència funciona tan bé que ho repeteixen any rere any, i la presència dels man-

ters, amb els seus plats i begudes senegalesos o entrepans amb un toc de la seva cuina es fa habitual a les festes populars dels diferents barris de la ciutat.

«Històricament a Barcelona la lluita migrant ha estat la lluita migrant, per la seva banda, i per una altra hi havia totes les altres lluites», assegura l'Àurea, que s'ha mogut força entre els dos mons. «El que ha passat amb el Sindicat Popular de Venedors Ambulants és que s'ha convertit en el col·lectiu de resistència migrant que ha quallat entre la població blanca, es nota molt un suport i una estima molt forta pel sindicat.»

La lluita ha donat molts fruits i els ha portat a tot arreu. El Lamine ja no ha d'estar tant al carrer, sinó que es passa moltes hores a la botiga que han obert al carrer d'en Roig, també al Raval, des d'on impulsen la seva pròpia marca de samarretes, Top Manta. Un projecte per capgirar el discurs sobre els maners i les crítiques per vendre productes falsificats. Per això estampen samarretes amb els seus propis dissenys.

Tot i això, més d'una dècada després de la seva arribada a Barcelona, el Lamine, com molts dels seus companys, segueix sense tenir els papers que li atorguin els mateixos drets que als seus veïns. Viure així és difícil, et fa més vulnerable, però amb totes les aliances construïdes està menys sol que quan va arribar. Això sí, segueix sense entendre el model de vida que l'envolta. «Això, amb aquests ritmes, no és vida; amb diners i prou no pots ser feliç, per viure feliç cal compartir, compartir amb la gent els teus moments durs i els teus moments bons.»

colònia

En la ciutat que insisteix a ser global i ràpida i productiva, hi ha alguns racons, com congelats en el temps, on la gent segueix vivint com en altres èpoques. La muntanya de Montjuïc amaga els barris de la Marina de la resta de la ciutat. Allà s'hi van instal·lar moltes fàbriques quan ja no les van permetre en el centre de la ciutat, més tard també barris de barraques i cases barates per acollir part dels habitants d'aquests últims.

Amb les fàbriques es van construir habitatges pels treballadors, petits barris amb un ecosistema propi, seguint el model de colònies industrials. Aquest és el cas de la Colònia Santiveri, construïda al voltant d'una fàbrica de productes d'alimentació. Les cases avui es conserven rodejades de polígons. Una mica diferent és el cas de la Colònia Bausili, un conjunt de vint-i-dues

cases que es va construir quan els Bausili van decidir tancar la seva fàbrica tèxtil.

Avui la Colònia Bausili, que tenia vistes a Montjuïc, és un carreró que s'amaga darrere una gasolinera. S'hi accedeix per una rampa passat un lateral de la benzinera o, a l'altre extrem, per un pas entre un taller de cotxes i una taverna basca, Mai Ona, que ofereix entrepà i beguda per 2,60 euros, un preu difícil de trobar al centre de la ciutat. Les casetes, pintades d'un color groc pàl·lid, es distribueixen en dos pisos i totes les portes donen al carrer. Entre les baranes del pis superior i la paret de la gasolinera hi ha penjades banderoles de colors, que fan ambient de poble i de festa major.

S'hi veuen caminadors i cadires de rodes de la gent gran, i també molts nens i nenes. Assegut a la porta d'una de les cases, que es troben dos esglaons per sobre del carrer, hi ha un senyor que parla amb dos nens que juguen amb una pilota de futbol que els va gran.

*—Eric, ensenya al José a jugar a passis allà a baix
—diu l'home al nen més gran per intentar que
no atabalin la gent que es troba on juguen.*

—No, a futbol! —reclama el petit.

*—Passis és futbol també, que te n'ensenyi, però allà
a baix.*

La Isabel González va néixer en un dels pisos superiors l'octubre del 1937. Els seus pares ja feia cinc anys que hi vivien. Ella segueix al mateix lloc, pagant un lloguer de cent vint-i-tres euros al mes.

*—D'aquí no m'he mogut, i no vull una altra casa
ni un pis. D'aquí només me n'aniré a la torre que
m'estic pagant aquí al davant —diu amb la vista
posada a la muntanya de Montjuïc, on hi ha el
cementiri.*

*—És que ha nascut aquí i viu tranquil·la a la seva
caseta —apunta la Mercedes, una veïna.*

*—I la casa és moníssima. No ho dic perquè sigui la
meva, però està neta i maca, jo me l'he arreglat
a la meva manera, he fet una cuina nova, el
lavabo és petitó però hi ha plat de dutxa...
Hi tinc de tot.*

- I si passa qualsevol cosa, si fa dies que no la veiem, nosaltres hi anem i piquem a la porta. «On és la Isabel?», «Isabel, estàs bé?».*
- Som tots bona gent —remarca ella.*
- És que si una persona gran es posa malalta, l'anem a veure, ens preocupem, truquem als fills... A casa meva si sentim un soroll, si la Paquita fa un soroll estrany, potser és que ha caigut, el meu marit puja a veure-ho. Aquí som com una família, i això si te'n vas a un pis no és el mateix. Aquí et veus cada dia.*
- Jo me'n podria anar amb el meu fill o la meua filla, perquè tenen lloc, però joestic molt bé sola, encara em puc valdre.*
- Si estigués en un pis potser sí que se n'hauria d'haver anat amb els seus fills, però aquí n'estem pendants.*

Una mostra d'això la van viure la revetlla de Sant Joan. Quan estaven a fora de les cases de celebració, va sortir un veí per la porta. Estava tenint una embòlia i el van anar a socórrer i trucar a emergències. «**Si et passa això en un pis et mors**», assegura una altra veïna, més jove, que també es diu Isabel.

La discussió sobre si seria millor o no viure en un pis la tenen perquè el futur de la colònia no està clar. Des de fa una dècada un pla urbanístic del barri de la Marina del Prat Vermell preveu la seva demolició. Els veïns han reclamat el reconeixement del conjunt com a patrimoni de la ciutat, perquè és part de la història de la Marina, però no han tingut èxit.

La situació es va accelerar a partir del 2016, quan la immobiliària Global Blue Center va comprar la colònia als hereus de la família Bausili. «**Ens en van informar per carta, però quan ens vam començar a preocupar va ser quan vam veure que a la gent jove, que tenien contractes d'uns pocs anys, no els renovaven els contractes un cop caducaven**», explica la Dolores Escobar, que s'hi va instal·lar quan es va casar l'any 1956. El seu marit, que hi va arribar quan tenia només dos mesos de vida, ha mort enmig de la batalla del veïnat per defensar la colònia.

Poc es podien imaginar aquesta situació quan vivia el senyor Bausili, que recorden amb afecte.

- Ell venia personalment a cobrar-nos el rebut del lloguer a casa —recorda la Dolores.*
- Venia un home amb moto que enviava ell, i ell ens venia a veure, ens visitava i es prenia un cafè amb nosaltres a casa —explica la Isabel més jove.*
- Era molt familiar. Després, quan va morir ell, se'n va fer càrrec el gendre, que ja no era igual, perquè el Bausili era molt bona persona, però tampoc vam tenir mai problemes.*
- D'això en deu fer vint anys, perquè a mi em va fer el contracte el vell. Em va dir: «Te'l faré indefinit, nena, que sinó quan vinguin els voltors et faran fora.»*

Quan van renovar el contracte de la Isabel ja estava en vigor l'anomenat Decret Boyer de 1985, que va acabar amb els contractes de lloguer indefinits, però el document que van signar fa constar que, tot i conèixer la llei, les dues parts opten lliurement perquè la renovació del contracte sigui forçosa per a la propietat.

La Mercedes intervé per intentar precisar l'any de la mort del Bausili:

- L'any seixanta van fer el transplantament de cor al meu marit i ell va venir ja molt gran a veure'l.*
- No, Mercedes! Si el Bausili ha estat amb mi prenent el cafè a casa meva, i jo en fa trenta i escaig que visc aquí, que tinc cinquanta anys, al 1960 jo no havia ni nascut! —exclama la Isabel.*
- No pot ser que el seixanta operessin el teu marit... —afegeix la Dolores.*
- Que no! Que al meu marit el van operar als seixanta anys! —s'explica la Mercedes i totes riuen per la confusió—. D'això en farà uns disset.*

La de la Colònia Bausili és una situació singular, però arreu de la ciutat el teixit veïnal —sovint ja escàs de partida— es veu amenaçat pel que els col·lectius en lluita anomenen violència immobiliària. Després de la crisi immobiliària, que va fer baixar per primer cop els preus de l'habitatge a la ciutat, cap a la segona meitat de la dècada dels 2010 els preus dels lloguers van començar a repuntar.

Al barri del Raval, el Ferran —nom fictici—, agent immobiliari, arriba esbufegant al tercer pis, que és un quart real, d'una finca del carrer de Sant Pacià, paral·lel al de l'Aurora.

—Com estem? —li pregunta mentre li obre la porta un dels dos joves que ronden la trentena i comparteixen el pis de 55 m².

—Recuperant l'alè. Amb permís —diu per entrar.

—És que aquesta escala...

—Però quin canvi aquesta escala, eh, de la que teníeu quan vau entrar a la que teniu ara...

No fa tant que la finca, construïda l'any 1900, tenia tota l'escala subjecta per puntals provisionals. El 2006 va passar a mans d'un dels principals grups immobiliaris de la ciutat, que la va comprar als hereus de l'anterior propietària, morta l'any abans. Des de llavors la titularitat s'ha transferit a dues empreses diferents del mateix grup. El Ferran ha vingut a parlar de la renovació del contracte d'aquests inquilins que hi van entrar a viure el 2015.

—Tres anys, eh, gairebé? —els diu d'entrada, per trencar el gel.

L'any 2013 el Partit Popular va aprovar una reforma de la Llei d'Arrendaments Urbans (LAU) que reduïa la durada dels contractes de lloguer de cinc a tres anys. Així doncs, després del tercer any els propietaris poden decidir unilateralment no renovar un contracte o proposar un nou preu.

—Les instruccions de la propietat són que, si ens posem d'acord i volem continuar, continuarem. Hem de reconsiderar coses, lògicament, i l'única reconsideració possible en aquestes coses és la renda, perquè evidentment la situació que tenim

ara no és la de fa tres anys, ni en el mercat ni en la finca. La finca quan vau entrar era una finca i avui n'és una altra completament diferent. Els veïns que tenim avui en dia no són els veïns que hi havia, o que no hi havia, recordeu que quan vau entrar gairebé no teníeu veïns.

Quan van entrar hi havia quatre pisos habitats, dos per veïnes amb contractes antics, indefinits, i dos per famílies migrants a qui no van renovar els contractes. Ara la renda mitjana dels habitants del bloc ha augmentat notablement, i probablement està força per sobre de la mitjana del barri. També hi ha un pis que es lloga a turistes a través d'internet per cinquanta-cinc euros la nit.

— *El mercat en aquell moment era un mercat decaient i en aquests moments el mercat és una bogeria, no us haig d'enganyar, ho sabeu. Els propietaris evidentment no són una ONG, volen dintre d'allò possible treure el rendiment màxim a les seves inversions, però tampoc els agrada posar la gent contra la paret, i menys amb la gent que ja porten tres anys i han tingut una bona relació. Això no vol dir que et diguin: continuarem per tres anys amb el mateix preu. Dit això, una renovació comporta no solament el canvi de renda, sinó una sèrie de costos que també haurem de quantificar. Si arribem a un acord signariem el mes vinent i continuariem per tres anys més. Vosaltres en aquests moments esteu pagant 563 euros. Evidentment això està obsolet. No us vull espantar, però l'últim pis que ha entrat aquí, que és un entresol, ha entrat pagant 890 euros al mes. Evidentment que són pisos que estan més actualitzats que els vostres, ja que el parquet, la cuina i els banys són més actualitzats perquè s'han fet fa un any. El vostre és un tercer, no hi ha ascensor i l'actualització és anterior, per tant evidentment no us en demanaran 890, però sí que us en demanaran 790. Ells entenen que aquest pis a preu de mercat avui en dia valdria cap als 850. El mercat és el que ens marca els preus a tots, per desgràcia.*

El mantra dels preus del mercat té certa trampa. Els titulars no deixen de repetir que els preus estan disparats, i això alimenta la roda. El que mostra l'índex de preus de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya, és que de mitjana s'està pagant una renda de 566 euros al mes per un pis amb les característiques d'aquest en aquesta zona, un preu desorbitat en comparació amb una dècada enrere. Però l'eufòria de l'augment dels preus va empenyent aquesta mitjana inexorablement cap amunt.

El Ferran veu cares llargues. Un augment del 40% del lloguer és un cop dur a qualsevol llar. Tot i això, està per sota de les previsions més catastrofistes dels inquilins. A més, saben que entre fiances, comissions i taxes, entrar en un pis nou els hi podria costar tres mil o quatre mil euros que caldria pagar de cop.

—Ja sabem que amb el preu que estàvem pagant ara ja no trobarem res... —admeten.

—No, però és que amb aquesta nova renda que us demanen ara tampoc. Avui en dia és molt difícil trobar pisos per sota dels 900 euros a Barcelona, i si hi ha alguna cosa solen ser estudis, o coses sense cèdula d'habilitat. Jo ara estic portant una cosa al Poble-sec de 30 metres, que és un espai com aquest, només això —diu l'agent immobiliari assenyalant la sala—, que demana 750 euros. I genera visites, i s'acabarà llogant. Això els professionals ho saben i, insisteixo, no són ONG, i igual que durant un temps han patit la baixada de preus, ara si tenen la possibilitat de gaudir en gaudeixen.

Que els propietaris no són ONG és un dels mantres més repetits pels agents immobiliaris de la ciutat mentre l'augment de preus dels lloguers va generant alarma social.

—La veritat, no teniu els pitjors propietaris. Nosaltres tenim grups d'inversió que en els últims anys, quan hi havia la crisi, van comprar finques. Per aquests, si el preu del mercat són 1.000 euros, te'n demanen 1.200, encara que n'estiguessis pagant 500, perquè en el fons els interessa més que te'n vagis. Ja trobaran algú que en pagui 1.200. No són inversionistes de patrimoni, no compren per cobrar rendes, que

evidentment les cobren, sinó per revendre. I la manera de fer benefici revenent és aconseguint els lloguers més alts possibles, a poder ser per sobre del mercat. Si tenen un pis tres mesos buits se'ls en fot tres collons, perquè el seu negoci és aconseguir el millor preu possible per tenir molt marge de diferència quan revenguin. Quan tens la desgràcia, que de tant en tant la tenim, de representar un d'aquests grups, acostumes a acabar malament amb quasi tothom. És molt difícil poder argumentar a algú que li demanes per casa seva més del que realment val a nivell de mercat. En el fons li estàs dient que o paga el luxe de quedar-se, perquè realment és un luxe, o que se'n vagi i ja trobarem algun altre boig que ho pagui. Sincerament, us parlo clar, els vostres propietaris no són així.

Un informe de l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona mostra que, amb l'augment dels preus i l'estanca-ment dels sous, el 2016 un 41% de les famílies barcelonines estaven destinant més del 40% dels seus ingressos al lloguer. La mitjana de la Unió Europea és del 27,9% de la població que assumeix aquest nivell de costos. Segons les recomanacions de Nacions Unides una família no hauria de destinar més d'un terç dels seus ingressos a fer front a la necessitat d'un habitatge.

Segons l'informe, els preus dels lloguers van pujar un 30% de mitjana entre 2013 i 2016, però ens els anys següents l'augment és encara més notable. Entre les conseqüències d'aquests augments, es troba el fet que, després d'anys en què cada cop més persones, quan es mudaven, ho feien al mateix barri on vivien o a la mateixa ciutat de Barcelona, la tendència s'inverteix i cada cop més gent es trasllada fora del seu barri o de la ciutat.

antecedents

L'especulació i l'expulsió de veïnat tampoc és una novetat. Menys encara al barri del Raval. El Manel González vivia des del 1985 al número 29 del carrer d'en Robador. «Ningú estava interessat en Robador, tothom tenia por d'entrar-hi perquè era el carrer de les putes, hi havia la droga, i llavors quedàvem

nosaltres, les rates i poc més», recorda. Això va ser fins que el 1993 l'Ajuntament va modificar el pla urbanístic del Raval per «esponjar» aquella zona i tirar a terra dues illes de cases. Això va generar un important interès en inversors.

El juliol del 2001 els hereus del bloc on vivia el Manel el van vendre a una immobiliària per 420.000 euros. Aquesta el va vendre a una altra, que el va vendre a una altra, que finalment el va vendre a una quarta. Al cap de dos anys, el juliol del 2003, l'edifici s'havia venut quatre cops i el seu valor s'havia multiplicat més de tres, i havia pujat fins a 1.358.280 euros.

L'objectiu dels propietaris era fer fora tots els veïns. «**El que volien fer amb la meva finca era una residència d'estudiants, perquè volien convertir això en *Ravalàndia* de cara al turisme, vendre-ho i treure'n la merda, que érem els veïns: prostitutes, vells, pobres, *majaras*, *maricons* i gent de mal viure»,** assegura el Manel.

Com que no tenien intenció —ni possibilitat en molts casos— de marxar, van començar a patir assetjament. L'abandonament de la finca era total. Algú va tallar una canonada que donava justament a la paret mestra, cosa que el Manel va considerar una actuació intencionada per degradar el bloc. A casa seva el sostre queia per les infiltracions del terrat sense que ningú fes res al respecte. A això s'hi sumaven talls d'aigua, curtcircuits i problemes de brutícia, com el fet que tapiaven els pisos dels inquilins que abandonaven el bloc sense buidar-los, i es convertien en un banquet per a les rates.

El cas de Robador 29 va ser el buc insígnia de la lluita contra l'assetjament immobiliari, que es va portar des de la coordinadora contra l'especulació del Raval i el Taller contra la violència immobiliària i urbanística. Després d'anys de lluita, però, el Manel va acabar sent desnonat de casa seva el desembre del 2008, quan es començaven a veure els efectes d'una crisi immobiliària que frenaria durant uns anys la dèria especulativa i traslladaria el focus de la lluita a aquelles famílies que ja no podien fer front al pagament de la seva hipoteca.

llavor

«A quants de nosaltres se'ns acaba el contracte i no ens el renoven? A quants ens apugen la renda sense límits? Quants hem hagut de canviar de barri per no poder assumir el cost de l'habitatge?» Amb aquestes interpel·lacions, l'Observatori DESC convoca un col·loqui un dilluns d'octubre del 2016 «con-

tra els lloguers impossibles». La trobada és en format petit, al bar de la Violeta de Gràcia, un centre de cultura popular gestionat per les entitats del barri. L'objectiu és fer una primera presa de contacte per a un projecte que vagi més enllà: la creació d'un sindicat de llogaters a Barcelona per defensar-los davant els abusos.

L'augment dels preus ha generat molta preocupació i diversos col·lectius de la ciutat porten temps denunciant la dificultat per accedir a un habitatge i els processos de gentrificació que estan expulsant els veïns d'alguns barris. Ara busquen un punt comú.

S'hi han apropiat persones que participen en l'Assemblea de Barris per un Turisme Sostenible (ABTS), a la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH), al Banc Expropiat, en projectes d'habitatge cooperatiu com Sostre Cívic o en el moviment veïnal tradicional. Comparteixen experiències per buscar vies de treball conjuntes. Des de Ciutat Vella recorden que fa pocs dies l'ABTS va llogar un pis turístic a través d'Airbnb i el va ocupar per denunciar que no tenia llicència. **«Si amb Airbnb el lloguen per 500 euros dos dies, està clar que no llogaran mai per 500 euros al mes»**, critica el veí. D'altra banda, una activista de l'Oficina d'Habitatge de Gràcia impulsada des del Banc Expropiat explica que no s'han trobat tantes situacions de desnonaments sinó d'abusos de propietaris que obliguen veïns que pagaven el lloguer a anar-se'n del barri.

«Potser pensem més en l'emergència però no en altres coses són estructurals», diu la Lucía Delgado, una de les fundadores de la PAH, que porta des del 2009 fent front a l'emergència i aturant desnonaments. També és una de les impulsores de la nova iniciativa, que pretén buscar respostes per a persones que no estan a punt de quedar-se al carrer, però que no poden accedir a un habitatge en condicions o han d'abandonar els seus barris. L'esperit que es plantegen per un possible sindicat de llogaters passa per actuar a curt termini, donant respostes concretes a les persones que pateixen abusos per part de propietaris i immobiliàries, i a mig i llarg termini, com a moviment d'incidència política.

La llavor plantada en aquesta trobada va creixent a poc a poc. Van passant els mesos i el maig del 2017 es presenta a la ciutadania el Sindicat de Llogaters.

La Marta Ill no era a la reunió en què es plantejava la idea de crear un sindicat d'inquilins com els que existeixen en altres països. De fet, ni se'n va assabentar. Havia estat estudiant a l'estranger i allà se li havia despertat l'interès per investigar sobre les ciutats, i perquè hi ha ciutats on es fa impossible viure-hi. També pels moviments que intenten revertir aquesta tendència. Va pensar que quan tornés a Barcelona voldria implicar-se en aquestes lluites.

Hi va tornar l'any 2016, i en plena bombolla dels lloguers, es va proposar emancipar-se. **«Veia que era impossible, que el que estaven pagant els meus amics que havien entrat en un pis dos anys abans no tenia res a veure amb el que m'estaven demanant a mi, i quan ja tens les eines conceptuals, veus clar que davant aquesta situació o t'organitzes o no tens res a fer»**, assegura. Un grup d'amics li proposa participar en un col·lectiu que estan creant, Desllogades, una plataforma que vol informar i fer agitació i propaganda sobre la problemàtica dels lloguers, però quan s'assabenten que s'està posant en marxa el sindicat acaben optant per integrar-s'hi i sumar forces.

Les files del Sindicat de Llogaters es nodreixen de gent que prové de lluites molt diverses. Algunes amb trajectòries recents, com la Marta i el seu pas per Desllogades, altres provinent d'anys de lluita per l'habitatge, com la Lourdes, que ve del col·lectiu 500x20 de Nou Barris. Hi ha qui defensa el dret a una ciutat en la que es pugui viure des de moviments i assemblees veïnals, així com qui porta el seu bagatge de lluites estudiantils o sindicals, i també qui ha estat treballant des de l'acadèmia l'estudi de qüestions que preocupen al sindicat.

«La gent que estem tirant més del carro ara no som la gent que va pensar la forma de sindicat, i ens vam trobar un tipus d'organització que ja està connotada per aquesta paraula», explica d'entrada la Marta, que va acabar veient que la idea funcionava. **«És un sindicat perquè és una organització que vol protegir la ciutadania en el conflicte capital-habitant, de la mateixa manera que s'ha fet en el conflicte capital-treball»**, apunta. A l'Estat espanyol no hi ha base jurídica per la creació d'un sindicat d'inquilins, així que formalment són una associació —igual que ho és el Sindicat de Manters després de temps sense cap forma jurídica—, però consideren el nom significatiu: **«En podríem dir "plataforma", però plataforma vol dir, per exemple, en el cas de la PAH, que el dia que les hipoteques deixin de ser problemàtiques, desapareixerà; de fons hi ha la**

idea de dir que sempre haurà d'existir un sindicat, la gent ha d'estar organitzada, això serà necessari mentre hi hagi propietat privada i un conflicte propietat-llogaters, i prova d'això és que en altres llocs del món hi ha sindicats ultra integrats en la realitat del país.»

Quan la Marta aterra al sindicat falta poc per la presentació pública de la iniciativa i en un primer moment ella es bolca en això, preparant vídeos amb testimonis com els que ja havien fet des de Desllogades. El 12 de maig del 2017 el Casinet d'Hostafrancs queda desbordat per l'assistència. El problema dels lloguers estava en boca de tothom i l'expectativa generada era molt important.

«Jo vaig dir al Quim, un amic que estava fora, que quan tornés s'havia d'implicar al Sindicat, però quan em va preguntar com es participava jo no sabia respondre; vam fer la presentació i vam començar una campanya de micromecenatge d'afiliació, i se suposava que si t'afiliaves tenies uns serveis, però què volia dir uns serveis? Tenies dret a assessorament jurídic, però aniries allà i et dirien: és legal que et facin fora, perquè la llei protegeix la propietat. Les advocades fan molta feina, però havia d'estar acompanyada d'acció sindical», afirma la Marta.

El problema polític al que feien front era clar, la indignació ciutadana s'havia fet notar, però el repte que tenien per davant era com construir organització i comunitat. Per a la Marta no calia inventar molt, l'exemple a seguir eren la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca i els grups d'habitatge dels barris.

assessorament

La Plataforma d'Afectats per la Hipoteca neix el febrer de 2009 per donar resposta a les problemàtiques de milers de famílies que, amb l'esclat de la crisi econòmica, no poden seguir fent front al pagament de la seva hipoteca, i es troben en risc de quedar-se al carrer i arrossegar un deute per la resta de les seves vides. La majoria de les persones que la impulsen provenen de moviments anteriors pel dret a l'habitatge i contra l'especulació, però no estan acostumades a tractar amb situacions tan extremes.

Mesos abans, buscant maneres per abordar aquesta situació, es posen en contacte amb Ahorcados por la Hipoteca, un col·lectiu de Madrid format per famílies sudamericanes que es troben en aquesta situació i comencen a autoorganitzar-se. Conviden un primer cop a Barcelona el seu impulsor, l'equato-

rià Erick Játiva, perquè els expliqui el seu funcionament, i més tard ho tornen a fer perquè participi en una assemblea el 22 de febrer del 2009. Com en tantes altres ocasions, el lloc on poden trobar una sala gran disponible un diumenge per un col·lectiu que ni tan sols s'ha constituït és la Casa de la Solidaritat. És allà on neix la PAH.

A partir d'aquella primera experiència comencen a construir el que seria un dels elements més bàsics de l'ADN de la plataforma: l'assessorament col·lectiu. Quan van provar de portar advocats a les assemblees es feia molt difícil tirar endavant, perquè tothom volia una resposta per la seva situació. El missatge que havien de transmetre era que era un problema que no podia resoldre cap advocat, perquè les persones afectades tenien la llei en contra, sinó que s'hauria de resoldre amb organització als carrers. La Marta encerta quan diu que comptaven amb exemples a seguir, perquè és un dilema molt semblant al que es va trobar el Sindicat de Llogaters.

La Lucía recorda que a l'inici de la PAH sentia que no en tenia ni idea de res, però que a la primera assemblea va veure que era moltíssima la gent que no coneixia la situació. L'objectiu, doncs, era construir coneixement col·lectivament. A la PAH no hi ha atenció individual, tots els casos es comenten a l'assemblea i així poden anar aprenent uns dels altres, perquè de ben segur tindran coses en comú. Va ser així com les persones que arribaven cercant una solució pel seu problema acabaven trobant les eines per ajudar les que arribaven de nou.

«Quan una persona arriba a la porta de la PAH, actualment també està destrossada, ha anat a picar a un munt de portes i no ha trobat solucions, i allà pot compartir la situació complicada en què es troba, de risc de perdre l'habitatge; la tornes a veure cada setmana i veus com s'empodera, com surt al carrer i com fa del seu problema una lluita col·lectiva, i és una cosa que es repeteix contínuament durant nou anys que té la PAH; realment és una forma d'operar que fa que gent no polititzada, com vaig ser jo, ens impliquem directament en un problema que ens ateny a totes, que és garantir el dret a un habitatge digne.»

Aquest balanç la Lucía el fa asseguda al costat del Manel González, l'abril del 2018, en el debat de presentació del llibre *Habitar la trinxera. Històries del moviment pel dret a l'habitatge a Barcelona*. El Manel explica que quan era la cara visible de moviment contra l'assetjament immobiliari eren moltes les persones que se li apropaven per explicar-li que es trobaven en una situació similar a la seva. Sovint s'emocionaven pel simple

fet que les escoltés, perquè no ho havia fet ningú abans. El pas pendent, que el fa la PAH, és construir espais d'autoorganització que permetin donar la volta a la impotència.

«La PAH és fer política amb gent que mai hagués coincidit en altres espais, que mai s'haurien imaginat que estarien atu- rant un desnonament, mai s'haurien imaginat que estarien ocupant l'oficina d'un banc amb globus i confeti, i mai s'hau- rien imaginat que estarien ocupant un habitatge d'un banc o d'un fons voltor», conclou la Lucía.

vincles

Tot i els exemples a seguir, el Sindicat de Llogaters es planteja algunes diferències. D'entrada, no tenen previst dedicar-se a aturar desnonaments, que és una feina que ja estan fent la PAH i els col·lectius de barri. D'altra que, mentre que amb la crisi hipotecària havia calat en el discurs públic que era una injustícia que les famílies es quedessin al carrer i amb un deute de per vida, el relat i l'acció política no contemplaven la pro- blemàtica del desplaçament, quan algú ha de marxar de casa seva perquè li apugen el lloguer.

De tot això en surt la campanya Ens Quedem, que defensa això, que ningú s'ha de veure obligat a marxar de casa seva, del que és la seva llar, per augmentos abusius dels preus. Es reu- neixen en assemblea quinzenalment, i, a diferència de la PAH, aquí sí que hi ha advocades, que de tant en tant intervenen per donar consell legal. El gruix del que s'hi fa, però, no passa per la llei, sinó per compartir estratègies de pressió, visibilització i denúncia.

La primera recomanació sempre és investigar la propietat, saber a qui t'enfrontes. Això passa no només per saber qui és, sinó, sobretot saber quins altres immobles o negocis té, que serà clau de cara a les estratègies de pressió. També permet entrar en contacte amb altres llogaters i llogateres per pressi- onar conjuntament. Quan tot un bloc és de la mateixa propi- etat el més probable és que tots els veïns s'acabin trobant en situacions similars.

No és un bloc, però és el cas de la Colònia Bausili. El José María no hi viu, però la seva mare sí. També la seva germana, la seva neboda i la filla de la darrera. Quatre generacions d'una mateixa família. Ell està prejubilat i té temps, i s'ha fet seva la lluita pel pis de la seva mare. Lamenta que tot sovint és l'únic representant de la petita comunitat a les assemblees del sindi-

cat, però també organitzen assemblees a peu dret a la colònia per fer seguiment del cas.

A l'espera de si arribarà un dia que enderrocaran la Colònia Bausili, les cases amb contracte indefinit tenen assegurat un reallotjament. En el cas de la resta, no només no tenen aquesta garantia, sinó que el 2018 se'ls acabava el contracte, i la prioritat del sindicat era aconseguir que poguessin seguir a casa seva. A tres de les quatre veïnes se'ls hi va vèncer el contracte enmig de la negociació i, tot i això, no van abandonar l'habitatge. Després de mesos de negociació van aconseguir signar una renovació fins al desembre del 2019.

Uns mesos més tard d'aquesta fita, a l'assemblea d'afiliats i afiliades al Sindicat de Llogaters del 2018, fent balanç del curs, l'Oleguer, que ha estat responsable de tirar endavant la campanya Ens Quedem, remarca que totes les persones que han decidit lluitar el seu cas fins a les últimes conseqüències han aconseguit victòries. Una de les principals dificultats, però, és fer que les persones segueixin vinculades un cop han aconseguit una solució per al seu problema.

La María Jesús Martínez es va apropar al sindicat per un problema que no era seu, sinó de la seva filla. Totes dues havien sentit a parlar de la iniciativa per la premsa, però quan van organitzar una assemblea un dissabte al Centre Cívic la Sedeta, la filla no hi podia anar i va demanar a la mare si podia assabentar-se de com funcionava.

Després d'una trobada conjunta, van convidar els assistents a reunir-se per barris, i ella se'n va anar amb la gent del seu, l'Eixample. «Semblava que només hi havia gent jove, però llavors en els grups petits veies la gent i te n'adonaves que era un problema transversal, hi havia des de gent jove fins a un matrimoni de seixanta anys que començava a tenir problemes amb aquella edat», recorda.

La María Jesús és metgessa jubilada, i la seva experiència personal la va fer pensar que al sindicat li feia falta algú que digués «Hola, bones, a vostè què li passa?», que fes una primera acollida. Ella no tenia cap experiència d'activisme social més enllà de formar part del sindicat del seu sector professional, però es va atrevir a oferir-se per fer-se càrrec del punt de benvinguda. «Primer amb cert temor, perquè jo sabia dir "hola, bones, a vostè què li passa?" però no coneixia la matèria, no sabia fer les següents preguntes, o tenia por a donar alguna resposta errònia, tot i que em limitava a dir a qui consultar o derivar», explica. De la mateixa manera que a la consulta atenia a la gent pels seus problemes de salut, però

també sabia que tenien problemes d'habitatge, ara els atén per aquests últims i tot sovint detecta que tenen altres problemes de salut.

El punt de benvinguda, que durant un temps també es va fer a la Casa de la Solidaritat, és la porta d'entrada al Sindicat de Llogaters, que respon els primers dubtes i deriva els casos a l'assemblea perquè puguin buscar respostes des de l'organització col·lectiva. La Marta té la confiança que sigui també l'espai que permeti vincular a l'organització les persones que han vingut buscant respostes al seu cas concret. La gent acostuma a pensar que no en sap prou com per ajudar els altres, però el que cal és una empenta per posar-s'hi. El punt de benvinguda pot ser un primer pas, perquè consisteix sobretot a escoltar. La Maria Jesús ja té un equip de joves residents, com els anomena en broma, com si estigués treballant a l'hospital, amb qui comparteix aquesta acollida.

territoris

La lluita per l'habitatge es dona amb especial força des dels barris. Més enllà de la PAH o el Sindicat de Llogaters, hi ha una xarxa de col·lectius que aborden la problemàtica i aturen desnonaments, normalment vinculats o derivats de les assemblees de barri. L'habitatge va ser un dels principals fronts on l'energia provinent del 15-M va trobar que podria generar efectes directes. Amb maneres de fer a vegades diferents però una lluita comuna, hi treballen Fem Sant Antoni, el Sindicat de Barri al Poble-sec, l'Oficina d'Habitatge de Gràcia o el Grup d'Habitatge de Sants, entre d'altres. En el cas del Raval, on és habitual que calgui aturar diversos desnonaments un mateix matí, es va posar en marxa la plataforma Stop Desnonaments Raval, amb El Lokal com a centre neuràlgic.

Un matí que toca aturar un desnonament al carrer d'en Roig s'hi veu de tot. Veïns i veïnes del barri coincideixen amb la gent de la PAH a la porta de la veïna que està en risc de quedar-se al carrer per evitar que la facin fora. Hi ha mocadors vermells penjats de moltes de les finestres i balcons del carrer. Són un símbol de la lluita contra la droga, que ha portat molts conflictes al carrer. Diuen que els feien servir com a senyal en els pisos on es traficava per assenyalar als consumidors quan no tenien material per vendre. Ara han omplert el carrer per dir que no s'hi trobarà més venda.

A la mateixa hora, la policia desallotja un local suposadament ocupat per vendre-hi droga. Es troba al costat de la botiga Top Manta, i els membres del Sindicat de Manters surten al carrer a mirar-se la situació, amb els policies a una banda i el veïnat resistent a l'altra. De cop els agents es posen a córrer carrer avall. Surt fum d'un dels balcons i fa olor a cremat. La gent pateix per si és un incendi, però resulta que és un veí que ha decidit fer una barbacoa al petit balcó de casa seva. L'Iñaki, encara pendent de confirmar si els jutjats han suspès el desnonament, se'n riu de la situació. Diu que tot plegat és un retrat ben propi del Raval.

àgora

«Un any després de la mort del Juan Andrés jo recordo que l'Olga va ser la més friqui i va proposar: "Ocupem!", i jo deia: "Hòstia, Olga, amb el merder que tenim..." i mira, va ser brutal.» Així de simple. L'Iñaki, que no ho veia clar, celebra molt que decidissin ocupar el solar que portava anys buit al carrer de l'Aurora, just davant d'on la policia va matar el veí del barri.

Van entrar a un solar en molt mal estat, ple de rates i amb xeringues per terra. Però ho van fer ben acompanyats. Van venir a ajudar-los a desbrossar des de Males Herbes, la secció sindical de Parcs i Jardins de la CGT, i des de la masia ocupada de Kan Pasqual. Van ser mesos de feina que van convertir el solar en un raconet acollidor del barri, l'Àgora Juan Andrés Benitez.

«Es va convertir en un lloc de suport mutu, de solidaritat, en molt més que un solar, perquè té molta ànima, molt cor, i ha passat a ser ofert a la ciutat per qualsevol tipus d'activitat», explica el Gerardo Ariza. «L'Àgora ha estat el colofó, d'una cosa negativa ha florit una cosa que ha valgut la pena, d'allò dolent, que va ser la mort del Juan Andrés, n'ha sortit un barri més reforçat, molt més llibertari, molt més unit», celebra la Janet.

«Aquí hi cap el que no cabria a cap altre barri, som el barri de la llibertat, i això és el que molesta; s'hi menja, s'hi viu, s'hi dorm i s'hi pot ser feliç amb pocs diners, i això és un missatge que no es pot donar avui en dia», conclou el Gerardo. «El Raval s'ha convertit en un barri d'herois, perquè la gent es va atrevir a enfrontar-se a la policia, perquè en aquell context era molta valentia gravar-los i cridar-los que paressin. Com a barri hem guanyat la batalla de l'autoconfiança, que som capaços de gestionar situacions difícils. El que va aconseguir la campanya

Justícia Juan Andrés és fonamental, és l'empoderament de tot un barri.»

Des de l'Àgora, pujant pel carrer de la Riereta, a la primera cantonada pots girar a l'esquerra per Vistalegre cap a la Casa de la Solidaritat, a la segona pots girar a la dreta pel carrer de la Cera cap a El Lokal. El solar completa un triangle d'espais agermanats, d'infraestructures de les resistències veïnals. El Lokal, sempre a punt, té claus de la Casa de la Solidaritat per si algú necessita fer una assemblea d'última hora, també altaveus per quan s'organitzen actes a l'Àgora, que és l'espai més obert. Aquesta obertura també ha permès establir vincles amb veïns i veïnes del barri d'orígens diversos que no sempre havien trobat el seu encaix en els altres espais.

A l'Àgora Juan Andrés Benítez és on es fa el pregó de les festes alternatives del Raval del 2018. La celebració coincideix amb la campanya contra el desallotjament de l'Àgora, que aplega el suport de desenes de col·lectius de la ciutat que hi han passat. La pregonera és la filòsofa Marina Garcés, que precisament al carrer de l'Aurora compartia molts projectes col·lectius en un local per on també va passar, entre altres, el taller contra la violència immobiliària i urbanística.

El seu pregó parla dels voltors, que volen vendre la ciutat, i dels *bitxos*, que és com aquests anomenen la gent que hi viu. L'Inaki, que l'acompanya a la tarima perquè l'ha presentat, no pot evitar deixar anar alguna llàgrima durant el discurs, que convida els bitxos a fer teranyines.

«La clau per fer teranyines i que siguin efectives és entendre que vivim situacions particulars però que patim problemes comuns. No és el mateix ser vell que jove, migrant que autòcton, home que dona, estar sa o estar malalt, ser sociable que tímid, tenir estudis que no tenir-ne, ser precari que no ser-ho tant, ser gai, lesbiana o transsexual, tenir la pell més clara o més fosca... Però una cosa està clara: la diversitat de situacions, de violències i d'agressions no ens pot tancar en un catàleg classificat i separat de reivindicacions. La vida digna és un problema comú i qualsevol forma d'atac a la dignitat de les persones i dels éssers amb els que convivim és una agressió que ens afecta i ens compromet», reivindica la pregonera.

«Ningú no se salvarà sol. I per això mateix tampoc ningú no ha de partir, ni morir, ni fugir en soledat», conclou.

un barri
i una cassola

El Ramon Casas és un apassionat de les festes del seu barri, la Trinitat Nova. Allà tothom el coneix com a *Ramonet*, perquè Ramon era el seu pare. Com que es va quedar amb el diminutiu, al fill del Ramonet li diuen Ramon com a l'avi; «**Ramonet és el meu pare**», és la resposta del jove. El 2013 el Ramonet va entrar a la junta de l'Associació de Veïns, en un procés de renovació, tot i que ell, ja jubilat, admet que no és precisament jove. Ara n'és el president, i la junta és alhora la comissió de festes. Parla apassionadament de les activitats que organitzen, i també les posa com a exemple de les dificultats per implicar la gent del barri.

«La major part de la gent aquí és molt assistencialista, et diuen: “Tinc aquest problema, soluciona-me'l tu”», lamenta. El Ramonet replica: «Doncs no, jo et puc ajudar, et puc dir on has d'anar, et puc acompanyar, però hi ha coses que cadascú ha de resoldre per si sol, si no és que es tracta d'un problema a nivell general del barri.»

S'omple la boca per parlar del carnaval i ensenya amb el mòbil fotos de les seves disfresses de presidiari o de pirata: «Aquí no s'havia fet mai cavalcada i ja farà cinc anys que participem a la de Nou Barris, que és la segona més gran que es fa a Barcelona, i aquí ho fem tot, decorem el camió... un any vam fer el Taj Mahal i tothom va quedar impressionat!» «Un altre any ens vam haver de passar la nit desperts vigilant el camió perquè no li passés res, i l'endemà al matí vinga preparar-ho tot, les teles, cosir estrelletes... i tot això després no t'ho tenen en compte», remuga. Es barallen amb la normativa per intentar que els nens i nenes puguin gaudir al màxim, i també intenten tenir tots els imprevistos en ment, però són poques les famílies que entren en la seva dinàmica. Hi ha moltes mares que els hi diuen que si elles no hi van els seus fills tampoc, i el Ramonet no dubta en respondre que llavors els nens es quedaran fora, perquè la comparsa es tria per sorteig.

«Aquí som quatre que ens ho curem; quan arriba la festa major et tires tres dies sense dormir, perquè després vinguin i et diguin que no els hi ha agradat això o allò... coi, que vinguin i participin!» Ha estat des del canvi a l'Associació de Veïns quan li han volgut donar una empenta més forta a la festa, diu, i ell que és un rocker es frustra amb la gent que sempre li demana rumba. «El dijous tenen el *flamenquillo*, el divendres portem un DJ i demanen rumba, el dissabte amb l'orquestra

volen rumba... i quan els hi preguntes: “i els altres què?”, ah, llavors no, que només es preocupen pel que volen ells... A la merda!», es resigna.

L'Oscar Rebollo és més jove, però va viure una etapa anterior de l'associació. El seu pare, Diosdado Rebollo, o *Dado* pels veïns, en va ser el president durant molts anys. L'Oscar, que s'ha dedicat professionalment a la participació comunitària —i avui és el responsable de la matèria a l'Ajuntament de Barcelona—, explica que en aquest aspecte «sempre ha estat un barri d'intensitat baixa, que té a veure amb molts elements que no s'han estudiat prou». «Hi havia certes figures significatives, que van sortir d'allà i que van fer molta feina, com l'Antoni Cuadrillero o el Rebollo, el meu pare, però no ha estat un barri mai ni com Roquetes, ni com la Prosperitat», diu en referència als barris veïns, amb un fort teixit associatiu.

Un dels motius que contribueixen a explicar-ho és que no hi ha ni un habitatge privat en tota la Trinitat, tot és habitatge públic. «Hi ha un sector dels habitatges que es van fer servir per allotjar gent de la policia o de l'exèrcit, funcionaris de l'aparell, i un altre sector que es va fer servir per erradicar certes zones de barraquisme que hi havia a la ciutat, algunes a Sant Andreu, algunes a Montjuïc...», apunta.

verticals

La Trinitat Nova sorgeix com a barri a mitjan anys cinquanta del segle xx. A principis de segle hi havia hagut l'intent de crear una mena d'urbanització a la zona que no va arribar a prosperar. Es van construir algunes cases al territori que ocupa avui, però durant els primers anys la població es va centrar a la Trinitat Vella, a l'altra banda de l'avinguda Meridiana. Va ser una zona de vida camperola fins que, tal com expliquen els periodistes Jaume Fabre i Josep Maria Huertas Claveria en la seva sèrie *Tots els barris de Barcelona*, «entre 1952 i 1954 canvia radicalment l'aspecte desèrtic i camperol de les Trinitats. Part de les vinyes de la Trinitat Nova van fora per donar pas a l'erecció de blocs de vivendes».

El gruix dels habitatges es va construir entre el 1953 i el 1959. Els primers 597, d'una iniciativa coneguda com Cases del Governador, que més tard va ser del Patronat Municipal de l'Habitatge, estaven destinats a «funcionarios municipales de humilde condición, a familias procedentes de derribos y a otros casos especialmente recomendados como necesarios».

Deu anys després hi havia al barri 1.004 habitatges del Patronat, 1.159 de l'Institut Nacional d'Habitatge i 1.153 de l'Obra Sindical del Hogar. Aquests darrers, eren el principal exemple del que es va conèixer com a barraquisme vertical.

Entre els desgavells urbanístics que acumulava el barri, l'Obra Sindical va construir pisos per famílies senceres amb entre trenta-un i trenta-sis metres quadrats, i, en comptes de més metres habitables, hi va afegir terrasses. Els veïns, mancats d'espai, van incorporar les terrasses a la seva vida domèstica, tancant-les amb vidres o fent-les servir com a golfes a l'aire lliure, imatge que alimentava aquest concepte de que les famílies que provenien de barris de barraques havien estat apilades en edificis.

Una enquesta del 1964, que recullen Fabre i Huertas, il·lustra la situació social al barri: «El 88% dels habitants dels blocs del Patronat procedien de les barraques de Montjuïc; un 68% s'havien posat a treballar de peons en arribar a Barcelona; un 48% de dones eren analfabetes; un 72%, durant les vacances, es quedaven a Barcelona.» I, per mostrar l'estat de l'urbanisme, destaquen que entre 1960 i 1963 el 59% de les persones assistides en el dispensari municipal de la via Favència —l'únic equipament de salut que hi havia al barri— ho eren per caigudes que es devien al mal estat dels carrers.

lluïtes

No obstant, les deficiències del barri no eren un impediment per l'organització del veïnat, al contrari. Un barracot abandonat per uns constructors després es va acabar convertint en el Centre de Vida Comunitària per a Tots, un centre social impulsat per persones vinculades a la parròquia de Sant Josep Obrer. Va ser justament allà on el 1970 es va celebrar una reunió sobre el pla urbanístic Torre Baró - Vallbona - Trinitat d'on va sortir la idea de crear l'Associació de Veïns Nou Barris. «Fins i tot es començà a dir aleshores aquest nom dels Nou Barris per primera vegada, per ser nou els barris afectats per aquest pla urbà», apunten Fabre i Huertas. El que avui es considera un dels barris poc actius d'un districte molt mobilitzat va ser en el seu moment un punt clau per a l'organització veïnal.

Entre la primera generació d'habitants de la Trinitat Nova hi havia Fernando Rodríguez Ocaña, militant obrer en la clandestinitat que va presidir l'Associació de Veïns de la Trinitat Nova. Havia arribat a Barcelona des d'un poble de Jaén per

buscar-se la vida. Va viure en una pensió al Poble-sec fins que va poder portar la seva família a la ciutat. Més tard, amb la construcció del barri, es va traslladar cap allà. «El barri sencer és una deficiència completa», deia l'Ocaña, com se'l coneixia, en unes declaracions que recullen Fabre i Huertas. «Es va construir perquè tinguéssim casa els immigrants que veníem com a mà d'obra barata a Barcelona i que de seguida vam ser marginats a llocs com aquest.»

El 1973 aquest veí de la Trinitat es va convertir en el candidat del moviment veïnal a les eleccions municipals. En aquella època els districtes comptaven amb tres regidors: un triat pels organismes sindicals del règim franquista, un per les entitats econòmiques i professionals, i un tercer pels veïns caps de família. L'Ocaña aspirava a ocupar l'anomenat terç familiar per representar Nou Barris.

Atès l'escàs impacte que podien tenir els resultats electorals, la participació en les eleccions municipals no superava el 30%, per això Francesc Martí i Eduard Moreno destaquen al seu llibre *Barcelona, ¿a dónde vas?* que l'octubre de 1973 «se registró un inicio de participación ciudadana con una votación masiva de las capas obreras de la ciudad en favor de su candidato Fernando Rodríguez Ocaña, que encarnaba en su figura una larga historia de reivindicaciones vecinales. Con ello los habitantes de “9 Barrios” demostraron su espíritu de grupo y desmintieron el pretendido desinterés que se atribuye a su capa social», afegeixen. Tot i que va guanyar amb una àmplia majoria, es va eliminar burocràticament l'elecció del regidor per no presentar dins del termini de quaranta-vuit hores el full de despeses de la seva campanya.

Amb la mirada posada en el futur de la ciutat, Martí i Moreno asseguren que «la mayoría de la población de los barrios periféricos pesará de forma decisiva por su número y por sus problemas inaplazables», i així va ser. Tot i que la intensitat d'aquells primers anys es va anar perdent amb el temps, l'Oscar Rebollo destaca reivindicacions senyeres que van tenir capacitat de mobilitzar el veïnat al barri, com va ser la reivindicació d'un ambulatori o l'arribada del metro a la Trinitat Nova. «Llavors sí que hi havia un gruix de gent d'unes dues-centes persones que es movien per aquestes reivindicacions, i deuen-hi-do per un barri com aquest», recorda. Als anys noranta, però, troben la necessitat d'abordar les necessitats del barri des d'una altra perspectiva.

L'11 de novembre de 1990 un esfondrament al barri del Turó de la Peira, construït a la mateixa època que la Trinitat

Nova també al districte de Nou Barris, feia impossible seguir ignorant una problemàtica que es repetia en diversos barris: l'aluminosi. Aquella nit, després d'un cap de setmana de pluges, va cedir una de les bigues d'un edifici construït l'any 1953 pel promotor Román Sanahuja. L'Ana Rubio, una veïna de cinquanta-cinc anys que vivia al quart pis, va sortir de l'habitació i es va precipitar pel forat que havia aparegut al seu menjador. La caiguda li va provocar la mort. El seu marit i un altre veí van resultar ferits, i la tragèdia no va ser més greu perquè, segons recollia l'endemà *La Vanguardia* «el bar Cadí, muy frecuentado por los jóvenes del barrio, acababa de cerrar sus puertas cuando se produjo el siniestro, y en su interior solo se encontraban el dueño del establecimiento, Vicente Zapatero, y un camarero, quienes se resguardaron bajo la barra del bar».

Prop de dos mil veïns i veïnes van sortir a protestar aquella mateixa nit. Ja portaven temps denunciant el mal estat en què es trobaven els habitatges del barri. La problemàtica es va identificar en altres barris de característiques similars. Entre els anys cinquanta i setanta es van construir molts edificis a Espanya amb ciment aluminós, un material que permetia accelerar les obres mentre es multiplicaven les promocions immobiliàries, però que es degradava amb els anys. En el cas de la Trinitat Nova, el Patronat Municipal de l'Habitatge va dictaminar el 1992 que vuit-cents habitatges estaven afectats per l'aluminosi. Era el barri amb més afectacions després del Besòs i la Verneda.

consensos

Els anys noranta no són complicats per al barri només per l'aluminosi, sinó per la pèrdua d'habitants. La població de la Trinitat Nova no havia variat gaire entre el 1978, quan hi vivien 10.281 persones, i el 1986, quan eren 10.111. En canvi el 1991 s'havien reduït a 8.906 i el 1996 a 7.695. Gairebé un quart de les persones que vivien a la Trinitat Nova se'n van anar a altres llocs on creien que podien viure millor entre 1986 i 1996, sobretot les persones joves. Sumant-hi l'èxode i la caiguda de la natalitat, els menors de vint-i-cinc anys van passar de ser el 31% de la població el 1986 a ser-ne el 23% deu anys després. L'altre cara de la moneda va ser l'envelliment del barri. En la mateixa dècada les persones de més de seixanta-cinc anys passen de representar el 18% al 30% de la població.

És en aquest context quan es posa en marxa el Pla Comunitari de la Trinitat Nova, el primer, que servirà d'exemple per als plans que s'aniran desenvolupant més tard en altres barris de la ciutat. «Jo vaig entrar a l'associació de veïns en aquella època, que hi havia el tema de l'habitatge i el barri necessitava un sacseig en molts aspectes; llavors vam començar el pla comunitari entre quatre bojos i vam demanar subvencions a la Generalitat i al districte de Nou Barris», recorda l'Oscar Rebollo. Es tractava de generar un espai de participació que comptés amb tothom, des dels serveis públics presents a la Trinitat Nova fins als espais més informals de trobada de la gent, i les administracions compren la proposta veïnal. «Les subvencions van permetre construir un equip tècnic i durant cinc o sis anys va ser el referent quant a processos comunitaris», explica el qui llavors era un dels impulsors del projecte.

El bon resultat de la iniciativa va fer que les entitats veïnals d'altres barris de l'entorn, com Verdum, Roquetes o Torre Baró, també impulsessin els seus propis plans comunitaris. Més tard, la Generalitat va començar-ho a impulsar en altres barris de Catalunya on predominava l'habitatge social. El districte de Nou Barris també hi va apostar, i a partir del 2003 l'Ajuntament comença a impulsar plans comunitaris a tots els districtes de la ciutat.

El pla comportava un debat de fons entre la capacitat transformadora del conflicte i la capacitat transformadora del consens. «Lluitàvem per aconseguir uns habitatges dignes, però vam pensar que si treballàvem plegats amb serveis, equipaments i Administració, potser seríem capaços de construir també un barri, i el pla comunitari era un artefacte que al costat del conflicte volia construir espais de consens per treballar-hi», apunta l'Oscar. I afegeix: «En aquella època vam comptar quanta gent participava, i si el barri tenia uns 7.500 habitants, hi havia 400 veïns i veïnes que estaven actius; no que venien a la festa major, sinó que estaven actius fent coses en el projecte comunitari. Va ser el moment més àlgid.»

Després d'aquells primers anys d'activitat que van servir d'exemple, el Pla Comunitari de la Trinitat Nova va acabar patint una davallada i avui en dia tornem a trobar un barri poc organitzat. L'Oscar atribueix el canvi a «una qüestió de projecte i una qüestió de lideratge, polític i tècnic». Els impulsors del pla comunitari van donar pas a altres persones al capdavant de l'associació de veïns, amb projectes diferents, i tot i que l'avui responsable d'acció comunitària del consistori admet que la seva lectura pot ser esbiaixada, perquè en formava part, des-

taca que té més a veure amb la marxa de l'equip tècnic; «un equip molt potent, i de fet molta d'aquella gent ara mateix està treballant en cooperatives, a l'Administració, en consultores, o a la universitat».

resignació

En aquella època, el barri ha de fer front a nous reptes vinculats a la convivència. La Trinitat Nova la van poblar principalment persones que havien vingut a Barcelona des d'altres punts de l'Estat espanyol amb l'esperança de trobar un futur més pròsper a la capital catalana. A l'inici del segle XXI el barri va començar a acollir persones que venien amb el mateix objectiu des d'altres indrets del món. Si el 1996 la població estrangera resident al barri no arribava ni a l'1%, el 2001 ja hi havia un 4% de veïns i veïnes provinents d'altres països. El 2010 aquesta xifra havia pujat fins al 20%.

«Fa quinze anys aquí ens coneixíem tots», diu el Ramonet quan reflexiona sobre les dificultats de teixir comunitat al barri. «Si vas al parc ho veus molt clar, aquí tens els pakistanesos, aquí els gitanos, aquí els del barri de tota la vida... no hi ha connexió, i això que s'ha intentat de tot», es resigna.

I, a tot això, se suma la dificultat de la pobresa. La Trinitat Nova va ostentar el 2013 i el 2014 el títol gens cobejat de ser el barri més pobre dels setanta-tres que té la ciutat de Barcelona. El 2016 es trobava en el segon lloc, només per sobre de Ciutat Meridiana, i la renda disponible de les famílies del barri era un 59,4% inferior a la mitjana de la ciutat. Mentrestant, l'esperança de vida al barri per al període 2010-2014 era sis anys inferior a la del barri més ric, Pedralbes.

Tot plegat, sumat a una manca d'equipaments que el Ramonet denuncia de la mateixa manera que porten dècades fent les persones que l'han precedit al capdavant de l'associació de veïns, fa que la Trinitat Nova no sembli el terreny més propens a la participació social, i que els joves vulguin escapar-se'n.

«Aquí en general no hi ha res, no hi ha moviment i no es reclama res. La majoria són gent gran, i els nens potser la meitat se'ls emporten a altres barris, perquè aquest no és el més... bonic.» Qui parla és el Víctor Mirete, un jove de vint anys —que vol dir que d'aquella potència del pla comunitari poc pot recordar— que és «del barri de tota la vida». Els seus avis, que vivien al que llavors era el Districte Cinquè i avui és el barri del

Raval, van anar a parar a un dels 156 habitatges construïts el 1963 per allotjar famílies procedents dels enderrocs al centre de la ciutat.

«En general no hi ha res, les estructures estan velles, no hi ha educació en el lleure, ni biblioteca, ni activitats, i és veritat que això depèn de la gent, perquè aquí ningú es queixa, però també de l'Ajuntament; nosaltres ens hem fet oblidar, però ells saben que estem aquí i no han fet res», lamenta.

Com que a la Trinitat Nova no hi ha gaire locals comercials, el bar on seu a explicar la situació és el del mercat, i des d'allà assenjala els extrems del barri per acompanyar les seves paraules: «Hi ha molta feina a fer; allà hi ha pisos que fa deu anys que s'haurien d'haver enderrocat per l'aluminosi, però la gent no va a reclamar-ho. Al meu pare mateix jo li fotia la bronca, perquè com que té el pis nou ja es dona per satisfet, però això és dolent pel barri, si deixes aquells blocs abandonats atraus gent que no porta res de bo.»

El Ramonet coneix el Víctor des que va néixer. Les seves famílies tenen molta relació. Tot i aquesta proximitat, el jove explica que mai havia pensat que podia participar al seu propi barri. Ell viu a la Trinitat Nova però sempre ha fet més vida a la Prosperitat. «Qualsevol pot participar a les coses que organitzem des de l'associació de veïns, però de joves, joves, no n'hi ha, perquè ja se n'han anat a fer coses fora del barri, perquè aquí no n'hi ha», admet el Ramonet. «A la Prospe són vint-i-set mil ànimes, tenen la seva associació, el seu casal de barri, el seu casal de joves, hi ha moltes penyes i per la festa major cadascuna munta la seva festa... Vulguis o no, això ajuda, i és que no pots comparar vint-i-set mil persones amb set mil.»

Per exemple, el Víctor és monitor al cau del barri veí, perquè al seu mai n'hi ha hagut. Tampoc n'hi havia a l'època del Ramonet, que quan era jove havia d'anar al cau a Sant Andreu. Quan se n'anaven d'excursió, si es trobaven campaments de l'Organización Juvenil Española s'hi enfrontaven, recorda rient. «Segons on fossis et desmuntaven el campament o els hi desmuntaves tu; fins i tot ens havíem barallat en trens, però és clar, que no t'enamessin, perquè el qui se les carregava eres tu», rememora. Mentre ell va anar a buscar un cau a un altre barri, als anys setanta les joventuts de Falange sí que tenien un *hogar* a la Trinitat Nova, un dels pocs espais socials al barri.

Això del cau i de l'educació en el lleure, el Víctor ho va descobrir buscant com guanyar-se la vida. «Aquí mai hi ha hagut res d'això, però quan vaig començar a buscar *curro*, com que la meva mare és monitora a un menjador de Sant Andreu, jo ja sabia què fer per formar-me com a monitor; ho vaig fer per guanyar diners i fer feines puntuals, però els meus col·legues de la Prospe que estaven al cau em van proposar fer les pràctiques allà. Va ser on vaig descobrir tota la moguda i vaig dir: això mola que flipes, tant de bo ho hagués fet de petit i tant de bo hagués existit al meu barri.»

L'educació en el lleure, i en concret els moviments de lleure associatiu, són una tradició molt arrelada a Catalunya. Sovint es vincula a l'excursionisme, però en realitat té com a eix vertebrador trobades setmanals en què s'hi dona un esperit educatiu al temps de lleure, enfocat en la participació, l'autonomia i la transformació social. Segons dades del Consell de la Joventut de Barcelona (CJB), el curs 2016-2017 hi havia 129 agrupaments escoltes —caus— i centres d'esplai a la ciutat. Això implica uns 10.000 infants i joves a càrrec d'unes 1.400 persones voluntàries.

Un article publicat el maig del 2007 a la contraportada del diari *Avui* pel periodista Carles Capdevila es va fer cèlebre entre aquesta munió d'educadors voluntaris que sovint veuen poc valorada la seva tasca. A «Entusiasme sospitós», el periodista deia això, que podria parlar del Víctor al seu barri:

Som en un país abstencionista i desencantat, on se suposa que els joves han d'estar desmotivats. Que alguns d'ells es dediquin a educar la nostra canalla de franc i amb tant d'entusiasme és molt sospitós.

Són uns éssers estranys d'entre divuit i vint-i-cinc anys que es fan dir monitors d'esplai, o caps d'agrupaments. Els reconeixereu perquè pringuen totes les tardes de dissabte als caus muntant gimcanes, perden els caps de setmana fent excursions i malgasten la Setmana Santa sencera i quinze dies de juliol anant de campaments. I tot sense cobrar res i amb una passió que no pot ser bona per a la salut.

Es fa difícil trobar cap altra activitat social que comporti aquest nivell d'implicació, que sovint es transmet de generació en generació. Són molts els nens i nenes que van a caus o esplais als

que ja hi havien anat els seus pares i mares, i més encara els que segueixen l'exemple dels seus caps, en el cas dels caus, o monitors, en el dels esplais, i quan fan divuit anys hi segueixen implicats per acompanyar els més petits.

Cap infant deu trobar similitud entre el fet d'anar el dissabte a la tarda a un cau o un esplai amb l'activitat escolar durant la setmana, però no deixa de ser una activitat educativa. «**Passar per un espai d'aquests genera moltes competències en un infant, per exemple des del punt de vista senzillament de saber cuinar, o endreçar-se la roba, o compartir en equip, que és una cosa que avui valoren totes les empreses, fins i tot les més depredadores**», assegura el Miquel Àngel Essomba, comissionat d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona, que prové del món del lleure. «**Totes aquestes coses s'aprenen en un esplai o en un cau, i per tant el currículum que s'emporta una criatura després d'haver-hi passat no té res a veure amb el d'una altra que no.**»

La qüestió és que no totes tenen les mateixes oportunitats. Des que es va incorporar al govern municipal al final del 2015, el Miquel Àngel ha volgut apostar amb força per l'educació en el lleure, i el que s'ha trobat és una distribució molt desigual de l'oferta: dels setanta-tres barris de la ciutat n'hi ha vint en els quals no hi ha oferta de lleure educatiu. Per què? Aquest pedagog apunta a qüestions de llenguatges i cosmovisions: «**Això és una proposta que neix de classes mitjanes burgeses amb aquesta necessitat de més formació per als seus fills; a casa nostra ha arrelat en l'entorn catalanoparlant i d'una determinada classe social, i això fa que hi hagi gent que en quedi fora; els agrupaments de Minyons Escoltes i Guies on es parla castellà es poden comptar amb les mans, a Barcelona de quaranta només n'hi ha un, i a Nou Barris, casualment.**» I finalment cal afegir-hi el factor de classe: «**Per a una família a qui ja li costa prou pagar l'activitat extraescolar o les colònies, fer cau és car, perquè has de pagar una quota de potser setanta euros al trimestre, el material, el transport, etcètera.**»

oportunitats

«Fins ara el lleure ha estat endogàmic, l'hem gaudit una classe social concreta, i ens costa dir-ho però el cau és endogàmic, hi van uns infants molt concrets, i això no ens agrada, el lleure ha d'arribar a molts llocs, i hi ha caus que no tenen nanos perquè hi ha barris on no hem generat cultura de la participació», diu

la Clara Maristany, responsable de participació infantil i juvenil de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya. Ella no és d'un d'aquests barris, sinó de Teià, al Maresme, però sap bé del que parla perquè és mestra d'educació infantil a l'Institut Escola Trinitat Nova. Fa aquesta reivindicació en un debat sobre el lleure de base comunitària organitzat el maig del 2018 en el marc d'Energies Comunitàries al barri de la Verneda i la Pau.

Un informe del 2014 del Síndic de Greuges dona fe d'aquestes desigualtats. El defensor del poble considera que el «dret al lleure s'ha associat cada cop més amb el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats», però apunta que «la participació dels infants està fortament afectada per desigualtats d'accés, de manera que, amb caràcter general, els infants socialment afavorits tendeixen a participar més a les activitats que els infants socialment menys afavorits». Els fills i filles de classes directives tenen un nivell de participació en activitats extraescolars trenta punts percentuals superior als infants que tenen pares i mares que es dediquen a treballs manuals no qualificats.

En el debat de la Verneda, al costat de la Clara hi seu el Víctor, que té clars els problemes que existeixen en barris com el seu —que té coses en comú amb els d'altres ponents del debat— per implicar no només les famílies, sinó també persones voluntàries. «A la Trinitat és difícil dir al teu pare que te'n vas a treballar voluntàriament quan ell s'està trencant l'esquena per guanyar diners», diu. Per això considera que és clau que els joves puguin tenir possibilitats laborals al barri que siguin compatibles amb el voluntariat, «per exemple que les persones que estan implicades tinguin preferència i puguin treballar com a monitores de menjador al col·le», proposa.

La Vane Españaó coneix bé la realitat d'aquests barris més empobrits. Porta més d'una dècada treballant als barris de la Zona Nord. És educadora, membre de l'Associació Educació i Lleure Ubuntu. Demana la paraula al debat per respondre al Víctor i remarca la importància del reconeixement: «Els que ens dediquem a temes socials sembla que no estiguem produint pel país, dius al teu pare que has estat en una reunió fins les dotze de la nit i si et pregunta que què has produït a veure què li dius...» Ella està convençuda que la seva tasca és important, per això cal buscar vies per fer-la possible, i considera que la frontera entre la feina i el voluntariat no està tan clara. «Ningú dels qui treballem en l'àmbit social ho fem pel que cobrem a final de mes», assegura.

La Vane no va néixer en un barri d'aquests que destaquen per una baixa implicació social. És del Paral·lel, en concret del

barri de Sant Antoni, però fa quinze anys se'n va anar a viure a Roquetes amb la seva parella. De jove, al seu barri, va descobrir el món del lleure, i la va enganxar tant que no va acabar el COU perquè s'hi volia dedicar. Així ha estat, i sembla que n'està contenta, però ara passats els quaranta anys es planteja si no li aniria millor tenir una carrera. Comenta que a Roquetes, d'on ha marxat fa poc, hi ha molta vida, però la Zona Nord és molt diferent.

Per Zona Nord s'entenen els barris de Torre Baró, Ciutat Meridiana i Vallbona, els que es troben més enllà de la Trinitat Nova, vorejant la serra de Collserola. La parada de tren que hi arriba es diu Torre Baró - Ciutat Meridiana - Vallbona, tal qual, i la Vane explica que el Fili, president de l'Associació de Veïns de Ciutat Meridiana, sempre diu que és l'única que no porta Barcelona al nom. És a la Zona Nord on la ciutat perd el seu nom.

Ciutat Meridiana és el barri que desbanca la Trinitat Nova com el més pobre de Barcelona. La renda familiar disponible es troba un 64,7% per sota de la mitjana de la ciutat, segons dades del 2016. Les xifres a Torre Baró i a Vallbona són lleugerament millors, però això tampoc fa les coses més fàcils. A Torre Baró es registra l'esperança de vida més baixa de Barcelona, sis anys i mig per sota de la mitjana i nou anys per sota la del barri de la Maternitat i Sant Ramon, segons les dades del període 2010-2014.

La Vane hi va arribar per treballar dinamitzant activitats a les escoles i promoure l'obertura dels patis al territori en un projecte que va començar el 2006. «No hi ha ni un pati per jugar a futbol, i és clar, si obres un pati aquí, te l'omplen», explica. «Quan vam començar amb Patis Oberts ens deien que "és que els que els xavals es colen", però on jugaran, si no?»

Al cap de pocs anys, l'educadora ja no tenia un vincle laboral amb el barri, però va decidir seguir-hi implicada. Amb el Jan Garrido, que també treballava al sector, van decidir fundar el cau de l'Ubuntu, perquè al barri no hi havia activitats de lleure durant el cap de setmana. Després d'un temps vinculats a Minyons Escoltes i Guies, es van constituir com a associació i ara també gestionen un casal infantil i altres activitats educatives al barri. Tot i que ara la Vane torna a implicar-se com a treballadora en un projecte de joves a Torre Baró, remarca que les persones que van impulsar Ubuntu porten una dècada al barri com a forma de militància. Alguns serveis estan professionalitzats, però fins ara l'equip gestor de l'associació, format per professionals de l'àmbit social, mai hi havia tingut cap vincle laboral, «i si tot va bé aquest serà el primer any que no

posarem diners de les nostres butxaques per pagar els sous», apunta. Això els ha permès relacionar-se amb el veïnat des d'un altre lloc.

«Aquí hem estat deu anys fent cau molta gent que veníem de l'àmbit professional, fent molta feina fins que hem aconseguit que siguin els mateixos joves els qui liderin el projecte», explica, i afegeix que ara potser no sempre està d'acord amb les decisions que prenen, però el que és primordial és l'autonomia. «Que volin», diu molts cops. «Hi ha joves que els hi hem pagat el curs de monitors i potser només s'han estat mig any al cau; la Lídia ara està fent de professora d'escoles bressol. Perfecte! No els hem fet una clàusula de contracte, i si això va fer que es motivés, es desvinculés d'Ubuntu i fes el seu camí, per mi això és el que retornarà al territori, no que siguin "nostres" i que siguem el millor cau del món.»

No és la dinàmica general, assegura. «Per més serveis socials, per més acció comunitària, per més recursos que posis, en territoris com aquests acaba predominant l'assistencialisme, no l'empoderament, ni l'acompanyament.»

A la Zona Nord s'han notat especialment els estralls de la crisi econòmica; en els anys més durs la mateixa associació de veïns parlava de Ciutat Meridiana com a «Villadesahucio», perquè cada dia les execucions hipotecàries feien fora veïns de casa seva. La Vane fa un retrat que s'ha repetit a moltes cases: «Quan hi havia feina, a tota la família li anava molt bé, però quan el pare es queda sense feina i no se sent realitzat, perquè se suposa que la seva funció és portar diners a casa, això és una crisi, i a on va? Doncs als bars, que d'això al barri en tenim molt, i aquesta crisi se't va menjant, l'alcoholisme porta al maltractament, a infants fets pols...»

L'estigma que pesa sobre Ciutat Meridiana és fort. Desnonaments, pobresa, infants que passen gana... «Ve la tele i fa un gran reportatge sobre que els nens no mengen, molt bé, però n'hi ha que sí que mengen, i aquesta imatge genera malestar al territori», exposa. Posa l'exemple d'un jove que busca feina i es queixa: «Vane, és que si poso l'adreça al currículum veuen Ciutat Meridiana i no hi ha manera que em contractin.»

impuls

El Víctor Mirete té molt clar com l'afecten les desigualtats. «Em sembla que és més fàcil obrir un cau si ets del centre que si ets de la Trinitat; un cau suposa molta feina a tot arreu, però

és que aquí amb disset anys ja t'has de començar a buscar la vida, a guanyar diners i col·laborar a casa, i si a més d'això has de fer cau, està molt fotut», conclou.

Quan el Víctor parla del «centre» no es refereix al nucli antic, o a la plaça de Catalunya, o a cap punt concret de la ciutat, sinó en general a una Barcelona que queda molt lluny de la realitat de la Trinitat Nova.

En un punt d'aquest gran «centre», a la plaça d'Espanya, es troba l'Institut Municipal d'Educació i el despatx del Miquel Àngel Essomba, que assenyalava les cadires buides on van seure els representants de les fundacions del sector del lleure educatiu quan els hi va plantejar aquest problema. «Venen aquí i ens diuen que si en aquests barris no hi ha esplais i caus és perquè no n'hi pot haver per un factor de classe, per tant si vols que hi hagi esplais i agrupaments a tot arreu, perquè dona la casualitat que els vint barris que no en tenen són dels més desafavorits de la ciutat, el que has de fer és posar serveis amb professionals que facin educació en el lleure», rememora.

Ell ho qüestiona: «Nosaltres som contraris a aquesta visió, creiem en el potencial de totes les persones i les comunitats, pensem que els factors de classe condicionen però no determinen, i si la proposta d'esplai o agrupament és una proposta burgesa és perquè socialment s'ha construït així, però poden haver-hi alternatives, de veure-ho i enfocar-ho des d'altres perspectives molt més complexes.» D'aquesta idea neix el programa Baobab.

El programa Baobab es va posar en marxa durant la primavera de l'any 2016 amb l'objectiu de fomentar el lleure educatiu de base comunitària. Impulsat per l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB) en el marc del Pla de Barris, es fa en col·laboració amb el Consell de la Joventut de Barcelona (CJB), que aglutina les federacions d'entitats del lleure associatiu presents a la ciutat. L'estiu del 2016 el projecte es va desplegar als barris de la Trinitat Nova, Baró de Viver i el Besòs i el Maresme. El 2017 s'hi van sumar la Verneda i la Pau, la Trinitat Vella i la Marina del Port. El 2018 eren un total de nou barris amb la incorporació del Bon Pastor, Sant Genís dels Agudells i la Teixonera. Alguns d'aquests barris ja comptaven amb caus i esplais, però tots es troben en les zones d'actuació prioritària marcades per l'Ajuntament de Barcelona, i en aquests casos l'objectiu és enfortir les experiències existents i vincular-les amb la comunitat.

El projecte es dissenya amb cinc eixos claus: en primer lloc, que és un projecte de voluntariat, que és la base perquè es pugui establir en el temps; en segon, que ha de comptar amb la

implicació de les famílies, no es tracta d'una guarderia; en tercer, que es desenvolupa en escoles públiques, com una estratègia per generar noves dinàmiques educatives que vagin més enllà de l'activitat escolar; el quart, que entre els educadors voluntaris hi han de predominar joves del barri, i que això pugui contribuir a la generació de lideratges comunitaris; finalment, que és un projecte de pedagogia activa, es treballa per projectes, com una estratègia de posar l'infant al centre, i també de fer coses que puguin revertir en el barri. Tot això, però, no s'aconsegueix d'un dia per l'altre.

«Baobab comença amb una acció concreta que són els campaments urbans d'estiu, per donar a conèixer el lleure educatiu, que els infants i adolescents puguin fer un primer tastet de com funciona un esplai o un cau», explica la Gretel Vila, tècnica de l'IMEB responsable del projecte. En aquest cas es tracta d'un projecte professionalitzat, que s'ofereix de manera gratuïta durant el mes d'agost, quan als barris manquen altres ofertes de lleure. L'esperança de les persones que impulsen el programa és que els monitors contractats per l'estiu puguin acabar essent —o ja ho siguin, en casos en que ja existeixin agrupaments i esplais— les persones voluntàries que desenvolupen el lleure associatiu al barri durant el curs.

Després del primer any es van adonar que no veurien resultats ràpids dels campaments d'estiu. «Hipòtesi fallida», admet la Pilar Leonart, cap del Servei d'Acció Territorial de l'IMEB. «En l'avaluació externa que van fer del projecte ja ens van dir que la nostra teoria del canvi l'havíem de replantejar; el campament urbà és una estratègia, però no és causa-efecte, ni molt menys.» I quina ha de ser, doncs? «Treballar des de i amb el territori, amb joves del territori, i perquè un jove pugui arribar a fer-se seu aquest projecte necessita passar un temps, ha de madurar, tenir una formació, una experiència... i després hi ha el repte de garantir un relleu», considera.

Per treballar la vinculació amb el territori compten amb un equip de coordinadors territorials, que són les persones que aprenen la iniciativa a les xarxes de joves existents als barris. Els hi toquen tres barris per cap.

El Ricard Mendieta va ser part d'aquest equip i responsable per coordinar-lo, i explica que en els barris on hi hagi un cau o un esplai, el primer que fan és posar-se a treballar amb aquests joves, però en els casos on això no és així, treballen amb la xarxa de serveis que estan en contacte amb el jovent del barri. «Hi portem el nostre programa i a partir d'aquí que aquests serveis i tècnics puguin dir: "Tinc aquest jove a qui li pot interessar el

món del lleure”, i llavors contactem amb aquestes persones, els hi expliquem què és el lleure associatiu, parlem de si tenen o no formació en el món del lleure, i veiem quina vinculació poden assumir aquests joves, si és que volen, i si podem iniciar un petit grup motor en un barri, perquè comencin a fer una acció de lleure», relata, i afegeix que Baobab és un agent nou, «però potser hi ha gent al barri que porta deu anys treballant en el món de l'educació, i has de ser molt respectuós».

«El treball concret amb joves l'hem de fer des de la confiança, vinculant-nos molt, des de la humanitat; ens quedem amb ells, ens coneixem, i hem vist que si ens vinculem directament a ells com a persones tenim resultats, mentre que si volem ser molt tècnics, molt professionals, no en tenim», remarca el Ricard. És un treball, diuen tant ell com la Gretel i la Pilar, com un mantra que es repeteix durant la setmana al seu despatx, «de llarg recorregut i pluja fina».

El primer lloc on això ha donat els fruits esperats ha estat a la Trinitat Nova. El febrer del 2018 van començar a fer un cau en fase de proves. Un mes més tard el Ricard es mostrava sorprès: «En un mes hem passat de no tenir res a tenir un cau de cinc monitors i trenta nens.»

Un dels caps d'aquest agrupament és el Víctor Mirete. «A mi em van trucar de Baobab dient que estaven fent un projecte i que si podia passar un dia a fer una entrevista a Fundesplai», recorda. Es tractava de la fundació encarregada d'organitzar els campaments al seu barri. Un cop allà els va explicar que era de la Trinitat Nova de tota la vida, que havia treballat de monitor i que l'engrescava la dia. Es va incorporar com a monitor als campaments urbans, per acabar fent el salt a posar en marxa una iniciativa de lleure associatiu al seu barri.

Si bé l'empenta de Baobab ha estat clau, el Víctor remarca que el Cau de la Trini no seria possible sense el suport de l'Institut Escola Trinitat Nova, que per ell ha estat el més important que ha passat al barri en els últims anys: «D'això depèn tot, són les generacions del futur; el cau és un treball mínim per a les generacions del futur, però el col·le és el més important.»

segregació

Històricament, la Trinitat Nova havia estat un dels barris més ben dotats d'equipaments educatius entre els barris de nova construcció de Nou Barris. L'Escola Sant Josep Oriol portava seixanta-un anys en funcionament abans de tancar el 2017. Era

la més antiga del districte encara en actiu, i va arribar a ser un centre de referència, un dels primers de Catalunya en aplicar el model d'immersió lingüística. La gent del barri encara recorda que a principis dels anys vuitanta arribava gent amb autocars de diferents punts de la ciutat per estudiar-hi.

«D'allò que teníem al que va quedar...», lamenta el Ramonet, de l'associació de veïns. «Al principi hi havia 650 nens, tots de fora, i després van començar a acceptar nens del barri, amb la sort que una de les primeres va ser la meva filla gran; al principi hi arribaven 14 autocars, però amb els anys el número va anar baixant, tant que el curs 2016-2017 hi havia només 76 nens a l'escola», explica. A l'altre centre de primària, l'Escola Sant Jordi, en tenien uns 130. Pel que fa a l'institut de secundària, el Víctor explica que «el Roger de Flor ha estat sempre l'escola conflictiva, que si passaves per allà pensaves que era millor anar per una altra banda».

La major part dels infants de Trinitat Nova estan escolaritzats fora del barri, i entre els que s'hi quedaven s'acabaven formant guetos. «La població d'ètnia gitana i potser la sud-americana era més aviat en una escola i la població pakistanesa i àrab era en una altra», explica l'Alba Sanagustín, que avui és mestra de primària al nou institut escola.

El 2016 el Síndic de Greuges presentava un informe en què alertava, com havia fet anys abans, sobre els desequilibris en la composició social dels centres escolars a Catalunya, el que es coneix com segregació escolar:

Aquests desequilibris en la composició social dels centres provoca que, en una mateixa zona, hi hagi centres (generalment de titularitat pública, però també concertats) amb una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit, i altres centres (generalment de titularitat privada, però també públics) amb una composició social significativament més afavorida que la de l'entorn. Tot i que la segregació residencial en pot ser una de les causes, la segregació escolar va més enllà de la residencial, perquè es produeix dins dels barris, i es veu reforçada per altres factors, com ara l'absència de polítiques educatives decidides per afavorir un equilibri més gran en l'escolarització de l'alumnat o els desequilibris en l'oferta.

En el cas de la Trinitat Nova, els desequilibris no es donen tant entre centres del barri, sinó que les famílies amb més possibili-

tats per triar escola —més coneixement de la realitat escolar i del sistema d'assignació de places—, porten els seus fills i filles a centres de fora del barri.

A les escoles de la zona es concentra l'alumnat socialment desfavorit, no només de la Trinitat Nova sinó d'altres territoris propers, com la Trinitat Vella o Ciutat Meridiana. «Aquest fenomen limita les seves oportunitats d'assolir el màxim desenvolupament possible, bé perquè condiciona negativament les seves trajectòries educatives, bé perquè dificulta les seves possibilitats de socialització en entorns escolars amb capitals socials i culturals equiparables a la realitat social en què viuen», diu el defensor del poble. I afegeix que «per al conjunt de la societat, a més, la segregació escolar té costos: a més dels efectes negatius sobre el rendiment escolar del sistema educatiu, també té efectes sobre la convivència i la cohesió socials presents i futures».

En el cas de la Trinitat Nova, l'aposta del Consorci d'Educació de Barcelona per trencar amb aquesta dinàmica és radical: tancar tots els centres del barri i fer-ne un de nou, amb un nou equip docent i un sol equip directiu. Això es concreta amb la posada en marxa de l'Institut Escola Trinitat Nova (IETN) el curs 2017-2018.

institut escola

«Tenim la sort d'un director fantàstic, que és qui realment s'hi ha posat, i ha entès que fer institut escola a la Trinitat Nova era passar-se sis mesos parlant amb la gent del barri», diu el Miquel Àngel Essomba en referència al director Joan Artigal. «Els dos factors claus han estat, d'una banda, tenir la comunitat educativa pacificada, informada, implicada i compromesa, i de l'altra, tenir plena autonomia per constituir l'equip educatiu que volien, motivat, competent i compromès per tirar endavant el projecte», afegeix el Miquel Àngel.

L'Alba Sanagustín, que forma part de l'equip directiu com a coordinadora d'acció educativa comunitària —un càrrec que s'han hagut d'inventar—, admet que havia anat a moltes manifestacions contra la possibilitat que la direcció triés el professorat dels centres públics, però ho ha trobat important per fer funcionar un projecte com aquest. Posa com a exemple el fet que gran part del professorat hagi estat en caus, i que això denota una manera determinada d'entendre l'educació. Ella és del barri del costat, la Prosperitat, i tot i que no hi han

coincidit, va anar al mateix cau on el Víctor va descobrir el món del lleure associatiu.

Per desenvolupar una visió comunitària de l'educació, el Miquel Àngel destaca que «no importa tant incidir sobre els actors sinó sobre la relació que els actors estableixen entre ells». «Moltes vegades s'ha considerat que més inversió portaria més desenvolupament educatiu, i és clar que cal inversió, però en qualsevol cas, es necessita alguna cosa més», assegura. Aquesta és l'única manera, diu, d'explicar que dos centres que podrien ser idèntics, amb el mateix nombre de professionals, atenent a la mateixa població, tinguin un un projecte d'èxit i l'altre no. «L'única explicació d'això és que el sistema de relacions que estableixen, per factors personals o de mil tipus, en una institució és de més qualitat que no pas el de l'altre», conclou.

El repte de l'IETN és establir altres relacions i fer un centre educatiu obert al barri. El centre es va posar en marxa a les aules de l'Escola Sant Jordi i de l'Institut Roger de Flor, però amb el pla de construir nous equipaments. En el marc del Pla de Barris, es construeixen una biblioteca i un gimnàs que seran de l'escola, però també seran equipaments oberts al barri.

«Quan amb el Joan vam anar a parlar amb la gent de l'associació de veïns que fa futbol, que no havien entrat mai a jugar al pati de l'escola, els hi vam dir que el pati era seu, és del barri; nosaltres el fem servir de dilluns a divendres de 9 h a 17 h, però la resta ha de ser per la gent del barri», explica l'Alba. Des de llavors hi van els diumenges a jugar. Un dilluns es va apropar una veïna al centre a avisar: «És que no paren de saltar els nois a jugar a futbol», va dir, recorda l'Alba rient. «No, no salten, tenen les claus, també les dels vestuaris, i vénen a entrenar...» «Però segueix havent-hi aquest xip, dels murs de les escoles súper alts i els espais tancats», lamenta.

A través del Pla de Barris s'incorporen altres perfils professionals a les escoles, que no són només docents, però com que es tracta d'un pla temporal, en principi només hi seran fins al 2020. Hi ha una professional que ajuda a formar el professorat i dinamitzar les activitats vinculades a l'eix vertebrador que ha triat l'escola per al seu projecte educatiu: l'audiovisual. També una educadora social, que treballa colze a colze amb les famílies i l'equip del centre. «Quan arriba una família nova tu no li pots dir: ara ves-te'n a serveis socials perquè et donin una ajuda, ves-te'n al Consorci a demanar no sé què, ves-te'n al CAP a demanar això altre... Sovint hi ha famílies que no entenen l'idioma, o no entenen com funciona la burocràcia, i és bàsic

tenir algú dins de l'escola que les pugui acollir i pugui fer de pont a tot això», remarca l'Alba.

«Tot això té una raó de ser educativa», diu la Clara Maristany, que posa com a exemple la seva classe, la de P3. «Si la família no està tranquil·la, el nano no estarà mai tranquil, i no vindrà a l'escola, i la nostra primera funció educativa és que vingui a l'escola; a diferència d'aquí, en altres escoles això no només ho tens cobert, sinó que es dóna per fet», explica. «La segona funció educativa és que l'infant vingui cada dia amb les necessitats primàries cobertes, que això ja costa, i per això tenim uns agents que ens ajuden, sinó seria impossible, i ja la tercera és que si ve, que es pugui implicar», conclou.

Un altre d'aquests perfils professionals amb què compta l'IETN és un dinamitzador comunitari. «L'Otger fa el pont entre dins i fora de l'horari escolar; la seva jornada té una part que està coberta amb els alumnes i una altra a les tardes, i la nostra idea és poder muntar una estructura d'activitats fora de l'horari lectiu», explica l'Alba. El primer curs, però, s'ha hagut de centrar en connectar amb totes les activitats existents, perquè n'hi havia del casal infantil, del programa Convivim Esportivament, de l'ONG Save the Children... «La Trinitat és un barri d'aquests que reben projectes, és el segon barri més pobre de la ciutat, i quan hi ha diners, venen i aterren aquí; hi passen molts projectes, però tan bon punt arriben com desapareixen...», diu la coordinadora d'acció comunitària.

L'Alba pensa en el seu barri, la Prosperitat i remarca que «allà hi ha molta gent participant i fent mil coses, i en canvi a la Trinitat hi ha una associació de veïns amb un nucli de potser quatre o cinc persones que porten molts anys fent coses, però fent les seves coses al seu estil durant molts anys». La Clara la complementa: «Si sempre hi ha hagut quatre al barri tirant del carro i tu com a jove has anat a altres barris a participar, perquè potser és on has estudiat, com de cop i volta et poses a participar? És que no passarà.» «No s'hi anirà si no hi ha una cultura de participació des dels zero anys», conclou.

«Aquí fer comunitat de barri també comença per fer comunitat d'aula», destaca la Clara. Des de la seva classe de P3 ho tenen més fàcil per trencar dinàmiques viciades, perquè moltes famílies tot just s'incorporen a l'escola, però tampoc ho han tingut fàcil. Tenen la iniciativa d'obrir l'aula a la participació de pares i mares una hora al dia, i es trobaven que famílies de procedències diferents estaven completament separades. «A còpia de plantejar propostes mínimament atractives, que les faci relacionar-se mínimament, que vol dir seure en una taula i

dibuixar, o construir alguna cosa entre totes, es van anar apropant; van crear un grup de WhatsApp, que va ser la clau de la comunitat a l'aula, i parlaven per allà amb notes de veu com podien, perquè evidentment una de les principals barreres és l'idioma, i a final de curs estaven quedant totes, com a grup de classe, per anar a festes que es feien al barri i no tenien res a veure amb l'escola», celebra.

Des de l'altra banda, les famílies també veuen l'equip docent com un grup amb unes característiques particulars. «Aquí us han posat a totes per hippies, no?», recorden rient l'Alba i la Clara que els hi preguntaven a l'inici de curs. «I tenen raó, segurament, perquè la seva percepció és que som totes bastant similars, però també la sort que tenim és que anem a la una quant a projecte», admet la Clara, tot i que afegeix que es repeteixen un mantra constantment: «No és la teva escola, és l'escola del barri de la Trinitat Nova.»

Si bé elles potser apostarien per un model d'educació viva, han d'estar al servei de la comunitat. «Nosaltres no pensàvem posar deures, però un cop t'has entrevistat amb deu famílies i totes et diuen que volen més deures, n'acabes posant, encara que els donis la volta per fer-los diferents», explica la seva companya. El nom del centre no deixa lloc a dubtes. «Li dèiem al Joan "com es dirà l'escola?", i ell ens deia: "És Institut Escola Trinitat Nova a consciència, perquè és l'escola de la Trinitat Nova, i això ha de quedar molt clar"», recorda la Clara.

vetllador

L'equip de l'IETN no va veure amb massa optimisme la primera experiència de Baobab al barri, amb uns campaments urbans on no van participar monitors del territori i que no van acabar de sortir bé. El Ramonet tampoc té massa bon record d'aquella primera edició. A la següent les coses ja van anar d'una altra manera. Va ser llavors quan es va incorporar el Víctor.

«El campament urbà va desencadenar la possibilitat de treballar un esplai o un cau perquè un dels monitors que vam contractar va dir "ostres, jo ara tinc l'oportunitat de treballar-ho amb el meu barri", i a sobre va cridar amics», celebra la Pilar Lleonart. «A això ha ajudat molt el campament, però també molt l'escola, que va veure clar que a aquest nano se l'havia d'acompanyar i el van començar a agafar per treballar en coses del centre», afegeix.

«A mi em van trucar i em van dir que volien que entrés a treballar com a vetllador al col·le, perquè venia dels campaments i estava bé que els nens em coneguessin i tinguessin familiaritat, i a part, que no era obligatori, sinó cosa meva, que si obrís el cau seria genial», recorda el Víctor. Al principi no ho va veure gens clar, perquè trobava que era massa feina, però després ja tenia un vincle amb els nens i nenes, veia que seria bo, i va decidir tirar endavant.

La feina de vetllador la fa a les classes de segon i cinquè de primària, a on coincideix amb l'Alba, que n'és tutora. «En general la feina de vetllador és fer de suport per un nen concret que té unes necessitats especials, però en aquest cas ha estat una mica diferent, primer perquè volien que jo tingués un vincle amb l'escola i el barri de cara a la creació del cau, i segon perquè el que es necessita en aquesta escola és ajuda en general; aquests nens valen per dos, així que gran part del meu temps el dedico a fer de suport a la mestra que està fent la classe», explica el Víctor.

«Quan ell va entrar a treballar de vetllador alguns nens de cinquè ja el coneixien dels campaments i tenien ganes de posar en marxa el cau, també perquè el Víctor havia connectat súper bé amb ells, així que els ho va dir i van començar uns quants de cinquè, i després s'hi van anar sumant germans o cosins», diu l'Alba.

El Víctor remarca que és clau poder treballar des de l'escola, especialment en un barri on no hi ha tradició de lleure associatiu. Les famílies poden ser una mica reticents a la proposta, però s'hi avenen molt més quan la veuen com quelcom vinculat al centre. «Jo surto amb els nens de classe, i si algú em diu que no el deixen venir al cau, senzillament vaig a parlar amb la seva mare i li explico, i com que em veuen allà amb les professores entenen que té a veure amb el col·le, i això està molt bé.»

També pel que fa al suport logístic. «Al Cau de la Prospe és molt difícil aconseguir espais, i aquí en canvi s'han trobat que estem a la seva disposició, també perquè un alt percentatge de l'equip som gent de cau i sabem, per exemple, el que és no tenir un lloc on deixar el material», apunta l'Alba. Per això van buidar un armari de l'escola per posar-lo a la disposició del Cau de la Trini, un gest senzill però que d'una banda i l'altra saben el valor que té.

La Clara, que va ser responsable d'obertura de nous agrupaments a Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, diu que s'ha hagut de barallar amb molts ajuntaments per aconseguir espais, i que normalment disposar de les escoles els dissabtes

com passa a la Trinitat Nova era impossible. «I això que no és l'ideal tenir el cau a l'escola, perquè com a agrupament vols un local personalitzat, però en un cas com el Cau de la Trini interessa més fer barri que pertinença a l'agrupament», explica.

El paper més visible és el del Víctor, que connecta el cau, l'escola i el casal d'estiu de Baobab, però ha aconseguit aplegar més joves motivats com ell per tirar endavant el projecte, la majoria del propi barri. Baobab els ha estat acompanyant per materialitzar el projecte, amb formacions, recursos, com comprar tendes de campanya, o ajudar-los a triar la seva federació de lleure.

«El Ricard de Baobab ens va portar un fulletó amb informació de totes les federacions, amb els seus escuts, les seves metodologies i els seus orígens, i nosaltres vam triar les quatre que ens agradaven més, vam quedar amb cadascuna d'elles, i al final vam optar per Escoltes Catalans, que és la que més ens va agradar», recorda el Víctor. «Baobab, en comptes de fer-nos la feina, el que fa és ajudar-nos a fer-la nosaltres, ens dona eines i això és molt important, perquè et fas el projecte teu i si finalment se'n va Baobab, doncs nosaltres ja sabem com fer-ho», remarca.

desplegament

El Cau de la Trini s'ha convertit en la nineta dels ulls de l'equip de Baobab. Si parlen de la Trinitat Nova, del Víctor, o de l'Institut Escola, és amb un somriure. Als altres vuit barris on ha arribat el programa les situacions són molt diverses, però. Això es pot veure a la formació dels monitors dels campaments d'estiu del 2018, que es fa al Centre Cívic de Baró de Viver, en part per donar protagonisme als joves que estan començant un grup motor de lleure al barri.

Baró de Viver és un barri petit, el 2017 tenia 2.539 habitants empadronats, i es troba arraconat. D'una banda té les vies del tren i de l'altra el riu Besòs. Per sobre hi ha el Nus de la Trinitat, una de les principals vies d'entrada a la ciutat amb cotxe, i és allà al mig, entre carreteres, on es troba la parada de metro del barri.

És un altre barri d'habitatges públics construïts per donar cabuda a les classes populars, però a diferència de la majoria, construïts als anys cinquanta del segle xx, aquest es va edificar el 1929. Avui segueix essent un barri popular. El 2010 l'estadística el posava com el barri més pobre de la ciutat. Avui

s'ha allunyat força d'aquesta última posició, però la renda de les famílies segueix essent un 27,4% més baixa que la de la mitjana de la ciutat.

La jornada de formació comença a la sala d'actes del centre cívic. L'espai és gran, però els joves tenen les cadires pràcticament arrambades a la paret per poder fer un cercle prou gran per veure's tots les cares. L'escenari s'ha convertit en un espai on poder deixar-hi material, i només mirant cap al sostre pots veure que en pengen un trapezi, una corda i unes teles per fer-hi acrobàcies.

Durant la introducció, la Rosa Espinosa, una de les coordinadores territorials de Baobab, demana als joves de Baró de Viver que intervinguin com a amfitrions de la trobada. Primer parla el director del casal d'estiu, que no és del barri, i després un monitor que sí que ho és per presentar l'espai: **«Es va obrir fa poc, hi ha moltes sales, una cuina al fons, els lavabos són allà... i no sé què més dir, té moltes sales.»** Imposa parlar davant de tant de públic, però més enllà d'això, és normal que sorprengui la quantitat d'espais disponibles en un barri històricament tan mancat d'equipaments com aquest.

A Baró de Viver van fer una prospecció de joves als instituts, preguntant quins podrien estar interessats en el projecte. **«Vam contactar amb cinc joves que tenien interès però no tenien eines»**, explica la Rosa, i amb quatre d'aquests van crear un grup motor que ha anat fent petites trobades. Tot i que es diferencia de la Trinitat Nova, on van trobar alguns joves que ja tenien experiència en el món del lleure, l'objectiu és, amb un procés més lent, arribar també al resultat de crear un cau o un esplai. **«Hem lluitat molt perquè aquestes quatre persones puguin estar al casal»**, remarca la Rosa, que admet que necessitaran força acompanyament. Al grup motor s'hi suma un jove de fora del barri, l'Ignasi, que farà les pràctiques de director de lleure al casal d'estiu, que quedarà reforçat amb dos directores, i després s'incorporarà al grup motor per ajudar en aquest impuls.

Si la Rosa diu que **«han lluitat»** per aconseguir que els joves del grup motor formin part del casal d'estiu —que és la nomenclatura que han adoptat els campaments urbans en els barris on ja no es fan per primer cop— és perquè la decisió final no depèn de l'equip de Baobab. La gestió dels campaments i casals d'estiu es treu a concurs públic, i en general l'assumeixen grans fundacions del sector del lleure. L'estiu del 2018 només hi va haver una excepció, la resta van estar a càrrec de Fundesplai —la Fundació Catalana de l'Espelai— i la Fundació Pere Tarrés.

«Són l'entitat gestora, i tu com a IMEB pots proposar monitors, però l'última paraula la tenen ells», explica l'Emanuela Bove, una altra de les tècniques del projecte. Aquesta situació sovint porta maldecaps a les coordinadores, que tenen com a prioritat generar vincles al territori.

També és Fundesplai qui es fa càrrec d'organitzar la sessió de formació per als monitors i monitores. A la primera part, es divideixen en grups i han de triar entre tres formacions sobre interculturalitat, gènere o cultura de la pau i comunicació no violenta. A la segona part, es troben en un mateix espai i, per grups que barregen gent de tots els barris implicats, han de pensar conjuntament una activitat perquè els infants puguin avaluar els seus casals i campaments.

Finalment, després de la posada en comú de les propostes, la Marina Basco, la tercera coordinadora present a la jornada, fa un repàs d'algunes informacions, entre elles que l'eix transversal de cultura de la pau, que treballaran tots els barris, desemboca en una acció final conjunta de Baobab el 30 d'agost al parc de la Trinitat Vella. La idea, explica, és traslladar-s'hi amb transport públic, però els barris que tinguin molt mala connexió poden demanar una alternativa. A la Marina del Port, per exemple, en aquell moment encara no hi arribava al metro, i fins i tot després que hi hagi arribat, no és ràpid creuar tota la ciutat des d'allà per arribar a la Trinitat Vella.

El Christian, un jove que treballarà de monitor a Baró de Viver, intervé per qüestionar el sentit de l'activitat: «Està molt bé que ens ajuntem tots; però, més enllà de la foto, quin és el sentit d'ajuntar tots els casals Baobab?» L'Emanuela respon que «és un projecte de territori, però té una visió de ciutat, i de poder créixer, i estem veient que està molt vinculat al territori, però falten espais compartits».

El Christian planteja que està bé, des de Baró de Viver, treballar amb el Bon Pastor o la Trinitat, però no veu què poden tenir en comú amb Sant Genís o la Marina. «Si s'ha de quedar en la foto no té cap sentit, però si dona aquest sentit global de ciutat, fem-ho», admet la Marina per cloure el debat. La sessió es tanca a correuita perquè ja passen de les 14.30 i la responsable del centre cívic es queixa perquè ja hauria d'haver plegat. A fora, l'Emanuela i el Christian segueixen parlant del tema i ella el convida a pensar altres propostes que permetin donar aquesta dimensió de ciutat als campaments i casals, perquè és un repte que la preocupa.

Un cop acabat el matí de formació, la Rosa, l'Emanuela i la Marina repassen la situació dels diferents barris a la terrassa

d'un bar, que és dels espais de trobada disponibles a Baró de Viver. En el cas del barri on són, apunten algunes conclusions. «**Baró de Viver o el Bon Pastor sorgeixen com a entitats endogàmiques per la seva situació geogràfica**», explica l'Emanuela, que prové del món de l'urbanisme, i en aquest sentit la Rosa afegeix que «**el fet que sigui un barri molt "gueto" té també potencialitats, com que tothom es coneix i poden ajudar a vincular els joves**».

Al Bon Pastor hi han aterrat aquest any i la Rosa destaca la presència de dues entitats de lleure: el MIJAC, Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica de Catalunya, i els Bambini Divertini, una entitat vinculada al col·lectiu gitano. Han aconseguit establir lligams amb les dues, els Bambini com a monitors als campaments urbans i el MIJAC amb joves que volen participar en les formacions de monitors subvencionades per Baobab, però tenen el repte d'aconseguir que les dues entitats puguin treballar col·lectivament.

A la Teixonera, que també s'incorpora aquest any, la coordinadora explica que tenen especials dificultats per l'orografia del barri i pel fet que l'espai públic sigui «poc visible». Existeix un esplai, el Sant Cebrià, però tenen dificultats per arribar a nous infants perquè no hi ha escola al barri ni tampoc espais de trobada. En el cas de Sant Genís dels Agudells, la tercera incorporació del 2018, la Rosa assegura que no ha entrat a formar part del Pla de Barris per una qüestió de renda sinó de visibilitat. El 80% de la població és envellida i només viuen sis-cents quinze joves en tot el barri. «**Estan completament aïllats i els joves fugen**», diu, però han format un grup de cinc persones interessades.

En el cas de la Verneda i la Pau, hi ha presència del MIJAC i treballen per vincular-lo més el barri, perquè tindrien capacitat per acollir cinquanta infants més dels que hi participen actualment. L'Emanuela explica que fins l'any passat hi havia un altre esplai, el Xiroi, que estava a càrrec de joves de fora del barri i que va tancar. «**Abans Baobab es plantejava recuperar el Xiroi, però calia escoltar el barri i no era això el que buscaven**», remarca.

Al barri de la Marina del Port, ja existeixen tres esplais, dos de vinculats a parròquies i un d'Esplac —Esplais Catalans. «**Tot-hom es coneix i hi ha molt teixit associatiu, però súper sectorial, i és un territori més cremat que altres, perquè sembla que els tècnics no creguin en les seves potencialitats**», diu la Marina Basco, que remarca la quantitat de gent que hi fa feines voluntàries sense que això es tingui en compte.

En el cas del Besòs, la Marina explica que hi ha un cau, el cau Besòs, i un esplai del MCECC —Moviment de Centres d'Esplai Cristians Catalans, vinculat a la Fundació Pere Tarrés—, l'Esplai Riu, formats per persones que no són del territori, i un esplai que és del territori, el Sant Paulí, també del MCECC. La Marina destaca que hi viu molta comunitat gitana i pakistanesa i celebra que s'ha aconseguit vincular al casal d'estiu gent de territori, com la Maria, que és gitana, o la Tatiana, casada amb un pakistanès, que són monitores de menjador en escoles del barri. El que més destaquen del Besòs, però, és que l'estiu del 2018 el casal d'estiu de Baobab el gestioni la gent del barri i no una fundació externa.

autogestió

L'Esplai Sant Paulí va fer quaranta anys d'història el 2017, però ha estat una història amb alts i baixos. La Núria Torres no va anar a l'esplai de petita, perquè estudiava fora del barri, i només el va conèixer quan va participar a les últimes colònies que van organitzar. D'aquella experiència li van venir ganes de seguir vinculada al món del lleure, i per això es va treure el títol de monitora. El 2010, quan es va treure el títol de directora de lleure, l'esplai portava dos anys tancat per falta de voluntariat, i per això va proposar que les seves pràctiques de direcció consistissin a intentar reobrir-lo. Tant al mossèn de la parròquia d'aquell moment com a la Fundació Pere Tarrés, que era l'entitat que acollia l'esplai i a on s'estava titulant, els va semblar una bona idea.

«Jo coneixia el Carlos i el Ferran, que havien anat al Sant Paulí de nens, i estaven motivats, com també gent de la meva colla d'amics», recorda. S'hi van posar i la proposta va tenir tant d'èxit que els va desbordar. Van començar l'últim trimestre d'aquell curs i pràcticament sense cap difusió s'hi van apuntar vint nens i nenes, el curs següent eren cinquanta i l'altre, setanta. **«Ens vam trobar desbordats i ho van deixar moltíssims monitors; dels primers vam quedar el Carlos i jo i vam anar a buscar molta gent de pràctiques»,** explica la Núria. **«El problema a Sant Paulí és que fins ara no hem tingut relleu i hi hem aguantat molt més temps del que ens tocaria, perquè els nens més grans quan vam començar tenien dotze anys; vuit anys després en tenim dos que han passat a monitors, i l'any vinent en tindrem quatre més i ho podrem començar a deixar.»**

Sobre la seva relació amb els serveis presents al Besòs, la Núria no es mostra gaire optimista: «**Quan vam començar ens vam trobar que al barri ens cridaven molt quan necessitaven voluntaris, però després t'adones que quan hi havia ofertes de feina no et criden, i et comences a cremar; tots els agents, monitors, dinamitzadors, són de fora del barri, i quan gent d'aquí tira un currículum, no et criden ni per l'entrevista.**» Baobab, diu, va ser el primer projecte de l'Administració que se'ls va apropar i els va dir que volien que els monitors fossin gent del territori.

«**Està molt bé que vingui gent de fora, com el Cau Besòs i l'Esplai Riu, i facin els seus projectes, però, per exemple, si no cobren a les famílies o no els fan fer papers, al meu parer les està educant malament**», considera la Núria. «**Diuen que aquestes famílies no ho saben fer, però és mentida, perquè quan els hi demanes no és per tant, el que passa és que has de saber ser-hi i gestionar-ho**», assegura. Posa com a exemple una nena molt «liante», que va estar castigada sense l'excursió al parc del Tibidabo els dos primers anys del Baobab. El primer any la mare la va portar igualment, fent com que no sabia i dient que no li podien fer això, i al final qui ve de fora, assegura l'educadora, s'ho empassa i tolera situacions que no tolerarien en altres llocs. Ella, com que es coneixen, no en deixa passar ni una, i per això l'any següent l'estava esperant a l'entrada al matí i li va dir que no podia venir, «i punt». Sabia, diu, que la mare després no és que tingués feina, sinó que estava al bar. «**A la gent que no és d'aquí li és igual, però el que estàs fent quan fas la vista grossa és que el problema seguirà indefinidament**», conclou.

L'estiu del 2017, tot i que l'equip de Baobab va anar a buscar la gent de l'Esplai Sant Paulí, les coses es van complicar. «**Tot i que ens havia vingut a cridar l'IMEB, la Fundació Pere Tarrés no ens va agafar a uns quants de nosaltres sinó a gent de fora del territori, quan el nostre esplai és del MCECC, de la Pere Tarrés**», remarca la Núria. Van fer arribar a l'equip de Baobab i al tècnic del Pla de Barris la seva indignació perquè, un cop més, no es comptés amb gent del barri per fer aquestes tasques, i finalment la Pere Tarrés va rectificar i va contractar els monitors del Sant Paulí.

Des de l'IMEB, el Miquel Àngel Essomba assumeix les mancances del model de gestió: «**La nostra voluntat és que les grans fundacions cada vegada siguin menys incisives en aquest projecte, l'ideal és que una associació de joves del barri sigui qui porti la gestió, i mentrestant el que més s'hi acost**

és que una fundació capti joves del barri i en faci la gestió.» El Miquel Àngel remarca que «la gestió ha de ser coherent amb la missió, i per tant no pot ser que diguis que vols fer educació comunitària i després tot el que facis sigui contractar professionals». Diu que treballen perquè el model de gestió s'acosti cada cop més a la missió del projecte, i al Besòs han aconseguit la primera experiència de gestió per part de jovent autoorganitzat.

«L'experiència del 2017 va ser la gota que va fer vessar el got, i amb el Carlos vam dir que ho podíem fer nosaltres», explica la Núria. Amb aquest objectiu van constituir l'Associació Brot i el 2018 van assumir la gestió del casal d'estiu Baobab. Només van poder fer-ho, però, perquè van comptar amb el suport de l'Associació Sant Martí Esport (ASME), que gestiona quatre equipaments esportius municipals. El necessitaven perquè per presentar-se al concurs del casal d'estiu havien de poder avançar els diners que costa, entre vint-i-cinc i trenta mil euros. Com a conseqüència d'això la Núria i el Carlos han pactat amb ASME que no cobraran els seus sous com a codirectors del casal fins que no arribin els diners de l'Ajuntament. **«Tot està pensat per entitats grans, és pràcticament impossible que les petites puguem assumir la gestió»,** lamenta.

Un cop creada l'associació, han intentat anar més enllà de la gestió del Baobab i trobar més oportunitats laborals en el lleure per joves del barri. Entre les dificultats, la Núria explica que, per exemple, no podien optar només a la gestió del Casal Infantil Municipal El Vaixell, que es fa al Centre Cívic Besòs, sense optar a altres serveis del districte de Sant Martí que anaven al mateix pack. Tot i això, estan fent altres coses, com un Casal de Joves que han organitzat, amb joves de dotze a setze anys del barri, entre ells alguns infants que van estar a Baobab abans dels dotze anys, o el casal d'estiu de la llar d'infants La Filadora a Sant Andreu, on treballen amb persones d'allà que hi estan vinculades durant el curs.

La Marina Basco destaca la diferència de la gestió feta per una entitat del barri, que es nota en què al Besòs tenen una llista d'espera de quaranta infants mentre en altres casals no s'han omplert les places. Resulta que la Núria s'ha passat algunes hores de la primera setmana fent gestions per si alguns de la llista d'espera podien entrar al casal de la Verneda i la Pau, que està al costat i té places lliures. No ho fa pas per ella, perquè tècnicament no hi té res a veure, sinó pensant en les famílies del territori.

Al migdia, el càtering el porta una empresa del barri. «Bé, de la Pau, perquè aquí no en tenim cap, però està al costat», es justifica la Núria, que insisteix en què intenten fer-ho tot en vinculació amb el territori. Els monitors del casal no són només de l'Esplai Sant Paulí, sinó també del Cau Besòs o monitores de menjador d'escoles de la zona. Abans de Baobab, diu la Núria, l'esplai i el cau no havien tingut cap relació, i més aviat hi havia certa agror. «El cau es va crear l'any que nosaltres teníem tants infants i ens faltaven monitors, i és clar, no enteníem perquè no podien venir a ajudar-nos en comptes de fer una cosa nova, però després parlant amb ells va resultar que ells no tenien ni idea que existia l'esplai», explica.

A la taula dels monitors, el Pau, que és cap del cau, comenta mentre dinen que tenen un nou fitxatge a l'agrupament. La Marina, que ha vingut de visita, li pregunta si és del barri. Tots riuen perquè ha obert la caixa dels trons. El Pau està en minoria, perquè n'hi ha uns quants de l'esplai i ell és l'únic del cau. Ell es posa en el paper i per provocar els diu que, tot i ser del barri, són els *pijos* del barri. Segueixen la picabaralla amb bon humor. Al final acaben comentant que haurien de fer una trobada de caps i monitors i fer competicions. Si és un concurs de menjar, els de l'esplai arrasen, diuen. El Pau reclama alguna prova marrana, que els del cau ho fan molt bé, això d'emmerdar-se; i la Núria admet que en això d'embrutar-se ho té ben negre.

una cassola

Al cap i a la fi, el lleure pot acabar sent una excusa com una altra per dinamitzar un barri i generar xarxes i aliances que ajudin a trencar desigualtats. Als infants els aporta noves oportunitats educatives i als joves espais on crear aliances, fer pinya i sentir-se seu el barri.

Finalment, el propòsit de Baobab és desaparèixer. Està vinculat al Pla de Barris, que té una limitació temporal de quatre anys. Això potser no és prou. El Miquel Àngel Essomba admet que per construir projectes que puguin tenir una solidesa i durar en el temps, l'acompanyament ideal seria d'uns cinc o sis anys. El Víctor Mirete, però, ja se sent preparat per si toqués seguir tirant endavant el cau sense aquest suport: «Ara mateix ja sabem com fer-ho, i si Baobab se'n va, el cau no ho notarà, perquè ja ens hem espavilat i ens seguirem espavilant com faci falta.»

Altres coses, però, el barri les necessita més temps. «El cau pot anar bé amb nosaltres, però l'important és què fa l'Ajuntament per al barri, perquè si les necessitats primàries del barri no estan cobertes, llavors sí que no hi ha cau», diu el Víctor. Considera «impossible» i «surrealista» voler canviar en quatre anys de Pla de Barris un barri que porta des dels anys cinquanta en la pobresa, i pateix molt per si passat aquests temps el barri torna a quedar abandonat o per si l'Institut Escola Trinitat Nova torna a les velles dinàmiques.

«Per a l'Ajuntament tampoc passarà gran cosa, perquè aquí els que ens enfadarem serem vuit, però jo estaria disposat a fer de tot perquè això no passés, perquè no pot ser que siguem sempre l'última merda», diu. «Aquest projecte m'ha obert els ulls al meu barri, i ho sento, però l'han cagat, m'han obert els ulls i ara com se'n vagin sense preocupar-se per si el projecte ha sortit bé o no, faran molt de mal, i aquest mal es converteix en ràbia, i si fa falta aniré a l'Ajuntament a tocar els nassos fins que vinguin aquí, encara que sigui jo sol picant una cassola.»

Al final, crear un cau o un esplai no és només això, no és només lluitar contra les desigualtats educatives. Crear un cau o un esplai és fer possible que, d'aquí uns anys, si el Víctor baixa a la plaça de Sant Jaume, en aquest «centre» difús del que parla quan es refereix als barris més diferents del seu, la seva cassola no estigui sola. Potser hi haurà un bon grapat de joves que hauran crescut fent comunitat al cau, potser també les seves famílies, que s'hauran capbussat en la cultura de la participació a l'escola, i potser seran unes quantes les cassoles, els xiulets i les pancartes que insistiran que cap govern s'oblidi de la Trinitat Nova.

textos citats

Ajuntament de Barcelona (Castro, Fresnillo i Moreno, 2016). *Comuns urbans - patrimoni ciutadà. Marc conceptual i propostes de línies d'acció 3.0 (document de treball)*. Disponible a: <<http://lahidra.net/wp-content/uploads/2017/07/Patrimoni-Ciutada-Marc-Conceptual-v.3.01.pdf>>.

Eduard Moreno i Manuel Vázquez Montalbán (1991). *Barcelona, cap a on vas?* Barcelona: Llibres de l'índex.

Francisco Martí i Eduardo Moreno (1974). *Barcelona, ¿a dónde vas?* Barcelona: Editorial Dirosa.

Jaume Fabre i Josep Maria Huertas Claveria (1977). *Tots els barris de Barcelona VII: Els polígons (2) i el Districte Cinquè*. Barcelona: Edicions 62.

Marina Subirats (2017). *Coeducació, aposta per la llibertat*. Barcelona: Octaedro Editorial.

Radio Nikosia (2005). *El Libro de Radio Nikosia. Voces que hablan desde la locura*. Barcelona: Gedisa.

Síndic de Greuges de Catalunya (2016). *La segregació escolar a Catalunya (I): la gestió del procés d'admissió d'alumnat. Juliol 2016*. Barcelona: Síndic de Greuges.

Edita: Ajuntament de Barcelona

Consell d'Edicions i Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona:

Gerardo Pisarello Prados, Josep M. Montaner Martorell,
Laura Pérez Castaño, Joan Subirats Humet, Marc Andreu Acebal,
Águeda Bañón Pérez, Jordi Campillo Gámez, Bertran Cazorla
Rodríguez, Núria Costa Galobart, Pilar Roca Viola, Maria Truñó i
Salvadó, Anna Giralte Brunet.

Directora de Comunicació:

Águeda Bañón

Directora de Serveis Editorials:

Núria Costa Galobart

Cap editorial:

Oriol Guiu

Producció:

Maribel Baños

Distribució:

M. Àngels Alonso

Text:

João França

Il·lustracions:

Berta Aguilar

Disseny:

Carlos Ortega i Jaume Palau

Edició i producció:

Direcció de Serveis Editorials
Passeig de la Zona Franca, 66
08038 Barcelona
tel. 93 402 31 31
barcelona.cat/barcelonallibres

Barcelona, març de 2019

© de l'edició: Ajuntament de Barcelona

© dels textos i les imatges: els autors esmentats

ISBN: 978-84-9156-213-9

Dipòsit legal: B.5142-2019

Imprès en paper ecològic

Reconeixement – No comercial – Sense obra derivada (by-nc-nd): No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades (copyright).

